

הישיבה העשרים-ואחת של הכנסת השישית

יום רביעי, כ' טבת תשכ"ז (12 ינואר 1966)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 9.31

א. הרכב הממשלה החדשה ותכניתה

הודעת ראש הממשלה

הודו ושל עמה על פטירתו הפתאומית של ראש הממשלה לאל באהודור שסטרי בעצם מאמציו למצוא הסדר של שלום עם סקיסטן באמצעות שיחות ישירות.

שאיפותיה ומאמציה של ישראל בזירה הבינלאומית ויסיפו להיות כמנוונים לחיסול תוקפנות ולוחמה; לעקירת הפליה גזעית ודתית; להשלמת שחרורם של עמים ממשטרים קולוניאליים ולהגברת קצב פיתוחם. נפעל במידת יכולתנו למען הסכמים בינלאומיים ואזוריים לקידום הגבלת התימוש ופירוק הנשק, לרבות הנשק הגרעיני, תוך פיקוח הדדי מוסכם.

מן הראוי ונדמה לי מן הדין לומר בהזדמנות זו כי אני, כבני העם היהודי שהיה קרבן לשואה הנוראה שהמיטו עליו הנאצים באירופה, הנוראה ביותר בשואות שפקדו אי פעם עם כלשהו בהיסטוריה האנושית, מבינים לחששותיהם של עמים אחרים שעברו עליהם פורענויות העידן הנאצי. שותפים אנו לשאיפותיהם של עמים אלה למנוע את חידוש הסכנה שהביאה עליהם יסורים אין קץ, כמו גם עלינו. מתכנני הבטחון בעולם ובאירופה, בבואם לטכס עצה ולתכנן תכניות הנוגעות לבטחון במרכז אירופה, ייטיבו לעשות אם ישקדו על כך שכל ההסדרים בתחום זה יגרמו ויביאו להפגת החששות ולעקירת הנאגה החמורה מלב המוני העמים, לבל תוכל שוב להתחולל שואה דומה על ראש האנושות.

חברי הכנסת, דאגתה המדינית והבטחונית של הממשלה בשנים הקרובות, מטבע הדברים, תוקדש בעיקר למצב באזור המזרח הקרוב. המטרה המרכזית של ישראל באזור זה היא קידום השלום. אנו שואפים ליחסים מושתתים על כיבוד עצמאותן ושלמותן של כל מדינות האזור. הגיע הזמן שהמדינות נאים הערביים יסגלו להם תחושה מציאותית נכונה וירפו ממגמתם המוצהרת לשנות את מפת האזור תוך אשליית התעלמות מקיומה של ישראל.

אמנם נראים ניצנים למגמה המכירה בהכרח של דריקים ובחוסר ההגיון והיכולת לפתור סכסוכים באמצעות מלחמה. ביטוי בולט למגמה זו ניתן עלידי מר חביב בורגיבה, נשיא תוניסיה. הוא גם חוזר וטוען וקובע — ונדמה לי, בצדק — כי אין הוא היחיד בין מנהיגי ערב הסבורים כמותה. אמת, נתלחו להודעותיו של מר בורגיבה בזכות הדריקים בשלום גם הצעות על ויתורים טריטוריאליים ואחרים מצד ישראל. כדחתנו הצעות אלו, שאינן מתיישבות עם עצמאות וריבונות של שום מדינה בעולם, אין אנו גורעים מערכו של עצם העקרון של דריקים בשלום, שהוא היסוד החיובי בהצהרותינו. ואגב, אומר כי לא מן המדוייק לטעון כי מצרים וישראל כאחת דחו את יומתו של הנשיא בורגיבה, או את הצעותיו. הנשיא נאצר כבר בעיקר, באומרו לפני שבועות אחדים: מטרתנו להחזיר את זכויות העם הפלשתינאי, כלומר לחסל את ישראל. הוא פסל את עצם הרעיון של שלום. ואילו ישראל מקדמת בברכה את מגמת השלום, אך דעתה נחושה: השלום צריך לשנות לא את מדינות האזור, כי אם את היחסים ביניהן.

היו"ר ק. לון:

אני פותח את ישיבת הכנסת. על סדר-היום: הודעת ראש הממשלה על הרכב הממשלה החדשה ותכניתה. אני מברך את ראש הממשלה להחלטתו. ברוך רופא חולים. אני מבקש מראש הממשלה לעלות לדוכן ולמסור הודעתו.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

אישי היושבראש, כנסת נכבדה. קודם כל אני רוצה להשיב בברכה על ברכה ולהודות ליושבראש הכנסת.

ביום ד' בסכלו תשכ"ו הטילו עלי נשיא המדינה את התפקיד להרכיב את הממשלה. ביום א' בטבת וביום ט"ו בטבת מסרתי לנשיא דין-וחשבון על מהלך המשאומתן לקראת הקמת הממשלה. הנשיא הואיל להאריך את המועד להשלמת התפקיד שהטיל עלי.

ביום י"ט בטבת הודעתי בהתאם לחוק לכבוד הנשיא ולכבוד יושבראש הכנסת על הרכבת ממשלה חדשה הכוללת את הסיעות: המערך לאחדות פועלי ארץ ישראל, המפלגה הדתית-לאומית, מפלגת הפועלים המאוחדת, המפלגה הליברית לית העצמאית ומפלגת פועלי אגודת ישראל. אקווה כמובן כי הסיעות שאינן משתתפות בממשלה תראינה אחריות מלאה בעורתן לממשלה בתקופת כהונתה.

הממשלה החדשה תשתית את פעולתה על קווי היסוד, שבעיקרם הם קווי היסוד שעליהם פעלו הממשלות הקודמות וחלקם נקבע במשאומתן שהתנהל עם המפלגות השונות לקואליציה. קווי יסוד אלה מונחים לפניכם ואבקש מיושבראש הכנסת להורות להכניסם ל"דברי הכנסת".

ירושה לי להסביר בקיצור כמה מן הבעיות העיקריות העומדות לפנינו והכוללות בקווי היסוד. אינני מתכוון לפרש ולהסביר הכל, כי הדבר יקח זמן רב. אפתח בפרק מדיניות חוץ ובטחון.

כנסת נכבדה. המדיניות הבינלאומית — אוזירתה מתוחה. בחלקי עולם שונים נטושים סכסוכים חמורים וקיימים מוקדי סכנה; מקצתם נובעים מן ההתמודדות הבינלאומית הגדולה ומקצתם משקפים לבטי שחרור של עמים החותרים לבטל את הפיגור החברתי, ירושת השליטה הקולוניאלית. כמדינה החברה במשפחת העמים שותפים אנו לתרה הבינלאומית הכללית, הנובעת מן העובדה שאין העמים מתפרקים לא מאיבתם ולא מנשקם. אנו עוקבים בתקווה ובאהדה אחרי המאמצים הנעשים עכשיו בהיקף בינלאומי נרחב להחזרת שלום לווייטנאם. אני מרשה לעצמי לציין בסופוק את התוצאות החיוביות של ועידת טשקנט בה הגיעו הודו ופקיסטן, בעורתה של ברית-המועצות, להורעה משותפת שעיקרה ויתור על שימוש בכוח לפתרון סכסוכים והחזרת היחסים הדיפלומטיים למהלכם התקין.

בהזדמנות זו, חברי הכנסת, רצוני להביע מעל במת הכנסת את רגשי השתתפותנו העמוקים באבלם של ממשלת

(*) קווי היסוד של הממשלה — ראה נספחות, עמ' 400.

היו מתגברים אילו הגיעו מעצמות המערב וברית-המועצות למדיניות מוסכמת, שעיקרה תמיכה, להלכה ולמעשה, בעצמי אותן ובשלמותן של כל המדינות הקיימות במזרח התיכון.

את הסיכוי הזה, רבותי, שיויתר לנגדי כאשר הבעתי תקווה לפני שנתיים, שבמקביל להידוק יחסיו עם ארצות-הברית, צרפת ובריטניה, תשרוד יתר הבנה גם בין ברית-המועצות וישראל. אמנם, לא חלה התקדמות רבה בכיוון זה, אך אין להתייחס מעצם המגמה, ואין להרפות מן הרצון הזה. הצטרפותן של ארצות-הברית וברית-המועצות למדיניות אחת ב-1947 בישרה שעה מהפכנית, כאשר פרץ ישונו את המצור המדיני עליו, פרק מעצמו עול זרים ויצא לקראת חירות לאומית. הצטרפות ברית-המועצות ומעצמות המערב למדיניות חיונית, עקבית ואחידה עשוי, בימינו אלה, עשויה גם היא לבשר מפנה, שעיקרו קירוב השלום באזורנו.

ואכן, רבותי, שורת ההגיון נותנת שתשרוד יתר הבנה בין מוסקבה וירושלים.

אין וישראל נותנת יד למה שקרוי "המלחמה הקרה". היפוכו של דבר: היא שואפת לטימוה או למחיקתה של זו.

ישראל תומכת בעקרון של חובת ההימנעות מן השימוש בכוח לפתרון סכסוכים טריטוריאליים, כפי שהגדירה אותו ברית-המועצות בראשית 1964. נציגי ברית-המועצות הצהירו אז כי תחולתו של עקרון זה הוא אוניברסלי. פירושו של דבר: הוא חל גם על המצב הטריטוריאלי הקיים באזורנו.

במעמדים רבים הדגשנו אהנונו במפורש כי עקרון זה יחול לא רק באזור המזרח הקרוב, אלא גם על הגבולות הקיימים במרכז אירופה, במזרח ובמערב כולו. מותר לנו איפוא לצפות לאווירה חיונית יותר ביחסים בין שתי המדינות, מעבר להתקדמות החלקית שחלה אמנם באי-אלה שטחים, העשויים אף הם הרחבה.

לא אוכל, חברי הכנסת, לבלתי הביע סיפוק על המעמד הנכבד והאיתן שרכשה ישראל בקרב המדינות המתפתחות. סירובם של ראשי מדינות אפריקה בוועידתם האחרונה באקרה ובשתי ועידותיהם הקודמות, לזון בהצעות הפוגעות בישראל, יש בו לשמש מופת לארגונים ולכינוסים אחרים.

נדמה לי שמן הראוי כי איחד בקיצור את הדיבור על הודו. מדינה זאת תיכרה בנו עוד בשנת 1950 והיתה לנו התקווה כי יחסינו עמה יתהדקו בהדרגה. איננו יכולים עדיין, לצערי, להצביע על התקדמות ניכרת ביחסים הרשמיים. אנו מקווים כי האהדה הבאה לביטוי בדעת-הקהל ההודית תשתקף בעתיד הקרוב גם במדיניותה הרשמית של ממשלת הודו.

כנסת נכבדה, בכל הענווה אציין כי ישראל זכתה בעולם לידיות, להערכה ולמעמד של כבוד. בבניצור של מעמד זה נודעת זכות מיוחדת לשרת החוץ, הגברת גולדה מאיר. תשע שנים תמימות חלשה היא כשרת חוץ, בתנופה רבה, בשקידה ובערנות אינטנסיבית, על יחסיה של מדינת ישראל עם אומות העולם. בתקופה זו נתרבת מעגל קשריה של מדינת ישראל. נהדקו יחסים עם יידיים ותיקים ונכבשו מבצרי יריות חדשים. ריבוי הניצגויות, מפעלי השיתוף וחילופי המשתלמים, למאות ולאלפים, בין ישראל והמדינות המתפתחות הם במידה מכרעת פרי יזמתה, דמיונה היוצר, עמלה שאינו יודע ליאות ואישיותה הנבלבת.

בכל אשר שרת החוץ נשאה קולה, מעל הבמות הבינלאומיות הרמות ובשיחיושיג עם מדינות העולם, הבחינו שומעיה בצלילות מחשבתה, בלהט כנותה וברצינותה המוסרית העמוקה, המרבת מגרונה. היא היתה לא רק נציגתה הגאה של ישראל בעולם כי אם גם שליחתה האהודה והנערצת לעם

ישראל ועמה מהווים חלק בלתי-נפרד מן האזור. אין זאת אומה שיוניקה לפתע בחיי המרחב הזה. זוהי אחת האומות שעיצבו את דמותו של המרחב וקבעו את מקומו בהיסטוריה האנושית. בכוחה וברצונה של ישראל לתרום גם בעתיד, תוך כדי התפתחותה, לקידומו ולשגשוגו של המזרח התיכון.

במידה שקיימות בעולם הערבי נטיות — ולו גם רכות והססניות — של מחשבה מתונה וחיונית על יחסי ישראל-ערב — נפעל לעידודו ולטיפוחו, ככל שתשיג ידנו.

אולם יודעים אהנונו, לצערנו, כי המגמה המוצהרת כיום בעולם הערבי מנוגדת לשלום ולדו-קיום. היא מתבטאת בצבירת כוח לקראת התמודדות לעת מצוא. ראשי מדינות ערב מטפחים בעולם הערבי את רעיון התכונה למלחמה. הם מגבירים את מירוץ הזיון במזרח התיכון; הם המקיימים והמדרבנים לפעולה את "הארגון לשחרור פלשתינה" ואת הארגון "אל-פתח". מתוך חשבונות מסויימים נוקטים הם לעתים התאפקות, ואף מצליחים בעיני משהו לתאר עצמם כמתונים. אבל ההסוואה שקופה מדי, ואין בה כדי לעזור עיני פקחים ומפוכחים.

נוסיף לפעול על כן לביצור עוצמתה הצבאית של ישראל. מדינת ישראל חזקה היא ערובה ראשונה-במעלה לשמירת השלום באזורנו. מגמת ישראל אינה מלחמה. אין כוונתה גם מלחמת מנע. מגמתה היא מניעת מלחמה. נמנה זו, הנתמכת על-ידי כל מדינה שוחרת שלום בעולם, מחייבת הגברת כוחה של ישראל בכל השטחים: באדם, בכלכלה, בתרבות, בטכנו-לוגיה ובמדע.

מדינות מחוץ לאזורנו, רבותי, משפיעות לשבט או לחסד על גורל השלום בתוכו. אם רצונן לקדם ולהחיש מהלכים חיוניים, עליהן לתרום לחיזוקה של ישראל מבחינה כלכלית ובטחונית, ולהנחיל לעולם הערבי את התודעה כי מדינת ישראל היא עובדת קבע במסכת הבינלאומית. עליהן להתנגד במפורש ובגלוי לכל מדיניות ולכל הטפה לתוקפנות, ללוחמה, לאיבה ולחרם.

מדינות ערב, המאיימות בגלוי זה שבע-עשרה שנה לאחר חתימת הסכמי שביתת-הנשק, בפעולות הרס ובמלחמה על מדינה חברה באו"ם, מקבלות מבחינת-המעצמות חיוש רב לחיזוק כוחן ביס, ביבשה ובאוויר, בתנאי מימון קלים ונוחים, אם בכלל קיים מימון. לאחרונה נתפסו גם מעצמות המערב למכירת נשק בכמויות ניכרות למדינות המאיימות לתקוף מדינה שכנה, חברה באו"ם.

אנו תובעים כי המדינות שוחרות השלום ישימו גבול וקץ למירוץ הזיון באזורנו, ומובן כי כל עוד לא הושג הסכם יעיל בכיוון זה, מן הדין לספק לישראל אמצעי בטחון והגנה לפי צרכיה כפי שהיא מעריכה אותם ובתנאים הולמיים את יכולתה הכלכלית.

חיזוק סיכויי השלום ומניעת ערעור במאזן הנשק — אלה הם שני נושאים מרכזיים בדו-שיח שישראל תקיים עם מדינות העולם, בנוסף על טיפוח הקשרים הרצודיים עם כל אחת מהן, בשטחי המדיניות, המסחה, הפיתוח, המדע והתרבות.

כנסת נכבדה, ישראל יודעת להעריך את הידיות וההבנה שרוחשות לה מדינות רבות בעולם, באירופה, באמריקה הצפונית והדרומית, באפריקה ובאסיה. יש מדינות המצהיירות בגלוי על תמיכתן בעצמאותה ובשלמותה של ישראל, והעוורות לה, במידת-מה, להגביר את כוחה הבטחוני והכלכלי. יש מדינות שמדיניותן כלפי ישראל והעולם הערבי רחוקה מלהיות מאוזנת. אין ספק שסיכויי השלום והיציבות

יש להאט את הגידול בצריכה, המתבטא כיום בשישה אחוזים לשנה לנפש. הגידול של שישה אחוזים הוא מעין גידול ריבית דריבית, כלומר, שישה אחוזים מתווספים על ששת האחוזים שנתווספו בשנה הקודמת. גידול של שישה אחוזים לשנה היה מוצדק במשך שנים רבות, כאשר עם העליה בארצה יותר ממיליון נפש, כמעט בחוסר כל. שיעור של שישה אחוזים אין לו כמעט דוגמה בעולם. יש להקטין לשיעור של שניים-שלושה אחוזים לנפש, כמקובל בארצות התעשייתיות המפותחות במערב אירופה. כאשר אני אומר, שהגידול בצריכה הוא בשיעור של שישה אחוזים בממוצע, אני גם יודע שיש בוודאי חלק שאצלו הגידול בהוצאות גדול משישה אחוזים לשנה, שאלמלא כך לא היה הממוצע מגיע לשישה אחוזים. ניתן, רבותי, לצמצם את הפער במאון התשלומים שלנו, בלי שיהא הדבר כרוך בנעוועים קשים לפרט ולמשק, ומוטב להקדים. בגורמים רבים תלוי צמצום הפער במאון התשלומים, אך שניים הם העיקריים: האחד, כפי שכבר אמרתי, האטת גידול הצריכה, שיהיה יחסית פחות מן העליה בתפוקה, והפניית יתר מקורות פנימיים להשקעות במשק, לשם הגדלת הייצור והיצוא; השני, גידול התפוקה של כל עובד בייצור, בשרותים ובמינהל, על-ידי העלאת פריון העבודה העמקת הייצור וייעולו. ושוב, בעברית המלה „עבודה“ מקיפה את הכל ואת כולם, ואני רוצה שכך יהיה ברור ומובר. איני תובע זאת רק מן המשתכרים כשלוש מאות, ארבע מאות או חמש מאות ל"י לחודש. אני מדבר על כל העובדים, היוצרים והעוסקים במלאכת התעשייה והייצירה של משקנו וכלכלתנו, על השכירים ועל בעלי המפעלים.

משקנו נמצא עתה במצב של תעסוקה מלאה, ואפילו קיים מחסור בידים עובדות. מצב זה עשוי וחיובי לסייע לנו בייעול מפעלים, מתוך האפשרות לקיים ניידות של עובדים והתרכזות במפעלים חטיבליים, והוא מחייב אותנו ומאפשר לנו להגיע למכסימום תפוקה של כוח-האדם העומד כיום לרשותנו. לפני שנים, גם כאשר אי-אפשר היה לומר שיש מחסור בידים עובדות, העזתי לומר לכל האזרחים לבנין המולדת והמשק — שעליהם אנתנו נשענים — שיש לייעל את העבודה ולהגדיל את התפוקה. ידעתי, שלא תהיה בעיה של אנשים שיישארו, חס וחלילה, מחוסרי עבודה. סמכתי על תפיסתנו המנטלית, הרחנית והנפשית, שזה לא יקרה. אמרתי: כל מפעל צריך להיות משקי וחוק.

מכל השקעה אשר השקענו עד עתה במשק, עלינו לקבל הכנסה גדולה יותר שאננו מקבלים כיום. וזאת אני רוצה להגיד: המשימה שלפנינו בשנים הללו, במצב הדברים הקיימים, איננה בעיקרה האכספנסיה. אם כי אני עצמי אינני איש האכספנסיה, לעולם לא אומר, אם תבוא הדומנות להקמת מפעל חשוב ורציני: חכו עד אשר נביא יהודים, או עד אשר נסתדר איך שהוא. אבל ברגע זה הדאגה איננה כל-כך לאכספנסיה, כי אם לאינטסיפיקציה של ההכנסה, פחות או יותר. עלינו לנצל באופן אינטנסיבי יותר את גורמי הייצור שלנו. עלינו להפיק, על כל יחידת השקעה בכסף ובכוח אדם, יותר נחושתי, יותר פוספטים ויותר טכסטילים ממה שהפקנו עד עתה. והוא הדין בכל שאר ענפי הייצור של המשק הפרטי, אשר התפתח בשנים האחרונות לתפארת, והמחקה חלק גדול ומכריע במשק. מכל קרב מים חייבים לנו להפיק את המכסימום ביכול ובהכנסה, גם אם הדבר מחייב בריירה, מיון וסיווג של הגידולים. לא כל מה שהיה טוב ונחוץ לפני עשר — חמש-עשרה שנה, כאשר היינו רעבים לכל חתיכת ירק או לכל פרי האדמה — טוב גם כיום. המצב כיום שונה מן המצב שהיה קיים לפני חמש-עשרה שנה.

יהודי ברחבי תבל. לאחר פרק חשוב ומכובד בניהול המדיניות הישראלית תשא עמה גולדה מאיר, בפרישה מתפקיד זה לפי רצונה, את איתוליהם הלבביים והערכתם העמוקה של אזרחי ישראל, יהודי התפוצות וכל משפחת העמים שוחרי השלום.

אולי מותר לי גם להזכיר בכמה משפטים את פעילותה ופעלה של גולדה מאיר בתפקידה הקודם בממשלה. נדמה לי שצריך להזכיר את עבודתה כשרת העבודה, כאשר נתנה למשרד זה את התנופה הגדולה בשנים הראשונות אחרי קום המדינה.

הרשתי גם, חברי הכנסת, לומר כאן דבר אישי. לי קשה במיוחד להשלים עם החלטתה לפרוש מעבודה בממשלה. בטוחני כי שליחותה הציבורית בחזיתות הבאות, העומדות עוד לפנינו, תתן לנו אפשרות להמשיך ולהינות מנסיגה העשירה, משיקול-דעתה ומחברתה.

דיברתי בעיקר על קשיינו הבינלאומיים, אבל נזכור כי עמדתנו במכתבים בטחוניים ומדיניים מותנית בהישול כותנו וליכוד מאמצינו מבית. על סדר-יומנו מונחות בעיות כבודות-משקל בתחומי כלכלה ופיתוח, חינוך, בריאות, תרבות, עליה — ואולי ענין זה יש להעמידו בשרה הראשונה, אבל אין הסדר קובע —, גידול האוכלוסיה וליכוד העם. לפתרון של הבעיות והמשימות עשינו — וגם ממשלה זו תתאמץ לעשות — כמובן, כמיטב יכולתנו.

לא ארחיב את הדיבור בכל הנושאים. אומר תחילה כי מגמתה של מדיניותנו הכלכלית חייבת להיות — להקים ולפתח משק בריא ומתקדם בתקלות, בתעשייה, בתחבורה, — בים, ביבשה ובאוויר, — בתיירות, במסחר, במדע ובידע, תוך קיום רמת חיים הולמת של האוכלוסיה — בזמן, בשיכון, בחינוך, בכריאות, בתרבות וכיוצא באלה.

עלי לומר כי טרם נמצא האיוון בין שתי שאיפות אלה, האיוון הנכון, הכלכלי, המשקי והתרבותי-רוחני. קצב קידום רווחתה של האוכלוסיה הוא בחלקו על חשבון קצב התפתחות המשק וביסוסו. גרמה לכך המציאות המיוחדת שלנו כמדינה קולטת עליה המונית מארצות מצוקה, מדינה החייבת תוך לחץ של זמן ועליידי הזרמה מהירה של אמצעים כספיים עצומים לבנות שממותיה, לפזר אוכלוסייתה ברחבי הארץ, להכשיר אזרחיה לקראת חיי עבודה יצרנית ולהעלות רמתם החינוכית והתרבותית. פעלנו בשטחים אלה רבות, אבל הימים הבאים מחייבים מאמצים לעלות בשלבי סולם העצמאות הכלכלית. נדמה לי שעל אף דברי הביקורת, הכל מודים כי במה שעשינו עד כה — הנחנו יסוד לעצמאות הכלכלית. אין ספק בדבר, אבל מה שהיה טוב לשמונה עשרה השנים הראשונות של המדינה אינו מספיק לשנים הבאות.

בעיינתו העיקרית כיום היא להגיע למכסימום תפוקה של גורמי הייצור הקיימים. חייבים לנו להעביר תחת שבת בדיקה כל תחום של עשייתנו הכלכלית; חייבים לנו לבדוק רוחיותם של מפעלים ומשקיותם ולמצוא רכים להעלאת פריונם ותפוקתם. עלינו להתקדם למצומו הגרוען בחשבון המסחרי שלנו, אשר מתכסה, לפי שעה, ביבוא הון, איך אמר פעם נגיד בנק ישראל? — בענין גיוס הון ויבוא הון הוכחנו כשרונות עצומים במשך השנים, וטוב שהיו לנו הדומנויות כאלה בתקופת ה„בראשית“ של העליה ההמונית הגדולה ושל יצירת יש כמעט מאין. לא ארחיב את הדיבור על כך. דובר על כך הרבה בשנים האחרונות, גם בממשלה וגם בכנסת.

להם הדבר, מפני שהם חושבים שיגלגלו את זה על הציבור או על הממשלה ועל שר האוצר שלה. התוצאה: ערעור מערכת השכר, הקשחת יחסי העבודה בארץ, עליית יוקר המחיה, הקטנת היצוא ודחיקת רגלינו מן השחקים הבינלאומיים.

צריך להיות ברור וצריך להחזיר לעצמנו, לנפשנו ולרוחנו כי הסכם הנחתם מחייב את כל הצדדים לשמור עליו במשך תקופת תוקפו, ועל נותני העבודה הפרטיים והציבוריים גם יחד לדעת, כי אם ייכנעו לסחטנות בניגוד להסכם, בזה הם מוזיקים למדינה ולכלכלתה, ובסופו של דבר — להם עצמם.

רבותי, מפעם לפעם נשמעת ביקורת מצד בנקים או מנהלי בנקים ומצד אישים חשובים — ואני אומר זאת בכל ההערכה והכבוד — ומצד מפעלי מחקר כלכליים על הטיפול בבעיות השכר. אולם משעולה הבעיה על שולחנם שלהם, אינם עומדים במבחן ונכנעים לדרישות בלתי־צודקות, ודחיקת מצד בעלי שכר גבוה, ואין אני מכיר הרבה בעלי שכר נמוך דחיקת במוסדות הללו, בכל אופן לא יותר נמוך מאשר בתעשייה או בייצור אחר. גופים אלו אינם יכולים לצפות מן הממשלה ומן ההסתדרות כי אלה לבדם יעמדו להם בפרץ, כשהם עצמם נוטים להתפשר מתוך הגנה שיעבירו את הנטל על הצרכנים ועל היצרנים, בין לשוק המקומי ובין לשוק חוץ, תוך תביעות לסיוע ולסובסידיות מן הממשלה.

על הממשלה לשים מחסום כנגד היווצרותם של לחצי שכר בלתי־מוצדקים בבתיה היא, בשירות הממלכתי. ואני סווגה מדוכן זה לעובדי המשרדים הממשלתיים (בעצם לשותפים, לאותה הכתף אשר עליה רובצת ונופלת המעמסה של העשייה ושבדמותה משתקפת הממשלה בעיני העם) ומבקש מהם: אל תביאונו לידי מתחיות. תוך השנים האלה יש מתחיות כמעט מתמדת: אתה קם בבוקר ואינך יודע איזו שביחה תהיה בערב, ובערב אינך יודע עם מה תקיץ בבוקר. אתם, עובדי משרדי הממשלה ומוסדות הממשלה, אתם האספקלריה של פני הציבור. מכאן נדרש לדעת יותר על מצב כלכלתנו, ואתם נתבעים ליתר מסירות וליתר דקות במטרה. אל למדי שלה להיכנע לשביתות בלתי־מוצדקות ובלתי־מוכרות בשיירות המדינה. היא גם תייעץ למפעלי ההסתדרות וגם למפעלי לים הציבוריים והפרטיים לנהוג בהתאם לקו זה.

אין ספק כי להסתדרות העובדים תפקיד מכריע בעניין זה. לא ארחיב עכשיו את הדיבור. לפני ימים אחדים התקיימה הוועידה העשירית של סועלי ישראל ושם דובר הרבה על ערכה, משקלה, עברה, ההנהגה והעתיד שלה. רק אומר: משום כך עליה, על ההסתדרות ועל ארגוני העובדים המאוגדים בה, לעשות מאמץ גדול בתחום יחסי העבודה ולהחזיר את העטרה ליושנה. בנוגע לשביתות האלה, שכבר ציינתי אותן בשמותיהן השונים, הרי בהסכמי העבודה יש לקבוע סעיף של בוררות מוסכמת, ואם ישנו — צריך לפעול על-פיו. יש לקיים שיטה של בוררות מוסכמת קבועה בתוך פת החוזה ובמגמים שמחוץ לתחולת החוזה. יש לפסול הקמת ועדי פעולה חדשים לבקרים. הסתדרות העובדים וזכויותיה רבות, אך חובותיה צריכות להלוו את הזכויות, וחברי ההסתדרות למאות אלפיהם, עליהם הואגה המוסרית והרוחנית לאפשר להסתדרות שתהיה אותה ההסתדרות, שהארץ כולה רוצה בה וביוקרתה. עליה לשקוד כי ועדי העובדים בכל מקום ומקום יהיו יציבים לתקופת החוזה ויקיימו אותו ככתבו וכלשונו.

עלינו לדעת כי יש גבול להטבות שכר ולהטבות סוצי-

מכל קילחט חשמל, מכל שעת עבודה, ומכל לירה מושקעת באותם המפעלים, ובאוחן ההשקעות חייבים להפיק יותר. כך גם לגבי ענפי השירותים השונים.

המשק הציבורי וההסתדרותי, המשק הממלכתי, חייבים אף הם, כמשק הפרטי, לעמוד במבחני ההתחרות. היעילות והגברת התפוקה, עליהם להיות רנטביליים יותר. רבותי, המשק הממלכתי וההסתדרותי פעל, בכורח הנסיבות, בתחרות מים חלוציים, שרבו בהם, באותן שנים, הסיכונים הכלכליים. לשיקול של הכדאיות הכלכלית נחלת תכופות שיקולים של צרכים לאומיים ובטחוניים. צרכים אלה, נחיצותם שרירה וקיימת גם כיום, אבל אין הם מבטלים כיום את הכורח לייצב את המפעלים, להעלות פריונם ותפוקתם ולהעמידם על בסיס רנטבילי יותר, ואני, אנכי, יודע שכאן יש התקדמות לא קטנה בשנתיים — שלוש השנים האחרונות, על הצללים ועל המדחים שישגום. אבל עלינו לדעת שהם מצויים גם במשק הפרטי. בירכתי גם הפעם על כמה מממצאיו של מוסד הביקורת הממלכתי שלנו על כמה מפעלים, אבל אמרתי בלבי: אילו היה מוסד כזה לביקורת על מפעלים פרטיים בארץ, היינו בחדאי רואים גם כן תמונה שלא כולה ורודה. יש ללמוד, להקשיב — אבל לא ליפול ברוחנו.

המפעלים שלנו כולם חייבים לפעול ברמה המקובלת בחוץ־לארץ, לפחות במדינות מערב אירופה, כדי שנוכל לעמוד בהתחרות בשחקים הבינלאומיים. ביד גנן אוהבת — תסלחו לי על ההשוואה, אבל אתם יודעים שיש לי חולשה לחקלאות — טיפחנו את מפעלי הייצור והיצוא, הציבוריים, הממלכתיים והפרטיים. אך אותה יד אסור לה לחסוך שבתה. עליה לכסח ולכרות את הגושים ענפים פנומים, אם יש הכרח בכך, לדלל ולעקור שתילים שאינם מתפתחים אם הם מפריעים לאחיהם להתפתח.

ואף גם זאת. בעיית יחסי העבודה בהיקפם הרחב, כמעט בכל שלבי סולם העבודה והפעילות, היא מן הבעיות החמורות ביותר בארצנו בימים אלה, אולי החמורה שבהן. משוה השתבש במה שקוראים מוסד העבודה וביחסי העבודה במדינה צעירה זו אשר כל קיומה תלוי בכשרון היצירה וביכולת הפוך גוליים־עולים לבוני משק, כלכלה ומולדת בכל מערכות חייה. ושוב אני חוזר ואומר שאני מתכוון לכל השרשרת, לכל המקהלה אשר משתתפת במפעל היצירה שלנו בארץ.

עדים אנו לתופעות משונות ומוזיקות מן תרבות מאבק מעמדי זר ומופקר, אשר נטונת עובדים ופועלים המכבדת את עצמה והמדינה כולה לא יוכלו להשלים עמן. תופעות אלו באות לידי ביטוי בלחצים בלתי־חוקיים ובלתי־מוכרים על-ידי ההסתדרות או ההסתדרויות או איגודי העובדים, באמצעות שביתות והפסקות עבודה פתאומיות ומה שקוראים פראיות. שביתות משיבות שונות: יש לנו שביתה סתם, שבי תת האטה, שביתת חפזון, שביתת שבת, שביתת רעב, אולי נזכה גם לשביתת עמידה, ואינו יודע עוד לאילו סוגי שביתות נגיע. ואחם יודעים כמיני שלא תמיד זו דחיקת מנת חלקם או מנת פעולתם של מקבלי המעשרות המוכחה או בעלי ההכנסה הנמוכה. בולטים בתופעות אלה אישיות הסכמים כתובים ודרישות יתרי, גם מצד קבוצות עובדים שמשכורו־תיהם גבוהות ותנאיהם טובים. דרישות אלה הן בניגוד לדעתו של הארגון היציג שלהם, ותוך איזמים ולחץ של שביתות פתע וביצוען יש נותני העבודה מקבלים את התביעות, שהן לרעת הציבור כולו, כאשר התוספות מהות לבסוף נטל על שכמו של הציבור והן מערערות את מאמציו ליצירת משק בריא. נותני העבודה, לעתים קרובות כמעט לא איכפת

חוברת ח', ישיבה כ"א
— הרכב הממשלה החדשה ותכניה (אשכול) —

עולים באותם תנאים פרימיטיביים בהם התחלנו את עבודתנו לפני שמונים או שישים או חמישים שנה, כאשר הכל עוד נעשה באחירה של חלוציות צרופה, אם כי, לפי פירושי: דור דור ושירי, דור דור וחלוציות. לא תמה ולא פסה החלוציות גם כיום, אך כמובן בכל דור ובכל תקופה בתנאים היא. כורח הוא להתמיד ולהגביר העברתם של מפעלים על עובדיהם והשירותים המתלחים להם, ממרכז הארץ לספרי, לשם שיווק וביסוס. ולא במקרה אני אומר זאת כאן לחברי לידי אשר עובדים במפעלים — בין שהם בעלי המפעל ובין שהם עובדי המפעל ומשרתי המפעל — למען יבינו את הערך הממלכתי, המדיני, הלאומי-הכיבושי הגדול שבהעברת מפעלים מן המרכז לאזורי הספר.

הממשלה תראה לעצמה משימה מיוחדת לשנים הבאות למצוא דרכים — וכאן אני עובר למשימה נוספת חדשה, שלמעשה אינה חדשה לגמרי, אבל תתבע מאתנו בשנים הבאות אינטנסיפיקציה — לפתרון בעיית שיכונם של תושבי משכנות עוני ומבנים רעועים בערים רבים ממשכנות עוני אלה הם ירושת העבר הרחוק שמלפני המדינה, הייתי אומר: עוד מלפני המנדט. אני זוכר אותם עוד מן הימים שהיינו תחת הדגל התורכי. בארבע השנים האחרונות נפתרה בעיית השיכון של שלושים אלף משפחות שהתגוררו בדירות רעות עות ובמערבות. לפנינו עוד אלפים רבים — הייתי אומר: רבבות משפחות שיש למצוא להן פתרון. הממשלה תדאג להטבת תנאי הדירור בקבוצה ובמשב, ותדאג לפתרון בעיית שיכונם של זוגות צעירים בכפר ובעיר, ובעיקר באזורי הפיתוח. אני מאמין שכתוצאה מכך ייהגו רבבות אזרחים הגרים כיום בדירות רעועות וצפופות ממפעלי השיכון של הממשלה, אשר בהרבה מקרים יוקמו בשיתוף עם הרשויות המקומיות, כשם שגם עד עכשיו הוקמו במקרים רבים בשיתוף עמהן.

ומכאן לענין אחר. גם לאחר העליה הגדולה אשר קלטנו מארבע נפות העולם, מאז קום המדינה, עדיין חיים בישראל רק כ-15%—16% מכלל בני העם היהודי ששרד לאחר שואת היטלר. עוד רבה המלאכה בשדה העליה וקיבוץ הגלויות. הסכנה החמורה ביותר הנשקפת בימים אלה ליהדות הגולה היא סכנת הטמיעה וההתבלבלות מרצון ושלא מרצון, בכוח גורמים פנימיים וכוח גורמים חיצוניים, הכופים את ההתברר ללות.

יהדות ברית-המועצות מנותקת זה קרוב לחמישים שנה מגוף האומה וממפעלו בארץ, בלחץ כוח חיצוני, שלצערנו מתנכר למשמעות ההומנית והאוניברסלית הגדולה של המפעל הציוני, אנו מקווים ומצפים ליום בו יוכלו יהודי ברית-המועצות לתת מאונם לבנין העם במולדתו.

נקווה כי בעקבות הכשלון של הטמיעה הכפויה, בעקבות הרחוקות החדשות המושבות בכרית-המועצות עצמה, ובלחץ העם היהודי ודעת-הקהל הנאורה בעולם — ישנו שלטונות ברית-המועצות את עמדתם לגבי הבעיה היהודית.

בינתיים הכתובת האקטואלית שלנו למאמצי חידוש העליה היא יהדות העולם הפתוח; כלומר, יהדות אותן ארצות מהן יכול כל יהודי לעלות ארצה כל אימת שירצה. עד כה גוינו מן התהליך הטטיבי. מכאן ואילך עלינו — על הממשלה יחד עם הסוכנות היהודית — לתת דאגתנו, כוחנו ונפשנו, להגברת העליה של יהודים, נוערי, חלוצים — שוב, חלוצים באופנה אחרת מזו שהייתה לפני שלושים—ארבעים שנה בפולין. לא תהיה זו אותה חלוציות לגבי ארצות דרום-אמריקה. אבל היחלוצות היא תמיד. לפי פירושי אני — הנני ושלתחני. עלינו להגביר עליה של בעלי מקצועות חופשיים

אליות בכל סולמות ההכנסה, כשם שצריך להיות גבול להפקת רווחים מופרזים ובזבוזם על חיי מותרות ראוותניים. נתבעת מאתנו דרישת רעיונית המפעל בו אנו מועסקים ואין לנו יכולים לדרוש ירושת שהן מעבר ליכולתו של המפעל למלא, בין אם זה בעל המפעל, ובין אם אלה העוסקים בייצור. ערעורו של המפעל מבפנים בשל תביעות מוגזמות ובגלל יחסי עבודה בלתי-תקינים, עלול חלילה לשבור בסופו של דבר את מטה לחמנו.

תפקיד מיוחד בקביעת סדר עדיפויות בתחומי המשק והכלכלה, יוטל, מעכשיו, יותר על הרשות לתיכנון כלכלי. סדר עדיפויות נכון, שבראשו ניצב ההכרח לבסס את כלכלת-תנו, יוכיח כי יש למצוא את הדרישות לצריכה פרטית למען אפשר אגירת הון לייצור ולקידום האוכלוסיה — בשטחי חיי גוף, שיכון, סעד, בריאות, בטחון וכיוצא בזה.

ככל שניטיב לייצב את כלכלתנו היום — ייצא הפסדה, כביכול, העכשוי של האוכלוסיה בשכרה מתר. עלינו לבחור בדרך הנבונה והאחראית, למען נוכל להתקדם בתקופת כהונתה של הכנסת השישית בחזית ביסוס כלכלתנו ובצמצום הפער במאזן התשלומים של ישראל.

רבותי, אחד הנושאים שיש להם משקל נכבד במשימות המוצרות של מדיניות הממשלה, ולא רק זו האחרונה, הוא נושא פיזור האוכלוסיה ואיכלוס אזורים שוממים במדינה. יצירת מוקדי משיכה בשטחים דלי-אוכלוסיה, שיעמדו מול הפיתויים, כביכול, של אזור החוף הצפוף, והוא צורך דחוף וראשון-במעלה, הנובע מתוך ייעוד לאומי מתוך שיקולים בטחוניים, כלכליים וחברתיים. לשם ביצוע משימה זו נעשו פעולות גדולות ורחבות. במשך השנים הוקמו מאות כפרים ברחבי הארץ, ועשרות ערים חדשות בצפון, בדרום ובנגב. הגענו לכל מקום אליו הפנו רבבות עולים, מבחינת תנאי הטבע, הקרקע והמים; והפנו רבבות עולים, ואפשר לומר: מאות אלפי עולים, לישוים החדשים; נסללו מסילות-ברזל ונכבשו כבישים; נקדחו בארות לאורכה ולרוחבה של הארץ, לרבות הנגב והערבה, והונחו צינורות להובלת מים, קחי חשמלי, דואר וטלגרף; הוקמו תחנות כוח ומפעלים המתקת מים, אשר למפעל המתקת המים אנו עדיין בראשית הצעדים, כמוכן, ועדיין איננו יכולים להתפאר שבעל המתקן את כל הימים שלנו; פותחו תעשיות יסוד ומפעלי ענק, שעממם נמנים: מוביל המים הארצי, מפעלי ים-המלח, מפעלי הנחושת והפוספטים; המפעלים הפטרוכימיים, והתשלובת הגדולה שעומדת לקום בדרום, גמלי אשדוד ואילת ומפעלים אחרים. בצעדים אלה הונח הבסיס לקידום של אזורי הפיתוח במדינה.

לפנינו עוד שלבים של כיבוש התיישבותי בגליל, שהחיינו לנו בשנה זו, בחבל הבשור ובערבה, שם אנו מתקדמים צעד אחרי צעד, ובכל המקומות בהם אנו מגלים טיפת מים כלשהי. הגדלת אוכלוסייתן של ערי הפיתוח הקיימות על-ידי הפניית עולים חדשים — ומי יתן לנו הרבה עולים חדשים בשנים הבאות — ומשילוב מתיישבים ותקנים וזוגות צעירים אלהן, הרחבתו ושילובן כיחידות נושאות עצמן במערכות המשק, הכלכלה והחברה שלנו, — כל המשימות הללו עומות לפנינו בשנים הבאות.

נפנה מקורות תעסוקה יצרנית לאזורי הפיתוח — בחק"לאות, בתעשייה, במלאכה, בתחבורה ובתיירות. נרחיב בהם רשת החינוך והשירותים ונטפח מוסדות חברה, תרבות, בידור וספורט. כי כאשר קיימת ישראל הצעונה, אש חלקה של ישראל כפי שהיא כבר מפותחת כיום, קשה יותר למשוך

עלינו לגלות אפשרויות ניצולם של אוצרות טבע מקומיים, במיוחד אלה שיש לנו בהם יתרון ברור; לפתח שיטות יעילות לניצול מקורות כוח גרעיני; ל עודד תעשיות המבוססות על מומחיות, על ידע ועל אמצאה.

הממשלה גננה ותתן דעתה לשיפור תנאי העבודה של החוקרים במדעי הטבע במכוניה. אני מקווה ששינויים אלה יהיה בהם כדי למשוך חוקרים נוספים לשירות המדינה, ולהחזיר מאות חוקרים ומדענים ישראליים, אשר נהעכבו בחוץ-לארץ.

חברי הכנסת, אציין עוד כי בדעת הממשלה להרחיב את חוק הביטוח הלאומי, שיכלול ביטוח בריאות לכלל אזרחי המדינה. בשורה הראשונה ייעשה מאמץ לזרז ולקדם הקמת רשות לאשפוז ממלכתי, היקמת ועדה, אשר תבדוק את כל נושא ביטוח הבריאות. אזרחים שאינם חברים בקופות החולים הקיימות יוכלו לקבל את השירותים באחת מהן, לפי בחירתם.

בדעתי להעניק הקלות נוספות באזורי הממשל הצבאי. הברואים בנגב יהיו פטורים מן הצורך ברשיון תנועה והם יוכלו לנוע בארץ באופן חופשי. אזור הממשל הצבאי בצפון ייפתח — פרט לשטחים סגורים לאורך הגבול — לתנועה חופשית בשני הכיוונים. מגמתנו להגיע בתקופת שנה לביטול המנגנון של הממשל הצבאי, — דבר שניבאתי לפני שנתיים כאשר הבאתי הצעות לצמצום ולהקלות בממשל הצבאי.

ואסיים בדברים הקשורים בפעולתה היסודית של הכנסת, בחקיקה. הממשלה תפעל בכנסת השישית להרחבתם ולהשיג למתם של חוקי היסוד, שיהיו יחד, כבוא העת, את תוקף המדינה. הממשלה תביא לפני הכנסת, בין היתר הצעת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח, חוק אשר יכנס בתוכו את זכויות הפרט וחירויותיו ויקבע שוויון הזכויות וההזרות בפני החוק של כל אדם במדינה ללא הבדל גזע, דת, מין או לאום.

הממשלה תמשיך בפעולה שהחלה בה הכנסת החמישית לביטול החוקים העותמיים ובראש וראשונה המגילה והחוקיקה המנדטורית והחלפתם בחקיקה ישראלית מקורית.

כן תפעל הממשלה לקיצור מערכת הבחירות — והרי אנו עומדים לא הרחק מתקופה זו — לכנסת ולרשויות המקומיות ולהגבלות נוספות על דרכי תעמולת הבחירות.

ועכשיו, לפני שאקרא לפניכם, רבותי, את שמות חברי הממשלה המוצעת, אציין כי מכהנים בה רוב החברים שהיו בממשלה הנוכחית. נפרדים מכהונתם בממשלה, מלבד שרת החוץ גולדה מאיר, גם שר המשפטים דב יוסף ושר התחבורה עקיבא גוברין, גם הם מן המערך האחוזות פועלי ארץ ישראל.

לא אגולל לפני הכנסת את הריעיה הרחבה של התפקידים, השליחויות והמשימות אשר הוטלו על דב יוסף בטרם מדינה ולסירוגין בימי עצמאותה ובימי קיומה של המדינה. אוכיר רק כי כמשפטן מעולה, כאחד מנאמניה המובהקים של ירושלים וממגיניה המסורים בשעותיה המרות, כשר בכמה ממשלות בישראל, לעתים בתפקידים שלא היו מן הקלים ביותר —

(ק ר י א ו ת : נו . . . נו . . .)

יוסף שופמן (גח"ל):
או למה איננו?

ואחרים מארצות רחוקה, שאנו כה זקוקים להם, אם כי נצטרך לעשות הרבה על מנת שנוכל להיעזר בידע שלהם.

תירוש עבודה חינוכית והסברתית יסודית ענפה — הרחבתה וחיווקה של רשת החינוך היהודי, הנחלת הלשון העברית וערכי התרבות העברית, טיפוח כמיהה לחיים יהודיים מלאים וחופשיים, חינוך האחריות המשותפת לגורל מדינת ישראל. יירוש חינוך התנועה הציונית, על הפדרציות, הארגון נים ותנועות הנוער שלה, והפעלתן ביתר שאת. עלינו לסול מסילות ללב כל הארגונים היהודיים הכלליים. ובענין זה אין אנו שרויים במדבר שממה. ישראל מדברת ללב הארגונים הרחבים בעולם בקרב העם היהודי וביחוד ארגוני הנוער היהודי שאינם נמנים על התנועה הציונית, ועלינו רק להראות ערנות ויכולת להנחות אותם לישראל.

הממשלה תתן יד לחיוק „המרכז לתפוצות“ אשר הוקם ליד המוסד לתיאום, המשותף לממשלה ולהסתדרות הציונית, ואשר החל השנה בפעולתו, למען קידום האתגר הקשה שהושלח מעמדיה היום לפנינו.

ומקיבוץ בני הגלויות, השבטים והעדות — לקליטתם ולמיוגם ההדרגתי השלם על אדמת ישראל. לא במקרה אמרתי „הדרגתי“, כי לא ביום אחד ייעשה הדבר. הממשלה תפעל בין היתר לסתימת הפער התרבותי בין העדות, על-ידי ביעור הבערות, הנחלת הלשון הקניית השכלה לרבבות בוגרים. היא תעשה להעמקת ויחקה של בני הגלויות לעם ולארץ, על-ידי הקניית ערכים לאומיים משותפים; הנחלת השכלה עיונית וחינוך מקצועי שיכשירו את הדור הצעיר לחיי עבודה ויצירה.

משפטים אחדים אומר לגבי החינוך. יעדי החינוך בארבע השנים הקרובות יהיו בעיקרם: להכפיל מספר הילדים גילאי 3—4, לומדי חינוך, בני הורים מעוטי יכולת, בגוונים, כי בהם נעזר עיקר השורש למיגו הגלויות והעדות. אך גם דבר זה לא ייעשה בשנה אחת. בדעת הממשלה להתמיד בהפעלת שיטות לימוד ותכניות לימוד מיוחדות, שמטרתן להשוות בהדרגה את הישגיהם של התלמידים באזורי הפיתוח, מקום ירכונו של בני עולים, להישגי התלמידים ביתר חלקי הארץ. בין היתר נקיים יום לימודים ארוך ושנת לימודים מוארכת. נעשה לחיסול החזיון של מורים בלתי-מוסמכים בחינוך היסודי. הממשלה תפעל להגדלת מספר הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, המכשירים עצמם להוראה במוסדות חינוך על-יסודיים.

נקיף את מירב גילאי 14—17, אם במסגרות לימודיות מלאות, ואם במסגרות לימודיות חלקיות או משלימות, ונעשה להכפלת מספר התלמידים בבתי-הספר המקצועיים. הממשלה תפעל לפטור משכר לימוד — אני מקווה ששניג זאת עד 1967 — כמחצית מספר התלמידים הלומדים בבתי הספר התיכוניים והמקצועיים, ותעשה להרחבת הלימוד חנים בין גילאי 14—16. נקים באזורי פיתוח עשרות בתי-ספר על-יסודיים. כן תימשך המיכה המוגברת של המדינה בתקציב הרגיל ובתקציב הפיתוח של המוסדות להשכלה גבוהה אשר יכולתם הולכת וגדלה והצורך בהם גדל והולך.

לרמת המחקר הבסיסי בארץ יצאו מוניטין רחבי העולם. עלינו להתמיד בשמירת הרמה ולפעול להישגים נוספים בשדה המחקר הבסיסי והמחקר השימושי גם יחד.

ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה תתן דעתה על הרחבת המחקר והחדרת תודעת מחקר בכל ענפי הכלכלה והמשק.

חברת ח', ישיבה כ"א

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (אשכול) ; דברי ברכה של יושב-ראש הכנסת למשלחת הפרלמנטרית מארגנטינה (לז) —

ראש-הממשלה ל. אשכול:

מה זה נוגע לכם? מי שצריך לשאול — אינו שואל. ומי ששואל — אינו צריך לשאול. וגם אם ישאל — אין מקום בעולם שראש ממשלה מגלה זאת. — תרם רב יוסף, בידיעותיו ובכשרונו, במצפוניו, באומץ-רוחו, בכושר עבודתו ובכוח התמדתו, ליציקת דפוסי עשייה ולקידום פעולות מכריעות בשטחי חיינו הממלכתיים. אני מקווה כי גם להבא נסתייע בבקיאותו הרבה ובשירותיו המצויינים.

(ק ר י א ה : בכל זאת למה?)

רבותי, גוללתי לפני הכנסת דברים חשובים מאד וענייניים מאד, שאם תתנו להם את דעתכם ואת לבכם, תתרמו תרומה חשובה יותר.

ועתה לחברנו עקיבא גוברין, אשר קיבל עליו להשתתף בעבודת הממשלה כשר התיירות והעניק בתקופת כהונתו מחשבה עמוקה להקמת משרדו המיוחד ולראשית ביסוסו. זכור לכם כי היתה זאת תקופה, שלא ידעו אם זה משרד אם לא, אם זה חשוב אם לא, גם עכשיו, במשאו-ומתן שלי עם המפלגות, לא ידעו אם זה חשוב. יירשם לזכותו שהבין את ערכו של ענף כלכלי זה לפיתוח המדינה, הן מפאת הכנסותיו והן מפאת הקשרים עם העולם היהודי והעולם הכללי. הוא הצליח להקים מערכת יחסים עם נושאי התיירות ומבצעייה בארץ ובחוץ-לארץ. מעכשיו, בטוחני, ישתייך תיק זה לרשימת התיקים המכובדים בממשלה, ולמקימי הממשלות הקואליציוניות הבאות יהיה קל יותר לשכנע מפלגות לתת צווארון בעול משרד זה. יש לו, לעקיבא גוברין, במובן זה זכות

ראשונים. אני בטוח ומקווה, כי גוברין יתרום בעבודתו בכנסת תרומה גדולה ויוסיף לה לא מעט.

אקרא לפניכם את שמות חברי הממשלה המוצעת : —
לוי אשכול — ראש הממשלה ושר הבטחון
אבא אבן — שר החוץ
יגאל אלון — שר העבודה
זלמן ארן — שר החינוך והתרבות
יוסף בורג — שר הסעד
מרדכי בנטוב — שר השיכון
ישראל ברזילי — שר הבריאות
חיים גבתי — שר החקלאות
ישראל גלילי — שר בלי תיק
זרח ורפהטיג — שר הדתות
משה כרמל — שר התחבורה
פנחס ספיר — שר האוצר
חיים יוסף צדוק — שר המסחר והתעשייה
משה קול — שר הפיתוח והתיירות
בכור שלום שיטרית — שר המשטרה
חיים משה שפירא — שר הפנים
יעקב שמשון שפירא — שר המשפטים
אליהו ששון — שר הדואר

אני מציע לכנסת לאשר את הרכב הממשלה וקווי היסוד שלה.

ב. דברי ברכה של יושב-ראש הכנסת למשלחת הפרלמנטרית מארגנטינה

היו"ר ק. לז :

לפני שנפתח בדיון, אנו צריכים ורוצים למלא חובה נעימה של קבלת פני המשלחת הפרלמנטרית מארגנטינה, ואני מבקש להכניס עכשיו את חברי המשלחת.

חברי הכנסת, אני מקדם בברכה את המשלחת הפרלמנטרית של ארגנטינה, שהננו מארחים אותה עכשיו בכנסת, שמקום מושבה — ירושלים, בירת מדינת ישראל ועם ישראל.

בין שתי המדינות קיימת ידידות שבמסורת ובקרבת לבבות, המבוססת על אידיאלים משותפים של חופש אזרחי וריבונות מדינית של עמים.

מלחמת העצמאות שלנו היתה בלי ספק מושפעת ממלחמות אבותינו על עצמאותם, אך גם ממלחמות עמים אחרים וביניהם מלחמות העצמאות שבאמריקה הלטינית, שכמה מהן נוהלו בפיקודו של גיבור ארגנטינה — הגנרל סן-מרטין.

השנה, שנת 1966, ימלאו מאה וחמישים שנה להכרות עצמאותה של ארגנטינה. היה זה הקונגרס שהכריז ב־9 ביולי 1816 בעיר הצפון-טוקומן על עצמאותם של המחוזות המאוחדים. העם הארגנטיני קיבל איפוא את בשורת עצמאותו במאצעות אסיפה לאומית, בדומה לעצמאות ישראל שהוכרזה

עלידי מועצת המדינה הזמנית, שהיתה מורכבת מנציגי עם ישראל שבארץ ובעולם.

ארגנטינה פתחה לפני 80 שנה בערך את שעריה לפני פליטי המצוקה היהודית באירופה. הוחל או במפעל הוותיקות יהודית ביומת הברון הירש ובאמצעיו. במשך הזמן התלקטו בארגנטינה כחצי מיליון יהודים, שאילולא כן, ייתכן וצאצאיהם היו בחלקם בין אלה המיליונים מבני עמנו שהושמדו בידי הנאצים בימי מלחמת העולם השנייה.

שמורים בזכרונו רשמים עזים מביקורו של היושב-ראש הראשון של הכנסת, יוסף שפרינצק ז"ל, בארגנטינה, מקבלת הפנים שזכה לה בבית-הנבחרים ובסינט וכן רשמי ביקורה של משלחתנו הפרלמנטרית בארגנטינה.

משלחת נכבדה, נשמח להראות לכם את ארצנו על עתי-קותיה, מקומותיה הקדושים ועל החדש המרובה, מאות הערים והכפרים החדשים, ההתיישבות החקלאית רחבת-המידות, מפעלי תעשייה, מוסדות מדע, בריאות, חינוך ותרבות, צורות חיים ומשק חדשות ומיוחדות.

אני בטוח כי ביקורכם יחזק את קשרי הידידות בין שני העמים, ואני שולח באמצעותכם דרישת שלום לבבית לעמה של ארגנטינה, לממשלתה ולפרלמנט שלה.

ג. הרכב הממשלה החדשה ותכניתה

1. דיון

היו"ר ק. לזו:

אנחנו עוברים לדיון על הרכב הממשלה החדשה ותכניתה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בגין, ואחריו — לחבר הכנסת קרגמן.

מנחם בגין (גח"ל):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. הריני מברך את ראש הממשלה להחלמתו. ברוך רופא חולים. אנו מאחלים לו בריאות טובה למען יוכל לעמוד בעוון לא רק ביריבות הכנה של מתנגדיו, אלא גם בידידותם של תומכיו.

הריני מברכו גם על שמתוך מירון מרתוני עם התאריך האחרון הקבוע בחוק, אחרי ביטול תנאים שקדם לנישואים, ולאחר חבלי לידה וציריה, מן הקשים הידועים בגנרופוליטיקה, עלה בידו להרכיב ממשלה. לה נביע היום אי אמון בשם 256,963 אזרחיות ואזרחים ששלחנו.

אין פרדוקס, יש טעם, בברכה הזאת. כשם שלממשלה דרושה אופוזיציה, כך זקוקה האופוזיציה לממשלה. אך השאלה המכרעת, עם התייצבותה של ממשלה זו לפנינו, היא: האם תהא היא מסוגלת לפתור את הבעיות המוסריות, המדיניות, המשקיות והחברתיות, העומדות לפני האומה במחצית השניה של שנות השישים?

יש בעיות מוסריות בקרב עמנו. הן טובעות חותמן ומטילות צילן על העבודה, פריונה, הפסקותיה, סכסוכיה; על הירידה תרתי משמע; על ההשכלה ושלייתה; על החינוך והעדרו; על היחסים בין אדם לחברו. מבחינה זו המופת הניתן עליידי ההנהגה הלאומית הוא לא רק משפיע, הוא גם מכריע. והבעיה היא איזהו המופת הניתן עליידי הממשלה. היא החלה בהתקלטות ברצונו של הבוחר ובהכרעתו, בעקיפה ערמומית של החוק החרות, בערעור היסודות של המשטר הפרלמנטרי, בהנחלת בזיון לביית-הנבחרים.

זו הפעם הראשונה בתולדות ישראל שיש לנו שלישי של ממשלה במשטר פרלמנטרי שהוא מחוץ לכנסת. היה לי הכבוד ב-16 בפברואר 1949 להשתתף, באסיפה המכוננת, בדיון על חוק המעבר. ועדת החוקה הציעה למליאה לכתוב בסעיף 10 לחוק המעבר לאמור: "הממשלה תהא מורכבת מראש הממשלה וממספר שרים מתוך חברי הכנסת". במליאה הסתייג מהצעה זו שר החוק, מר משה שרת זכרונו לברכה. הנימוק שלו היה כזה: "איני רואה משום מה עלינו לגזור מראש על עצמנו הימנעות מלהסתייע באנשים, בכוחות עבודה ובכשרונות שההימים עלולים לעלותנו". כזה היה ratio legis של תוספת המלים, "או מחוצה לה".

אני רוצה לשאול אתכם, חברי מפא"י הנכבדים: הבעקבות דבריו של חברכם הדגול המנוח הלכתם בהרכבת ממשלה זו?

מי שהתנגד לתיקון הזה היה חבר האסיפה המכוננת ישראל אידלסון זכרונו לברכה, הלא הוא מר ברי יהודה המנוח. הוא הזכיר מפני אינפלציה של שרים שהיו מחוץ לכנסת, וקבע שזוהי סכנה למשטר הפרלמנטרי. האם בדעה זו התחשבתם, חברי אחדות העבודה?

לא זו בלבד שלמלכתחילה צירפתם שלושה חברי ממשלה מחוץ לכנסת, אלא שלושה חברי כנסת העומדים להיות שרים, מתוך תחבולה המערימה על החוק החרות, התפטרו בעוד מועד כדי להשתחרר מן העול הכבד של הברות בכנסת למען העול המתוק של חברות הממשלה.

בכנסת החמישית קיבלנו חוק, לאמור: "שר שהוא חבר הכנסת ומתפטר מכהונתו בכנסת, רואים התפטרותו מהכנסת כהתפטרות מהממשלה". החוק הזה אינו מונע שר שהוא חבר כנסת מלהתפטר ממנה ואפילו אחריכך להיות מצורף לממשלה. אבל החוק הזה קבע ותבע, שאם יקרה דבר כזה, חייבת הממשלה למסור לכנסת הודעה, להסביר נימוקיה, לקיים דיון, לבקש אישור.

כדי להתחמק מן הנוהג הזה שנקבע בחוק אך לפני מספר חודשים, שלושה חברי כנסת העומדים להיות חברי ממשלה התפטרו מן הכנסת, ויישארו בממשלה. איזה מופת אתם נותנים לאזרחים מבחינת כיבוד החוק, הרוח שבו והאות הכתובה שלו. היו ציניקנים, גברתי היושבת-ראש, שהיו טוענים בשם עורכי-דין, מסוג מסויים, שהחוק נוצר כדי לעקוף אותו. עוולם לא שמענו שממשלה תיתן דוגמה לאזרחים כיצד עוקפים חוק. איך עשיתם כדבר הזה? הבוחר נתן נציגות מסוימת למפ"ם. היא החליטה — שני חברים דגולים שלה לא להציב ברשימתה. משום כך, על אף החלטתו של הבוחר, צריך לצרף אותם לממשלה? הבוחר נתן נציגות מסוימת לאחדות העבודה...

יוחנן בדר (גח"ל):

מפא"י נתנה נציגות לאחדות העבודה.

מנחם בגין (גח"ל):

יש לה היום שלושה חברים בממשלה. משום כך צריך אחד מהם להתפטר מן הכנסת, כדי שבמקומו ייכנס חבר שלא נבחר? הוא הדין למפא"י; הוא הדין לליברלים העצמאיים. הרי יש בכך פגיעה בכל יסודות המשטר הפרלמנטרי, בהכרעת הבוחר. בזה התחלתם.

אני רוצה לומר מילות פרידה לשרת החוק. היו לנו אתך, גברתי הנכבדה, חילוקי דעות יסודיים מאוד לגבי המדיניות שאת היית אחראית לה. אבל תמיד הערכנו כי בהופעתך לפני העמים היית יהודיה גאה. אמרנו זאת כאשר היית שרת החוק. ואנו חוזרים על הערכה זאת כאשר את תהיי אתנו כחברת כנסת ולא כחברת הממשלה. אבל ממש לפני שבוע או שבועיים יצאה מפין מלה, שמכס הנישואות הוכרה כפרלמנטרית. לו הייתי רוצה לשאול בהזדמנות חגיגית זו את המלה שהשמעת, הייתי אומר שזו ההגדרה הנכונה למעשה שהממשלה עשתה ביום הרכבתה. ואולי גם הייתי משתמש במלה אחרת. היא איננה עברית. היא אנגלית. היא אמריקנית. במצואה האימפולוגי היא אפילו אינדיאנית. גם היא יצאה מפיה של שרת החוק. אבל ברגע זה לא אשתמש בה, כי עדיין לא נבדקה מידת הפרלמנטריות שלה. כך תחת-לחם את היום הראשון להרכבת הממשלה.

ועוד מופת. אחת הסיעות המרכיבות הודיעה כי בשום פנים ואופן לא תצטרף לממשלה בלי חוק שבת שחוקיקתו הובטחה לה לפני חמש שנים. חוק — אין. הצטרפות — ישנה. אחרי "כל נדרי" זה שמענו הודעה, לפיה סיעה זו בשום פנים ואופן לא תצטרף לממשלה בלי חוק ההסמכה. ההסמכה איננה, הכניסה ישנה. לפתע פתאום נודע כי אפשר בלי חוק שבת ובלי חוק הסמכה אלא עם החוק הקיים. במשך כל השנים ובמשך כל החודשים לא היתה ידועה עובדה זו? מצד אחר שמענו הודעה מוסמכת, שאם נמל אשדוד לא יופעל בשבת — יפגע המשק הישראלי פגיעה קשה, ואפילו הסיכוי לעצמאות כלכלית. אנו בשכלנו הפשוט לא

מול ממשלה, כפי שהורכבה, נעלה את הבעיות העיקריות הניצבות לפני האומה.

גברתי היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. אין שום ספק שהבעיה המכרעת שלפנינו קשורה במירון הזיון בין המזרח ובין המערב במתן נשק חדיש יותר, קטלני יותר, בידי אויבי ישראל. דבר עם נציגי המערב ואמרת לו כדברים הבאים: אתם שומעים הודעה מפי שליטה של מדינה לפיה נלחמה עם מדינה לה אתם מצהירים ידידות, היא בלתי נמנעת. זו הודעה שאין לה אחות ומשל בתקופתנו. אפילו כאשר יש מלחמה אומרים הכל שהשלום הוא בלתי-נמנע. ובדרך כלל אומרים הבריות שהמלחמה אינה בלתי-נמנעת.

אתם שומעים את ההיפך מזה. אתם מוסיפים לשמוע כי התאריך יקבע עליידי מי שמצהיר על הבלתי-נמנע, לאחר שתושלמנה הכנותיו. ואתם עוזרים להכנותיו לקראת התאריך של הבלתי-נמנע לפי הצהרתו. איך יכולים אתם לנהוג כך? התשובה לדברים כאלה היא: מה שאנחנו עושים אינו נגדכם. אבל תבינו, יש מצב בינלאומי מסויים. אם אנחנו לא נעזר, במישרין או בעקיפין, יבואו אחרים. אתם מבינים, אחרים... ואז, מצבכם יהיה עוד יותר גרוע.

והיה אם דיברת עם נציגי המזרח ואמרת לו את הדברים הבאים: יחסי הכוחות ביניכם לבין גרמניה דהיום יודעים. לו היתה מרימה יד עליכם, הייתם יכולים למחוץ אותה בדקות, לא רק בימים. אף-על-פי-כן, אתם מתרעים על הסכנה הגדולה הצפויה לעתידכם, לכם ולבניכם, אם גרמניה תצויד, ובעיקר — אם תצויד בנשק אטומי. ואנחנו מבינים לרווחכם, כי זה נסיונכם ההיסטורי, במקרה שלנו אתם שומעים אף-על-פי-כן על מלחמה בלתי-נמנעת ואתם יודעים את הסכנה הצפויה לנו בעיצומו של מצב מלחמה. איך אתם יכולים לתת עזרה להשלמת ההכנות של התקופות המוצהרות מראש?

התשובה לדברים האלה היא: אנחנו עושים זאת לא נגדכם, אבל עליכם להבין, יש מצב בינלאומי מסויים. אם אנחנו לא ניתן את העזרה הזאת, יבואו אחרים, אתם מבינים, אחרים... ואז, יהיה מצבכם אולי יותר גרוע.

זהו מצבנו כיום בזירת זיונם של אויבי ישראל. מזה ומזה מספקים להם נשק קטלני, התקפתי, כלומר בתנאים הקיימים — תוקפני. שני הצדדים אומרים: אין זה נגדכם. אבל הנשק הניתן מזה ומזה, הוא בודאי נגדנו. זאת היא הדאגה וזאת היא החרדה. לא נאמר מלה אחת אשר תתפרש כיצירת רושם בלתי קרב האומה. אנחנו מאמינים כי עמוד נעמוד. אולם תמיד תהיה קיימת בעיה של קרבות ואבידות העלולים להידרש מאתנו כאשר ההצהרה על הבלתי-נמנע תוגשם בעזרת שני הצדדים והנשק שהם מספקים.

דרוש איפוא מאמץ מחשבתי וממשי, לא כיתתי אלא לאומי, כדי לעצור התפתחות הסכנה הזאת. יש מומחים האומרים, כי מאזן הכוחות עדיין לא הופר במזרח התיכון. באזניהם הייתי רוצה להזכיר את דבריו של הנשיא קנדי המנוח כפי שגישמו עליידי סורנסון, אחרי הכשלון במפרץ הקובני הנושא את השם הבלתי-סימפתי. קנדי אמר לעצמו מתוך התרגשות רבה: "איך יכולתי לסטות מן הסיסוד? כל חיי ידעתי כי אין לסמוך על המומחים; כיצד נסכלתי והרשיתי להם לקבוע את הדרך?". בשבילנו, כשלוך כזה כפי שהיה במפרץ ההוא איננו אפשרי כלל. אמריקה יכולה היתה לעבור עליו; בשבילנו ענין של קיום הוא. לא נוכל לסמוך על המומחים האומרים לנו: מאזן הכוחות לא הופרע. אנחנו יודעים כי בענייני נשק, כמות מסוימת יוצרת איכות

הבינונו מדוע אם יש לעבור בלילה, צריך לעבוד דווקא בליל שבת ולא במוצאי שבת. אחר-כך בא ה"קוויד פרו קו" בין שני יהודים ביחס לפירוש המלה "למחרת ליל שבת". אחד פירש — שבת אחר הצהריים, וחבר פירש — מוצאי שבת. שני יהודים, כליכך נתבלבלה עליהם לשונם, שלא ידעו להבחין בין ליל שבת ובין מוצאי שבת. אבל בתחילה נאמר שייגרם נזק כל ישוער אם לא יעבדו בנמל בליל שבת. עכשיו ישנו מבינים ששר העבודה הודיע במכתב, כי נמל אשדוד יושבת בשבת. הוא קובע איפוא שייגרם נזק חמור למשק המדינה.

מאיר יערי (מפ"ם):
פרט ל... .

מנחם בגין (גח"ל):

בדיוק זאת רציתי לומר. בכל ההסכמים שלכם יש כלל, ואחריו באות המלים "פרט ל...". לכן אני טוען שאין לכם הכנית מוסכמת, יש לכם נוסחה מתפה. אתם קוראים לה גואלת. את הגאולה איננו רואים. את האות גימל צריך להמיר באות הקרובה לה ביותר בכתוב ואז תהיה הגדרה נכונה לנוסחאות שלכם. נכון הוא כי נאמר באותו מכתב "פרט למקרים חורגים" שיקבע שר העבודה, המומחה למשק ולשבת גם יחד, על דעת ועדת השרים למחן היתרי עבודה בשבת. ומי הם השרים חברי הוועדה? ראש הממשלה שלא ידע להבחין בין מוצאי שבת ובין שבת אחר הצהריים ברגע מסויים; שר העבודה ושר הדתות. שאלתי אם ועדה זו מקבלת החלטות פה אחד. אמרו לי: לא, היא מקבלת החלטות ברוב קולות. פרט ל... ברוב קולות, בשלישיה כזאת?

ועוד מופת אתם נותנים. שר האוצר אמר בשנת 1961 כי ב־1970 יגיע ההפרש בין הוצאות היבוא לבין הכנסות היצוא למאתיים מיליון דולר בלבד. חמש שנים לאחר מכן הילך עלינו אימים, שבתאריך הקבוע יהיה הגרעון במאות המסחרי שמונה מאות מיליון דולר. הוא הציע הצעות כיצד למנוע סכנה זו. הוא נתן תמונות ציוריות על שודדים ושוט־רים. אבל נניח לספרות של שר האוצר. הוא הביא הצעות. קמה אחרת העבודה והודיעה כי אין מדובר בשמנו. החרתה החזי־קה אחריה מפ"ם ואמרה: אינו מוסכם לדבר בשמנו. איך תפתרו את הבעיות הכלכליות תוך ניגודים כאלה?

ועוד. יש באומה ריצה אחרי רמת הוצאות שאינה עומדת בשום יחס למידת ההכנסות של הפרט ושל הכלל גם יחד. דרוש מופת. אבל אנו קוראים דו"חות של מבקר המדינה על מפעלים שהממשלה אחראית עליהם. וכל דו"ח כזה מנועז אותנו על ההפקרות, על הפגיעה במוסר, על השתוללות בתחום ההוצאות. זהו המופת שאתם נותנים? לפני הבחירות מגדילים את השכר. אחרי הבחירות — את המס. לפני הבחירות מוסיפים להכנסה. אחרי הבחירות — מגדילים את ההוצאה. לפני הבחירות מבטיחים חינוך חינם עליסודי. אחרי הבחירות — מוסיפים עשרים אחוז להוצאות החינוך העליסודי לכל המשפחות, גם האכיוניות, בישראל. הנה המופת הניתן עליידי הממשלה: הנה אינו הן, הלאו אינו לאו, התחייבות אינה התחייבות, עקרון נעקר, היתר יעסקה — עיסקת היתר.

ביום שהתייצבה ממשלה זו, היא החלה בזריעת דמור־ליוציה בקרב האומה עליידי הווגמה בדרך הרכבתה ובנוסחתי תיה ושיטת פעולתה. אומרים: זוהי הממשלה הגדולה ביותר בישראל. במספר, כן. על סמך נסיוני האופוזיציוני אני יכול לומר שזו הממשלה הגרועה ביותר בישראל. אינני זוכר בכל תולדות הרכבת ממשלות בישראל, שמשמלה תורכב תוך כדי תחבולות כאלה, הערמות כאלה וחוסר אמון הדדי כזה.

היטלר חדש — הרי יחרד לבו של כל אדם, ובייחוד של כל יהודי. אנו סוברים אחרת. אנו משוכנעים שאם בידי העם הנושא באחריות היסטורית — היחידה בתקופתנו — לביצוע פשע השמדת עם, ינתן נשק להשמדה המונית — או אז עלול לקום היטלר חדש, שילחץ על הכפתור. לא במרחק ולא במערב — כך מאמינים כולנו — לא ימצא איש שתיטרף עליו דעתו וילחץ על הכפתור להשמדת מאות מיליוני אנשים. אבל על-פי הנסיון ההיסטורי אפשר לומר שבארץ היא, בייחוד לאור הדעתו של שטראוס, עלול לבוא יום כזה. ולכן, אל נאמר: אין הדבר נוגע לנו. נוגע גם נוגע, כאנשים וכיהודים.

בקבענו את העמדה הזאת בלשון ברורה — לא „נוסח תית“ — בוודאי נמצא מידה ניכרת של רצון טוב גם באירופה המזרחית וגם באירופה המערבית. או, אם אנקוט ניסוח משל נשיא צרפת, מן החוף של האוקיינוס האטלנטי ועד לאורל תבין אירופה כולה את העמדה האנושית והיהודית הזאת, והיא גם תמצא הד בקרב דעת-הקהל הגאורה בארצות-הברית של אמריקה ובחלקי עולם שונים. ואנו זקוקים לרצון טוב.

בעוברי לבעיה של היהודים האזרחים בבריית-המועצות, עלי לומר מיד שבין הנושא, עליו דיברתי עד עתה, לבין הנושא בו אני עומד לנגוע — אין קשר של סיבה ותוצאה. זה לחדו זה לחדו. לא היינו מעלים על דעתנו לקבוע יחס של „do ut des“, לאמור: אנו נתנדב למתן נשק אטומי בידי גרמניה, וכתמורה להתנגדותנו זו נפנה לבריית-המועצות ונקבש ממנה לאפשר ליהודים אזרחיה לבוא לארץ ישראל. לא. עמדתנו נקבעה באורח עקרוני לגבי אותה סכנה.

ועתה נפנה בענין יהודי בריית-המועצות אל ממשלת בריית-המועצות, ונאמר לה כדברים הבאים, בלי לנסות להסתירם: וללא עקיפת האמת. בריית-המועצות הכירה בשני מושגים: „יברייסקאיה נאציונאלנוסט“ ו„יברייסקאיה גוסודארסטו“ — לאום יהודי ומדינה יהודית. שם-התואר המשותף לשני המושגים גים האלה — הוא הנותן. אנו משוכנעים שבריית-המועצות לא היתה מכירה במדינה יהודית לאמלא הכירה כי היא נמצאת במולדת ההיסטורית של הלאום היהודי. ובעקבות הכרה כפולה זו יש הזכות המלאה לכל בן הלאום היהודי לתבוע מבריית-המועצות שלכל בן הלאום היהודי הנמצא בה — תינתן האפשרות להתחבר עמו במדינה היהודית. במולדת ההיסטורית של העם היהודי. לכך אנו מצפים. אנו מקהים כי לפנינו זה יהיה הד. אנו משמיעים אותה לא כדי להקניט ולא כדי להרגיו, אלא מתוך הכרת האמת ההיסטורית, המוסרית, כפי שגם הוכרה על-ידי בריית-המועצות.

בפרק השלישי, גברתי היושבת-ראש, אביא את תכנית החקיקה של האופוזיציה הראשית. לו ידענו כי יימצא בכנסת רוב, אחרי שבע-עשרה שנה, לתת לעם חוקה, דבר שהובטח לנו על-ידי עצם שמה של האסיפה המכוננת — היו מומחנים המשפטים מכינים הצעת חוקה שלמה. אבל אנו יודעים כי לעת-עתה אין בבית הזה רוב למען חקיקת חוקת יסוד שלמה.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חוש):
רוב המפלגות הבטיחו.

מנחם בגין (גח"ל):

לכן נביא הצעת חוק יסוד משלנו לזכויות האדם והאזרח, על יסוד הצעתו, מימי הכנסת הקודמת, של יידי המלומד וחברי פרופסור ד"ר קלינגהופר. היא הסורה מסדר-היום, כי שר המשפטים דאז אמר: אנתנו נביא. לא קיימה הבטחה זו. איננו יכולים לסמוך על חידושה. הן אינו הן, לאו אינו לא. אנו ניטול את הינמה.

חדשה. כך הדבר גם בנושק קונבנציונלי וגם בנושק הקרוי בלתי-שיגרתי.

ובעוברי לנושק מן הסוג השני רצייתי לשאול את ראש הממשלה, מדוע לא שמענו היום אפילו מלה אחת על הטילים במצרים אשר מדענים גרמנים יצרו אותם ומוסיפים לעזור בפיתוחם ובהצבתם? את ה„טרנספורמציה“ עשייתם. המערכה הופסקה. המדענים הגרמנים יושבים בהליופוליס, שני פרו- פיסורים עזבו את מצרים, עשרות ומאות מומחים וטכנאים — אולי גם בתוספת אחרים — מוסיפים לספק לנאצר את הנושק הקטלני הזה. מדוע לא שמענו אף מלה אחת מפי מרכיבה וראשה של ממשלה חדשה בישראל, נוכח סכנה זו הגוברת והולכת, כלפי הארץ האחרתית לכך, שהם מוסיפים להימצא במצרים?

ביום שישי האחרון, חברי הכנסת הנכבדים, פרסם גיון פיני ב„ניו-יורק טיימס“ סיפור על הטילים במרחק התיכון. הוא ערבב כפיסורו את צרפת. דוברת של ממשלת צרפת מסר בענין זה הודעה מוסמכת. לנו אין מה להוסיף עליה. אולם חובתי האזרחית היא להביא לידיעת הכנסת ולידיעת האומה כולה את הפיסקה הבאה מסיפורו של גיון פיני: „שירות המודיעין האמריקני סובר כי על יסוד הנסיונות המצריים בשימוש בגז מרעיל במלחמת האזרחים בתימן, עלולה מצרים לייצא את הטילים שלה במיכלי גז. מבחינה פסיכולוגית הם עלולים לשמש נשק אימנתי מרשים (an impressive terror weapon) במירוץ הזיון בין ישראל ומדינות ערב“. עלי להוסיף: לא רק מבחינה פסיכולוגית.

מבחינה מעשית מאד, ואנחנו לא שמענו היום על הטילים הגרמנים האלה ועל האפשרות המעשית — לאור הידיעה של שירות המודיעין האמריקני — להרכיב עליהם ראשי חץ כימיים, אפילו מלה אחת מפי ראש הממשלה. לעומת זאת, אומר גיון פיני כי לדעת משקיפים צבאיים אמריקניים רכישת טילים באליסטיים על-ידי שני הצדדים — כלומר: מצרים וישראל — יכולה להביא לידי תוצאה של הרחעה ויציבות, כפי שקרה במירוץ הזיון בין אמריקה ורוסיה. את הדעה הזאת של חוגים צבאיים אמריקניים עלינו לרשום לפנינו. הקושי הוא בזה שלרוסיה ואמריקה גם יחד יש טילים.

לנו — אין. למצרים יש. מפני טילים כאלה, גם עם ראשי-חץ כימיים — אין הגנה. עדיין הטיל האנטי-טיל, אפילו במעצמות הגדולות. נמצא נשק נסיוני. אין איש יכול להעלות על הדעת כי ביכולתנו לפתח אותו בזמן הקרוב. ההגנה היחידה נגד טילים אלה היא בטיל קרקע-קרקע, שהימצאותו בידינו תמנע את הפעלתם של טיליו של נאצר. אני סובר שהמסקנה היא כי מדינת ישראל, שיש לה לא רק הזכות אלא גם החובה לדאוג שיימצא בידיה כש נשק הדורש השמירת קיומה כנגד התוקפנות המוצהרת — גם זכאית וגם חייבת לתבוע מארצות-הברית של אמריקה, לפי דעה מוסמכת זו של משקיפה הצבאיים, לספק לה טילי קרקע-קרקע, למען תיווצר אותה הרחעה ויציבות שתמנע את הפעלתו של הנושק הקטלני הזה.

בדברנו על הסכנה של שימוש בנושק קטלני כלפינו — לא נתעלם מסכנה כזאת גם בחלק עולם אחר.

כיהודים וכאנשים — ואין שום הפרדה בין שני המושגים האלה — עלינו להטות אוזן קשבת להצהרה הבאה שנמסרה לפני חודשים אחדים מפי מר שטראוס. הוא אמר: אם גרמניה לא תקבל בזמן הקרוב נשק אטומי לרשותה — עלול באחד הימים לקום היטלר חדש. רבותי חברי הכנסת, את ההודעה הזאת לא מסר אחד החברים באירגון ניאורנאצי, אלא חבר ממשלה לשעבר ואחד ממנהיגיה של מפלגת השלטון הדיום. ואם הוא מוכיח כי מסיבה כלשהי עלול לקום בגרמניה

הכנסת כי הן עומדות בניגוד ליסודותיה של מדינה דמו-קרטית?

את שר המשפטים החדש אנו נברך לאחר שמסור הצ"הת אמונים, אבל אני רוצה להזכיר לו כי ביום מסויים הוא טען ש"תקנות חירום כאלה" — אני מתחלחל לחזור על דבריו, אבל למען הענין הציבורי אעשה זאת — "לא היו אפילו בגרמניה הנאצית". אני מקווה ששר המשפטים לא שכח את דבריו ההם והוא יצטרף לעמדה שצריך לחוקק חוק בטחון במקום אותם חוקי חירום נוראים של שנת 1945. אין צורך להנציח אותם ואפשר לחוקק חוק הוגן אשר יתן לנו בטחון פנימי במדינה מוקפת אויבים, לה בטחון לאומי פנימי כזה דרוש.

הי"ר ד. נצר:

הציטוט שהבאת בשם מר שפירא, האם אתה אחראי לו?

מנחם בגין (גח"ל):

בוודאי. גברתי היושבת-ראש, אנו יושבים בכנסת זמן רב כל-כך והגברת צריכה לדעת שלא הרשיתי לעצמי מעור-לם להביא ציטטה לא-נכונה. זה ניתן לבדיקה.

הי"ר ד. נצר:

אדוני אחראי לציטטה הזאת?

מנחם בגין (גח"ל):

בוודאי אני אחראי. למען הקל על מצפונה אני רוצה לומר שהדברים האלה נאמרו בבית-דין בריטי. אבל אינני חושב שאפשר למחוק אותם ואת זכרם במדינת ישראל. להיפך, אני חושב שמחובתנו לתת דעתנו על הגדרה כזאת. אבל זאת ציטטה ואני מקבל על עצמי את מלוא האחריות לחזרה עליה.

אנו נביא הצעת חוק בענין סכסוכי עבודה. איננו יכו-לים להבין מדוע הסוציאליסטים בבית הזה מתנגדים לתיווך חובה בסכסוכי עבודה או לבוררות חובה בשירותים החיר-ניים. המעסיק העיקרי במדינה כיום איננו עוד המעסיק הפרטי. המעסיק העיקרי הלא הוא הציבורי, הממשלתי, ההסתדרותי. בדרך כלל כל שבייתה נגמרת בפשרה. כלל גדול בעולם. הבניה האנושית היא מדוע אין לחפש את הפשרה לפני השבייתה או ההשבתה. אם המעסיק בעיקרו הוא ציבורי, מדוע בינו לבין המועסקים על-ידו אי-אפשר מראש לחפש את הפשרה? — למען קידום משקנו, למען האינטרס המשותף של כל שכבות האומה.

אני מבין כי לאחר התפטרותו של חבר-הכנסת קול מן הכנסת וצירופו לממשלה, יש לנו מצב כזה: מבחינת הליברלים העצמאיים בשטח החברתי-כלכלי, הקול — קול, והיד — מחזיקה עלה תאנה קטן מאד, לא סוציאליסטי, לממשלה הזאת. לכן, אינם יכולים להיעזר הצעת חוק כזאת. אנו נביא אותה, כי הדבר דרוש לאומה כולה ולא רק לאלה שאנו מתכבדים לייצגם.

אנו נביא הצעת חוק להנהגת ביטוח בריאות ממלכתי, לא באמצעות קופות-החולים הקיימות. כל הכבוד לכולן, גם לנו יש קופות-חולים הממשרות את הציבור בנאמנות רבה.

מנחם כהן (המערך):

אתה אומר בדיוק אותו דבר.

מנחם בגין (גח"ל):

חבר-הכנסת כהן, אני חושב שעשוי באמת "תפסת" אותי. אבל למולי יושב כאן ידידי אליעזר שוסטק, והוא

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
גם אותו שר משפטים איננו.

מנחם בגין (גח"ל):

אנו נשקול הצעת חוק למחיקת המלים בסעיף 10 לחוק המעבר, או מחוצה לה". הממשלה מעלה בתוספת הזאת. לא לכך התכוון המחוקק לפני שבע-עשרה שנה. כדי לשים קץ לאפשרות כזאת של מעילה — אנו נשקול אפשרות של חקיקת חוק, למען יידע העם כולו כי אצלנו יש משטר פרלמנטרי, ומי שנוחר — צריך בכבוד לשבת על אחד הספסלים האלה, בין שהוא חבר ממשלה בין לאו.

אנו נביא הצעת חוק לקביעת ממלא מקום ליושב-ראש הכנסת, ממלא מקום קבוע, אשר יקבל תפקידיו כשייבצר מיושב-ראש הכנסת למלא אותם.

נביא הצעת חוק לקביעת ממלא מקום לנשיא המדינה, בנוסף על יושב-ראש הכנסת, כאשר ייבצר משניהם, חלילה, מסיבות שונות, למלא תפקידם, למען לא יהיה חלל ריק בנושא הקונסטיטוציוני הזה של המדינה.

אנו נביא הצעת חוק אשר תקבע כי נשיא המדינה הוא ראש כותותיה המזויינים, והוא — על-פי החלטת הממ-שלה אשר תובא לפניו על-ידי שר הבטחון — ממנה את ראש המטה הכללי לצבא הגנה לישראל. אנו עדיין המדינה היחידה בעולם שאין בה הסדר חוקי, לפיו ראש המדינה הוא הראש הטיטולרי של כותותיה המזויינים.

בקרוב נביא לדיון את הצעת החוק לתיקון חוק לשון הרע. הממשלה כבר יודעת כי חוק לשון הרע לא זיכה אותה בעולם הבא, אבל הוא הביא לכנסת את "העולם הזה". אנו הוזהרנו מפני סעיפים מסויימים באותו חוק לשון הרע. מיניתם ועדה. שוב פגעתם בכנסת. כאשר דנים על חוק חשוב וממנים ועדה לבדיקה ולחקירה — זהו נוהל יפה. לא דרושה שום פזיונות בחקיקת חוקים. אבל לאחר שהכנסת חוקקה את החוק, — למנות, בלחץ דעת הקהל, ועדה אשר תבדוק אם צדקה הכנסת, ואפילו המדובר הוא ברוב שעמד נגדנו, זה תקדים חמור מאד. מה יוצא? כאלו הוועדה שמינה ראש הממשלה היא בכחינת ברור בין המיעוט ובין הרוב, בין המיעוט שצדק לאור מימצאיה של הוועדה לבין הרוב שטעה. אבל אנו, אפילו היינו הצוד-קים, איננו רוצים בכבוררות כזאת. כי הכנסת היא הריבו-נית. קראתם את דין-וחשבון ועדת ויתקון, ובשלושה סעי-פים עיקריים הוא הזדהה להלוטין עם עמדת האופוזיציה: לא להבדיל בין עתון יומי לבין עתון לא-יומי; להעמיד את אחריותו של המדפיס על אותו יסוד של אחריות המפיץ; למחוק את המלים "ובלבד שהפרסום לא חרג מתחום הדרוש לאותו ענין" — בסעיף המדבר על הגנת אמת הפר-סום. מדוע לא שמעתם בקולנו? אנו, אפוא, נביא את הצעת החוק לתיקון חוק לשון הרע, הרע, כדי להיטיבו.

אנו נביא הצעה לחקיקת חוק בטחון פנימי. ראש הממ-שלה הבטיח לבטל תוך שנה את מנגנון הממשל הצבאי, והוא טען להצדקת תוכו. מילא, יהיה לנו נביא בימינו. אבל אני רוצה להזכיר לבית כי במשך שנים טענו כי מנגנון הממשל הצבאי אינו דרוש עוד לבטחון האומה, ואתם בחריפות בלתי-משוערת שללתם את העמדה הזאת. טוב שהוצדקה עמדתנו, אבל אנו מעולם לא טענו כי אפשר להשאיר חלל ריק מבחינת הבטחון הלאומי. אם אתם עומי-דים לבטל את מנגנון הממשל הצבאי, מדוע צריך להשאיר על כנו את תקנות החירום של שנת 1945, עליהן החליטה

פסקדין חמור ביחס לאופוזיציה. לא אקבל על עצמי זכות לתת עצות, אבל מן הראוי שהאופוזיציה תלמד מפסקי-הדין של העם. נכון שאחרי בחירות ישנה פעולה וישנו מעשה, אבל גם הבחירות חוזרות ונערכות. אחרי שכנסת זו תכהן במשך ארבע שנים, תהינה שוב בחירות, והעם ישוב לשפוט לפי המעשים, ומוטב שהאופוזיציה תשקול היטב את הענין.

אחת המשימות החשובות העומדות לפני ממשלה זו היא, בין היתר, כמובן, גיוס רצונם הטוב של המוני העם המתייצבים לימינה של הממשלה. כולם יצטרכו לאזור כוח כדי לקדם אותנו להקטנת תלותנו באחרים, ולמען עצמאותנו הכלכלית.

המוני העם הביעו בבחירות האחרונות את תמיכתם במדיניות הממשלה הזאת, כפי שהוגדרה כעת בקווי היסוד. צר לי מאד, שנואם ראשי באופוזיציה לא התייחס לקווי היסוד, המהווים ספר המעשים שיעשו. מדיניות הממשלה, בתחום מסוים, יים, תהיה מושחתת על ביצורו ופיתוחו הנוסף של משקנו הלי-אומי, עירור כל יזמה חיונית, המשכיות בקליטת עולים, ואנו תקווה כי יינתן לאחינו ברוסיה להשתלב באופן אישי בבני-ינה של ישראל. המאמץ לקיומה של תעסוקה מלאה בארץ מוכרח להיות מלווה קליטה יצרנית של העולים ושל הנוער הנכנס למעגל המפרנסים, משוחחרי הצבא וכל אלה שטרם השתלבו במעגל זה, וכל זה תוך הגברת פריון עבודתנו בכל ענפי המשק וניצול יעיל וקונסטרוקטיבי של ההון.

המשימה העיקרית העומדת לפני הכלכלה הישראלית היא להגיע למשק עצמאי המתקיים מפרי עמלו. עקב המגבלות הקיימות בפיתוח רחב של ענפי משק אחרים, עיקר המעמסה של התרחבות הדרושה תוטל על התעשייה.

מאז קום המדינה — ובמיוחד בתקופה האחרונה — גדל והלך חלקה של התעשייה במשק הלאומי. ענפים קיימים התרחבו וענפים חדשים פותחו; הייצור המקומי מספק את עיקר התצרוכת של מוצרי תעשייה בארץ, ומוצרי התעשייה המקומית מהבססים בשוקי היצוא שפותחה. בעשור האחרון גדל ערך הייצור התעשייתי פי שניים-יחצני, ומספר המועסקים בתעשייה — פי שניים; התפוקה לעובד עלתה בשישים אחוז והייצור גדל פי ששה. חל מעבר ממופעלים זעירים למפעלים בינוניים וגדולים; מעבר זה איפשר הנהגת שיטות יעילות בתחומי הייצור, הניהול וההפצה, וכן חל שיפור באיכות המוצרים.

המהפכה תעשייתית זו — שבראשה עמדו ועומדים גם כיום ראשי הממשלה הזאת, ושהושגה במאמצים של כל הגורמים במשק — תהיה לה עוצמה נוספת, כתוצאה ממדיניות ברורה, מכוננת ועקבית של ממשלה זו, במטרה לפתור את הבעיות המשקיות העיקריות העומדות לפני המדינה, והן: יצירת מקורות תעסוקה לעולים ומפרנסים חדשים מהישוב הקיים; סינוור האוכלוסיה — גם בהתחשב בשיקולים בטחוניים ומדיניים; הרחבת היקף הייצור בעיקר לשוקי חוץ, כדי לסגור את הפער במאזן המסחרי, תוך ראיית ברורה ובה"רה כי ביצוא המתרחב והגדל טמון גורלו של המשק ושל המפרנס בישראל; העלאת רמת החיים של האוכלוסיה הגדולה.

אם ברצוננו להמשיך ולפתח את המשק התעשייתי, שהוא, כאמור, המקור העיקרי להתרחבות כלכלת המדינה, נצטרך בשנים הקרובות להתקדם בכיוון של יתר העמקה בייצור ויתר התמחות בענפי התעשייה המתאימים לתנאי הארץ. הליך זה חייב להיות משולב במהלך גדול של השקעות במקורות פנים ומקורות חוץ.

י אשר דברי הבאים: „משיקום ביטוח בריאות ממלכתי, אנו נוותר על קופת-חולים נפרדת משלנו“. את ההצהרה הזאת צריך למסור נציג כל ארגון המחזיק קופת-חולים נפרדת. ואו יקום ביטוח בריאות ממלכתי כפי שהוא קיים בכל מדינה דמוקרטית מתקדמת.

מאיר יערי (מ"פ):

האם אתה חבר בשתי קופת-חולים?

מנחם בגין (גח"ל):

האם אני נראה לך חולה כל-כך, שאני צריך להיות חבר בשתי קופת-חולים? אני חבר בקופת-חולים אחת, ואני מתגאה בה ובשירותיה. אני חוזר ואומר, מר יערי: לטובת העם כולו ולטובת הפועלים הוא שיהיה שירות כרי-אות ממלכתי אחד לכולנו, ללא הבדל השקפה וארגון. לא ברור לי, מדוע אנשים הדוגלים בקידמה מתנגדים לדבר כזה, הקיים בכל מדינה מתקדמת.

גברתי היושבת-ראש, לנו, על סמך שנות שירות רבות, למותר לומר, כי אם הממשלה הזאת, כפי שהורכבה והת-ייצבה לפנינו, תעשה מעשה טוב — נשבח אותו, ועל מע-שיה הרעים — אם לא נצליח למנוע אותם על אף מאמציינו — נתריע קבל עם ועדה. אלא שהחשש כי תהא זו חר-בתנו לגנות עולה על התקווה כי תהא זו זכותנו לשבח. חבר כנסת נכבד אמר. כי המשטר הקיים הוא מושחת ומטומטם. זאת ציטטה, גברתי היושבת-ראש...

היו"ר ד. נצר:

אני מודה על האזהרה.

מנחם בגין (גח"ל):

אני מסתייג מהודעה זו. אינני חושב שהמשטר הזה הוא מטומטם.

השאלה המכרעת היא אם הממשלה הזאת מסוגלת לפתור את בעיותינו. אנחנו משוכנעים שהיא לא תהיה מסוגלת. צר לי על כך. הידיים המונחות על ההגה רבות הן, וכל זוג ידיים מושך לכיוון שונה. לכן יהיה עלינו, בתוקף המנדט שניתן לנו, לעמוד על המשמר. נעשה כמיטב יכולתנו, לא רק למען שולחינו, אלא למען העם כולה, כי מושא דאגתנו וחרדתנו היא בית חיינו לנו ולבנינו.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחברה-הכנסת קרגמן, ואחריו — לחבר-הכנסת שחור.

ישראל קרגמן (המערך):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. אין לי ספק — ואני אומר את הדברים בבטחון — כי העם בישראל והיהדות בגולה מקדמים בברכה את הממשלה, בראשותו של לוי אשכול, המתייצבת לפני הבית היום, כאשר במר-כזה — המערך לאחדות פועלי ארץ ישראל. הממשלה נש-ענת על בסיס פרלמנטרי רחב ומוצק, על כוחות בוטים וחלוציים. כולנו תקווה ובטחון, כי הממשלה הזאת תבטא את הכמיהה של העם ליציבות הממשל, וזאת בתוקף האמון שהעם העניק לה, ובתוקף המשימות והאחריות שלפניה.

ברצוני להעיר הערה אחת לחבר-הכנסת בגין. אין כל חדש באמירה שהממשלה דוקקה לאופוזיציה. זה למעשה מבנה אורגני של המשטר הדמוקרטי, אבל העם הוא השופט של האופוזיציה, והעם העניק אמון לממשלה זו, אחרי ששמע את דבריו של חבר-הכנסת בגין על „התחייבויות ואי-התחייבויות, על עקרונות ודמורליזציה“, והוא פסק

חברת ח', ישיבה כ"א
— הרכב הממשלה החדשה ותכניה (דיון) (קרמון, נצר, שחור) —

בנימין שחור (מפד"ל):

גברתי הישיבת-ראש, כנסת נכבדה. קווי היסוד של הממשלה החדשה, שהונחו על שולחן הכנסת, ונאמרו של ראש הממשלה מעמידים אותנו לפני משימות בטחוניות ופוליטיות, כלכליות וחברתיות כבדות ונכבדות, המוטלות על הממשלה. מותר היה לקוות שהמסקנה המתבקשת מכל זה היא: ליכוד יתר ואחדות יתר של העם היושב בציון, ואין ספק שממשלה מצומצמת, כפי שהיתה יכולה להיות, קשה מאד היה לה להתגבר על הקשיים ועל המכשולים העומדים לפני מדינת ישראל, ולעמוד במשימות הכבדות ובשליחות שהוטלה עליה. לצערנו לא נתקבלה העמדה המוצהרת של המפד"ל על ממשלה על בסיס רחב ביותר, שתכלול חלקים נוספים בעם ואשר תשתף כל כוח בונה בעם בתקופה הקשה שבה אנו חיים. היינו שמחים אילו היתה המקלה — כלשונו של ראש הממשלה — מקיפה קשת מגוונת יותר וגדולה יותר בעם.

אין אנו פנים חדשות בממשלה. משתים-עשרה ממשלות, שכוננו במדינת ישראל, השתתפו באחת-עשרה מהן. במשך שמונה-עשרה שנות קיומה של המדינה היינו רק כשתיים מחוץ לממשלה. השתתפותנו בממשלה לא היתה מעולם מותנית בתנאי בל יעבור — מי הם השותפים בה, אלא באילו תנאים מתנים את השתתפותם, כי מעולם לא פסלנו שבט ומפלגה בציונות ובעם מלשתף פעולה אתם. אידיאה זאת של שיתוף כללי-יהודי וכללי-ציוני נשאנו בבואנו ודגלנו בה, ואנו שמחים על כך שגם אלה שבזמנים רבים לא קיבלו את הערך הזה, מתחילים היום לדבר על אפשרות של התקרבות מסוימת בנידון זה.

המפלגות המרכיבות את הממשלה הזאת מוכרות וידועות זו לזו, על החיוב ועל השלילה שבהן, על מעלותיהן ועל חסרונותיהן, גם מיישיבה משותפת בממשלות שונות. לא אחת ישבנו אתן יחד ושיתפנו פעולה אתן, ואין איפוא צורך להציג אותן לפנינו ולא אותנו לפנין. וכפי שאמרתי, היינו שותפים נאמנים לממשלות שהוקמו בישראל ותרמנו את חלקנו בבנינה ובעיצוב דמותה של המדינה.

אמונתנו והכרתנו שלא ככל הגויים בית ישראל ולא ככל המדינות מדינת ישראל. לכן העמדנו במרכז פעילותנו הציבורית-מדינית, הפרלמנטרית-ממלכתית, את המאבק המתמיד על ציבונת הרוחני של מדינת היהודים ודמותה של החברה המתבוננת בתוכה, ושאינו להקדין מאורע של דת משה וישראל על אורח חייה של המדינה, תוך הידרבות עם כל חלקי העם.

גישה זו היא שהכתיבה לנו את עמדותינו העיקריות והיא עושה אותנו לפעמים "מטרד" בחלקים השונים של הציבוריות הישראלית. אנו סבורים שעל ידי השתתפותנו בקואליציה תרמנו תרומה גדולה למטרה זאת. אף על פי כן אין אני שייך לאלה הסבורים שהמפד"ל מוכרחה לשבת בממשלה, בכל ממשלה, ובכל התנאים. כשם שאין אני סבור שאופוזיציה — כל אופוזיציה — היא עקרה, והיא חייבת להיות עקרה. בחיים הדמוקרטיים שלנו יש לאופוזיציה תפקיד חשוב, ואני מכיר שלא אחת מילאה האופוזיציה תפקיד זה ותרמה לא מעט לבנינה של המדינה, למשטר הדמוקרטיה והממשל החקין.

הדרך הזאת, שבה בחרנו לשבת בקואליציה, וכתה להעריך כות שונות, ורבים דרשו אותה גם לשבח וגם לגנאי. ביחוד דרשו אותה לשבח חברינו מפלגת פועלי ארץ ישראל, השותף הראשי העיקרי במערך, ומצייני את ההישגים המפוארים ואת העבר הטוב של השותפות בין הציבונת והדתית ותועלת תורה

אנו מצווים להחזיר בתודעתנו כי ההעלאה המתמדת של רמת חיינו — ופנינו לכך — מוכרחה לינוק רק מגידולה האמיתי והריאלי של התפוקה הלאומית, וכי כל חריגה מכך היא אינפלציה, על כל המשתמע ממנה, העלולה לפגוע בכושר ההתחרות שלנו בשוק העולמי, בהכנסה הריאלית של האדם העמל ובערך החסכון של המשפחה.

חברי הכנסת, אין לי ספק כי הממשלה תשים לב למצורקת הדיוור של זוגות צעירים, חיילים משתחררים, ותגביר פעולה היסודית לשינויים בדיוור במשכנות של מעוטי האמצעים.

שומה על הממשלה להמשיך לשקוד על גישור הפער החינוכי במדינה בין בני עדות ועליות שונות, ותקיים התבטחה שניתנה לעם, לקידום נוסף ומחיר של החינוך בישראל, תוך ראייה יסודית כי דמותם של האזרח והחברה נקבעת במידה רבה על-ידי מערכת החינוך על כל שלביה, מגן הילדים ועד למוסדות ההשכלה הגבוהה.

התפתחותה של ישראל בכל תחומי חייה לא תושג בלי הנושא האנושי, האדם, שהיו משולבים באופן אינטנסיבי בחיי החברה. לכן חייבת החברה הישראלית לחתור — ואין מנוס מכך אם היא רוצה בחיים תקינים — לפתרון בעיותיה הסבוכות בכל התחומים על-ידי הידרבות בין הכוחות האחרים אים והחרדים לכך והנושאים בעולה. וזאת — תוך טיפוח אהבת ישראל, תוך מניעת שואה, תוך דרך ארץ הדדית, כפי לעולם — כתב חשפיוזא — את השנאה יכולה להיות טובה, וכי לעג, ולזול ויתר ההפעלות המתייחסות על השנאה או משתלחות מתיכה רעות הן, וכי כל שאנו שואפים אליו מתוך הפעלה של שואה רע הוא, ובמדינה — עוול".

מקורות הניקה של ממשלתנו, על כל שותפיה, הם האידיאלים של תנועת העבודה הישראלית המקורית: צדק סוציאלי בחיי החברה, ואחד הביטויים המובהקים של צדק זה — העמקת תחושת הערבות ולשכה ההלשה בעם.

שומה על הממשלה לשקוד במדיניותה על עידוד של חיי חברה חיוביים ויצוריים וטיפוחם. חובתה למצוא מסגרת להקלת המצוקה התרבותית והחברתית, וניצול הזמן הפנוי של האדם בתקופה מודרנית זו — בעיה המעסיקה רבים בעולם כולו — ניצולו היא, הנאה והתרבותי, וזאת תוך הסתערות נמרצת על חזיונות שליליים, ולפעמים טרגיים, הפוקדים את החברה הישראלית.

חברי הכנסת, העם הביע בבחירות את מלוא המיכתו המוסרית לראש הממשלה ולשר הבטחון של מדינת ישראל. הוא ביטא את אמונו כי אכן עיני הבטחון של ישראל נמצאים בידיים נאמנות, וכי השמירה וההגברה המתמדת של כוחות צה"ל היא בראש דאגתה של הממשלה, המשתלבת במאמצים בלתי-פוסקים במדיניותה של ישראל לחיזוק מעמדה המדיני בעולם.

אסיים את דברי במה שהתחלתי: אני מקדם בברכה את הממשלה החדשה ומצפה למעשים טובים בכל תחומי החיים. ארשה לעצמי להביע תודה על פעולתם הברוכה, למען המדינה, של אלה הפורשים כעת מן הממשלה: השר דב יוסף והשר עקיבא גוברין, ואביע את תודתנו העמוקה במיוחד לשרת החוץ גולדה מאיר, שהוקרת כולנו נתונה לה.

הי"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שחור, ואחריו לחבר-הכנסת בן-גוריון.

והעבודה לבין מפא"י, מימי התנועה הציונית ובמשך שנות קיומה של המדינה, לכל הדעות הנחילה דרך זו לעם ברכה רבה בהישגים הרבים והקנתה לו ערכים גדולים, ואף על פי כן היו הפעם לרבים מאתנו היסוסים רציניים וספקות מרובים אם עלינו להצטרף לממשלה הזאת ולתת יד להקמתה.

הספקות והפקפוקים לא היו קשורים דווקא בתנאי זה או אחר, אלא משום שעוררע במידה רבה, אצל רבים מאתנו, הא" מן בשותפות הממושכת הזאת. הרהורים רציניים פקדו אותנו, אם השותפות יכולה או צריכה להימשך, ואם היא ממשיכה לשרת את העם והמדינה. הועמדה בימין־שאלה הבעיה, אם מהשותפות הזאת יצאו נשכרים הערכים, שאנו במיוחד, ואולי כלונו יחד, מעוניינים להנחיל לעם. הפעם הלכנו לשותפות הקואליציונית ללא, או כמעט ללא — מה שקורי־אים — תביעות חדשות. העניינים שדנונו במשאומתן הקואליציונית היה, חלקם כבר עברו קריאה ראשונה בכנסת והובאו לבית הנכבד הזה על דעת הממשלה כולה.

לסוג זה שייך התיקון לחוק האנטומיה והפתולוגיה; חוק האונאה בעניני כשרות; חוקים אדמיניסטרטיביים הנוגעים לעניינים חדישים, כגון העניינים השייכים למועצות הדתיות, לרבנות וכדומה. כל אלה לא היו דברים חדשים. כל אלה לא העלינו בקואליציה זאת. הצעת חוק אחת, שהסעירה את המדינה במיוחד בזמן האחרון, היא הצעת חוק השבת. חוק זה לא נדון אמנם בכנסת, ולא הובא בקריאה ראשונה, אבל המערך, על שני חלקיו, הסכים לו בהסכם הקואליציוני הקודם. למעלה מזה, בשיתוף ובכירוריים שקיימו אתנו, אמרו לנו, כשם שרבים רגילים לומר בסוגיות אחרות, בעניני דת ומדינה, שהם מלכתחילה בעד החוק הזה ושהם רואים בו הישג סוציאלי לאומי גדול וחשוב, וגם בלעדינו היו מביאים אותו לכנסת, ביוזמתם הם. עלי לומר, שעוד בכנסת הקודמת חתמו חברי כנסת מטעם הקואליציה, וחברי הממשלה, על הצעת הסכם שכלל חוק שבת שלם וכולל. לא שלם כפי שאנחנו מבינים אותו, אבל שלם יותר מכפי שהובא עכשיו, והוא כלל סגירת מקומות בידור, כגון קולנוע ותיאטרון, בלילות שבת. על כך חתמו בזמנו ראשי מפא"י ואחדות־העבודה — שני השותפים במערך. אִי־הנאמנות להבטחה, שאנו רואים אותה כסוד מוסד, עוררה בנו אי־אמון וספקות לגבי השותפות.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
ומה נשתנה עכשיו?

בנימין שחור (מפד"ל):

שמע את דברי בדיוק, בלאו הכי אתה תדבר את שלך, ואני את שלי.

על הפסוק בסוף ספר מיכה המורשתי, האומר "תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם", שואלים המפרשים: מדוע נאמר "אמת ליעקב" ו"חסד לאברהם". שמעתי פירוש, שהקדוש ברוך־הוא הבטיח לאברהם את הארץ, והיה זה בבחינת חסד, כי היתה לו ברירה לא להבטיח, או להבטיח ארץ אחרת, ובחסד הבטיח לו. אך מה שהבטיח לאברהם בבחינת חסד, היה כבר לגבי יעקב בבחינת אמת. כיוון שמה שהבטיח מלכתחילה היה חסד, אך לאחר שכבר הבטיח היה זה בבחינת אמת. ומכיוון שהבטיח לאברהם היה זה חוב ליעקב, והיה צריך לאמת את דבריו.

בכל שותפות, רבותי, יש התחייבויות הדדיות, וכל אחד חייב לשקול בטרם יתחייב, מה יוכל לקיים ואיך יוכל לעמוד בהתחייבויותיו. אִי־קיום הבטחות מעורר אי־אמון ומערער יסודות ושותפות. היטב חזרה לנו שבשעה שלא היה לשותפנו אומץ לב — אני אומר זאת גם לאחדות־העבודה,

ויתור בענין נמל אשדוד הוא ויתור על העקרונות שמפעל ממלכתי חייב לשבות בשבתות ובמועדי ישראל, הוא השלמה עם מציאות עגומה, שנמל יהודי בארץ היהודים מופעל בליל שבת, בעוד שאפשר לבצע את העבודה למחרת במוצאי שבת. נוסף על חילול השבת ושמה הטוב של מדינת ישראל, יש בזה גם משום אפליה והצרת רגלי פועלים חדישים, שאינם רוצים לחלל את השבת בשל נוחיות מדומה או אמיתית.

העובדה הזאת הסעירה לבבות רבים של יהודים מעבר למסגרות של המפלגות הדתיות ועוררה את בעיית השבת במדינה בכל חריפותה. חילול שבת בפרהסייה, שבת כיום חול נמלל ייצוגי גדול של מדינת ישראל, העמיד אותנו לפני הקו הסופי והגבול האחרון לשמירה על הזיקה שבין המדינה ובין ערכי היהדות, כי אִי־הענקת כל מעמד לשבת היהודית אפילו בתחום הצר הזה — בתחום משק המדינה ושלטונה הישיר — כמוה בכיטול השבת גם כיום מנוחה במדינת היהודים. הבעיה הפכה להיות עקרונית: מדינה זו — הישמר בה השריית האחרות של השבת היהודית לכל הפחות במשק המדינה ברווחה ובתחומה, או חלילה כנונים לנו ימים, כפי שצייננו בצדק מר שניצר ב"מעריב": "מנהלים מלחמה אווילית בדת היהודית"?

ואנו שמחים לציין, כי בשטח זה הושג, אמנם לא הכל כפי שרצינו, אבל גם לא מעט, ודבר זה תלוי במידה רבה באינו מידה קיומיו ההתחייבויות, ואם יהיה המשך לרצון הטוב שבא לידי ביטוי בהתחייבויות אלה, למען כבודה של שבת מלכתא ולמען קיום מדינה זו, כבודה ועתידיה.

רוב רובו של העם היושב בציון הצדיק את עמדתנו והוא מצפה למימוש ההבטחות. ודאי שלא השגנו הכל בענין השבת, ואני מודה שיש הרבה אמת בדבריו של חבר־הכנסת בגין על חוק השבת, אולם מפלגה אינה יכולה לעשות את חשבונה בקואליציה ללא הערכת כל הנוחות. לכל בידור יש שני צדדים. שקלנו הרבה אם טוב היה יותר לשרת את הערכים, ובחוך זה את ערך השבת, לו היינו נשארים באופוזיציה ולא היינו הולכים לממשלה בלי חוק השבת, או שאנו משרתים יותר את העניינים עם כניסתנו לממשלה. לדבר זה יש פנים לבאן ולכאן. עם כל הבנתנו לגבי אלה הנושאים, שהמפד"ל לא צריכה היתה הפעם להצטרף לממשלה. החלטנו, לפי הכרעת הרוב, — שלמען הערכים שהמפד"ל

אסיה יש להן ערך מכריע בשביל עתידנו הכלכלי. כל אשר אנו עושים בארץ עם ההכרח שלא נתחשב רק עם הרגע הנוכחי, אלא עם המחר הגדול. התעשייה הצעירה שלנו לא בנקל תוכל להתחרות עם התעשייה האירופית בשוקי אירופה, ולא רק בגלל השוק המשותף. לעת עתה רוב היצוא שלנו הולך לאירופה, והוא קטן בהרבה מהיצוא שלנו מארצות אירופה, ויידרש מאתנו מאמץ רב עד שנגיע לרמה של התפוקה בשוקי אירופה, ואין ספק שהשוקים באסיה, ובמקצת גם באפריקה, יוכלו לקלוט רוב התוצרת התעשייתית שלנו, אבל זה מחייב אותנו לשני דברים: תכנון תעשייה הדרושה לעמי אסיה ואפריקה ומיקום התעשייה בנגב הדרומי, קרוב למוצא הימי שלנו לבישט אסיה ואפריקה המזרחית.

אין מן הצורך להסביר, שבלי הרחבה מתמדת של יצואנו בקנה-מידה גדול לא נגיע לעצמאות כלכלית, ועצמאותנו המדינית לא תהיה שלמה ואמיתית. עמי אסיה מתפתחים והולכים, צריכתם הולכת וגדלה, ואנחנו המדינה המפותחת הקרובה ביותר לארצות אלה, ואין אנו זקוקים אפילו לתעלת סואץ. אם כי אסור לנו לוותר בשום אופן על זכותנו לשיט חופשי בתעלה זו, כפי שמחייב החוק הבינלאומי, אך עדיין אין החוק הבינלאומי שליט. הנמל העברי הראשון מימי שלמה המלך עתיד להיות אחד הנמלים הבינלאומיים הגדולים, אם ההינטרלנד של אילת, זאת אומרת הנגב הדרומי, ייהפך למרכז תעשייתי מתרחב. ויש לכך כמה גורמים מסייעים. רוב האוצרות הטבעיים של ישראל נמצאים בנגב, ואין להוציא מכלל האפשרות והצורך חפירת תעלה מאילת לדרום ים-המלח לאורך כל הערבה שבתחומנו. חלק גדול מן התעשייה הפטרוכימית, שתתפוס מקום מרכזי, או אחד המקומות המרכזיים, בפיתוח התעשייה הישראלית יבנה תיד, — ייוצא דרך אילת, ועלינו להמעיט הוצאות החר

בלה ולבנות בתחירושת לא בריחוק מקום ממפרץ ים-סוף; ואם כי לא כל אדמת הנגב ראויה לחקלאות, יש שטחים רחבי-ידיים כשרים לחקלאות, גדל והולך גם באפשרות הנגב גם לספק כל צורכי המזון של ישוב גדל והולך — אני מקווה לישוב של שני מיליונים בנגב — מעיבוד אדמת הנגב ופורה; הובלת מזון ממרחקי הצפון לאילת מייקרת החיים באילת, ואין כל מניעה שאדמת הנגב תספק כל צורכי המזון של תושביה, ומרכז התעשייה הישראלית בעתיד צריך להיות בנגב. רק שם תיתכן תעשייה מתרחבת בעלת כושר יצוא לארצות אסיה, שבעתיד, ובעתיד לא רחוק, רוב היצוא הישראלי יבנה לשם, והכרחי שייצורו של יצוא זה ייעשה בנגב, גם מתוך שיקול כלכלי, שיקול הוזלת ההובלה, וגם מתוך שיקול לא פחות חשוב — בטחון המדינה. אנו מסכנים כל עתידנו וקיומנו אם נוסף לרכז רוב העם בישראל ברצועה הצרה, ברוחב של 15–20 קילומטר, בין הים התיכון ובין הגבול המזרחי בסביבות יפרת-לאביב.

ואיכלוס הנגב לא ייתכן בלי חלוציות כפולה: ממלכתית ואישית, בלי יזמה כלכלית, בלי הקלות במסים בשנים הראשונות, בלי הזרמת מים ממרחבי הנגב הדרומי, בלי מפעלים ממלכתיים (ובתוכם מפעל זיקוק מי הים), וכלי תנופה חלוצית של התאחדות בעלי-התעשייה וחבריה, ושל הסתדרות העובדים העבריים... (וכי מתביישים אנו להיות עבריים?) ומפעליה התעשייתיים והחקלאיים — לא ייעשה הדבר. והפיכת הנגב למרכז תעשייתי גדול וגדל — הוא הכרח בטחוני וכלכלי ומדיני כאחד.

ב. והערה שניה — על משיכת כוחות צעירים, חלוציים ואנשי מדע מארצות הרווחה ובעיקר מארצות-הברית, מקב"ה ומאמריקה הדרומית.

דוגלת בהם, למען התפקידים המקודשים, טוב שתהיה והיא צריכה להיות בתוך הממשלה, וזאת לא רק למען האינטרסים שלנו, אלא גם למען האינטרסים הכלליים של מדינת ישראל, שמחייבים עד כמה שאפשר ממשלה על בסיס רחב, שתכלול עד כמה שאפשר יותר ויותר חלקים של הציבוריות הישראלית. אנו העדפנו את דרך ההשתתפות, את דרך הישיבה בפנים, את דרך ההשתתפות בממשלה, אם כי לא תמיד זה תפקיד נוח. לא תמיד נוחה דרך זו למפלגה הדוגלת בערכים והרוצה להקנות ערכים. לעמים נוח יותר לשבת בחוץ ולבקר, ולהתעלם מן הקשיים הגדולים ומן הבעיות הרבות הקשורות בישיבה בפנים.

אין אנו אומרים שהשגנו במשאומתן הממושך כל מה שרצינו, ומה שאנו סבורים שיהיו צריכים להשיג, ואין לנו ספק שהדרך שהלכנו בה תזכה לביקורת מצדדים שונים, אך הצטרפנו לממשלה מתוך אחריות ממלכתית, ומתוך תקווה שבהצטרפותנו לממשלה תרמנו במיוחד להאדרת כבודה של השבת ולהידיברות בין חלקים שונים של העם, למען השרשת ערכי מורשת אבות במדינה.

הצטרפנו לממשלה בימים שהשטנה לציבור הדתי הולכת וגוארת. אנו מקווים שממשלה זו, המאחדת דעות שונות ועמדות נוגדות — ודבר זה יכול להביא או לחידוד היחסים או לקירוב הלבבות — תוסיף להידיברות בין החלקים השונים של האומה, למען חיווקה של מדינת ישראל ושלוה הבית בתוכה.

הי"ר ד. נצר:

רשות הייבור לחברת-הכנסת בן-גוריון, ואחריו — לחברת הכנסת יערי.

דוד בן-גוריון (רפ"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני לנגוע רק בשני עניינים:

א. יישוב הנגב. איני חושב שיש צורך להסביר בכנסת השיבותם החיובית של פיזור האוכלוסין ואיכלוס השממה וכן מניעת ריכוז מופרז בכרכים מעמקים בטחוניים וחברתיים. זו היתה המדיניות המוצהרת של כל הממשלות מהכנסת הראשונה ועד השישית, וידעתי שכל המפלגות שהשתתפו בממשלה — ואלה היו כל המפלגות ממפ"ם ועד הציננים הכלליים והחזית הדתית לכל סיעותיה — סמכו ידן על מדיניות זו.

כידוע, תופס הנגב 60% של שטח המדינה, אך לא רק בגודלו נעוצה חשיבותו. לפיתוחו ואיכלוסו של הנגב יש חשיבות כלכלית ומדינית עצומה, כאשר אין לכל שטח אחר.

חתירתנו לקראת עצמאות כלכלית, שנזמה לי שאנחנו מתרחקים ממנה בזמן האחרון — כי הגרעון המסחרי שלנו נמצא בגידול מואדג —, חתייה זו מחייבת לקשור קשרים כלכליים מתרחבים עם היבשת הגדולה ביותר בכדור עולמנו, יבשת המכילה בתוכה רוב המין האנושי, והיא יותר מכל יבשת אחרת עתידה לשמש מקלט גדל והולך ליצוא הישראלי, אם נדע לדאוג לכך מתוך טוהח קרוב ורהוק.

ידעתי כי ארבע המעצמות הגדולות ביבשת זו — סין, הודו, פאקיסטן ואינדונסיה — מסרבות לעמוד בקשרים דיפלומטיים עם ישראל, ולא בנקל נתגבר על הלאחץ הערבי בנקודה זו, ואין לזלזל בחשיבותם הכלכלית והאיכותית של ארבע ארצות אלה. אך יחס זה אינו גזירה מן השמים ולא לעולם יעמוד.

אבל גם במצב הקיים יש חשיבות עצומה ליחסינו עם שאר עמי אסיה, שאינם נגררים אחרי החרם הערבי. וארצות

ההחלטה, — כלומר בארגון המדיניות היהודית פנים רוסיה. לא נשתנה המצב גם לאחר מתן הצהרת בלפור שפתחה אותה קים ח'שים: לעליה ולבנין, המנהיגים הציונים לא שימשו דוגמה להמונים שנתלהבו מהצהרת בלפור, והעליה לא גדלה, עד שבשנת 1933 עברה ההנהלה לידי ראשי תנועת הפועלים הארצישראלית. אולם למרות כל אלה עדיין היתה או זכות קיום כלשהי לשם „הסתדרות ציונית“, כאשר עדיין היה מאבק רעיוני בקרב העם היהודי אם בכלל דרושה לעם היהודי „מולדת מובטחת בחוק הבינלאומי“ לפי תכנית באזל. המהפכה הבולשביסטית ברוסיה, ששמה קץ לתנועה הציונית בארץ זו, העמידה למעשה לפני המנהיגים הציוניים הבריה: לארץ ישראל או למאסר בסביר — רוב המנהיגים בחוץ לא בארץ ישראל. המנהיג היחי שהתניש בארץ בלי אונס חיצוני היה חיים וייצמן. האכזבה הקשה ביותר שהנחית לה התנועה הציונית באה עם הקמת מדינת ישראל. המנהיגים נשארו שוב כאשר הם. רק שני מנהיגים עלו ארצה מארצות הברית: הגרייטה סולד וי. ל. מגנס. ונתקיימו כבר ארבעה קונגרסים „ציוניים“ בירושלים לאחר קום המדינה, שדיברו על עליה, אבל רק דיברו.

הקונגרס הראשון שנתכנס בירושלים היה הקונגרס הכ"ג, שלוש שנים אחרי קום המדינה. למעלה משש מאות אלף עולים כבר הגיעו ארצה מאז קום המדינה משישים וארבע ארצות. הקונגרס הביע הערכה לחוק השבות שנתקבל בכנסת הראשונה, הקובע וזכותו של כל יהודי לעלות ארצה, — אבל בכל החלטות הקונגרס (ויש בחיובן שמונה עשרה החלטות הנוגעות לעליה) — אין אף אחת המחייבת ציוני לעלות ארצה. קונגרס זה אמנם קיבל החלטה על חובת חינוך עברי („הקונגרס רואה מתן חינוך עברי לבנים כחובתו של כל ציוני“), אבל גם החלטה זו נשארה רק על גבי הנייר, אם כי נמצאו כמובן הרבה יהודים שאגו לחינוך עברי של בניהם, אבל זו לא היתה „חובתו של כל ציוני“.

באותו קונגרס ניתנה הגדרה חדשה לתפקיד הציונות. „תפקיד הציונות הוא: ביצור מדינת ישראל, קיבוץ גלויות בארץ ישראל והבטחת אחדותו של העם היהודי,“ אבל מהי חובת הציוני — לא נאמר.

בקונגרס השני בארץ, שנתכנס בשנת 1956, יש ברכה לעולים, אבל אין חובת עליה.

בקונגרס השלישי שנתקיים בארץ בסוף 1960 ובתחילת 1961 הוצעה נשיא ההסתדרות הציונית על „מה הא הציונות בימינו“, אבל הודיע שהוא שואל רק מה היא ציונות, ואיננו שואל מה זה ציוני. ובזאת נשאר נאמן לציונות שאינה מחייבת. כשראש הממשלה אמר אז בנאומו בקונגרס, „אין לציונות בימינו משמעות אחרת מאשר ציונה“ — אמנם מחאו כף, וגם נתקבלה החלטה כי „העליה חייבת לעמוד במרכז החיים הציוניים של הישובים היהודיים בכל אתר ואתר“, ואפילו נתקבלה החלטה האומרת „הקונגרס קורא במשנה תוקף לכל ציוני לקיים בהקדם את מצוות העליה“, אבל נדמה לי שאף ציר אחד מחוץ לארץ, שהצביע בעד החלטה זו, לא קיים אותה בגופו, ולכולם שימש דוגמה נשיא ההסתדרות הציונית בכבודו ובעצמו. והקונגרס הרביעי שנתכנס בסוף 1964 ותחילת 1965 — כבר הטיף נשיא ההסתדרות הציונית בנאום הפתיחה ליהודי מדינת ישראל תורה חדשה: „עם הפנים לגולה“, לפי העתונות. חזר על כך גם אתמול, כאשר יש בגולה סכנת התבוללות. ואם כי בקונגרס זה כבר קיבלו החלטה המפרשת „חובת הציוני כייחוד“, ובהחלטה זו יש שבע חובות, וביניהן גם החובה (מספר ד') „לעודד עליה לארץ על-ידי טיפוח אהירה ציבורית, המסייעת לעליה, על-ידי

העליה מארצות המצוקה מצטמקת והולכת. רובה הגדול של יהדות אסיה ואפריקה כבר עלה ארצה לאחר קום המדינה. אני נתעם ולא ספק לאמאנים גדולים ורחופים להעלאת רמתה התרבותית והכלכלית של העליה מארצות ערב לרמה של העליה האירופית. דבר זה נעשה עד כה בהצלחה, גם בשתי השנים האחרונות, אבל עדיין לא נסתיים. יש עוד שכונות עוני בתל-אביב ובירושלים, וגם במקומות אחרים, הטעונות עקירה על מנת להחליפן בשיכונים אנושיים. לא מעט נעשה על ידי צה"ל ועלידי משרד החינוך לעקירת הבערות בקרב הקשישים, והמלאכה עודנה בתחילתה, אולם עליה זו הולכת ופוחתת; גם אין לנו כוחות מחנכים במידה מספיקה ובאיכות הרצויה. את אלה נמצא אך ורק בארצות הרוחה — אם נדע להפעיל מניעים מקורם בכוח המשיכה של ישראל, ולא בלחץ של הגולה, כי לחץ זה כמעט אינו פועל בארצות הרוחה, וגם לא בעזרת המנגנון הציוני.

וכאן אני חייב להמשיך בוויכוח שהיה לי עם חברי כשעמדתי עדיין בראש הממשלה: אם העליה היא חובה ציונית אישית או לא. איני שולל משום יהודי ומשום ארגון הזכות להיקרא בשם ציוני. ודאי יש לכל יהודי ולכל ארגון יהודי הזכות לכנות עצמו בכל שם שנראה לו. אולם כל מי שאינו חי בעבר ומסוגל לראות השינויים שחלו בקורות העם היהודי מאז מלחמת-העולם הראשונה ועד היום, מחוייב להכיר בדבר שהתואר „ציוני“ נתרוקן מחוכנו או קיבל משמעות שאינה מחייבת לשום דבר. מאז קום המדינה נתלכד כמעט כל העם היהודי, חוץ משתי קבוצות מרשיעות ברית, סביב מדינת ישראל ומסייע לבנינה בחומר וברוח. הובר שנקרא סוכנות יהודית או הנהלה ציונית בירושלים אינו אלא מנגנון, יעיל או לא, — אין זה עכשיו מעניני לבר, — המעביר לארץ הכספים הנאספים בכל רחבי הגולה ומוציא אותם לצרכים מועילים ולא מועילים, כגון תמיכה במפלגות המדיניות בארץ. ההסתדרות הציונית בתפוצות אפילו אינה רואה כחובתה, כלומר כחובתם הא-ישית של חבריה וחברותיה, להקנות לילדיהם חינוך עברי, שבלעדין נשקפת ליהדות סכנת הגירה של התבוללות שהר לכת וגדלה, וודאי שאין ברצונה וביכולתה של ההסתדרות הציונית העולמית להעלות ארצה יהודים מארצות הרוחה, אפילו באותה המידה הדלה שדבר זה ייתכן, ואין צריך לומר שדבר זה מועיל וחיוני.

היעוד העליון של מדינת ישראל היא קיבוץ גלויות במכסימום האפשרי. ההסתדרות של יהודים, שאין לעצמם צורך והרצון לעלות, — וכאלה הם הציונים בתפוצות, — אינה יכולה ליטול על עצמה העלאת יהודים לישראל, ואינה מסוגלת לבצע משימה זו, — ורק המדינה תוכל לה.

המחמירים רשאים להגיד, שההסתדרות הציונית מעולם לא היתה מכשיר לעליה, אם נעריך את התנועה הציונית לפי פעלם של מנהיגיה. לפני מלחמת-העולם הראשונה, כשהארץ היתה בידי התורכים, והמרכז היהודי הגדול בעולם היה ברוסיה, ובה גם נתקיימה התנועה הציונית החזקה ביותר — לא עלה ארצה אף מנהיג ציוני אחד. הרצל היה היחידי שהאמין ביציאת יהודי אירופה — לכשתקבל צירטה, והוא היה מוכן להתניב בראש יציאת המונים זו. אבל הצירטה לא נראה באופן, והרצל הגיע לידי יאוש ולרעיון אונגדה, שנדחה לאושרנו על-ידי ציוני רוסיה. באותו זמן היה הרצל נגד „אינפלטורציה“, ובימי לא הוקם שום מפעל ציוני בארץ. העליה השנייה, שלא באה לפי דרישת ההסתדרות הציונית, הצילה את המפעל הישובי, והולידה תנועה חלוצית לעליה, אבל התנועה הציונית הגדולה ביותר — ברוסיה — עסקה בוועידתה הראשונה בהלסינגפורס בשנת 1906 בארגון „עבודת

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (כ"גוריון, נצר, יערי) —

אחת בלב ים סוער. והנה כשם שמוכנים אנו לשאת באחריות עד קצה הגבול, כן הננו תובעים לעצמנו חירות במאבק על דרכנו, בין בקואליציה ובין באופוזיציה. הננו סבורים כי הממשל הקואליציוני הוא ההולם ביותר את המשטר הדמוקרטי בארצנו. חיינו אינם מתנהלים על מי מנוחות, הם רצופים מאבקים המתנהלים לא לבד בין המפלגות, אלא בתוך כל המפלגות, לרבות מפ"ם.

האגדה על הקולקטיביות הרעיונית, התובעת בכיכול הצבעה פה אחד, היא אגדה מרושעת ועם ארצית. מאבק בין דעות הוא לגיטימי ומפנה בתוך כל גוף ציבורי, וגם בתוך הממשלה. עם זאת, כל איש בעל רצון טוב חייב לשאוף לכך, שמאבק זה לא יתדרדר לשנאת חינום. אם נזכה לכך ובתוקף אחריותנו הקולקטיבית לא יתנהל מאבק זה נגד איש, אלא בעד עניינים ועל נפש אישים, הרי נזכה בממ"שלה זאת ליציבות גדולה ביותר בשיתכן בין מפלגות בארצנו. זאת לא תהיה יציבות של אידייליה המרדומה חושים. היא תעמוד לא פעם ברוח פריצים, אך היא תהיה שורשית וכנה. היציבות המבוקשת הזאת תהיה גם תלויה בכך אם האחריות הקולקטיבית תהיה הפעם מוטלת במידה שווה על כל השותפים בקואליציה, ואם בין השווים בתוך הממשלה לא יישאר אלא אחד בלבד שישמש הראשון בין השווים, וזהו ראש הממשלה.

על מה תהיה מבוססת השותפות בינינו? — היא תהיה מבוססת, לפי הבנתנו, על ההגמוניה התלוית בבנין הארץ, הרואה כמשק הממלכתי-לאומי, הפועלי והשיתופי, את המסד, אשר עליו מושחת הדרישה בין היוזמה הציבורית לבין היוזמה הפרטית. דווקא בתוך הנחה זאת יש לתת סיוע כייס שווים לכל הגורמים הקונסטרוקטיביים בעיר ובכפר, ללא הבדל מעמד, לאום והשקפה. לפי טעמי, השותפות הזאת עשויה להכיל ברבות הימים 80% של אורחי הארץ — את הפועלים, את האינטליגנציה, את המעמד הבינוני, פרט לאותו מיעוט או חלק ממנו המתונה כ-20% מאוכלוסיית הארץ והגורף לעצמו למעלה מ-40% מההכנסה הלאומית.

חברי הכנסת, ההסתדרות כנציגת ארגון העובדים ע"ד מת במאבק ישיר עם ארגון המעבידים על השכר של העובדים ועל חלקם בהכנסה הלאומית. אך הממשלה קרואה לפעול לטובת כל השכבות הפרודוקטיביות בעם, ללא כל אפליה. לפי טעמי, כל התלוות בשמשעו ושמשעו מפ"גלות הימין נגד האפליה הסקטוראלית, אינן אלא אחיות עיניים. המפלגות הללו יודעות את האמת והן מורדות בהן. הן יודעות שלמעשה נאבקים על חלקם הצורך בהכנסה הלאומית דווקא מקבלי השכר, המשק השיתופי וחלקים יציבים במדינתנו.

חברי הכנסת הנכבדים, הממשלה הזאת תהיה לא פעם נתונה במאבק עם ממשות אנטי-דמוקרטיות ואנטי-חלוציות. המגמות הללו תהווה את הקו החוצה בין הקואליציה לבין האופוזיציה. הנה, מי שעמד בראש מדינתנו במשך שש עשרה שנה הוא עכשיו באופוזיציה. קו המחלוקת, החוצה בינו לבין המשטר הנוכחי, מתבטא אצלו ואצל חבריו בש"לילת משטר הבחירות הנהוג עכשיו ובשליטת המשטר הקר אליציוני המתחייב ממנו ובחתימה למשטר בחירות וממשל הנושא כל הסימנים של משטר אנטי-דמוקרטי. בשנות שבתם ליר, "כוחל המוח" של מפא"י שאפו להעניק על ידי שיטת בחירות מעוותת רוב של 80% בערך למפלגה, שמנתה באופן כרוני כשליש מחברי הכנסת. בליט ברירה היו מ"כנים לעשות הסכם עם מפלגת מיעוט אחרת, כדי להבטיח לשתייהן את חלוקת השלל בעזרת שיטת בחירות מעין זאת.

תמיכה בפועל בתנועות הנוער החלוציות ועלידי מופת אישי, — איש מן המצביעים בעד החלטה זו לא שימש מופת אישי, וארבעת הקונגרסים האלה הוכיחו, שציונות ועליה הם שני דברים שונים, שאין כל קשר וזיקה פנימית ביניהם. אבל מדינת ישראל אינה רשאית להפוך העליה למליצה טפלה — ואסור להניח גורל העליה, הקובע עתידה של מדינת ישראל וגם עתידה של היהדות בתפוצה, בידי ארגון של אנשי מל שאין ממש בכל דבריהם, — אלא זוהי חובת המדינה, שנבנתה ועתידה להיבנות אך ורק עלידי עולים, ויש להפעיל הכוח היחיד שיש בידו למשוך עולים מארצות הרחוקה, — המארר שבמדינה ומפעליה הגואלים הדוקים לעליה. ליד כל שגרירות יש להושיב נספחים מטובי האינטליגנציה החלוצית בארץ שיביא דבר המדינה, יצירותיה וצרכיה לנוער היהודי, לטוטנטס היהודי ולאיש המדע ה"הודי — בארצות-הברית, בקנדה, באמריקה הלטינית, בכרייטניה ובשאר ארצות הרחוקה. והנוער הלימוד ואנשי הרוח הצעירים יירדשו לבוא לארץ להשתקע בה, או לפחות לעבוד בה שלוש שנים (לאחר שילמדו חצי שנה באלוף עברי), ילכו להיות מורים בבתי-ספר תכנוניים וגבוהים, ויצטרפו כאנשי מדע למוסדות מחקר ומפעלי התיישבות ותעשייה.

ל"גדוד השלום", שנוסד עלידי הנשיא המנוח קנדי, התנדבו יהודים הרבה יותר גדול מאשר בני עדות אחרות. כי בקרב הדור הצעיר היהודי יש יותר צורך "לתת", לייצר, להעניק מעושרם הרחני, מאשר לבני אומות אחרות, ואם רק אחוז אחד למאה ממאות אלפי הסטודנטים בארצות הברית, בקנדה, בכרייטניה ובארצות אחרות ייענה לתביעה זו — תתעשר ישראל בכוחות הרואה ומדע, וגם תגבר ותחזק חוק הזיקה הנפשית בין ישראל ובין יהדות התפוצות, שמי תוכה יבואו כוחות אלה, ורמת החינוך והתרבות בישראל העלה ותתעשר.

משיכת טובי הנוער מארצות הרווחה תוכל לעשות רק מדינת ישראל, אם בממשלתה ימצאו אנשים הראויים לכך.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחברי-הכנסת יערי.

מאיר יערי (מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מוצא אני עיני, עם כינון הממשלה החדשה ובפרוס כהונתה של הכנסת הזאת, להגיש לכם מחדש בשם סיעתנו מעין כרטיס-ביקור, כדי להמחיש מה היא מגמת פנינו. אחרי ששירתנו את העם מספר שנים מטיב מצפוננו באופוזיציה, היינו מופיעים עכשיו לפניכם כאחת המפלגות של הקואליציה. אם כי כמט לגת פועלים חלוצית מקומנו הטבעי הוא בתוך שותפות לגורל המדינה ומעמד הפועלים, לא דבקנו בכסאות, וכאשר לא יכולנו לשאת באחריות למדיניות השלטת, לא נרתענו מלעבור לאופוזיציה.

כשהיינו שותפים לממשלה גזרנו על עצמנו לשאת באחריות עד קצה הגבול. חדלנו מזה כאשר ראש הממשלה הקודם עבר את קצה הגבול ופיטר את הממשלה והכנסת בתוספת דברי ההוקעה, הזכורים לכולכם.

חברי הכנסת, הנני מזכיר לכם כי בשעתו הכרותי מעל במה זו על התנגדותנו למבצע סיני ועם זאת הורעתי שנג' שניך לשאת באחריות. והגנו כך משום שבמצב זה — לאחר שהוחל בו למרות דעתנו — עושי היה לחרוץ את גורלנו לחיים או למוות. בשעת-חירום מעין זאת אנו רואים את כולנו — את המחייבים ואת השוללים — כנתונים בסירה

לשלטון, הסיסמה „בגין לשלטון“ הפכה לסיסמה העיקרית של גח"ל. הסיסמה הזאת שימשה לפני זה תרועת מלחמה של „חירות“ בלבד. את תרועת המלחמה הזאת השמיעה כש ירדה עד לשמונה מנדטים ואותה השמיע גם „גוש חירות—לי ברלים“, בשלקראת הבחירות ראה עצמו כאילו על סף השלטון. את תרועת המלחמה הזאת משמיעים הפעם בליווי הסיסמה של „אהבת ישראל“. את השנאה למשק הפועלים, את השנאה פה לכבילת חופש המאבק של הפועלים על ידי ההגנת ברורות הובה — הסתירו בקיפולי הטוגה הריטורית שלהם. עם „אהבת ישראל“ על שפתיהם שידלו המוני פועלים שיושטו ידיהם לכבלים. ואל-יכונן נמצאו בארצנו רבבות עמלים בפרברי עוני ובעיירות פיתוח, שנתפתו להם. לולא מיליוני עמלים בפרברי העוני, ההולכים שולל אחרי פיתוח יים מעין אלה, לא היתה אף פעם עולה לשלטון ממשלה שמרנית באנגליה וכיוצא בה בארצות אחרות.

חברי הכנסת, במה מתבטא, בעיקר בארצות הלא-סוציאליסטיות, המאבק בין הריאקציה לבין הקידמה? הריאקציה מנסה להשתלט בעזרת מיליוני פועלים המתכחשים לשלי חותם, ואילו הקידמה נאבקת על השלטון בהישענה על מעמד הפועלים ובלוחמה על נפשו של המעמד הבינוני. שום ממשלת פועלים — בין בארצות סוציאליסטיות ובין בארצות לא-סוציאליסטיות — לא היתה קמה לולא הברית בין עמלים, איכרים והשכבות המתקדמות של המעמד הבינוני. משהו דומה מבטאת הקואליציה המבקשת את אמונה של הכנסת הזאת.

רבותי, היינו הך אם גח"ל מונה עכשיו עשרים-וששה חברי כנסת ואם „חירות“ מנתה פעם שמונה חברי כנסת. לבי סמוך ובטוח שחברי-הכנסת בגין לא יגיע לשלטון בארצנו. אם קיימת אלטרנטיבה בין ברכה ופרוענות, הריני מאמין שהרוב המכריע של אזרחי ארצנו יבחר בברכה ולא בפרוענות. האמונה שהנני מבטא, אינה אמונה מיסטיה, אלא יונקת היא מכורח מציאותנו. באשר אילו היתה אי-פעם קורמת עור וגידים אלטרנטיבה אנטי-סוציאליסטית ואנטי-חלוצית, אילו היתה משתלבת בארצנו ללא מצרים האינטרס-טניות הרכושניות, כדי לחסל ולרשת את היוזמה הממלכתית-הציבורית והשיתופית, כי לא היה כל מפעלנו המשחרר עומד על עברי פי תהום.

חברי הכנסת, מפ"ם לא הבטיחה מעולם הגשמת הסוציאליזם מהיום למחר. איננו חרלים מלשנן לעצמנו שאנו חיים עדיין בתקופה החלוצית של בגין הארץ. דרכנו לסוציאליזם היא דרך ארוכה, כי היא מובילה דרך קיבוץ גלויות. כל מאבק פועלי בתקופתנו מן ההכרח שיהיה משולב במאמצי בגין הארץ.

זאת ועוד. בימינו הופך כמעט כל העם היהודי בתפוצות למעמד בינוני אחד. הוא מגיע לשלבים האחרונים של דפרולטאריזציה גם בניו-יורק וגם במוסקבה. לנוכח הסיכוי של קיבוץ גלויות מעין זה, הכרח הוא שגם ההסתדרות הציבורית וגם מדינת ישראל יתבססו על כוחות קואליציוני בין מפלגות פועלים ובין מפלגות אזרחיות קונסטרוקטיביות.

עם זאת עובדה היא, כי מאז ימי הביילייזם ועד היום הנה העמידה ההיסטוריה היהודית את העמל ואת החלוץ כצועדים בראש מפעל השחרור שלנו. כיוון שבגין ארצנו לא ייעשה על ידי „גוי של שבת“, על ידי כושיים, על ידי פורטוריקניים או על ידי שכנים, נצטרך לעשותו כמו דינו ומתוך שליטה עצמית בגורלנו. לכן הכוח היחיד אשר ההיסטוריה היהודית העמידה בראש השלטון הוא הפועל-

כיוון שקונפציה זאת מהווה התנקשות בזכויות רוב העם, הנני מקווה שבמוקדם או במאוחר יגיעו אנשי רפ"י לידי מסקנה, שחלמו חלום באספמיה.

רפ"י יושבת כעת על הגדר ומצפה לשעת כושר. לנו אין שום ענין לדחוף אותם אל זרועות גח"ל. אדרבא, לנו יש ענין שיפלו על מעבר מזה של הגדר, כדי שיקומו ויגיעו אל חידוש הברית עם מפלגות הפועלים הציבוריות. נחוצה לכך קודם כל התפכחות מהיומרה הטכנוקרטית. הכן לא אוכל מה לראשון החלוצים בתוכנו, דוד בן-גוריון, ולטכנוקרטיה. מנהיג רפ"י פנה לעם ותבע ממנו מנדט של רוב בכנסת. נזכה היכול הזעום שקצרו, שמא יודו חברי רפ"י כי לא זו הדרך, שמא יודו כי פסילה במומם של אישים שאך תמול-שלוש היו חברים אתם באגודה להערצה הדדית, אינה יכולה לשמש לאורך ימים נקודה מכרעת בפרוגרמה, מבלי שתיהפך לגרוטסקה. ובסופו של דבר, רק בידי רפ"י עצמה להכריע אם תהיה לנו או לצרינו.

חברי הכנסת, אנו לא הורגלנו לראות בקואליציה מוסד המורכב ממפלגה גדולה, שנבחרה כאילו על ידי ההשגחה העליונה, ומשותפים זוטרים, שכל קיומם הוא כאילו על סחיתות שהן סוחטות מהשותף הראשי. סבור אני, שאעשה שירות לבית הזה אם אנסה להבהיר את הסיגיה הזאת על סף כהונתה של הכנסת הזאת. חייב אני להדגיש, כי הממ"ש שלה הזאת איננה מתבססת על פרוגרמה של מפלגה אחת, ותהיה הגדולה ביותר, אלא על מצע, שכל מפלגות הקרן אליציה תרמו את תרומתן לגיבושו ולחיבורו. אין זה מצע בלבדי של המערך, ולבטח אין זה מצע בלבדי של מפ"ם. הנני מציין בספק, כי מצע זה הוא פרי סיכום קולקטיבי. אנו מצדנו נשקוד בקפדנות על כך שהוא יבוצע ככתבו וכדרכו.

אתחיל בעניינים יסודיים ביותר: אם הממשלה הזאת מציגה את עצמה כקנאית. בשמירה על כוונות בטחונת, תוך חתירה עקשנית ומתמדת לשלום, אינני מניח שיימצא מי בתוכה שידאג יותר מאתנו לבטחון, כשם שהנני רוצה לקוות שלא יימצא בתוכה מי שידאג פחות מאתנו לשלום. כן אינני מניח שיימצא בממשלה הזאת מי שידאג פחות מאתנו לפיתוח חלוצי של משק הארץ, כשם שאינני מניח שיימצא מי שיתנגד למתן הודמנות הוגנת ליוזמה הציבורית והפרטית גם יחד.

עם זאת אינני רוצה להעלים מכם את תרומתנו המיור-חדת. אם מכריזה הממשלה הזאת בקווי היסוד שלה על חתירה לחלוקה צודקת יותר של ההכנסה הלאומית על-ידי הגדלת חלקן של השכבות המקופחות; אם מכריז ראש הממשלה, כי במשך שנה יבוטל המנגנון של הממשל הצבאי; אם מכריזה הממשלה הזאת על מסע נועז לחיסול משכנות העוני; אם מכריזה הממשלה על כיבוד חופש המלחמה המקצועית של הפועל המאורגן, ואם היא מתחייבת להביט את ערכו הריאלי של השכר ותוספת היוקר בהתאם לתנודת המחירים וההתייקרות; אם היא מבטיחה לשמור על חופש המצפון ועל הסטטוס קוו בעניני דת, שיבטיח את שמירת הזכויות של הציבור החלוני והדת במדינתנו, תוך יחסי כבוד הדדיים — הרי ברור לכל אחד, כי הסיעה שהנני מתכבד לייצגה כאן, יש לה חלק בעיצוב קלסטר פניה של הממשלה הזאת.

חברי הכנסת, הרשו לי לשוב לניגוד היסודי החוצה בבית הזה בין הקואליציה ובין האופוזיציה. האופוזיציה העיקרית בבית זה מתיימרת לראות את עצמה כאלטרנטיבה

מאז קום המדינה היו לנו חתימי-עשרה ממשלות, ומהן חמש שכוננו אחרי בחירות. מספר הימים שהבדילו בין כינוס הכנסת הראשונה לבין כינוס הממשלה היה 22, בכנסת השנייה — 48, בכנסת השלישית — 79 יום, בכנסת הרביעית — 16, בכנסת החמישית — 60, והפעם — 52 יום.

גם המשאומתן הקואליציוני לא היה הפעם ממושך מבעבר. ורק דבר אחד נכון לומר: שהוא היה מייגע יותר. אבל מותר לנו לברך על המוגמר, ועם זאת נשכיח מעצמנו אותן יגיעות. הוא היה מייגע, משום שאותם האנשים שניהלו אותו — ובראשם ראש הממשלה המיועד, החבר לוי אשכול — נמנו וגמרו כי רצונו של העם, כפי שבא לידי ביטוי בתוצאות הבחירות, שתיכון ממשלה מתומשת. היה ברור שהישארותו של אחד מחמשת השותפים המיועדים מחוץ לקואליציה, יש בה משום המריית פי העם, שפסק בבחירות כפי שפסק, ודאי שיכולה להיות ממשלה הנשענת על רוב של אחד או שניים מעל למחצית. הממשלה האנגלית עומדת ופועלת כשהרוב שלה עומד על חודו של קול. אולם מדינת ישראל, השרויה במצור כבד, שאויביה חורשים עליה מזימות בריש גלי ואורבים לשעת כושר שתבוא לידם כדי לפגוע בה — זקוקה לממשלה יציבה, הנשענת על רוב גדול ככל האפשר.

ולא עוד אלא שהיציבות הדרושה למדינתנו חייבת להיות יציבות רצופה ותדירה. נודה על האמת, כי זה זמן רב היה לבנו שריו בחרדה, וליבא לפומא לא גלי. היתה לנו מערכת בחירות ממושכת למדי. קדם לה אותו ריב מר וגמרה, שהביך אותנו אף הוא זמן רב מאד לפני הבחירות. האנשים, כל אלה לא פגעו במעמד הפרלמנטרי הפורמלי של הממשלה. היא נהנתה מאמונו של רוב הבית, עד היום. אך חרדנו מפני הסחת הדעת של היושבים ליד הגה המדינה. ידענו כי הסחת הדעת היא אבי אבות כל סכנה, ואין הבדל בכך אם הסחת הדעת נוגעת בענייני בטחון, מדיניות חוץ, ענייני משק או ענייני חברה. הסחת דעת עלולה להביא להחמצת זמן, להזנחה, לפיגור, ואולי אף לגפילה, חלילה, לתוך מכשלה.

לשמחתנו לא אונה לנו כל רע, ואנו חייבים תודה מרובה לחברי הממשלה היוצאת, שעשו לילות כימים — או, כפי שרגילים לומר, עבדו שעות נוספות — כדי שלא יהיה פיגור ושלא תהיה הזנחה. המאמץ הזה עלה לרבים מהם בכריאות ממש, ואולי כתוצאה מאותו מאמץ על-אנושי נפל ראש הממשלה למשכב, ואנו כולנו שמחים ששב ורפא לו, ומאחלים לו רפואה שלמה וחוסן מלא.

אך אם הצלחנו לצאת מן המהומה הגדולה הזאת ללא נזק ניכר — אין פירושו של דבר שאנו פטורים מכיקות עצמנו ומהנהגת סדרים, בחוק או בהסכמה, שיקצרו את תקופת הבחירות ושיכניסו את הוויכוחים בינינו לתוך מסגרת של יחסים אנושיים יותר, שיהיו פחות מרירים וקנאיים, ויותר ענייניים ותכליתיים.

הנה ציפינו לשמוע היום, אחרי נאומו של ראש הממשלה, מה יגיד ראש האופוזיציה. השליתי את עצמי לחשוב שחברי הכנסת בגין ישא נאום מעניין, עשיר ברעיונות, בהצעות ובתכניות, שיהיו כמעט משקל שכנגד, או גם משקל משלים, לקווי היסוד של הממשלה. ומה שמענו מפיו? פחות רעיונות — ויותר לגלוג וקנטור; פחות הצעות ותכניות — ויותר הגדשת צבעים והילוך אימים בבעיות ישראל מתמור — דדת אתן בכל מאמצי כוחה. ואילו הבטחתו להציע הצעת חוק למדינה, הצעה שבה התכוון חברי-הכנסת בגין לשוות

החלוק, לא טכנוקראטים המשרתים אינטרסים של רודפי בצע ויכולו להחיות את שממות ארצנו, לקלוט מיליוני עולים בפרט נסות פרודוקטיביות ולהולידנו לקראת עצמאות כלכלית.

חברי הכנסת הנכבדים, הנני חוזר כאן על דברים שהשמעתי בוועידת ההסתדרות. אין לך בתקופתנו מאבק על שחרור לאומי שלא יהיה בעת ובעונה אחת מאבק על שחרור סוציאלי. נידון מראש לכשלוך מי שמעלה את דגל תכלתי לכן על מנת להוריד את הדגל האדום, כשם שנידון מראש לכשלוך מי שמעלה את הדגל האדום כדי להוריד את דגל תכלתי-לבן.

ואחרי ככלות הכל הנני רוצה להבדיל בין אופוזיציה המתיימרת לרשת, לבין אופוזיציה כיסוד הכרתי ולגיטימי בדמוקרטיה הפרלמנטרית שלנו. לא נשתנה בריליה הערכי תנו לגבי מקומה של אופוזיציה בבית הזה. אני מניח שאין בתוכנו צדיק שלא יחטא, כשם שאין בינינו רשעים גמורים. אם כי אינני רואה בתנאי ארצנו כל סיכוי לנצחון האלטרנטיבי בה האנטי-סוציאליסטית או האנטי-ציונית, אני מניח שאין שום מפלגה המשתתפת בקואליציה, לרבות מפ"ם, המעוניינת להעמיק מחלוקת בין הקואליציה לבין האופוזיציה מעבר למידה מחויבת-המציאות. תמיד ישנה ברירה בין אופוזיציה דמוגית ודסטרוקטיבית לבין אופוזיציה עניינית. כשם שאיננו מאחל לאופוזיציה שתצליח כאלטרנטיבה, כן הנני מאחל לה שתצליח לעלות על פסים של אופוזיציה עניינית. במידה שזה יקרה, יימצאו נשכרים מזה כל חלקי הבית הזה.

לבסוף הרשי לי, כבוד היושבת-ראש, לאחל לעצמנו ולכולנו, שרוח זאת של מסירות לענין, שכל אחד מאתנו מייצגו, תוך הקשבה רדית, תשרור ביחסים בין הממשלה לבין האופוזיציה במשך ארבע שנות כהונתה של הכנסת הזאת.

הי"ר ד. נצר:

אני מניחה כי יהיה זה לרצון כל חברי הבית אם נפסיק את הישיבה לשעה אחת. המשך הישיבה — בשעה שתים בצהריים, בדיוק.

הישיבה נפסקה בשעה 12.57.

הישיבה נתחדשה בשעה 14.02.

הי"ר א. בן-אליעזר:

אני מתכבד לחוש את הישיבה. נמשיך בדיון על הודעת ראש הממשלה. רשות הייבור לחברי-הכנסת ישעיהו, ואחריו לחברי-הכנסת פנחס רוזן.

ישראל ישעיהו-שרעבי (המערך):

אדוני היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אין לי שום ספק שהעם בישראל יקבל היום בקורת-דיוח ובברכה את כינונה של הממשלה החדשה, והוא מצפה שהיא תפתח מלוא כושרה ומלוא פעילותה, הן לשם עשיית מה שצריך לעשות לטווח קצר ולטווח ארוך, והן לשם התמודדות עם הבעיות והאתגרים העומדים לפני העם והמדינה בתחומי הבטחון, מדיניות החוץ, המשק והכלכלה וכן בענייני חברה, חינוך ותרבות.

היתה ציפיה להקמת ממשלה לישראל. רוחה הרגשה שיותר מדי זמן עבר מאז הבחירות לכנסת ועד לכינון הממשלה; שהמשאומתן הקואליציוני היה הפעם ממושך ומייגע, יש להבין לרוח הציבור שגילה קוצר-רוח. אך אולי מוטב שנוכחי לעצמנו וליציבור כי המשאומתן לכינונה של הממשלה הזאת לא נמשך יותר זמן ממה שנוסונו בו בעבר. אין נחמה בכך, אבל העובדות מעניינות.

איו סכנה אורבת לפרלמנטריות הישראלית מן השליש בממשלה, שאינם חברי הכנסת, כאשר שני שלישים הם בכל זאת חברים בכנסת?

אני מרשה לעצמי להגיד לחברי־הכנסת בגין, — ואני מצטער שהוא איננו כאן משום שרציתי להגיד בדברים אלה בפניו: אולי הגיעה השעה שאתה וחבריך תשבו על המדוכה, חבדקו את דרככם ותבקר את עצמכם, במקום — ועל כל פנים לפני — שאתם בודקים ומבקרים את זולתכם. זה שמונה־עשרה שנים אתם תועים במדבר האופוזיציוני וצפר ית לכם עוד שנים רבות כאלה; זה שמונה־עשרה שנים שאתם מצפים שהבוחר יעלה אתכם לשלטון, והוא חוזר ובוֹרֵר בכם לא לשלטון ולא לקואליציה ממשלתית, אלא דווקא לאופוזיציה, וגם זה בקושי. האם זה מקרה? סתם קפריזה של מישור? האין חובה להסיק מכך מסקנות בבחינת „החפשה דרכינו ונחטרה“?

אין אני סבור שבושה להיות באופוזיציה, כשם שכבוד הוא לשרת את העם בשלטון, כך כבוד הוא לשרת באופוזיציה. זוהי חוקיותם של החיים הדמוקרטיים, ועל כך גאוותנו. יתר על כך, אין אני סבור שקל לשבת באופוזיציה. אם קשה לשאת באחריות הביצוע והשלטון, שבעתים קשה למלא תפקיד של אופוזיציה. במה דברים אמורים? כאשר האופוזיציה ציה שוקדת לבדוק את המעשים ואת הדרכים ולהציע מעשים אחרים ודרכים אחרות. אז אולי הצטער על שהיא עוסקת בתיקון מעשיהם של אחרים במקום לעשות את הדברים בעצמה. אבל אין זו אלא מלאכה קלה אם האופוזיציה עוסקת רק בביקורת לשמה ובקטרוג לשמו. כל שכן אם היא מוסיפה על כך גם מלח של קטרוג ותבלין של גלגול. מלאכה קלה זו סופה שמביאה לידי עקרות.

איני אומר זאת מתוך דאגה לכם דווקא, אבל אני דואג לעתידה של הדמוקרטיה שלנו, הזוקקה לאופוזיציה מפרה, מדרבנת, מעוררת וערוכה להיות לאטרנטיבה. האם אתם אופוזיציה כזאת? אחרי שמונה־עשרה שנות נסיון קשה לטעות בכך עוד. גם לאחר שביצתם את הגוש חירות ליברלים — ויש בכך צד של חיוב שאין להתכחש לו — עדיין אין הרגשה שחלה תמורה. הכל נשאר בכך כדאשתקד.

דיבר כאן חברי־הכנסת שחזר נגד הטענות בדבר פסילת שבט מפלגתי זה או אחר. גם אני מצטרף לדעתו, שהתערומת הזאת לא היתה מוצדקת מעולם ובוודאי שאינה מוצדקת עכשיו. ה„בלי“ הידוע אין משמעותו פסילה או חרם, אלא חוסר בסיס לשותפות. אתם אשמים בכך לא מעט, משום שאינכם אומרים בלוי: דרכנו היא כך וכך, הצעותינו ותכניתנו אין כך וכך. ובכן, אם דרככם, הצעותיכם ותכניתנו תיכנס טובות גם בעינינו — נקבל; אם לא נקבל אנחנו, יש לכם אפשרות לפנות לציבור שיקבל. ואם אינן טובות יידע הציבור ותדעו אתם שאין בסיס משותף בינינו, ויהא ברור כמה ועל מה אנו חלוקים. הוזה אומה, שאתם הנכם „בלי“: בלי פרוגרמה גלויה וברורה, בלי דרך, אינכם יכולים לדרוש מאתנו והמקום שכבסם לשותפות ימשו אי־אלו קטרוגים וקנטריים וסתם „אפיכס מסתברא“ בלבד.

יש לו לחברי־הכנסת בגין אומץ לב מספיק כדי להודות על טעותיותיו של תנועתו. כשהייתם עוד רביוניסטים ולפני שהחלפתם את שם המשפחה, פרשתם מהתנועה הציונית ואחרי מסע נודים קשה חזרתם אליה. פרשתם מהסתדרות העובדים ואין ביקשתם לשבור אותה, וסופכם שחזרתם להיות חברים בה.

בערב הבחירות האחרונות, כאשר הזכירו לכם את ההפגנה נגד השילומים, פרסם חברי־הכנסת בגין גילוי־דעת

אופי קונסטרקטיבי לנאומו, אין בה שום מקוריות. ומה שיש בה מקורי — הוא מיותר.

קווי היסוד של הממשלה, המוגשים על דעת הקואליציה שהוקמה, שהיא מייצגת רוב מכריע בכנסת, קובעים לאמור: „בכנסת השישית תפעל הממשלה להשלים את חקיקת חוקי היסוד שיצטרפו לחוקי־יסוד של המדינה, המושתתת על יסודות דמוקרטיים. בחוקים אלה יובטח שוויון מלא וגמור בזכויות ובחובות לכל תושבי ישראל, בלי הבדל מין, עדה, מעמד, לאום ודת. יוקיים חופש המצפון והדת. יוסדרו חירויות האזרח, זכויותיו וחובותיו; יובטח חופש האיגוד והביטוי בעל־פה ובכתב...“ וכיו. אני מייצג לחברי הכנסת, בכללם חברי־הכנסת בגין, לקרוא את קווי היסוד של הממשלה.

גם בענין ביטוח בריאות כולל לא חידש חברי־הכנסת בגין שום חידוש, כיוון שהממשלה קבעה בקווי היסוד שלה שהיא תחוקק חוק בריאות כולל. לפיכך גם מה שחידש בדבריו בענין זה אינו חידוש. אנהו וזכרים היטב שחברי הכנסת בגין רוצה בהוצאת קופות החולים בכלל וקופת חולים של ההסתדרות בפרט מידי ציבור הפועלים, אך גם הכנסת וגם ציבור הפועלים אינם מוכנים לקבל דעתו. הם דחו אותה בעבר וידחו אותה בעתיד. קופת החולים של ההסתדרות מוכנה להעמיד עצמה, להעמיד את מוסדותיה המפוארים — בתי החולים, המרפאות, המכונים וכן גם הידע, הנסיון וכוח האדם הרפואי והאמיניסטרטיבי העומד לרשותה, לפיקוחה של הממשלה, אבל לעולם לא יוותר ציבור הפועלים על זכותו לנהל בעצמו את המוסדות שהוא הקים ובנה במיטב מאמציו ובמיטב קרבותיו.

העיסה האופוזיציונית של חברי־הכנסת בגין יצאה על־ידי, ביחוד מאחר שבמרכזה העמיד את טיעונו נגד הממשלה המתייצבת היום, שירפה לממשלה שישה חברים שאינם חברי כנסת. הוא יצא והתריע: האם זהו המופת שאתם נותנים היום לעם? איני יודע מה הארות והמופתים שחבר הכנסת בגין דורש מאת הממשלה הזאת, אבל מה שעשתה הפעם, הוא דבר שדוגמתו נעשתה בעבר. כמעט בכל הממשלות היו חברים שאינם חברי כנסת. בכנסת האחרונה היו שלושה. מהו הפגם, מהו הדופי, שהיה בהתנהגותם כלפי הכנסת? דומני שהם שירתו את הכנסת בנאמנות, ביושר ובמסירות. אינו עקפת חוק, כאשר זהו מנהג שנהגו בו שנים רבות?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אבל יש חוק חדש האוסר זאת במפורש.

ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):
לא נכון. החוק מתיר זאת במפורש, ולא במקרה. ואין זה חשוב מי התנגד לכך אז בעת החקיקה. חשוב מה אומר החוק. אין בזה עקפת הבחור. אין לנו בחירות אישיות בארץ, ואני כשעצמי מצטער על כך. הבחור נותן את קולו ואת אמונו לרשימה והוא סומך ידיו על האנשים שהיא תשלח לתפקידים החשובים. הוא מצביע באת של הרשימה. זהו משטר הבחירות הקיים אצלנו, עם כל המסקנות הנובעות ממנו, ואין טעם לבוא ולדבר כאן על עקפת הבחור.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אבל לא אותיות יושבות כאן.

ישראל ישעיהו־שרעבי (המערך):
אתה בעצמך ארת. סיעה של איש אחד. אין זה יותר מאשר אות.

העם ולתת אמונה לממשלה הזאת, שתכהן כממשלת ישראל מהיום ועד גמר כהונתה של הכנסת השישית וכינונה של הכנסת השביעית.

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, לאחר מערכת בחירות ממושכת וממרטט עצבים, ולאחר חבלי הרכבה קשים, הוצגה היום הממשלה החדשה.

יכולנו לקצר את חבלי הלידה של המשא־ומתן הקואליציוני, יוני, אילו היתה ניצבת מול המערך מפלגה ליברלית מאור־הדת וחזקה, שיכלה, לפי משקלה המספרי, לשמש כוח מאזן למערך. ממשלה הנשענת על שותפות בין שני כוחות גדולי, כמו המערך מזה והליברלים המאוחדים מזה, שהיו יוצאים, בלי ספק, מהבחירות כמפלגה גדולה — היתה יכולה להוות, בצירוף גורמים משלימים, את הממשלה המתאימה ביותר לתקופה שלנו. אין זו אשמנתו, שאפשרות כזו לא ניתנה. אין לי אלא להביע, כמעמד זה, מבחינה ממלכתית, את צערי העמוק על התמורה שחלה אשתקד במפלגה הליברלית, אשר מנעה עתה מהמדינה שותפות שלטונית שהיתה יכולה להיות ברוכה, רבת־חשיבות, ולחולל מפנה היסטורי בישראל. במצב הנוכחי אירע, שכוחות קונסטרוקטיביים חשובים הועברו — בשל מחשבה פוליטית לא שקולה — למחנה לא אופוזיציוני, שאולי תהיה נצחית, מכל מקום ממושכת. כמעמדו הנוכחי לא יוכל החלק הליברלי של גח"ל למלא את התפקוד שאילו שאף.

כיוון שלא היתה אפשרות להשתית את הממשלה על שני כוחות עיקריים, נותרה האפשרות האחרת — ממשלה קואליציונית מפוצלת מבחינה אידיאולוגית. שמח אני, שהיא מושתתת לפחות על בסיס מספרי רחב.

דיוע ידענו, שכלל שהבסיס יהיה רחב יותר, יצטרכו המפלגות המרכיבות את הממשלה להקריב יותר קרבנות ספציפיים במטרה להגיע למכנה משותף. אבל הקרבנות היו קלי ערך ומכל מקום כדאיים. נוכח הבעיות הניצבות לפנינו בשנים הבאות, אין ישראל יכולה להרשות לעצמה ממשלה בלתי־יציבה, שתצטרך להיאבק יום יום על קיומה כמליאת הכנסת ובוועדותיה.

אנחנו, הליברלים העצמאיים, גילינו אורך רוח והבנה לבעיות המסובכות שניצבו לפני מרכיבי הקואליציה. עם זאת סבורני שעלה בידינו להישאר נאמנים לעצמנו ולהבטחות שלנו כלפי הכוח.

מחמת קוצר הזמן לא אתעכב על העמדות בעניני מגמות יסוד, מדיניות חוץ ובטחון, מדיניות עליה וקליטה, שיש בהן הרבה מן המשותף לרוב המפלגות. בכל זאת, רצוני לציין בקיצור, אבל בסיפוק, את העובדה, ששמענו את הבשר־רה שהממשל הצבאי יבוטל סוף סוף.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
המנגנון יבוטל, לא הממשל.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
לא זה ולא זה.

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):

הממשל יבוטל סוף סוף, למעשה, וגם הלכה למעשה. הדין־וחשבון הידוע של ועדת רוזן, הוועדה הממשלתית — אף אם עוד לא הבשיל פרוי, על כל פנים כבר מתחיל הוא לתת פרי.

גלוי־לב, שבו קבע: „במערכה נגד הסכם השילומים נכשל“ תי, ומי שיכול לומר כי הוא לא נכשל מימיו — יקום המאמר.“ אולי באמת הגיעה השעה שתכריח־הכנסת בגין וחבריו יודו שטעו ונשלו ביחסם כלפי הממשלות שקמו עד כה בישראל ושברמכון עמדו תמיד מפלגות הפועלים ובראשן מפא"י.

אני שמח, אדוני היושב־ראש, על ההסכם בענינים דתיים שנתקבל על דעת חמש המפלגות המשתתפות בקואליציה. לדעתי, כסוגיה זו של עניני דת כמדנית ישראל צריך הקו המנחה להיות: דאגה כנה ונדיבה למתן שירותים דתיים, לרבות חינוך דתי; לסייע לכך שתהיה השראה יהודית מסורתית על הווי חיינו; לפתח פעולת השפעה וקירוב לבבות — אלו הם הדברים שיש בהם כדי להבטיח שלא נהיה כעם חדש ממש שרק אתמול נולד, שאין לו עדיין כל שורשים, אלא נהיה חוליה מכובדת ועצמאית ברשרת הזהב של קיום האומה. ואילו חקיקה דתית — גורף ממנה ריח של כפיה, של „על כרחך לנהוג כך וכך“. בשביל יהודים דתיים של החקיקה של הכנסת נחוצה, כיוון שכל מה שנוחץ להם ישנו ב„שולחן ערוך“; פחות מכך לא יקבלו; ואילו בשביל יהודים שאינם דתיים ייצרת החקיקה הדתית יחס של דחיה, התקוממות ומרדנות. מכאן נובעת ההתמרמרות והטינה כלפי הדת והדתיים, שלפי דעתי אין אלא תגובה ותוצאה של נסיונות הלחץ החתיקתיים, שאין ביניהם לבין צרכיו של האורח הדתי ולא כלום.

עלינו אימא להימנע בכל כוחנו מכל דבר הנראה כלחץ וכפיה בעניני דת, וזאת דווקא למען השמירה על הכבוד, הסמכות וההרצאה למורשת של עם ישראל. אנחנו זקוקים לכך למעננו, למען עיצוב המותנו ודמות תרבותנו, כאומה שיש לה מורשת עשירה, כעם עתיק המחודש את ימיו כקדם. אנחנו זקוקים לכך גם למען שמירת הקשר ובניית גשרים נוספים ואיתנים בינו לבין היהודים בתפוצות עד עלותם ארצה. אבל גם יהודי התפוצות אינם מעור אחד, ויש צורך להתחשב בכל זרם מן הזרמים שבאומה, להאזין למאוהיינם וליצור בסיס לשותפות עם כל אחד מהם.

אני שמח שהממשלה כללה בקווי היסוד שלה כמה וכמה רברים חשובים ביותר בעניני פנים. בין השאר לא רק את הסעיף ההיסטורי הנמצא בכל קווי היסוד — שילוב בני כל העליות בכל אפיקי העשייה הכלכלית והחברתית וגישור על פני הפערים המפרידים בין העדות וכו' — אלא גם את הסעיף בענין הפעלת חוק בנינו ופינוי, לשם חיסול משכנות העוני, ואת הסעיף בדבר חקיקת חוק — עוד בתקופת כהונתה של הכנסת הזאת — לתוספת שתי שנות לימוד חובה חינוך לבני ארבע־עשרה—שש־עשרה. וכן את הסעיף בדבר ביטוח בריאות כולל.

אנחנו נושאים תפילה, שבתקופת כהונתה של הממשלה הזאת תבוא לארץ עליה גדולה, הן מארצות הרווחה והן מארצות המצוקה. שומה עלינו לשפר את דרכי הקליטה של עולים חדשים שביאו אלינו ולהתאימם לצורכיהם, למנטליות שלהם, בעיקר כדי שקליטתם תהיה טובה ובטוחה. אולם אחד האמצעים ההכרחיים לשיפור דרכי הקליטה הוא שיפור האווירה הקולטת, שיפור מצבם של המוני העולים שבאו עד כה, כדי שיהיו גורם קולט ולא יהיו גורם דוחה; שלא יהיו רוגנים ורוטנים, אלא אזרחים מסבירי פנים, הנותנים יום ולבם לערוחם של אלה הבאים אחריהם.

אני רואה בממשלה שהוצגה לפנינו היום ממשלה של עשייה, של יזמה יוצרת ושל יציבות וחוסן. העם נתן לה בבחירות מקדמה של אמון, והכנסת מתבקשת לקיים את רצון

כן הנני מעריך נכונותו של ראש הממשלה להקדיש תשומת-לב לבעיית הבחירה האישית והישירה של ראשי ערים. המצב ברשויות המקומיות והנסיון שרכשנו ממערכת הבחירות האחרונה מצדיקים התייחסות בקרנציה הנוכחית להצעתנו זו, שעברה לגולים שונים, עמדה כבר על סף ההגשמה והוסרה מן הפרק למשך שנים רבות.

במערכת החקיקה הנוגעת למשטר ולזכויות האזרח הנני מכיל את הנכונות לבחון מחדש את הפרק על חוק המושבים וחוק האגודות השיתופיות. אם הניסוח החדש לא יכפק אותנו, שמורה לנו זכות להצבעה חופשית.

חברי הכנסת, התחייבנו „להתנגד לכפייה דתית תוך כיבוד ערכי הדת והמסורת“, וכן „להתנגד לחוקים שיש בהם כפייה בעניני דת ואמונה, או שיש בהם משום כפיית התנהגות ואורחות חיים בשל אמונות דתיות“ (זאת צייטטה). שמת אני שעלה בדיעבד אחרי משאומתן מייגע, למנוע חקיקה דתית מחמירה. גם התיקון הנוגע לבעלי מלאכה עצמאיים ולבעלי מפעלים תעשייתיים עצמאיים — תיקון בחוק הסוציאלי, חוק שעות עבודה ומנוחה משנת 1951 — משקף למעשה את המציאות ומשתלב בסדרי העבודה המקובלים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
זו לא חקיקה נוספת?

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):
התיקון לחוק האנטומיה והפתולוגיה נוסח — על כל פנים לפי הבנתנו — בהתאם לעמדת הרופאים, והוא מבטיח את פיתוח הרפואה והמדע.

החוק נגד הונאה בכשרות בניסוחו הנוכחי מבטיח שבמתן תעודת הכשר יתחשב הרב בדיני כשרות בלבד. פירוש הרב, שלא תהיה התנאה של הענקת תעודת הכשר בבחינה אחרת כלשהי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
מכל הרומים ברבנות? גם רבנים רפורמיים, למשל?

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):
זה לא ענין של חקיקה.

תוך ויכוחים קשים ומרים נמנע מה שנקרא בשם המטעה חוק שבת וחוק הסמכה. עניני שמירת מנוחת השבת נשארים כמקודם במסגרת החקיקה הסוציאלית והחקיקה הקומית.

באשר לפרשת נמל אשדוד, שכה הסעירה את הציבור, הרבטחה בהסכם הקואליציוני הפעלתו התקינה, ואין איש במוכנו השואף להפעלתו של נמל שבת, אם הדבר איננו הכרחי מטעמים בטחוניים או כלכליים כבדי משקל.

חברי הכנסת, ממשלה איננה רק קווי היסוד ופרוגרמה, כי אם צוות ועבודה משותפת. שיגרנו לממשלה מהכוחות הטובים שלנו, והנני סמוך ובטוח שאנשינו ידעו לשרת את עניני המדינה בכשרון ובהצלחה ולקדם את עניני הפיתוח והתיירות לקראת אופקים חדשים והישגים נוספים.

שמענו כאן מפי חברי-הכנסת מאיר יערי דברים קולעים על תפקיד האופוזיציה במשטר הדמוקרטי, ואני רק יכול להצטרף אליהם. אבל ייתכן שהאופוזיציה תנסה להמעיט בהישגינו ובהשפעתנו על תכנית הממשלה החדשה. במציאות שלנו ולואר המסורת בארץ, מתפקידה של האופוזיציה להיות רואי שחורות מקצועיים, להבליט אך ורק את השלילה, מבלי לאון את התמונה גם על ידי ראיית החיוב

אקדיש את עיקר דברי לעמדות ספציפיות בעניני כלכלה, משטר וחברה, שהיו כלולות במצע הבחירות שלנו.

בקווי היסוד של הממשלה כלולים סעיפים מפורטים המציינים מחשבה נכונה בדבר הדרך לעצמאות כלכלית. במשאומתן זה גילינו רגישות מיוחדת כלפי בעיות יחסי העבודה. הגיעה השעה למחשבה אמיצה כיצד לשים קץ לאנרכיה שהשתררה בכמה פינות בתחום יחסי העבודה. ההתחייבות לתמוך אך ורק במאבק מקצועי מאורגן, וכן נכונות ליוזם חקיקה נוספת ביחסי עבודה, הן צעד קדימה בכיוון הפתרונות המוצעים על ידינו. ראש הממשלה השמיע היום בנושא זה דברים כרובנות, שאין אנו יכולים אלא לסמוך את ידינו עליהם.

במשאומתן הקואליציוני דרשנו תקציב עודף, ריסון הפעילות הכלכלית, ועדה לבדיקת מצב הרווחות והכזאיות של החברות הממשלתיות, גבולות לפעילות המשקית הממלית, מדיניות שכר הקשורה לתפוקה, נקיטת אמצעים נגד שבתות פראיות, עידוד ניינות כוח העבודה תוך שמי רה על זכויות העובדים, חיסול משכנות העוני, וכיוצא באלה. כל אלה מצאו את ביטויים בנאום ראש הממשלה, בקווי היסוד ובסכם הקואליציוני. הייתי יכול אף להגיד, שאילו היה חבר מפלגתנו מרכיב את הממשלה ועומד בראשה, לא היה מציג תכנית כלכלית שונה, יותר ליברלית, יותר מתקדמת ויותר תקיפה מאשר זו שהוצגה היום על ידי ראש הממשלה המיועד.

אנחנו מפלגה בין-מעמדית, אבל בממשלה זו הננו רוי אים את עצמנו גם דוברים — ואולי בעיקר דוברים — של חוגי המשק הפרטי בארץ. דברי ראש הממשלה בנאומו הפרוגרמטי בדבר מתן עידוד למשק הפרטי ומניעת כל אפליה — הם דברים בעתם, ואני מצייץ בשמחה שגם חברי הכנסת מאיר יערי השמיע דברים בשטח זה, שאנחנו יכיר לים וצריכים להתייחס אליהם בסיוף. הצהרתו החשובה של ראש הממשלה באה כדי לפזר אי-הבנות, חששות וחרדה, שקנו להם שבתה בלב רבים, לאור הצהרות שהושמעו לפני כיוון הממשלה.

הננו חייבים להבין אחת ולתמיד ערכו הקונסטרוקטיבי של המשק הפרטי במאבקנו לעצמאות כלכלית. מאבק שדי רוש מאמץ פוליטי, כספי, ארגוני ואדמיניסטרטיבי כדי לספק לחוגים השונים של הכלכלה הפרטית את מרחב המחיה הדי רוש לקידום ענפיהם בתעשייה, במלאכה, במסחר ובשירותים.

בהעדר מפלגה אחרת המסוגלת לכך, נהיה אנחנו בממלה זו דובריהם של חוגים אלה לטובת תביעותיהם הצודקות. בתור אנשים בעלי מחשבה ליברלית ומתקדמת סבורים אנו, שדרוש תמיד מאמץ לשנות ולשפר את מבנה היסוד של החברה, לאור התופעות בעבר הנובעות מהירושה הטרומדינתית. לדוגמה: בשטח שירותי הבריאות ובצורת ארגונם אנו רואים אנארכוניזם, ושמתים אנו לציין כי במשא ומתן זה עלה בדיעבד להבקיע את חומת השמרנות המחשבית. תקמת רשות אישום והקמת ועדה שתביא לפני הממשלה מסקנות בדבר ביטוח אישפוז והסדר חוקי של שיעורי ביטוח אישפוז וגבייתם — כל אלה הם צעד ראשון בכיוון של הגשמת ביטוח הבריאות הממלכתי הכולל, אשר עליו אנו נאבקים זה שנים.

מאבקנו למען חוקה למדינה החל למעשה מיום כיוונה של הכנסת. בנכונותה של הממשלה להמשיך בקצב מזורז בחקיקת חוקי היסוד ובהקמת חקיקת הפרק הנוגע לזכויות האזרח והאדם — הנני רואה צעד קדימה בכיוון הנכון.

בעיית הדת. קוראים לה, שלא בצדק, בשם כפיה דתית. מכנים את הדתיים בשם חסותנים, בשעה שהם באים לתבוע פרוץ התחיבויות חגיגיות שניתנו בעבר, בשעה שבאים לשמור על יסודות האומה. כל הזמן מכניסים ארס בהמון על ידי הסתה בלתי־פוסקת, שהדתיים רוצים לכפות על המדינה הר כגיגית ולכן יש להילחם בהם.

הייתי מאושר אילו לא הייתי צריך לדבר ממקום זה על מפלגת דתיות אחרות, אלא שלצערי נערך המשחק הזה מעל כמה פורמבית ואינו ענין לדיון מאחורי הקלעים. לכן ראוי ממקום זה להגיב על מיקוח זה, שהיה בו עלבון צורב לדת ולקדושת השבת.

כל אלה שעקבו מקרוב אחרי המשא־ומתן, מראשיתו ועד אחריתו, יכלו להבחין מה מבדיל בין אגודת ישראל לבין מפלגת דתיות אחרות. אגודת ישראל הוכיחה עמדה עצמאית, מעוררת כבוד לאומים הערכים הנשגבים שאנו באים לייצג כאן ולהגן עליהם.

אנסה לסקור בקצרה את פרטי הדרישות של אגודת ישראל, כתנאי להצטרפותנו לממשלה. אני רוצה להציגם כאן, גם כדי להבליט עד היכן אין בהם כפיה כלשהי.

האם יש צורך לחזור ולומר, מה היה מקומה של השבת בחיי העם היהודי? אותה מתנה טובה, שהקדוש ברוך הוא נתן לנו מבית גניזו ושבת שמה, נתנה חיים יהודי בכל ימות החול, ממנה הוא ניוון, בה היו נתונים כל מעיינותיה, הנשמה היתרה האירה באור זורה על כל הליכותיו של האדם מישראל, קישרה בינו לבין בוראו ועשתה אותו טהור יותר, זך יותר. מה עשו לה לשבת קודשנו? נטלו ממנה את הנשמה היתרה, עשו את השבת חולין, חולי חולין.

הנה שאלת חקיקת חוק שבת, שכמותו קיימים חוקים בכל המדינות הנאורות בעולם, רק עם מקדשי שביעי מתבייש להכריז לפני כל באי עולם שהשבת היא יום מנוחה וקדושה. במשך שנים זיברו על החוק והיתה הסכמה לקבלתו. אגודת ישראל דרשה חוק שבת שלם, אשר יכלול את איסור התחברות הציבורית בכללותה, לרבות בחיפה, שאיננה צריכה להיות עיר הנדחת בישראל, בה קיימים חילולי שבת אך ורק משום שהיתה בעבר עיר מעורבת של יהודים, אגנלים וערבים. מכאן בא כל הסטטוס־קוו האומלל, כאילו יש להניח את העבר הזה. אם העבר הזה הוא ענין שיש לענות בו, הרי גם אויבנו דורשים להכיר בעבר הזה, ובארץ לא היה רוב יהודי. מה אם כן איפוא זכותנו כאן, לפי אותה הגיון עוקם.

אלא, שכאן גילתה המפד"ל יכולת גדולה של תמרון נסיגות, אחת גדולה מן השניה. תחילה הסכימו לחוק שבת מקוטע, שפסח על עיר ואם בישראל, חיפה. לאחר מכן ויתרו על כל התחבורה ועוד, עד שנותר רק שלד מצומק וחיוור, חסר צורה ותוכן, — ועכשיו גם זה איננו.

מה גשתנה מאז ועד עתה? לפני ארבע שנים התחייבה הממשלה לחוק חוק שבת. הבטחה זו לא קויימה עד הרגע האחרון. גם ההצעה המקוטעת ותחרת התוכן, שהזכרתי, נגנזה. מה קרה מאז ארבע השנים, עד שכיום סירבה הממשלה אפילו להבטיח?

המפד"ל, שבתחילה העמידה את ענין חוק השבת כעקרון גדול, נסוגה עוד בראשיתו של המשא־ומתן, הסכימה ליצור חדש, חוק הסמכה חסר ערך, אלא שבם מתביעה זו נסוגה נסיגה אחר נסיגה, לבסוף ביצרה את עמדתה מסביב לחיקון חוק שעות העבודה והמנוחה, כדי לצאת בכך ירי חובה לענין של חוק השבת, תיקון הצריך לכאורה להחיל את החוק

והבלטתו, שגם הוא קיים לפעמים, אפילו הודות לממשלה שגם לפי רוחה של האופוזיציה. עם זאת עלינו להבין, כי תקופתנו היא תקופת שיתוף הפעולה והפשרה, הן בממד הלאומי והן בממד הסוציאלי, ואין דר"קיום, ועל אחת כמה וכמה אין רב־קיום, בלי מאמץ מכסימלי של שיתוף פעולה בבעיות היסודיות והחיוניות מרצון בענינים משניים.

רבותי חברי הכנסת, לממשלה הזאת מצפות בעיות קשות לפתרון, ובראשן וראשונה בעיית ביצוע מדיניות ההבראת המשק ולקידומו לעצמאות כלכלית, לפי הקווים שהתוו על ידי ראש הממשלה. הצלחתה תלויה באומץ לב ציבורי לנקוט בצעדים נועזים, גם אם יהיו בלתי־פורמליים, בליכוד הפנימי של המחנה הקואליציוני ובהתייצבותו מאחורי תכנית הממשלה בכל המישורים הציבוריים.

היו"ר א. בן־אליעזר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת לוי, ואחריו — לחבר הכנסת צור.

יצחק מאיר לוי (אגודת ישראל):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. הגם שראש הממשלה איננו כאן, אני ממרן אותו להחלטתו ומאחל לו רפואה שלמה, ושיוכל לעמוד בתפקידיו הקשים.

הממשלה החדשה שהוגעה לפני הכנסת, שונה מן הממשלה היוצאת. היא קמה לאחר שהוקם המערך בין מפא"י לבין אחרות־העבודה. משתתפים בה גם מפ"ם וגם הליברלים העצמאיים. אם לא היה לנו אמון בממשלה היוצאת, הרי על אחת כמה שאין לנו אמון בממשלה שאליה הצטרפו גורי מים שיחסם לעניני הדת ידוע.

מותר לנו לפקפק אם תשרור בממשלה ההרמוניה הדרושה מאד במצב הקשה שנוצר במדינה. יש חשש גדול שלא יהיה כל אחד מושך לצד אחר, כיוון שאין הבנה משותפת מלאה לא בעניני החוק, לא בעניני הפנים, לא ביחס למיעוט הערבי, לא ביחס למדינות השכנות ואף לא בבעיות כלכלה ומשק, השכר והשביחות, שנעשו חלק מגוף החיים הציבוריים בישראל.

אגודת ישראל אינה שוללת עקרונית את ההשתתפות בממשלה; אלה שסבורים כך — אינם אלא טועים. השתתפות בממשלה במשך ארבע וחצי שנים. עשינו זאת כל עוד מצאנו הבנה והיתה לנו האפשרות להשפיע בענינים עקרוניים. השתתפות זו תלויה ביחסו של הרוב לעניני התורה ודת ישראל.

לא נוכל ליטול חלק בממשלה, שבסיסה הוא סטטוס־קוו חדיסרי ואומלל, שפירושו המעשי — שליטה מוחלטת של כל דרישה בעניני דת. בממשלה כזאת אין מקום לאגודת ישראל, כי לא נוכל ליטול על עצמנו אחריות קולקטיבית לכל המעשים והמחדלים בשטח הדתי.

גישה זו שלנו נתחזקה לנוכח כל מה שהתרחש בתקופת מערכת הבחירות על כל תופעותיה, וכן המשא־ומתן הקואליציוני המייגע והממושך, — כל אלה היו מלווים מסע הסתה נגד הדת והציבור הדתי במידה שהיה בה כדי לדכא וליצור אווירה דחושה ומורעלת. תופעה זו לא הוסיפה כוח ועוצמה מוסרית למדינת ישראל בעיני העולם. כל אלה שהאמינו שבמרוח התיכון יש מדינה אחת שמשטרה הפוליטי יציב, נתאכזבו למראה הפיצול והמריבות.

מעניין הדבר, שגם במערכת הבחירות וגם במשא־ומתן הקואליציוני כמעט נעלמו כל השאלות של בטחון המדינה ושאלות המשק המתדרדר. כאילו שאלות אלו נפתרו, אלא יש בעיה אחת בלבד, שהיא מטרידה את מנוחתו של הציבור,

עכשיו מגלים לנו, שאין עתיד לענף הנוסעים, שהיתה זו קאפרייה מצד מנהלי החברה, קאפרייה שעלתה למדינה חמישים מיליון לירות. עכשיו אפשר למכור את האניה בהפסד של כארבעים מיליון לירות. אותו דבר חוזר בפרשת „מרבק“. תחילה האשימו את הרבנים והשותפים בהתייקרות הבשר. יצרו אגדות על אלפי משגיחים האוכים לים את בשר הפועל העברי ומונעים בשר מילדיו. זה נאמר בעתון פועלים גדול. מה מתברר עכשיו? — לא דובים ולא יער. מהיר הבשר התייקר לאין שיעור מאז קם „מרבק“. כל הריקוד הזה מסביב לעגל הזהב, היה מזויף, הוא בא רק לכסות על המגמה העיקרית. עתה חוותה הפר' שה כנמל חיפה או כנמל אשדוד.

אנו שמחים על המעט שהושג, על ההבטחה העקרונית, שהיא נשירה מכל המיקוח, אחרי כל הרעש. אלא שאליה קוץ בה. ההכרעה בענין עבודה במקרים מיוחדים בשבתות, נמסרה שוב לשר העבודה, שיתאם החלטותיו עם ועדת שרים, שרובה תהיה חילונית, וקל לנו לתאר מה יהיו שי קוליה. האם יפרשו נציגי המפד"ל מהממשלה, כאשר הור' עדה תקבל החלטות על היתרים?

אני רוצה לשאול עוד שאלה קטנה: למה נגרע חלקה של שבת קודשנו בחיפה? אם הוכר העקרון לגבי נמל אשדוד, מדוע לא יוכר העקרון לגבי נמל חיפה. וכן לגבי מפ' עלים אחרים במדינה העושים את השבת חולי?

והנה שאלת ניתוחי מתים, המייגעת את מוחנו זה שנים רבות. אגודת ישראל היתה הראשונה שהועיקה את דעת הקהל נגד שערוריה איומה זו, אלא שלא היה שומע לה. דרישתנו הייתה ברורה, לא לנתח שום אדם ללא הס' כמה בכתב מאת הנפטר או קרוביו, ומת' מצווה אסור לנתח בכלל, כי הכל קרוביו. לאחר שהשערוריה הלכה וגדלה, הוקמה לפני ארבע שנים ועדה ציבורית, בהשתתפות שישה רופאים, שני רבנים ומשפטן אחד. מה עלה בגורל מסקננו תיח' הדברים שנתקבלו פה אחד, נדחו על ידי הממשלה, החלטות הרוב לא נתקבלו, וגם את המלצות המיעוט קיצצו לבלי הכר. יתר על כן, גם התיקון המקוטע נגנז, לאחר שהובא לכנסת לקריאה ראשונה. עתה חוזר המעגל חלילה. שוב קיצוצים. או שלא יעשו דבר בלי הסכמת הרופאים, אשר עמדתם ברורה, נגד כל תיקון לטובה. כמו כן ויתר כבר המפד"ל בשאלת הקמת „בנק לאגריים“ ו„בנק לעיניים“.

ברצוני לציין, למען האמת ההיסטורית, שלא הסכמנו לתיקונים המוצעים, כי אין כל הצדקה לניתוחי מתים, — דבר הנוגע לכל פרט. אסור לגזול אברים מן הנפטר, וזוהי פגיעה בקדושת האדם. בארצנו מכתרים כל גופה, אין הבדל בין בן תשעים וחמש לבין נפל בן יומרו. אין תועלת בחוק שנוחצה חתימת שלושה רופאים על ניתוח גופה, הואיל ומחתימים אותם על טפסים חלקים. זה אסון כפול למשפחות. יש אלפי יהודים המפחדים להזדקק לבית חולים, מחשש שמא ינתחו את גופותיהם לאחר המוות. יש יהודים המחזיקים אצלם בתוך פנסק הויהויה הודעה ובקשה שלא ינתחו את גופם במקרה מוות פתאומי. הלא זוהי שאלה של סכנת נפשות ודאית, בעוד שהתועלת שבכיתור היא ספקיסיקא גדול.

אומרים שיש לקדם את המדע הרפואי, אך כמעט בכל הארצות אסור לבתר גופה בלי הסכמה בכתב של המשפחה או הנפטר, וזה כבר הוברר פעמים רבות כאן בכנסת.

אז נקה נושא ששמו פעולות המיסיון. דרשנו כל הזמן חוק שיאסור כל פעולה מיסיונרית. מאז ומתמיד נאבקו יהו'

גם על מפעלי תעשיה ומלאכה במושבים וקיבוצים, אך בעת ובעונה אחת הוא מפקיע מתחלתו „שירותים הנחוצים למשק“, מושג כה רחב העושה ממילא את התיקון לחסר ערך. ובישוב העירוני לא יחול החוק על התחבורה, התי השעושים, תחנות הדלק, ולמעשה על כל חילולי השבת המתבצעים כיום. זאת אומרת שהתיקון הנה אינו מוסיף כל דבר חדש, אלא נותן גושפנקה חוקית להשבתת מפעלים ועסקים, שבין כך ובין כך היו סגורים בשבתות. הרי זה מזור מאד. רק לפני חודשיים ומשהו דיברו על כך שיש צורך בערובות כדי להבטיח את קבלת חוק השבת, ובלעדיו לא ישתתפו בממשלה. היכן נעלמו עתה?

אז נקה נושא אחר, שהיה אחד מעיקרי תביעותינו, ענין „היתרי עבודה בשבת“, שנחרבו בממדים מדאיגים מאד. תבענו שלא ייתנו היתרים, אלא במקרים בולטים של פיקוח נפש דרבים או דיחיי, ובשום פנים לא לצבירת רווחים כספיים. המצב כיום הוא, שמרבית ההיתרים ניתנים מטעמי חישובים כלכליים בלבד. בדרך זו מבטלים שבת מישראל לשם צבירת ממון. דבר זה גורם כפייה אנטי-דתית כלפי עובדים הרוצים לשמור שבת, וענפים במשק סגורים בפני שומרי שבת.

ועדת השרים, שרובה חילונית, איננה קיימת, ומשמשת כסות עיניים בלבד. תביעתנו בזמנה, שהרבנים יקבעו מה זה פיקוח נפש — נדחתה. בינתיים גם ועדה זו שבקה חיים ופקידים מוציאים היתרים ככל העולה על רוחם.

או הפעלת נמל חיפה בשבתות ללא כל הצדקה, למרבית התרפה, ועובדים שם בלילות שבת לפעמים וביום השבת עצמו, ואילו במוצאי שבת סוגרים את הנמל. כאן אין כל חישוב של כדאיות כלכלית. הפועלים צריכים ללכת לקולנוע ולתיאטרון. דבר זה עדיף בעיניהם על קדושת השבת.

מעניין הוא, שארץ בעלת ימאות כה מפותחת כבריטניה, סוגרת את נמל לונדון לארבעים ושש שעות בשבוע, ואילו מדינת ישראל אינה מסכימה להתחשב בקדושתו של שבת קודשנו ולסגור את נמליה בשבתות.

נמל אשדוד — במשך שנים פיגרו בהקמתו. החברה הקבלנית לעגה להסכמים, עד היום סובל הנמל מהשבתות, מהאטה, בשל תביעות שרכ. הנמל נולד כיו להקל על משלוח חי פרייהדר. אולם כאשר הגיעה שעת ההפעלה, מעבירים את הפרי שוב לנמל חיפה, ואין איש דואג לכדאיות הכלכלית. לית. המדינה אף לא תבעה מהחברה הקבלנית את דמי הקנס בעד הפיגורים, שעלו למדינה 24 מיליון לירות.

אולם יש יום אחד בשבוע, חמישים ימי עבודה בשנה, בהם עבדו כל הומן בהקמת הנמל, והם מטרידים את הנהלת רשות הנמלים, כאילו בלעדיותם אי-אפשר לקיים את הנמל. שוב חוזרים על הפזמון: לעבוד בליל שבת ולשבת במוצאי שבת. מדוע? מפני שכך נוהגים בחיפה? זהו סטטיסטיקון.

מענין שהעובדים עצמם לא נשאלו. הליגה האנטי-דתית היא קובע. את דמות העצם בישראל, היא קובעת מה יעשו פועלים בליל שבת, והממשלה נכנעת לשיסויה הזה.

בשם התישוב הכלכלי רוצים שנוותר על קדושת השבת. אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה. יהודים עלו על המוקד למען השבת. יהודים ויתרו על רוחתם ולא חיללו את השבת.

האמת היא שאנו מפקפקים גם בהנהגה זו. בעבר הת' נהל ויכוח סוער בענין „שלוש“, גם במקרה זה דרשו לוותר על הכשרות באניה, בשם הרחוקיות. מה נתגלה עכשיו? — שהיה זה מקח טעות. המדינה השקיעה חמישים מיליון לירות על קרן הצבי, „צים“ נאלצת למכור את אניות הנוסעים שלה.

חוברת ח', ישיבה כ"א
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דין) (י. מ. לוי) —

יש עוד ענין, שמסביבו השגנו אמנם הבנה מסוימת ואין אנו רוצים לקפח זכרונם של כל אלה שתמרו להבנה זו. אולי זה אחד הדברים שנותרו עוד לפליטה לזכרת מאותם הימים, ימי ההבנה ההדדית, שבהם השתתפו בממך שלה, זה ענין החינוך העצמאי. אם כי דבר זה היה צריך להיות מובן מאליו, שאין להפלות בין ילד לילד בישראל, ואם כי גם דבר זה עדיין מוגבל באחוזים. אבל לצערי הגדול, גם כאן יש הפליה משוועת הנקמת מבנים ויש קשיים רבים בהרחבת החינוך העצמאי. נמשך להתרועע בענין זה ולא נפסיק לתבוע את זכותנו כאזרחים שווים וכזכות במדינה הזאת.

יש עוד נושא אחר, ששום מפלגה אינה מתענה בו. זהו ענין ההפליה הקיימת כלפי ארבעים אלף חברי אגודת ישראל, שאינם יכולים ליהנות משירותי קופת-חולים, בשל גורם מסויים, שאין זה המקום לדבר עליו. ברצוני למחות נגד עוול זה. לא ננוח עד שהדבר יתוקן על ידי אלה הנושאים באחריות. הממשלה משתתפת בתקציבי קופת-חולים בסכומים עצומים והיא צריכה למנוע את ההפליה המשועת כלפי ציבור גדול.

אם נסכם את ההישגים ה"דתיים", קשה יהיה למצוא דבר שאפשר לרשום אותו כהישג ממשי, פרט למכתב ער-טילאי בענין עבודה בשבתות בנמל אשדוד. אם הסכם על חוק השבת לא הוצע, איזה ערך יש למכתב, הבטחה שעוד תעמוד במבחן הבצוע?

אם כך הם פני הדברים בכניסה לממשלה — ובלי הדתיים הרי לא יכלו להקים ממשלה — מה יהיה אחר כך, כאשר יופיעו על הפרק יום יום הבעיות, ביניהן בעיות דתיות? אם תהיב המפד"ל לעורר בעיות, הרי מיד יטענו נגדה: הלא יש בסיס של סטטוס-קוו חדידדי, וברור שתמיד יהיה רוב נגדם. האם יעזו אייפעס לעזוב את הממשלה, אם הצטרפו אליה בהכנעה כזו? אמנם אגודת ישראל יודעת גם היא, שהישיבה ליד שולחן הממשלה כרוכה בקבלת פרסים רבים, אך אגודת ישראל התחנכה על עקרונות אחרים לגמרי, חשובים לאין ערוך מכסף ואמצעי שלטון, ולכן לא נוכל לקבל על עצמנו אחריות קולקטיבית.

מיד עם התחלת המגעים הקואליציוניים, כאשר קיימים מגע ועמנו בדבר הצטרפות הקואליציה, הצגנו את כל הדרישות במלואן, וקיבלנו תשובה שלילית על כולן, מבלי לקבל אפילו חלק מהן, וזאת על היסוד של סטטוס-קוו חדידדי. למדנו מזה שלא תהיה לנו שום השפעה על כל הבעיות היום-יומיות, וראינו תיכף שאין מקום בשבילנו בממשלה הזאת.

מעניין שגם לאחר שהמפד"ל נסוגה מכל דרישותיה בזה אחר זה, גם לאחר שלא נשאר כמעט אבן על אבן מכל הבנין של תביעות, עדיין ממשיכים לרקוד לפי המנ"גינה הצורמת של "כפיה דתית", "נמכרו לדתיים", "המדינה תהיה מפגרת". לאור כל זה היינו רוצים לשאול את ידידינו ממפד"ל: האם לא היה טוב יותר אילו הייתם אומרים לשותפים מימין ומשמאל: הניחו לנו, אל תמכרו לנו את המדינה, תרכיבו את הממשלה בלעדינו? איננו רוצים לסחוט שום דבר מכסף אילו גילו עמדה תקיפה יותר, ודאי שהיו זוכים ליחס אחר, להבנה גדולה הרבה יותר. שום דבר לא היה נפגם, אילו כל הסיעות הדתיות ישבו באופוזיציה ונאב-קות כגוש אחד למען המטרות המשותפות, והיו פותחות במסע הסברה משכנע על ערכי הדת בישראל.

אגודת ישראל, בראותה כל אלה, לא העמידה את עצמה בתור המבקשים את "כרטיס הכניסה" לממשלה. רצינו להיות

דים נגד שמד. גם כיום נאבקים יהודים בכל התפרצות נגד מגמות התבוללות, אך כאן בארץ הקודש ניתן חופש פעולה מלא למיסיונרים, ואין פוצה פה. מאות מיסיונרים פעילים בגלוי, גולים נשמות ילדי ישראל, והממשלה יושבת בחיי-בוק ידיים. מפרזיזים כחשש מפני תגובת הגויים. עובדה היא, שהם לא ניתקו את יחסיהם עם המדינות הערביות שחוקקו חוק וגירשו את המיסיונרים. אדרבה, הם עוד עוזרים להן. הרי מגדלים כאן גייס חמישי. מדוע מתירים למיסיונרים להיכנס לאולפנים לעברית, כדי שיוכלו לעשות גשפות לשמד?

מדברים על כפיה דתית, אולם אין מדברים על כפיה אנטי-דתית, המבוצעת נגד ילדים יהודיים וכופים עליהם אורח חיים חילוני, עוקרים מלבם יראת שמיים, נשאר אצלם חלל ריק, ועל ידי כך מתחנכים להפקר. את התוצאה של המרדה זו בהורים רואים אנו בעבריינות הנוער. דרישת אגודת ישראל היתה — להפסיק כליל כל שארית של הע-ברה על הדת, המתנהלת עדיין במישרין או בעקיפין.

או ענין גיוס נשים. תבענו ביטול גיוס זה. הרי רבים רואים, יודעים ושומעים על הנוק הבלתי-ישוער שגיוס זה גורם לגנש הבת. למה לא יבוטל כליל? גם מבחינה כל-כלית אין הדבר כדאי והצבא אינו זקוק להן, רובן נש-לחות לתפקידים אחרים.

רצוני לנגוע בשאלה אחרת. מה הובטח למפד"ל נגד המגמות לערער בסיסו של חוק נישואין וגירושין, שאינו יורד מאלו סדר-היום? מה יהיה בעתיד דינם של נישואי מכסיקו וקפריסין, או כיצד יסתמו את הפרצה החדשה של נישואי תערובת על ידי כמרים נוצריים? הלא עושים את החוק קיים פלסתר.

גם באשר לחוק נגד הונאה בכשרות — איני מבין כלל אם זה הישג כלשהו, אלא אם כן אין הישגים אחרים, מוכרחים להציג את הדבר כהישג. האם חוק נגד הונאה אפשר לכלול בחקיקה דתית? נוהג זה קיים גם באמריקה. נמצאה כאן פשרה טיפוסית, ידי הרבנים נכבלו, אסור להם לקבוע תנאים להכשר, אלא עליהם להוציאו מבלי לבדוק בידי מי מפקידים את ענין הכשרות, אם האנשים נאמנים על הכשרות ומהי מידת מהימנותם. ושוב, מה שאפשר באמריקה לעשות, איי אפשר לעשות בישראל. מדוע באמ-ריקה מסורה הכשרות בידי הרבנים האורתודוקסים בלבד?

אני שואל בכל הכנות: האם יש איזה שמץ של כפיה דתית בכל אותן הדרישות? האם אין בכל זה משום כפיה אנטי-דתית?

אמנם כן, יש כפיה אנטי-דתית רבה, לא רק בכל אלה שמנתי, — בהעברת ילדים על דתם, בניתוחי מתים שרירותיים, בניגוד לרצון המשפחה, ולא רק בכך שמאפי-שרים למיסיונרים לפעול בגלוי, או בכך שמרמים את הצי-בור ומאכילים אותו טריפה במסווה של "כשרות" ללא סמכות, אלא גם גורמים כפיה על ידי זה ששוללים זכויות אלמנטריות. מדוע משתתפת הממשלה בתקציב המוסדות החילוניים בשיעור של ששים אחוז ומעלה, בונה להם בניני ענק ואילו לישיבות נותנים נחמץ קמץ? וכן מדוע מפלים בין ילד לילד? מדוע מסרבים להכיר בישיבות כמוס-החילוניים? מדוע משתתפת הממשלה בניהול כמות מיליונים עבור בתי-ספר חילוניים, ואילו הישיבות אינן זוכות לכך?

זאב צור (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. המשאומתן הממושך, שקדם להרכבת הממשלה, גרם למורת רוח מוסיימת בצ"י. בור. אף על פי כן רוצה אני לשבח את ראש הממשלה על אורך הרוח והסבלנות שגילה בניהול המשאומתן, במידה שזה סייע בידו כדי להביא לכלל ההרכב הקואליציוני של הממשלה שהוצגה היום לפני הכנסת.

אמנם אין דברים אלה אומרים בנכותם של מי שהכ" בידו על המשאומתן כתביעות שלא היה להן שחר, בשים לב למשקל שסיעתם מייצגת בציבור. אולם כל מי שאינו גורס כי 51% חייבים להוציא מכלל השפעה את כל 49% האחרים, גם כשישנם ביניהם הקרובים בדעה ובענין, צריך לציין בהערכה את המאמץ שנעשה להביא לכלל הידברות של מכסימום הכוחות האפשריים ולקבל בסיפוק את ההרכב הקואליציוני המוצע. מקרב הסיעות המיוצגות בכנסת היה ההרכב המוצג בפועל גם ההרכב הפוטנציאלי הרצוי והאפי שרי לשותפות, שכן גח"ל הופיע בבחירות כרשימה אלטרנטיבית למערך ובני בריתו, כפי שנוסח במצעו, "כדי לכוון במקום המשטר הקיים משטר לאומי-ליברלי", או, כנוסחתו האחרת, "כברירה בין המערך הסוציאליסטי-מרכסיסטי לבין הגוש הלאומי-ליברלי".

וכן גם רשימת פועלי ישראל, שפסלה במצעה את מס' קנותיה של ועדת הבעיה ואת אשכול כראש הממשלה, ותבעה חידושה של הפרשה והמרת שיטת הבחירות היש' סיוח, ולכן הסיקה, בצדק, לאחר הבחירות את המסקנה ההגיונית כי אין כל מקום להצטרפותה לממשלה שחכונן על-ידי המערך.

יש אפוא לראות בצירוף הקואליציוני המוצע הישג חשוב מבחינת הבטחת המשל דמוקרטי תקין במציאות החב" רחית המדינית, כשהיתה הסתערות גדולה לפירוקו של משטר זה. אף כי נוקשותה של המפד"ל במשאומתן ותביעותיה בתחום התחיקה הדתית גרמה למורת רוח ורוגז בקרב הל" קים גדולים של האוכלוסיה, גם בקרב אלה שאינם להוטים אחר החרפת המלחמה בעניני דת במדינה, מוצדקים המאמצים שנעשו במשאומתן לצירופה. שכן אין להתייחס לשאלת צירופה של המפד"ל לקואליציה רק מבחינת הענין שישנו בהרחבת הבסיס הפרלמנטרי של הממשלה. דבר החשוב כש" לעצמו, אלא גם שעל-ידי כך נמנעה הסתלפות תוכנה של המערכה הראשית הקיימת במדינה. שכן הקו הראשי החוצה בין הדרכים השונות בהנהגתה של המדינה חייב להיגור לפי האינטרסים והמגמות הקיימים בתחום הכלכלי, הסוציאלי, החינוכי וההתיישבותי שבבנין המשק והחברה, ואין לסלפו בהיערכות מדינית הנגזרת לפי קו החוצה בין חילוניים לדתיים.

אומר בגילוי-לב כי אנשי טירת-צבי, שדה-אליהו וסעד, אנשי הקומונה והעמל הדתיים, קרובים לי יותר בהיערכות הכוחות המדיניים ממצדדים, מרודפי בצע ומדוגלים באיש-ש" יון ובפער, גם כשהם חילוניים. אין החילוניות לעצמה מהדה השקפת עולם חברתית ודרך מדינית לבנין החברה והמדינה. מוטב שנקבע את היחסים שבין הדתיים לבלתי-דתיים לפי הצו "כי איש באמונתו יחיה", שכן נגזר עלינו לחיות כנראה עוד זמן ממושך, גם בימי הלוויינים וביקוע הגרעין ושאר גילויי המדע והטכנולוגיה, בצחצח עם שומרי מצות ומסורת דתית.

עם זאת לא הסכמנו ולא נסכים שאנשי המפלגות הד" תיות יטילו עלינו את חוקי ההלכה הדתית ככוח הכפייה של המדינה. אני רוצה לומר כי מנוחה מעבודה בשבת לא

שוים בין שווים ולא נסבלים בממשלה. איננו חוששים להיות באופוזיציה. אמנם אנחנו לעת עתה מיעוט כאן בכנסת, אולם יודעים אנו שאנו מביאים אתנו את הייצוג של עם התורה, של המורשה הגדולה. אנו מאמינים בעומק לבנו, שהתורה והאמונה הן הנכס הגדול ביותר שיש לעמנו והוא שקול כנגד הכל.

התורה איננה ענין רק לפרט, זהו התוכן של עמנו, ואין אומתנו אומה אלא בתורתה. היא אינה יכולה להיות רק נסבלת על ידי הכלל, אלא צריכה להיות היסוד לכל קיומנו כאומה. כדי שנוכל למלא שליחות זו, אנו שומי רים על עמדה מכובדת, ועד שהכל יכירו באמת הזאת, אנו זקוקים על כל פנים להשפעה גדולה יותר, ליחס של כבוד. כשאין אנו משיגים זאת, נעמוד מחוץ לממשלה. לא נתפעל מזה. סוף סוף יפקחו עיניהם של רוב גדול מעמנו, ויראו שהמה שוטים, וחלק גדול מעמנו הרי הוא כתינוק שנשבה, וסוף סוף ייעזו לנקודת האמת. אנו משוכנעים שיבוא יום והכל יכירו באמת זו. כיום אנו עדים להת" דרדרות מוסרית וחברתית, של פירוק מסגרות, של גיפוף אלילים, של התפרקות ממרות הציבור.

בהמולה הגדולה נשכה, כי אנו מוקפים אויבים מבית ומחוץ, שאויבנו מתעצמים בנושק ובציוד; מכריזים על מג' מתם להכחיזנו, והכל קמו לסייע בידם, מזרח ומערב חברו יחד נגדנו. האם זוהי השעה לעסוק בהסתה נגד יהודים דתיים? האין זו שעה להרהורי תשובה וחרדה מפני הבאות? הממשלה החדשה צריכה להפסיק הסתה זו. אני רוצה לנצל כמה זמן כדי להשמיע את האזהרה הזאת מפני הס' כנות האורבות למדינה על ידי ריב אחים איום. הסתה זו תלך ותגדל, אפילו המעט העלוב הזה שהשיג המפד"ל ישמש אמצעי לשיסוי, יציגו את הדבר כמכירת המדינה לדתיים. קל מאד להצית אש מחלוקת, אך קשה לכבותה. הסתה זו עלולה ללבוש ממדים מסוכנים ואל יתייחסו לכך בזלזול, אלא יש להוזהר בכל חומר האזהרה.

היהדות התורתית איננה חייבת שום הכרת תודה למי שהו. עם התורה שור את מסכת הדורות בהקרה ובמסי רות נפש עלילית, בדם לבבו ובתמצית הנפש שמר על הגהלת שלא תכבה. יהדות זו תמשיך בדרך גם בעתיד. אם יש מישהו שנפגע מן המאבק האנטי-דתי, הרי זה רק המחנה החילוני עצמו.

קיומנו הפיזי והרוחני נתון בסכנה גדולה שלא היתה כמוה. לא רק בעיות הבטחון, אלא גם כל יתר הבעיות עדיין לא נפתרו והגנו זקוקים לרחמים רבים. אולם יחד עם זה הגנו רואים ומרגישים כאן את עזרת ה' על כל צעד ושעל, ובמקום להתרחק ממנו, עלינו להתקרב אליו.

האימונו לנו, שאנו חרדים מאד על המצב בעל דור העי תיד. אמרנו לא פעם שהכרתנו העמוקה היא, שאין דרך אחרת אלא לשוב למקור מחצבתנו. זהו הפתרון היחיד, ואנו מקווים גם שעוד נגיע כולנו לזה.

לכסוף רצוני לחזור ולומר שאין לנו אומן בממשלה הזאת. ועל כל דבר הנוגע לתורה ולדת, ועל כל הדברים הנוג' עים לפי השקפתנו בצירוף נפשה של האומה, נילחם בכל עזו. בכל יתר הדברים תהיה עמדתנו לגופם של הדברים. נמדוד את יחסנו לממשלה במידה שהיא תמדוד לנו.

היו"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צור, ואחריו לחבר-הכנסת וילנר.

של כוח מדיני מלוכד, נוכח סכנת התפוררות במחנה הפועלים מזה וליכוד המין מזה. המציאות החברתית הקיימת, נוכח התפקידים שלפנינו, מחייבת הגברת השותפות והשלמתו של המערך.

חברי הכנסה, הממשלה שהוצגה בכנסת ב-25 ביוני 1963 עליידי לוי אשכול, לאחר התפטרותו של דוד בן גוריון, הוגדרה או עליידי ראש הממשלה עצמו ועליידי אחרים כממשלת המשך. סקירה רטרוספקטיבית על פעולותיה וכן על המציאות מוכיחה בבחינת שהממשלה לא המשיכה, אלא ניהלה את עצמה מפרשיות העבר, תוך מאמצים להתקדם לקראת משימות העתיד. ההתפתחות שחלה מאז הביאה להתייצבותה של הממשלה הנוכחית בעלת דמות מדינית, ולא רק אישית, עצמאית ובעלת ערכים משלה.

ההכרעה בבחירות היתה ברורה בהחלט, ולא היה כל מקום לטעות ביחס אליה, הן מבחינת התוצאות שסומנו בהישגיה של רשימת המערך ובירידה של הרשימות היריבות, וכן במהות הנושאים שעליהם נקראו הבוחרים להביע ריע, בהכרעת הבוחרים ניתן ביטוי חד-משמעי לא רק לשלילת הזימרות האלטרנטיביות של גח"ל ורפ"י, אלא גם בהבעת רצון עז לעקירתם של עייתים חברתיים קיימים ולתיקונים סוציאליים ומדיניים, שיבוצעו עליידי ממשלה שהמערך ובעלי בריתו יעמדו בראשה. הצירוף הקואליציוני שהובא היום לפנינו, נושא אתו את הסיכוי הזה, לעורר ולעודד כוחות חלוציים בעם, להגביר את פיון הייצור והמאמצים לעצמאות כלכלית ומדינית, למינעת התעשרות וספסרות, להעלאת החינוך וחי התרבות, לקידום התיישבות, לחיטול הבערות ומשכנות העוני ולהעלאת מעמדה של ישראל בעולם.

חברי הכנסה, אנו חיים במציאות מדינית ההולכת ומשתנה בעולם מבחינת צירופי כוחות ויחסים בין המדינות, ותהיה לכך השפעה גם על המציאות המדינית והבטחנית שלנו. יש לציין בדאגה רבה את מירון הזיון הגובר באזור וההתחרות הגוברת מצד מעצמות המערב בינן לבין עצמן ובינן לברית-המועצות בהספקת נשק בכמויות עצומות למדינות השכנות. אנו בטוחים כי הממשלה תמשיך מבחינה זו במאמצי קודמתה ואף תגביר יזמתה לביצור בטחונה של ישראל ולהגברת כוחו ויכולתו של צבא-ההגנה לישראל.

כן מקובלת עלינו המדיניות המאמצית השלום של הממשלה, כפי שנוסחה בקחי היסוד, כי „עד שיתקבל ויבוצע פירוק-נשק כללי בעולם כולו, תציע ממשלת ישראל לכל שכנותיה הערביות הסכס שיביא לידי פירוק-נשק מלא וביטול הצבאות בישראל ובארצות ערב, בתנאי שיובטח פיקוח הדדי מתמיד על ביצועו ולא ייפגעו הגבולות והרמי-בנות של כל אחת מהארצות האלה“.

דומה כי השאלות הקשורות במציאות המדינית והבטחנית, ההולכת ומשתנה, מחייבת עיון מדיני מיוחד. אולם קיימת שאלה אחת שברצוני להתעכב עליה, והיא בעיית יחסינו עם גרמניה, ובמיוחד מאמציה של גרמניה לחימוש בנשק גרעיני, המהווה מוקד של סכנה לשלום בעולם, ומתוך כך ליהודים ולישראל. המהימנים מדיניות פעילה בהרפתאותיה של ישראל בוירה הבינ-לאומית.

בחזית יאלטה ובהסכמי פוטסדום נאמר קבל עולם, על דעת המדינות שהביסו את הנאצים, כי „זו מטרות הנחווה למגר את המיליטריות הגרמני ואת הנאציזם ולהבטיח שגרמניה לעולם לא תהיה מסוגלת עוד לסכן את השלום בעולם“.

אולם כיום כצאי ראשי באירופה המערבית, שחסר זה כבר כיום כוח צבאי ראשי באירופה המערבית, שחסר

צריך לכפות עלינו. לא צריך להטיל את זאת עלינו עליידי חוק, שכן רצוננו בכך.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

או למה אינכם עושים זאת?

זאב צור (המערך):

אנחנו עושים זאת ככל האפשר. אנחנו משתדלים לקיים את מנחת השבת, ואין כציבור העובדים המעוניין בה. אבל איננו גורסים מנחת השבת ואורח חיים בכללותו לפי מושגי ההלכה הנחבעים עליידי המפד"ל, או מכל שכן עליידי אגודת ישראל, ואיננו גורסים כי דין דת ישראל קיימים בעזרת המשטרה. הדוקים בין החילוניים לדתיים הוא מודוס הכרחי לשני הצדדים. אולם הוא חייב לפעול במגמה דירטורית ולא באורח חד-צדדי בלבד.

חברי הכנסה, בממשלה זו משתתפים הליברלים העצמאיים, שאנו חלוקים אתם בהשקפות בשאלות הפער, יחסי עבודה, עצמאותה של ההסתדרות ומעמדה במדינה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי גם בדברי קודמי, חבר-הכנסת רוזן, ובהקשר לכך גם בשאלת המשך זיקתה של קופת-החולים להסתדרות העובדים, וכן בשאלות אחרות, כאשר התחום המפריד בינינו הוא בין הגישה הליברליסטית לבין הגישה הפועלית-סוציאליסטית בעניני משק וחברה. אולם אנחנו מעריכים את העובדה שהיו אלה הליברלים העצמאיים שגפרו שוב מהליברלים הצטרפם „חירות“, ויש להניח כי גברה בזה השפעת הניקה הקיימת למחנה העבודה והרצון לקיים את השותפות אתו.

ענין מיוחד אנו רואים בממשלה זו בהרכבה בהחזרת השותפות הקואליציונית עם מפ"ם, שנפסקה בשנת 1961, עינת שבא כעת על תיקונו. לא היה לנו כל ספק באימתה הנחתה של מפ"ם, שהיתה גם הנחתנו, שמפ"ם והקיבוץ הארצי נשאו באופן בלתי-אמצעי, כבוני ישובים וכתנועה חלוצית, בעול האחיות לקיומה של המדינה, גם כשלא השתתפו בממשלה וכשהיו באופוזיציה לה. אלא עובדה מדינית היא שאין להתעלם מנגה, שבהיותם באופוזיציה גרמו לסילוף עמדותיהם וכן לגייטריזציה בפועל של כוחם המדיני במאבק שנערך בשנים אלה על עיצוב דמותו של המשטר במדינה, ומתוך כך גם לעיתים של יחסי הכוחות הממשיים, וכן שללו מעצמם את האפשרות של השפעה והשתתפות באחריות המדינית במישרין. אנו אומנם לא הרמנו ממאמצינו להחזרת השותפות, מאמצים שחזרו ותכפו במיוחד מאז התפטרותו של דוד בן-גוריון מראשות הממשלה ובחירתו של לוי אשכול במקומו, אלא שמאמצים אלה לא נשאו או לעברנו פרי, וכנראה רק התייצבותה הברורה והבלוטת של החזית המדינית בחברות האחרונות ותוצאותיה הן שהביאו להשלמת השותפות של מפ"ם בממשלה הנוכחית.

הרשו נא לי לציין בהזדמנות זו, שהגיעה השעה גם לתקן את האנומליה הקיימת מבחינה ציבורית ומדינית בקשר לאנשי „מן היסוד“, וזה במיוחד לאחר שגילו אחריות גדולה במצב של פיצול מדיני נמנעו ממופע נפרדת בכחירות. מן הראוי שפנחס לבון, יונה כסה, מאיר מנדל, פרופסור רוטנשטריך וחבריהם ב„אחד הקיבוצים והקבוצות“, בציבור הפועלים ובנוער, יתחזרו להשתתפות פעילה בחיים המדיניים. יש לתקן דבר זה, ואני מקוה כי השלמת השותפות של מפלגות הפועלים בממשלה והידוק השותפות בהסתדרות יגבירו את הסיכוי להשלמת המאמץ לאחדות פועלי ישראל. הבחירות האחרונות הבלטו את החיוניות שבקיטו

דים, שביקשה להגדיל את הפער הסוציאלי, שביקשה למכור את קרקעות המדינה, לצמצם את התעסוקה, לפגוע בחופש המאבק המקצועי — מגמות אלה נדחו על-ידי הבוחרים. לכן מוטב שהממשלה, במדיניותה הממשית, תתגבר על ההשפעות של מגמות אלה, שיש להן עדיין מהלכים חשירי, ויתפעל באורח החלטי לביצוע המדיניות הכלכלית וה-סוציאלית כפי שצויינה במצע המערך, וכן בקחי היסוד של הממשלה.

רצוני להבהיר כי הוויכוח בינינו לבין הליברליסטים אינו ויכוח בין אלה שמבקשים הגברת החסכון והייצור, הטבת מאון התשלומים, צמצום ההוצאה, לבינינו, השוללים זאת כביכול. הוויכוח הוא בעיקר על השאלה כיצד להשיג מטרות אלה, ועל חשבון מי. אנו סבורים שאפשר לרסן מגמות אינפלציוניות ואפשר לשפר את מאון התשלומים ולהגביר את כושר ההתחרות דחקה על-ידי הגדלת המסים הישירים והפרוגרסיה בשיעורי המס, ולא דחקה על-ידי מסי קקיפין; שאפשר להשיגם על-ידי צמצום רחחים ורמת חיים ראוותנית, ולא דחקה על-ידי ביטול תוספת היוקר והקפאת השכר של פועלי הייצור, ביטולו של חוק הריבית וכיצוא כאלה. אנו סבורים שאפשר להגביר את החסכון על-ידי שינוי היחס שבין ענפי הייצור והשירותים, הרחבת מעגל המועסקים, הגדלת הפריון, מלחמה בהתייקרות, צמ-צום הרוחחים, צמצום הפער במשכורות, שימוש מלא במנגנון הייצור, הגברת המיסוי הישיר וכיצוא כאלה.

חברי הכנסת, משתמשים אצלנו באחרונה רבות במונחים של שפע ומדינת סעד ביחס לישראל. אולם אין מושגים אלה הולמים את המציאות. השפע בחלקו הגדול מקורו בשימוש לצריכה ראוותנית ולרמת חיים שמעל לייצורנו העצמי, במימון שמכספי שילומים, פיצויים ומקורות-חוץ אחרים. במציאות הגנו עדיין מדינה של התיישבות חלוצית, של קליטת עליה מחוסרת כל, ארץ שגורלה המדיני וכן רמת החיים של אוכלוסייתה מותנים בעמל תושביה, בממדי ההתיישבות והפיתוח ובעליה העתידה. מצב זה מחייב ריסון מגמות ספסריות ורתימת העושר הלאומי וכוח העבודה באורח מכון ככל האפשר למטרות הראשיות במשק. ערך חשוב במיוחד יש להקפדה על עקרון הבעלות הלאומית של הקרקע במדינה, שכן המסחר בקרקעות ובכספי דלאנידי והעברתם מיד ליד, אם כי זה גרם להתעשרות העוסקים במסחר זה, היה בין הגורמים הראשיים ליצירת השפע המ-דומה, להעלאת רמת חיים ראוותנית, ולא רק שלא הוסיף שום נכס של ממש לרכוש הלאומי, אלא גם גרם להגברת המגמות האינפלציוניות, להעלאת שכר הזירה והוצאות המחיה. על כן יש לא רק להפסיק מכירת הקרקעות שבבי-עלות המדינה, אלא גם לפעול להרחבתה, במגמה להפסקת היות הקרקע במדינה נכס העובר לסוחר.

אמנם על-ידי כך יצומצם מרחב המחיה של היומה הפרטית האצה להתעשר. אולם התפקידים שלפנינו מחייבים פיתוחם של ענפי הייצור היסודיים והאזורים הכלתיימיו-שבים, שהנושא הראשי להם הוא אמנם משק הפועלים המשק הציבורי, אם כי בתוך כך כל יזמה פרטית שתפעל בתחומים אלה. ממשלה זו אינה שוללת את קיום היומה הפרטית במשק, ולחנים התעוררו להגנה על זכויותיה כב-יכול גם חברינו מקרב הליברלים העצמאיים. לאמיתו של דבר, במציאות הקיימת כיום במדינה, העניינים החיוניים וה-לגיטימיים של ההון הפרטי הנם מוגנים ויהיו מוגנים בכל ממשלה משק והשליט על ההון הלאומי את הקנין הפרטי והיומה הפרטית, שביקשה להטיל את מרבית העול של המאמצים הדרושים לחיקון מצבנו הכלכלי על ציבור העוב-

לו רק החימוש הגרעיני. בעוד שבשנות החמישים עדיין טענו ראשיה של גרמניה עצמה, שאין לסבך את גרמניה בנשק בכלל ובנשק גרעיני במיוחד, הרי הופכת עכשיו שאיפתם להשגת אצבע על הדק הפצה הגרעינית לנקודת מוקד במדיניות אירופה והעולם.

הסכנה הפוטנציאלית הצפויה מנשק גרעיני בידי גרי-מניה לשלום בעולם, היא ממורה ביותר גם לשלום של היהודים בעולם ולשלומה של ישראל, והופעתו לשלילת נשק זה מידי גרמניה היא גורם בעל ערך מוסרי ומדיני, החורג מתחומי גודלה של מדינתנו ומשקלה בעולם, וזה מתוך היותנו העם שהשוואה הנאצית הכריחה חלק גדול ממנו, וזה על אף היות הגרמנים סבורים כי השילומים והפיצויים לחללי הנאצים נתנו להם והביילטיציה על פשעי הנאצים.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
מדוע לא אמר זאת ראש הממשלה?

זאב צור (המערך):
הוא אמר זאת.

הכנסת קיבלה בשנת 1954, לאחר הסכם השילומים, החלטה חגיגית, בה פנתה לכל אומות העולם לא להרשות זיונה מחוש של גרמניה. בנאומו היום בכנסת כלל ראש הממשלה את שלילת זיונה של גרמניה בנשק גרעיני, ויש להניח שלמדיניות זו של שלילת חימושה של גרמניה בנשק גרעיני והתנגדות לכך היתה השפעה חשובה ומשקל במאבק המתנהל על כך בזירה הבינלאומית.

רוצה אני לתמוך בראש הממשלה במדיניותו לחתימה להבנה הדדית בין מוסקבה וירושלים, שעליה דיבר היום בכנסת. אנו יודעים כי הבנה זו אין להשיג על-ידי מאמצים חד-צדדיים בלבד. עם זה אל לנו לחדול ממאמצינו אנו, שכן לא רק ענייננו ככך מבחינת בטחונה של ישראל ועצ-מאותה ואפשרות של עליית יהודים הרוצים בכך מברית המועצות, אלא גם עניינה של ברית-המועצות ומאבקה על ענייניה בעולם אינם מנוגדים ביסודם לכך, ולכן יש תקחה וסיכוי למאמצים אלה.

חברי הכנסת, בשאלותיו של המיעוט הערבי במדינה חלה התקדמות חשובה בשנים האחרונות, ואנו מניחים כי חרף המציאות הבטחונית הסבוכה והאיום המתמיד על בט-חוננו מעבר לגבולות. אנו עומדים, כפי שהכריז ראש המ-של, לפני ביטולו הסופי של מנגנון הממשל הצבאי עוד בשנה זו. עם זאת סבורני שיש להפנות יותר את המחשבה והמעשה לקראת שילומם המלא של אורחים ערביים בחיי המשק והחברה במדינה. יש להוציא את האוכלוסייה הערבית מהמסגרות המשקיות והחברתיות הקיימות ולשלם באורח נמרץ יותר בענפי התעשייה בשירותים הציבוריים, בענפי המדע והטכנולוגיה. שינוי המבנה המקצועי והסוציאלי בכי-וון זה באוכלוסייה הערבית הוא כורח חינוג לאורחים הער-ביים, כפי שהמעבר לעבודות השדה, הבנין והחרושת וצמ-לום יחסי בענפי השירותים הוא כורח חברתי ומדיני לאומי-לוסייה העברית.

חברי הכנסת, יש צורך בבחינת המצב הכלכלי והמדי-ניות הכלכלית הדרושה בתקופה זו. המדיניות הליברליס-טית-גח"לית בקשר לשאלות כלכלה וחברה, השוללת קיומו של משק הפועלים ומבקשת להדיח את תנועת הפועלים ממעמדה במשק ולהשליט על ההון הלאומי את הקנין הפרטי והיומה הפרטית, שביקשה להטיל את מרבית העול של המאמצים הדרושים לחיקון מצבנו הכלכלי על ציבור העוב-

חברת ח', ישיבה כ"א
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (צור, וילנר, שוסטק) —

קאי, את קבלתה של סין העממית לאוי"ם; הממשלה לא הס' כימה להיענות לתביעה שהושמעה בכנסת, לחמוך בסירוז אזורנו מנשק גרעיני, ולהביע באופן מפורש התנגדות לחי' מושם של ירשי היטלר בגרמניה המערבית בנשק גרעיני. גם היום לא שמענו זאת.

עובדות מעטות אלו מראות, כי נכון מה שאמר היום ראש הממשלה, שממשלתו החדשה „תשתית את פעולתה על קחי היסוד שבעיקרם הם קחי היסוד שעל פיהם פעלו הממשלות הקודמות וחלקן נקבע במשאיומתן עם השותפים בקואליציה“.

אנו מעריכים כמה ניסוחים חדשים, כגון „אין אנו בעד מלחמת מנע“, אך לצערנו ממשיכה הממשלה במירוץ הזיון, וראש הממשלה הזה ביצע פעולות בגבולות שרבים הת' נגדו להן, והלא האינטרס הלאומי של ישראל תובע הפסקת מירוץ הזיון הלהב, למעשה, מדיניות של שלום, איתלות, נייטרליות. והלא האינטרס הלאומי של ישראל תובע גישה חדשה לסכסוך בין ישראל ומדינות ערב, לשאלה הארץ-יש' ראלית, כדי שסוף סוף נוכל להתקדם אל השלום ואל הב' טחון.

הלא כל קשייה היסודיים של מדינת ישראל מקורם בעובדה, שהממשלה אינה מנהלת מדיניות עצמאית, בהתאם לאינטרס הלאומי שלנו, אלא קושרת את גורלנו עם תככי המעצמות הקולוניאליסטיות באזורנו, באפריקה ובזירה הבין' לאומית הכללית.

הצלחת שיחות טשקנט בין הודו ופקיסטן, בזימתה וב' חיזכה של ברית-המועצות, מוכיחה שאפשר, בתנאי שמונה לים מדיניות נכונה, למעוררה של ברית-המועצות, לפתור כל סכסוך בין המדינות בדרכי שלום. לעומת זאת מוכיח הנסיון כי ההישענות על מעצמות המערב הקולוניאליסטיות מביאה אתה אך אסונות ומסבכת את הסכסוכים בין המדי'נות מבחינה פוליטית, בטחונית וכלכלית כאחת.

אליעזר שוסטק (גח"ל):

אולי תשיע על קוסיגין שיזמין את מדינות ערב לגהל משאיומתן אתנו?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

הצד השני הוא — לא מדינות ערב, אלא העם הערבי הארץ-ישראלי.

אליעזר שוסטק (גח"ל):

עם תופיק טובי צריך לעשות שלום?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

הוא וערביי ישראל מהווים רק חלק קטן מהעם הערבי הארץ-ישראלי.

המדיניות הרשמית לא זו בלבד שנמצאת בסתירה לאיני'טרס הלאומי של ישראל, אלא זוהי גם מדיניות בלתי-ר'אלית, אשר כל מי שחרד באמת לגורל עמנו ומולדתנו חייב להתריע נגדה ולהזעיק את העם למאבק למען שינויה, בין אם הדבר הוא פופולרי ובין אם לאו.

מעצמות המערב אינן מעוניינות בהסדר של שלום לסכ' סוך שבינינו לבין שכנינו ואינן מעוניינות בפתרון שאלה זו. הסכסוך והמתחים מסייעים בידן, בעזרת ממשלות פרו' מערביות, כמו ממשלת ישראל, לקיים את עמדותיהן הכלכ' ליות ואת בסיסיהן הצבאיים באזור זה, החשוב בשבילן מבחי'נה אסטרטגית וכלכלית. אך אילי הנפט והנשק המערביים הם רק גורם זמני באזורנו. הם יוסלקו בעתיד הלא-רחוק. הפצצות המושלכות על כפרים בדרום חצי האי ערב ומעשי האכזריות האחרים אינם יכולים למנוע התפתחות זאת לאורך ימים.

ואל יהילו אותנו גם בהשפעה השלילית הצפויה ככ' יכול על יהדות העולם מצד ממשלה סוציאליסטית, רחמנא ליצלן, בישראל. כבר היו דברים מעולם. ואת מי רוצים להפחיד עלידי ממשלה זו? את יהודי ברית המועצות, יהודי פולין ורומניה? את יהודי אנגליה שבשלטון הלייבור? או אפילו את יהודי ארצות-הברית? הרי האמת היא, שגם יהודי ארצות-הברית רוצים לראות בישראל בראש וראשונה את שגשוגם של הקיבוצים, המושבים, הקואופרציה, היומה השיתופית. הם אינם רוצים כלל שישראל תהיה „אמריקה קטנה“. ועזרתם הכספית לישראל אינה מכוונת לכך שמכס' פים אלה תצמח פה שכבה של „אול רייטינגים“. הרי יהדות ארצות-הברית והעולם קיבלו בברכה את אשכול כראשה של ממשלה זו, וחרדו מאד לאפשרות של נצחונם של בעלי האולטרנטיבות.

חברי הכנסת, קואליציה אינה בדרך כלל אחדות אידי'ולוגית, אלא ברית לביצועם של משימות ותפקידים. אולם נוטה אני להניח ולהאמין, כי קואליציה זו, הנשענת על מפלגות הפועלים הציוניות-סוציאליסטיות במרכזה, יכולה להיות יותר מאשר התלכדות ספורדית לביצועם של המשי'מות המצויינות בקחי היסוד, שכן משנתה של קואליציה זו היא קודם כל בכרית של תנועת הפועלים, שביטוייהם ניתן לה גם בוועידת העשירית של ההסתדרות, שהסתיימה לפני כמה ימים, ושארף לחברי „חירות“ היתה הזדמנות ראשונה להבחין, תוך השתתפות בה, שזה יכול להיות דבר רציני למדי, שיש לממשלה זו שאנו גדולה לחולל שינויים חברתיים ומדיניים חיוביים.

עם הביענו אמון בממשלה זו, אנו מביעים גם תקוותנו שרובו של העם מוכן להירתם אתה במאמץ לקידומה של ישראל כמדינת עבודה וצדק חברתי, של הומאניזם סוציאלי ותרבות יוצרת, כמדינה קולטת עליה, ממוגת גלויות, חותרת לשלום עם שכניה ולשלום בעולם, וכי ממשלה זו תדע לא רק לבטא את רצונו של העם, אלא גם להדריכו ולהובילו ולקדמו בהגשמתם של ייעודים אלה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבלי לידה קשים קדמו להקמתה של הממשלה החדשה לאחר הבחירות לכנסת השי'שית. המשאיומת הממושך בדבר הרכבת הקואליציה הממשל'תית החדשה — במה התרכז? האם בשאלות היסוד העומדות לפני מדינת ישראל ואשר יקבעו את כל עתידנו? לא. ההת'מקחות התנהלה בשאלות משניות, אם כי חשובות כשלעצמן.

כשלבים האחרונים התנהלה המשאיומתן סביב התביעות של המפד"ל להגברת הכפיה הדתית. ואכן הצליחו החוגים הדתיים להרחיב את הכפיה הדתית בכמה שטחים, ובין השאר ההחייב את הכפיה הדתית על נמל אשדוד ועל התעשייה והמלאכה בקיבוצים ובמושבים. יש המתנחמים בכך, שיכול היה להיות עוד גרוע יותר ורוצים להצדיק בזה את הצטר'פותם לממשלה.

הדבר הקובע הוא: אינו מדיניות תנהל הממשלה החד'שה, שהצטרפו אליה — בהבדל מהממשלה הראשונה של אשכול — המפלגה הליברלית העצמאית באגף הימני ומפ"ם באגף השמאלי.

עוד בטרם קמה הממשלה יכול היה הציבור להיחזק לאן נושבת הרוח בחוגים השליטים. ערב הקמת הממשלה בוצע מבצע גדול של העלאת מחירים ומצרכים ושירותים חיוניים ביותר להמוני העם. בתחום מדיניות החוץ הצביעה שוב משלחת ישראל באו"ם יחדיה נגד החלטת יצירת האו"ם בשאלת הפליטים, וכן היתה בין המונעות, תחת לחץ אמרי'

מעשה השתלבות במלחמה הקרה נגד ברית-המועצות ותוֹצאתו היחידה היא העברת יחסים במקום שיפור יחסים.

ידידות עם ברית-המועצות היא צורך חיוני למדינת ישׂראל. יחסי ידידות מוסקבה—ירושלים הם אפשריים בהחלט. אם ננהל מדיניות ישראלית ולא מערבית, נייטראלית ולא אנטי־סובייטית, מרחיקת ראות ולא קצרת־בינה — נוכל להביא למיפנה לטובה ביחסי ישראל—ברית-המועצות.

רבים נדהמו לשמוע נאומו האנטי־פועלי של שר האוצר ספיר בחעיידה העשירית של ההסתדרות. היו כאלה שאף הכריזו, כי דבריו מנוגדים לקחי היסוד של הממשלה. והנה הופיע היום ראש הממשלה בנאום שתוכנו בשאלות הכל־כליות והסוציאליות אינו אלא הזדהות עם נאומו של ספיר בחעיידת ההסתדרות. מסתבר כי הכניחו של שר האוצר ספיר, שהזדהות בחעיידה העשירית של ההסתדרות, היא המבטאת את מדיניות הממשלה. ספיר חוזר על התיאוריה הבורגנית הנושנה, שמאבק הפועלים להעלאת השכר מהחיה את הסיבה, כביכול, להעלאת המחירים, לגידול המסים, לביטול הסוב־סידיות, לערעור כלכלתה של מדינת ישראל וכו'. זוהי תיאוריה שאין לה כל אחיזה במציאות הכלכלית. היו שנים שבהן השכר כמעט שלא עלה כלל, אך דבר זה לא מנע העלאת מחירים גדולת.

בדרך כלל מאבקם של הפועלים להעלאת שכר בא כתגובה על העלאות מחירים ומסים. שניה, השכר מהחיה אחוז קטן מכלל הוצאות הייצור, ולא הוא הקובע הראשי את רמת המחירים בארץ, את המאזן המסחרי או את מאזן התשלומים. הגורם הראשי לערעור מצבו של המשק, למאזן המסחרי השלילי ולמאזן התשלומים השלילי הוא מירון הזיון המטורף ושליטת ההון המונופוליסטי על ענפי היסוד של הכלכלה הלאומית, לרעת המשק הלאומי ובניגוד לצורכי קידום העצמאות הכלכלית. מתנהלת מדיניות של עידוד ההון הזר, על־ידי מתן זכויות־יתר להון הזר מצד הממשלה והשקעות ממשלתיות רבות ממדים במפעלים.

פיתוח המחקר בכיוון הצבאי בכור האטומי בדימונה, פיתוח המחקר השילי עם צרפת — אלה קובעים בראש וראשונה את מצבה של הכלכלה הישראלית, את עליות המחירים המסיקליות והעלאות ההטילים והמסים למיניהם, בגלוי ובאופן מוסחה. ואשכול כאן היום וספיר בהסתדרות מאיימים על הפועלים וכלל העמלים ושכבות הביניים באב־טלה המונוטית. בהטלת מסים נוספים, בסגירת מפעלים שאינם בעלי כושר התחרות ויצוא, ומנבאים למצב כלכלי ללא נשוא בשנת 1970, אם חס וחלילה יתבעו הפועלים שכר הגון, אם לא יסכימו הפועלים להוריד את רמת החיים, או — כפי שספיר קורא לזה — לא יקטינו את העלאת השכר.

הותקפו פועלי "ארגמן". מוחקפים הפועלים השותבים. אולם דחקא הנסיין של שביתת "ארגמן" מוכיח שהודות למאבקם הצליחו הפועלים לקדם את ענינם, למנוע את הפ־קרתם, ובעקבותיהם — הפקרת אלפי פועלים אחרים, שיוֹעברו לפי התכנית למקומות אחרים. כאן בכנסת שמענו היום מפי ראש הממשלה התקפה חריפה על הפועלים. אבל לא רק על הפועלים. מר ואשכול מרחיק לכת. הוא מתקיף גם את המעבידים, אותם המעבידים — הוא אומר — שמע־יזים להיכנע לדרישות הפועלים ולהעלות את השכר. והוא קורא להסתדרות להילחם בפועלים, בהם ולא במעבידים. והכל בשם הממשלה.

אנו חושבים שהאינטרס של הפועלים, של כלל העמלים בעיר ובכפר, של שכבות הביניים, של רוב העם — הוא האינטרס הלאומי האמיתי, ולא האינטרס של כת קטנה של

אילו היינו מתייצבים לימין העמים הערביים במאבקם לשחרור לאומי נגד המעצמות הקולוניאליות, כי או היתה משתנה כל האחרה מבנינו, כי לא היה כל הרבה יותר לפתור בדרכי שלום את השאלה הזאת ואת הסכסוך הישראלי ערבי.

אילו, למשל, היתה הממשלה מכריזה שהיא סולידרית עם העם הערבי בדרום ערב במאבקו נגד השלטון הבריטי המשע־בד, או אילו היתה מכריזה שהיא סולידרית עם העם של וייט־נאם במאבקו נגד הפולשים והתוקפים האמריקאיים, ומנהלת את מדיניותה בהתאם לכך — כי אז היה משתנה כל מעמדה הבין־לאומי של מדינת ישראל לטובה. ישראל היתה מופיעה בפני העמים הערביים ובפני כל עמי אסיה ואפריקה בדמות חדשה, לא זו של מלחמת סיני־סואץ.

או אילו היתה הממשלה מכריזה שהיא מכריזה בזכויות הלאומיות של העם הערבי הארץ־ישראלי ומוכנה למשא־ומתן על בסיס החלטת האו"ם בשלום הפליטים, הרינו משוכנעים שהיינו מגיעים למצב חדש. למשא־ומתן ולשלום.

בוה האופן אפשר להבטיח את זכויותיה הלאומיות של מדינת ישראל, להשיג את ההכרה בה מצד מדינות ערב, להשיג חופש שיט בתעלת סואץ וביטול החרם הכלכלי.

מובן מאילו הוא, כי כולנו שוללים בתכלית השלילה כל עמדה או הכרזה נגד זכות קיומה של מדינת ישראל. למדינת ישראל זכות קיום כמו לכל מדינה אחרת. אך לא ניתן להבטיח את עתידה על ידי שלילת זכויותיה של העם הזולת ועל־ידי התחברות עם המעצמות הקולוניאליות נגד עמי האזור. ככל שהכנת דברים יסודיים אלה תגבר, כך ייטב הדבר לעמנו ולמולדתנו.

בעם מבשילה ההכרה בדבר הצורך בשינוי המדיניות. רוב רובו של העם דחה בבחירות האחרונות את הסתערות הימין של גח"ל אל השלטון. רוב עמנו יודע, כי גח"ל מיי־צגת את הריאקציה הסוציאליסטית הקיצונית בארצנו ואת החוֹגים ההרפתקניים ביותר מבחינה בטחונית. רוב רובו של עמנו קיבל בשמחה את הסתלקותו של בן־גוריון מן השלטון. היתה תחושה עממית נכונה בבחירות, כי רפ"י מייצגת את המיליטריסטים הקיצוניים, נוטשי ערכיה של תנועת הפועלים. אך למרות שחוגי בן־גוריון הורחקו מן השלטון ולמרות ההבדלים הקיימים בין חוגים אלה לבין החוגים שאשכול מבטאם, נמשך הקו המדיני הכללי הישן. וכל זמן שלא יחול שינוי יסודי במדיניות, לא נוכל לפתור את בעיות היסוד העומ־דות לפני ישראל, לא נוכל להגיע לבטחון ולעצמאות כל־לית, ואף לא ליציבות בשלטון. כל עוד נמשך הכיוון הכללי של המדיניות שהביא למשבר ולהסתלקותו של בן־גוריון, תימשך גם ההתרוצצות בתוך הממשלה, אשר יגודים רבים קיימים בתוכה.

נקח לדוגמה את היחסים עם בון. כאן קיים המשך ברור של המדיניות הישנה. הדברים הגיעו עד ליד קשירת קש־רים דיפלומטיים וקבלת דיפלומטים נאציים ופאשיסטיים כני־ציגי גרמניה המערבית בישראל, ועסקות הנשק ההדדיות ושיתוף הפעולה המדעי בשטח המחקר הגרעיני נמשכים.

הצד השני של מדיניות זו היא שהממשלה אינה עושה דבר לשיפור היחסים עם ברית-המועצות, למרות גילויים שונים של רצון טוב מצד ברית-המועצות כלפי ישראל. הננו משוכנעים, כי שיפור היחסים תלוי במדיניות ממשלת ישראל. במקום לפעול בכיוון זה קרא היום ראש הממשלה לארגן מסע לחץ בין־לאומי נגד ברית-המועצות. למרות הס־תיגרות המילולית של ראש הממשלה מילובי המלחמה הק־הרי קריאתו למסע כזה בענין יהודי ברית-המועצות, מטעם הממשלה, והופעת משלחתנו באו"ם בנידון, אינה אלא

החזרתו. נשארים בתוקפם גם חוקי ההגנה הבריטיים המעניקים סמכויות לשלטון לבצע הגליות ומאסרים אדמיניסטרטיביים.

כמה מלים על הצטרפותה של מפ"ם לממשלה. הצטרפותה של מפ"ם לממשלה על בסיס קחי היסוד של המשך המדיניות אינה יכולה, לדעתנו, לשנות את אופיה היסודי האנטי־עממי והאנטי־לאומי של מדיניות זו. האם לא ברור כי לא בנטוב, אלא אשכול וספרי יקבעו את המדיניות הכלכלית והסוציאלית, כי לא ברזילי, אלא אשכול ואבא אבן יקבעו את מדיניות החוץ והבטחון?

אנו נמשך במאבק לשינוי הכיחן של מדיניות החוץ והפנים הרשמית, ובזה נשרת באופן הנאמן ביותר את האינטרסים הלאומיים האמיתיים של מדינת ישראל. נארגן מאבק ציבורי ונלכד כוחות בציבור הפועלים ובעם למען שינוי המדיניות של הממשלה לפי הקחים הבאים:

1. שלום, אישימוש בכוח ושמירת השקט בגבולות.
2. הפסקת מירוץ הזיון, הסכמה לפירוק המזדה התיכון מנשק גרעיני, הפסקת הכיחן הצבאי בפעולת הכור האטומי בדימונה.
3. איתלות ונייטרליות במדיניות החוץ.
4. התייצבות בשורות מאבק העמים נגד סכנת ירושלים, ביטול בבוץ, המושיטים די אל הנשק הגרעיני ומאיימים על שלום העולם ושלום עמנו.

5. צעדים קונקרטיים לשיפור היחסים עם ברית־המועצות ולקשרי ידידות אתה; הפסקת הסינר למנהלי המלחמה הקרה בארצות־הברית, אשר דאגתם אינה נתונה ליהודי ברית־המועצות, אלא להערכת האווירה הבינלאומית. מדיניות של איתלות ונייטרליות תביא לקשרי לכלה ומסחר נרחבים עם ברית־המועצות ועם כל הארצות הסוציאליסטיות, ולקשרת קשרי ידידות.

6. ביטול זכויות היתר של ההון המונופוליסטי הנור. הגנת התעשייה והחקלאות המקומית מפני יבוא מתחרה. הקטנת הרחמים ופיקוח קפדני עליהם. איסור, הלכה למעשה, של כל קרטליזציה ומונופוליציה.

7. חתירת אמת לשלום עם המדינות הערביות ולפתרון השאלה הארץ־ישראלית בדרכי שלום והסכס, עלידי כיבוד הדדי של הזכויות הלאומיות של עם ישראל והעם הערבי הארץ־ישראלי. אנו משוכנעים כי הכרה בזכויות העם הערבי הארץ־ישראלי, וקודם־כל בזכות הפליטים הערביים לבחור בין שיבה למולדתם לבין קבלת פיצויים, — זוהי הדרך להשגת הכרתן של מדינות ערב במדינת ישראל ובזכויותיה הלאומיות.

8. שמירה על החירויות הדמוקרטיות וסדרי השלטון הפרלמנטריים. ביטול חוקים אנטי־דמוקרטיים. התנגדות לכפייה דתית. הבטחת חופש המצפון והפולחן הדתי. הפרדת הדת מן המדינה. הבטחת שוויון זכויות לכל האזרחים, ללא הבדל לאום, עדה, מין וגיל.

9. ביטול גמור של הממשל הצבאי וכל צורות הנישול, הדיכוי וההפליה של האוכלוסיה הערבית, של הפורעים, הפלחים, הנוער ובני האינטליגנציה הערביים.

10. ביטול כל אפליה עדתית בכל שטחי החיים, העבודה והחינוך.

11. הבטחת חופש השביתה של הפועלים, הרחבת התחיקה הסוציאלית לטובת העמלים. העלאת השכר ושמירה על שיטת תוספת הויקור והקפדה על אינדקס אמת. קיום סובסידיות להזלת מחירי מצרכים חיוניים. הקטנת עול המ

מיליונרים, של ספסרים בקרקע, שעליהם אין מדברים משום מה פה בכלל בשם הממשלה.

אנו חושבים שלפועלי התעשייה, לאנשי ההתיישבות הערבית, לרופאים, למהנדסים, לאחיות ולמורים יש לא פחות אחריות לאומית ודאגה למדינת ישראל, וגם הבנה כלכלית, משיש לשרים ולראש הממשלה. לא הפועלים ואנשי האינטליגנציה הערבית, לא אנשי ההתיישבות העובדת ובעלי המלאכה, אשמים בקשיי המשק, אלא מדיניות הממשלה. הגנת מירוף הטילים, המשכת הכיחן הצבאי בכור האטומי בדימונה — שאנו חוזרים ומוזהרים מפניו — תוך התנגדות לפירוק אזורנו מנשק גרעיני, לכך יש לא רק תוצאות פוליטיות ובטחוניות חמורות, אלא גם תוצאות כלכליות מזיקות ביותר. הלא קו זה של הגברת מירוף הזיון עד כדי סכנה של מירוף זיון בלתי־קונבנציונלי — כבר עולה לנו לא מיליונים, אלא המדובר הוא במיליארדים. על זה צריך לדבר, על כך צריך להתריע, על כך צריך להכריע, ופה צריך לשנות.

למדינת ישראל הזכות להגנה עצמית, כמו לכל מדינה אחרת. אך אילו באמת היתה הממשלה מעוניינת בהפסקת מירוף הזיון — היתה קודם כל נענית ליומות הבינלאומיות החוזרות ונשנות לפירוק אזורנו מנשק גרעיני, ולא היתה דוחה את היומה של ברית־המועצות בשעתו לכריתת הסכם בין המעצמות בדבר מניעת משלוחי נשק לכל מדינות אזורנו מכל מקור שהוא.

העובדה שמפ"ם שמרה לעצמה את הזכות להימנע מהצבעה בשאלות פירוק אזורנו מנשק גרעיני, מוכיחה כי אין עומד לחול שינוי בענין זה במדיניותה של הממשלה.

בקווי היסוד כתוב שהממשלה עומדת לחוקק חוקים להגנת הדמוקרטיה. הדבר יכול להיות יפה. אנו מוכנים להושיט יד להגנת הדמוקרטיה ולהרחבתה, להדיפת כל הסתערות על החירויות הדמוקרטיות ועל סדרי השלטון הפרלמנטרי. אך מהו הפירוש הקונקרטי של הכתוב בענין זה? אילו חוקים יכינו? מי יבצעם, ונגד מי יבצעו? אם באמת רוצים להעמיד את הדמוקרטיה, צריך קודם־כל לבטל את חוקי החירום המנדטוריים, ולתת חוקת יסוד דמוקרטית למדינת ישראל. יש לבטל כליל את הממשל הצבאי ואת החוקים האנטי־דמוקרטיים, כגון חוק לשון הרע. כן יש לבטל את כל חוקי האפליה כלפי האשה.

בהקשר זה ינקח כדוגמה את הממשל הצבאי. ראש הממשלה הכריז על ניקוח בתנועה בחלק מאזורי הממשל הצבאי, בגליל ובצפון המושלש. זהו הישג המאבק הציבורי הרבה, הישג התנועת ההתנגדות לקיומו של הממשל הצבאי. הננו גאים על חלקה הגדול של מפלגתנו הקומוניסטית במאבק זה. עם זאת, לפי הכרזת ראש הממשלה יישאר בתוקפו הממשל הצבאי באזור המושלש. התישארנה בתוקפן הרשמי מות השחורות המתארכות ושהפחד מפניהן מטיל את צילו על כל האוכלוסיה הערבית. נישול פלחים מאדמותיהם נמשך, ועתה במיוחד באיום־אליפחם שבמשולש ובמעיליה שבגליל העליון. נמשך הרס בתים בכפרים וסירוב לתת רשימות יונת בניה. נמשכת אפליית הנוער הערבי העובד והממשל.

ראש הממשלה הכריז על מגמה לבטל את מנגנון הממשל הצבאי תוך שנה. נקבל בברכה כל שינוי לטובה במצב. אך חיסול מנגנון הממשל הצבאי אינו פותר עדיין את כל שאלות. יש פתרון הבעיה לא בבקש בחיסול מלא של מדיניות הדיכוי הלאומי, ולא בהחלפת מנגנון דיכוי אחד במשנהו. כל זמן שנשארים בתוקפם חוקי החירום המנדטוריים, שעליהם מושחת הממשל הצבאי — קיימת סכנת

מכאן בקריאה כנה למעצמות הגדולות להימנע מהרפתקנות חמורה זו ולעשות צעדים מעשיים להשגת השלום במזרח התיכון, שכן אנו הערבים הישראליים עוקבים בהירות ובדאגה אחר מירוץ החימוש, ומרגישים שאם, חס וחלילה, תפרוץ מלחמה בין ישראל והמדינות הערביות השכנות, נשלם אנו את מחיר ההרפתקנות החמורה. מטעם זה אנו מגנים את מירוץ החימוש במזרח התיכון.

לפני כשנה דיבר נשיא תוניסיה, חביב בורגיבה, בדברים של טעם ובשפת המציאות. מי יתן ויימצא עוד מנהיג ערבי שיצטרף לנשיא נבון זה.

אנו נכונים לשתף פעולה ולהיענות לקריאתו של בורגיבה, במגמה להגיע לחוף השלום על בסיס איתן ותוך שמירה על קיומן ובגולותיהן של המדינות הנוגעות בדבר.

היו"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר הכנסת קלמן כהנא, ואחריו — לחבר הכנסת דיאב עובדי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי הוישבת־ראש, כנסת נכבדה. בהצגו את הממשלה הקדיש ראש הממשלה, בסוף נאומו, מספר משפטים לבעיות היסוד שלנו. הם מהחיים הנמקה לסעיף ראשון של הפרק הראשון בקחי היסוד ולפרק הרביעי שלו. שמענו על כך שאיננו בארץ וזאת אלא חמישה־עשר אחוזים מהעם היהודי כולו; שמענו על סכנת הטמיעה וההתבוללות בגולה, ועל הצורך לפעול נגד אלה ובעד עליה מארצות הרווחה וכן בקיבוץ גלויות בארצנו. הראשונה בין המשימות המרכזיות של הממשלה, בקחי היסוד, היא התמדה ביצירת התנאים לחבר־יים, הכלכליים והרוחניים להגשמת יעודה המרכזי של מדינת ישראל — קיבוץ גלויות העם היהודי במולדתו. בפרק הרביעי אנו קוראים על המאמצים לטיפוח אחדותו והבטחת המשך קיומו הלאומי של העם היהודי והעמקת הזיקה של העם למולדתו ההיסטורית, למדינת ישראל.

נדמה לי, שלא יהיו חולקים בבית הזה, בעם בישראל וברוב התפוצות, כי אלה הן משימותיו העיקריות. השאלה היא רק איך מבצעים משימות אלה. הוחדרת פנים נוספת בקריא בכמה הדיווחים, תפוצות ישראל, בגליון האחרון, על הבעיה החמורה של נישואי תערובת ועל העדר כל תשובה לתופעה זו, על כל תוצאותיה החמורות. כנראה הוחדר כמוני הסופר ק. שבחאי, אשר העיר ב„דבר“, ביום י"ט בטבת, בקשר לשאלה הזאת, כי „האומה עומדת כיום בפני מבחן רוחני פנימי, שלא עמדה מימיה בשכמותו“. נדמה לי, שבשקבות אותם מאמרים, רעיונות והערות, מוכרחים אנו להגיע לידי מסקנתו של שבחאי, כי „טבור הבעיה הוא: יהדות על שום מה? מן הדין שיקום גדול בישראל ויתן לנוער תשובה לשאלה זו“. שאלה זו, אם היא מועמדת לפנינו, הרי היא חושפת לפנינו את עומק תהומיותה של הבעיה. שואלים כבר „יהדות על שום מה? ותשובה לא ניתנת, כי תשובות חמקניות על החי חיים, על חידוש כלים ומסגרות שבהן ירגיש הפרט את התוכן הרוחני של היהדות בלי להגיד מה תוכנה של היהדות, אינן תשובות, כמובן. לא יוכל לקום שום גדול ביהדות אשר יגיד יהדות מהי ויהדות על שום מה, ולא יגיד כי יהדות מבוססת בהכרה שהכיר אברהם אבינו את בוראו וקיבל עליו עול מלכות שמים והעניק את דרך היהדות לדורות הבאים, אשר קיבלו אותה עליהם במעמד הר סיני.

ברצוננו להציל את העם היהודי בארץ ובגולה כאחת, מחובתנו לדעת זאת. איננו מעלמים מהתפקידים הכלכליים המוטלים עלינו. יודעים אנו עד כמה חשוב קידומו הכלכלי

סיים לגבי העמלים ושכבות הביניים. חיסול משכנות העוני עלידי הבטחת דירה תמורת דירה לזיריים בשכר דירה חודשי זול.

בסיכומו של דבר: נצביע נגד הממשלה ומדיניותה. נהיה מוכנים לתמוך בכל צעד חיובי של הממשלה, אם יבוא כזה. נמשיך להיאבק למען הקמת חזית שמאל, חזית פועלים מאוחדת וחזית לאומית דמוקרטית של הפועלים, אנשי ההתיישבות העובדת, האינטליגנציה העובדת והיצרנית, בעלי המלאכה, סוחרים ובעלי מפעלים קטנים ובינוניים — של כל השכבות הנפגעות על ידי שליטת ההון המונופוליסטי הזר, על ידי מדיניות הממשלה בשירותו, של כל השכבות אשר האינטרס שלהן עולה בקנה אחד עם האינטרס הלאומי העליון בכיוון של שינוי המדיניות הרשמית למען השלום, איה־תלות, הנייטרליות, שוויון הזכויות הלאומי והגנת זכויות העמלים.

היו"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אליאס נח'לה, ואחריו לחבר הכנסת קלמן כהנא.

אליאס נח'לה (הקידמה והפיתוח):

גברתי הוישבת־ראש, כנסת נכבדה. בשם סיעת הקידמה והפיתוח אני שמח לברך את ראש הממשלה, מר לוי אשכול, על הרכבת הממשלה החדשה, אחר מאמצים ניכרים, ולמרות המחלה שתקפה אותו.

הדבר החשוב שבא לידי ביטוי בהודעת ראש הממשלה ביחס לאזרחים הערבים הוא אותו תסביך כרוני שממנו סובלים האזרחים הערביים. הכוונה לממשל הצבאי שהוטל על הערבים במשך שבע־עשרה השנים החולפות. מתן חופש עבודה ותנועה ללא רשימות לאזרחים הערביים. ההבטחה כי מנגנון הממשל הצבאי יבוטל תוך שינוי — מהחיים ללא ספק תרופה יעילה להדברת המחלה הנפשית שממנה סובל חלק מן הערבים. אנו מעריכים זאת ומודים לראש הממשלה על צעד נבון ומבורך זה.

חברי הכנסת, אין ספק כי שאיפת כל אחד מאתנו בבית הזה היא להגיע אל השלום המקוה במזרח התיכון, ובמיוחד כיום מדינתנו לבין המדינות הערביות השכנות. אין מקום לספק שהערבים הישראליים הם שיקימו את גשר השלום המצופה. אני יודע, כי אחריות גדולה מוטלת עלינו, על ערביי המדינה הזאת. אנו מעריכים אחריות זו ומרגישים בה. אולם היינו רוצים ממעמקי לבנו שגם אתם תשתתפו אתנו באחריות הזאת ותשיקפו על כל ענין הנוגע לאזרחים הערבים מנקודת מבט רצינית ומציאותית.

אנו מבקשים גם, כי תגייסו את העתונות הישראלית כדי לפעול אתנו בנדון, שכן השפעה רבה נודעת לעתונות על דעת־הקהל בישראל.

אני פונה לעתונות בקריאה כנה לסייע לנו בכך שתימנע מלעורר שנאה, איבה או הפליה במסרה ידענה כלשהי הנוגעת לאזרחים הערביים. שכן העתונות חייבת לקרב בין ההשקפות של שני העמים ולפעול להתקרבות, הבנה ושיחיתו פעולה ביניהם.

חברי הכנסת, עמי העולם וממשלותיהם מבינים כיום, כי הבעיות השנויות במחלוקת אין לפתור אותן עלידי מלחמות ובכוח הנשק. שכן זאת לדעת: מלחמה רק הרס תביא, תסכך את העיניים ותגביר המתחיות.

המסע המחודש של מירוץ החימוש, עליו אנו קוראים לאחרונה בעתונות ואודותיו אנו שומעים בשידורים — מעורר דאגה בלב כל אדם נבון ואחראי. לפיכך אני פונה

חבורת ח', ישיבה כ"א
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (כהנא) —

בין שתי הדרכים, החילונית והדתית, ועל כן אין הכנסת משקפת נאמנה את הרכב האוכלוסיה מבחינה זו, אבל הכנסת עצמה עומדת, כשהיא עומדת לפני בעייה, בעיקר לפני אותה בעייה. מתוך כך על הציבור להבין את עמדתנו במערכות האחרונות ואף במערכות הבאות.

ומענין לענין באותו ענין. אין כל ספק כי רב ערכו של החינוך המדעי, המקצועי וכו' וכו', אבל בלי היסוד של החינוך היהודי ערכו אפסי בשבילנו; והחינוך יהודי לא למחצה ולא לשליש ולא לרביעי. כבר הזכרנו את המספרים המחמיריים של יורדים, גם מחנכי הארץ בעלי השכלה גבוהה, אשר העם והמדינה השקיעו בהם לא מעט אמצעים. ויש חינוך אחד, אשר ממנו יתד וממנו פינה לקיומו של העם, מפני שהוא עונה על השאלה יהודית מהו ונתון תוכן יהודי לחניך; החינוך התורתי בכלל והחינוך הישיבתי במיוחד. ואני רוצה להדגיש, כי חינוך ישיבתי זה הוא חינוך ער, חיי, תוסס ומלא חרות חיים ופיתוח כשרונות, וכל אלה אשר אינם מסתמכים על ראייתו של חינוך זה בראי של משכילות שרצתה לפרוק עול בדור הקודם, אלא נכנסים לתוך מוסדות חינוך אלה, רואים את גודלו של מפעל זה, המחנך יהודים ואנשים שלמים.

קם חינוך זה בארץ-ישראל מתוך התנדבות עצומה של מחנכים, מתחנכים, של נושאים בעול כלכלי, מתכננים ומארגנים, והפכה ארץ-ישראל למרכז גולה כולה כיום בשטח חינוכי זה. אני מעז לאמר שהוא השטח היחיד שבו מההה ארץ-ישראל מרכז לעם כולה, כי אין לך גולה אשר אין מבניה לומדים בישיבות הארץ, ואין ישיבה ראויה לשמה בארץ אשר בה אין לומדים מבני הגולה. בחלקם הניכר משתקעים הם עליידי כך בארץ, ובחלקם השני בשוכם למקומותיהם משמשים הם שגרירים של ארץ-ישראל לאחים שבתפוצות. בצער רב עלי לקבוע שלא חדרה ההכרה בערכם של אותם מוסדות חינוך לעם כולה, לכל השכבות, ולא עוד אלא שאף מקפחים אותם בזכויותיהם.

הנני אורח במדינת ישראל, משלם מסים, אב לילדים, המשתדל לחנכם כך שיהיו יסוד להמשך קיומו של העם כולה, ודרך חינוך זה הנני רואה בישיבות הקדושות. המדינה אשר הוקמה למען העם ואשר מקיימת בטחון וכלכלה למען העם, אינה מוצאת לנכון להתזיר לי ולשכמותי אותו החלק ממסי שהיא מחזירה לכל אב המחנך את ילדיו במוסדות חינוך אחרים. ועם כך לא נוכל להשלים, לא לאפליה בין אורח לאורת, ובנדאי לא לאפליה של חינוך. אותו חינוך שאנו משוכנעים כי הוא החינוך בהא הידיעה, המבטיח את קיומו של העם.

מתוך גישות יסוד אלה, אשר הבהרנו אותן יפה במשך המשאומתן הקואליציוני, הננו מצטרפים לקואליציה הממ" שלחתי. יודעים אנו כי נצטרך להיאבק במסגרתה על סיפוק חביעותינו. לצערנו לא איכשר דרא ועדיין אנו מיעוט, ומתוך כך אין אנו יכולים להשיג את מה שחושבים אנו להכרחי להשיג לטובת העם והמדינה. וכמובן אין אנו משלימים עם שום ויתור בשטח החיי ולא נפעל נגד מצפוננו בשאלות אלה. נשתדל להסביר תמיד את דעתנו ואת דרכנו ולהשיג את כל הניתן להשיג למען קידומו של הענין, שאנו רואים אותו כמרכזי בעם, בכל הדורות ובדורנו אנו.

קראתי לפני ימים אחדים דברים שנאמרו עליידי שר החוץ בממשלה החדשה, מר אבא אבן: "זוהי המדינה היחידה הנרשאת אותו השם, הדוברת אותה הלשון, הדוגלת באותה אמונה ושוכנת באותה הארץ, כפי שעשתה לפני כשלושת אלפי שנה". היה לי הרושם שהדברים נאמרו כדי לבסס את זכותו של העם על ארצו מבחינה מדינית בין-לאומית, אבל

והטכנולוגי בארצנו, למען נוכל לחיות כאן, למען נוכל להתח כאן כוח. למען נוכל להתבסס כאן אף מבחינה בטחונית ולמען נוכל לקלוט עליה ולהחית כוח משיכה רב, אבל עלינו לדעת להכניס את המטרות הכלכליות ואת הרושמים הטכנולוגיים למקומם הראוי, ולא לראות בהם את המטרה העליונה, אלא רק אמצעי. עם העמדת ההישג הכלכלי במרכז, אנו מפתחים יותר ויותר את הנטיה לחיות בו חנות הכל, ודחקה בשטח הכלכלי הסכנה היא גדולה, שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים. אם לא ניתן ביסוס וייעוד רוחני לצעיר המתחנך בארץ, תימשך ותגדל מכת הירידה דחקה של אלה היכולים, באופן יחסי, להתבסס יפה מבחינה כלכלית בארץ, אלא שמושכות אותם האפשרויות הרבות יותר מחוץ למדינה. כאן אנו עומדים כבר לא לפני השאלה של משיכת עליה, אלא מניעת ירידה. מספרים שפורסמו לאחרונה על בוגרי הטכניון למאות ולאפים, אשר ירדו לגולה, הם מחמיריים אף מבחינה כלכלית. כל אותה השקעה כלכלית שהושקעה בחינוכם, היא השקעת חנם מבחינת המדינה והתפתחותה. עלינו להזהיר את הכלכלנים, העושים את חשבונותיהם בעפרונות או במחשב בים — אבל מתוך אופק צר — שהמטרה שלהם הם מתכוונים לא ישיגו. יכול להיות, לדוגמה, שטעינת אניה בשבת במלא יהודי יכולה לחסוך סכום כסף מסויים, אבל אותה טעינה — פריקה היא של ערכים יהודיים, פריקה האוכלת את יסודות חיינו. הרי נגמלנו כבר מתקופה מסוימת — לפני מאה שנה או לפני כמה עשרות שנים — בה שררה דעה, שיהדות, כפשוטה וכמשמעה בתורה שבכתב ובתורה שבעלפה, אבד עליה, חלילה. כלה. ברוך השם, הוכחה חיוניותה של אותה יהדות דחקה, אף על פי שבמדינה כמותית ואיכותית סבלה אולי את הסבל הגדול ביותר בזמן השואה; היא חיה, קיימת ומתפתחת כחיוניות, בארץ ובגולה. בתקופה שלנו, נדמה לי, גם לא רבים הסוברים שיש להם פתרון חדש לשאלה יהודית מהי, ואותה בקשה שיקום גדול ויסביר יהדות מהי, מורה על התהיה שהשררה בקרב החוגים שעובו את דרך היהדות המקורית, כלומר התורתית. באותו הזמן מגיע ליידינו עתון יהודי-עברי הנדפס במדינת ישראל והרוצה לקבוע — לא פחות ולא יותר — שדבר ששיג מיעוט יהודי מדינה קתולית בקשר לשמירת השבת מאת עם הרוב, והכנסיה הקתולית לא יכלה לכפות שינוי, לא ניתן להשיג במדינת ישראל הריכוזי ניה. אותו עתון מגיע למסקנה — לא פחות ולא יותר — שבוייליאמסבורג תיתכן גם כיום שמירת שבת קפדנית יותר מאשר בישראל. עם גישה זו גם נשלים, ונתריע נגדה, בעיקר מפני שהיא מוטעית ולא נכונה, אבל גם מפני שהיא מסוכנת למטרת היסוד, אשר כל הנהגה בעם ישראל חייבת לראותה כראשונה, והיא — קיומו של עם ישראל במדינה ובגולה.

אנו וזכרים היטב אותם הימים שבהם השתמש השלטון הזר בנימוק כלכלי כדי למנוע התיישבות יהודית בארץ. ידענו אז את ערכו ואת מקומו של החינוך הכלכלי, ואנו נדרשים גם כיום לדעת את ערכם ומקומם של נימוקים כלכליים, כשבעיות יסוד של קיום העם היהודי עומדות לפנינו, מפני שקיומו תלוי בצביונו.

הנה עובדה מעניינת: המשאומתן על הרכב הממשלה הרכוב, במידה גדולה, בעיטת דת והמדינה. לראשונה, אחרי שנים, נפגשים עלייך שולחן הממשלה נציגי מפלגה המכריזה על עצמה כסוציאליסטית עקבית — מפ"ם — עם נציגי מפלגה הדוגלת בליברליזם הצרופ גם בחיים הכלכליים, ולמרות הכל לא היה קשה להושיב אותם עלייך שולחן אחד.

הבעיות שהתעוררו ושעמדו במרכזן הן הבעיות של צביון המדינה, כלומר הבעיות הדתיות. לצערנו, במחזור עדיין לא הועמדה שאלה זו במרכז החיכוך. והבחר לא נדרש לבחור

היו"ר ר. הקטין:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר-
הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. נשף המסכות הגדול
נגמר. ההבטחות הרמות, הנדרים החגיגיים של ימי הבחירות
— נזרקו למזבלה הגדולה של ההיסטוריה. הציניות הגסה
וחסרת הבושה חוגגת את נצחונה. קוראים לזה מעשה מר-
כבה.

איזו מרכבה היא זו? הרי למרכבה יש ארבעה גלגלים,
ואילו קואליציה זו דומה רק לזוג אופניים. יש לה שני גל-
גלים בלבד. מצד אחד — תאוות השלטון חסרת המעצורים
של מפא"י, שאינה קשורה לשום עקרונות. מצד שני —
תאוות הכפייה הדתית חסרת המעצורים, שאינה יודעת שובע.
אלה הם שני הגלגלים של קואליציה זו.

מפ"ם והליברלים העצמאיים אינם גלגל שלישי או רביעי
בממשלה זו. אין הם אפילו גלגל חמישי. הם בקושי החי-
שורים — השפיצים בלעז — בגלגלי האופניים האלה, הגול-
שים עכשיו במדרון הכפייה והשרירות.

אפשר לכבד לוחם הנכנע אחרי קרב. אפשר לסלוח
ללוחם הנשבר תוך כדי קרב. אך מי יכבד ומי יסלח ללוחם
המדומה, הנכנע לפני הקרב, והנועץ סכין בגב הלוחמים?

לפני עשרה שבועות ויום הלכו בוחריו ישראל אל
הקלפי ונתנו מנדט ברור לממשלה חילונית, מתקדמת ודמו-
קרטית.

לקואליציה של המערך, הליברלים העצמאיים ומפ"ם היה
רוב של 62 נגד 58 — רוב של 4 קולות. אנחנו, השוללים
את המשטר הקיים על כל אגפיו, הודענו לנשיא המדינה
שניתן את קולנו האחד, ללא שום תנאי ותמורה, לממשלה
כזאת — ובזאת נעניק לה רוב של 6 קולות.

אפשר היה להכריח את מפא"י לקבל ממשלה כזאת.
אפשר היה לגייס את הציבור המתקדם, לגבש את דעת הקהל,
ליצור חומת ברזל בפני השוביניזם, הבטחוניזם והכפייה הד-
תית — אילו היו מפ"ם והליברלים העצמאיים מוכנים ללחום.
אך במקום העמידה במאבק בקומה זקופה ובראש מורם —
באה הוחילה הבוניה אל הקואליציה, בכל מחיר, וללא מחיר.

היכן ההבטחות של ימי מלחמת הבחירות על מלחמה
בכפייה הדתית? היכן ההתחייבות שלא לתת יד לשום תחיקה
דתית נוספת? קברתם את היעילות של נמל אשדוד; חתכתם
עוד כמה פרוסות מן הנקניק של חירות האזרח. היכן המלים
הרמות על מפנה ושינוי ותמורה. על חירות האדם והצלת
הדמוקרטיה? האם הספיקו עשרה שבועות כדי להפוך את
ההבטחות דאשחקד לשלג דאשחקד?

מה השגתם, חברי מפ"ם והליברלים העצמאיים, תמורת
כניעה זו? נתנו לכם הרבה מליצות של אליבי — עץ שלם
של עלי תאנה — אך האם השגתם אפילו הישג ממשי אחד?

הבטחתם ללחום למען חקיקת חוקה, כדי להבטיח סוף
סוף את זכות האדם בישראל, — והשגתם אליבי בצורת
מליצות שדופות על המשך חקיקת חוקי יסוד, והליברלים
העצמאיים אף ויתרו על תיק המשפטים החיוני בהקשר
זה, כדי לפתח את הליברליוזם הצרופ והעצמאי בקרב התיירים.

הבטחתם ללחום לביטול הממשל הצבאי — והשגתם
אליבי בצורת הבטחה קלושה לבטל, אולי, בעוד שנה, את
המנגנון של הממשל הצבאי. זאת אומרת שהמושל הצבאי

האומר כך מתחייב ביותר מזה. מתחייב לדעת כי כל אלה הם
היסוד היחיד גם לקיומו של העם, לתוכנו של העם, למהותו
של העם ועל-ידי כך לקיומו. וכמובן צריך לפרוט דברים אלה
לפרוטות של חיי יום, של חיי חול ושבת, של חיי מעשה
יומיומי והתעלות רוחנית, ולמען זה נפעל וניאבק.

היו"ר ר. הקטין:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת עובדי, ואחריו לחבר-הכנסת
אבנרי.

דיאב עוביד (השיתוף והאחווה):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. נעים לי לברך מעל
במה זו את ראש הממשלה מר לוי אשכול על הצלחתו בהרכ-
בת הממשלה על בסיס קואליציוני רחב, בסיס שבעזרתו
יכולה הממשלה לנהל את השלטון בצעדים נרחבים ויציבים
ולהוביל את המדינה לקראת יציבות קבע בכל שטחי החיים
במדינה.

בהודמנות זו נעים לי גם להודות לראש הממשלה וליו-
עצו לעניינים ערביים מר טולידאנו ולכל משרדי הממשלה על
מאמציהם בפיתוח הכפר הערבי, בכל השטחים.

אולם למרות זאת לא אוכל שלא לדבר על כמה בעיות
הנוגעות לאזרחים הערביים במדינה והזקוקות לפתרון מהיר.
ואלו הן:

1. בעיית הממשל הצבאי. שמחנו לשמוע היום מפיו
ראש הממשלה על ביטול הרשינות באזורי הממשל הצבאי.
אנו מקווים כי מנגנון הממשל הצבאי יבוטל תוך שנה —
כהכרותו של ראש הממשלה.

2. בעיית המשכילים הערביים. אנו מבקשים לפתור
בעיה זו בהקדם ולמנות את המשכילים הערביים בתפקידים
ממשלתיים והסתדרותיים.

3. בעיית מפות המיתאר. אנו מבקשים לפעול להכנתן
של מפות המיתאר שיוגשו כעזרה על-ידי משרד הפנים לכל
המועצות המקומיות שבכפרים הערביים.

4. בעיית המקומות הקדושים, כגון מסגדים ובתי-
קברות. צר לי לומר כי מצבם של המקומות הקדושים הוא
רע מאד ודרש השגחה רבה וטיפול מתאים.

5. בעיית החינוך בסקטור הערבי. אני רוצה להודות
כאן למשרד החינוך על ההלחמה והמענקים שנתן לבניית בתי
ספר, וכן על הקמתו של הסמינר למורים בחיפה, במגמה
להכשיר מורים מוסמכים. אולם עם זאת, הסקטור הערבי
חסר עדיין מורים מוכשרים ובוגרי אוניברסיטה. אני מפנה
איפוא את תשומת לב משרד החינוך לכך ומבקש לשלוח
מדי שנה מספר מסייגים של מורים לאוניברסיטה כדי להכשירם
להוראה גבוהה.

6. בעיית הפועלים העובדים הרחק ממקומות מגוריהם.
בעיה זו כבר מטפלים בה הרבה שנים, אך לא מצאה עדיין
את פתרונה. אני סובר כי פתרון נכון לבעיה זו יכול לבוא
על ידי הקמתם של מפעלים תעשייתיים סמוך לכפרים הער-
ביים. באופן זה לא יצטרפו הפועלים הערביים לנסוע הרחק
מבתיהם.

7. בעיית העתונות בארץ. אני פונה לראש הממשלה
ולכל האחראים לעשות הכל כדי שהעתונות תימנע מהגזמות
במסירת ידיעות הקשורות באזרחים הערביים ופרסומן בצורה
מנופחת ומסעירה את דעת הקהל.

8. בוסוף, אני מקווה כי האחראים במשרדים הממשלתיים
השונים ישימו לבם לבעיות שעוררתי כאן ויפעלו להגשמתן.

מנחם בגין (גח"ל):

או מדינה או גיטו. גם מדינה וגם גיטו — אין.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
למה?

אני מוכן להתווכח אתך על כך על חשבון זמנכם אתם. לנו יש בהרבה פחות זמן.

אולי אופיינית לכל האווירה שבה קמה ממשלה זו דרך הטיפול באדם, שבחודאי אני לא אוהדו מבחינה ציבורית, שר המשפטים דב יוסף. וכשם שהיה רצוי להחליף את שר המשפטים הקודם בשר משפטים אחר, כשם שהחלפה זו רצויה היא מכל הבחינות, הרי הצורה המתועבת, חסרת ההגינות האנושית, היא לרועץ.

ממשלה כזאת, שאין לה פגישה עם ההיסטוריה, שאינה חולמת כלל לגשת לפתרון בעיות הגורל של המדינה, שכל כולה תולדה של קנוניות קואליציוניות עכורות, שמטרתן המשותפת היחידה היא לחלק את השלל, מוכן שאין בה חשיבות לחלוקת המיניסטריונים. המיניסטריונים בה מתואמים למפתח המפלגתי, ולא לצורך הלאומי. אילו היה צורך, היו מחלקים את משרד הדואר לשניים ונותנים למפ"ם את הדואר היוצא ולליברלים העצמאיים את הדואר הנכנס.

מנחם בגין (גח"ל):

ד"ר בורג אומר, כי לבדיחה זו יש זקן ארוך.

יוסף ספיר (גח"ל):

המצחק הוא, כי לו, לחברי הכנסת אבנרי, יש זקן, ואילו לך, ד"ר בורג, אין.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

רוב המשרדים בחלוקה המיניסטריאליזם הקיימת הם, לדעתנו, מיותרים. לשם מה דרוש לנו משרד תחבורה לחוד, משרד דתות לחוד, משרד סעד לחוד, משרד עבודה לחוד ומשרד שיכון לחוד, שלא לדבר כבר על משרד התיירות והפיתוח, בו יגשים עכשיו השר קול את תזונה של הנרייטה סאלה, עליה השלום.

דוד הכהן (המערך):

והעולם הזה "לחוד ו"בול" לחוד...

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

ולעומת זה דרושים שרים לתפקידים המיוחדים, שמקורם במשימות דורנו. דרוש שר בטחון — ובממשלה הזאת, כמו בכל הממשלות הקודמות, אין שר בטחון. בטחון — זה לא הובי; זה לא עיסוק לשעות הפנאי לאדם שהוא גם ראש ממשלה עסוק, גם ראש מפלגה עסוק וגם ראש קר אליציה עסוק, זהו job of Full time, ובטחון ישראל ראוי וזכאי שיהיה לו שר Full time. אם יש בממשלה הזאת שר כמו ישראל גלילי, למשל — מדוע לא יהיה הוא שר הבטחון? מדוע לא נזכה סוף סוף לשר בטחון מלא?

דרוש שר לעניינים מרחביים. המשימה הגדולה ביותר של דורנו, התפקיד העליון של המדינה בעידן זה הוא להשיג שלום. לכבוש את השלום. השלום לא יפול מן השמים. יש לערוך מבצעי שלום, כשם שעורכים מבצעי מלחמה. בשביל זה דרוש מטכ"ל שלום, כשם שיש וצריך להיות מטכ"ל צבא.

משרד החוץ, עם כל הכבוד לו, ועם כל הכבוד לשר החדש, אינו מסוגל למלא שליחות זו, כי היא נוגדת את כל שאר התפקידים של משרד החוץ. משרד החוץ

ייקרא בשם אחר, ילבש מדים אחרים, ויוסיף לאסור בלי משפט, להגלות, לרתק, להפקיע ולעשוק. את מי זה ירמה?

הבטחתם לחום למען שינוי מדיניות החוץ, הממיטה אסון על ישראל וההופכת אותה לגרורה עלובה של כוחות זרים, והשגתם — כך הכרוחם בהרועת נצחון — משפט אחד בנאום ראש הממשלה על חימוש גרמניה. איפה היה המשפט הזה בנאום ראש הממשלה? ... מתכנני הבטחון בעולם ובאירופה, כנאום לטכס עצה ולתכנן תכניות הנוג'עות לבטחון במרכז אירופה, ייטיבו לעשות אם ישקרו... וכו', וכו'. דרוש להיות חבר מפ"ם בשביל להבין משפט כזה.

הבטחתם לחום למען מדיניות כלכלית מתקדמת, נגד התעשרותם של המתעשרים ולמען החלוקה צודקת של העול — והשגתם את הזכות לחתום על המדיניות הנאורה של שר האוצר ספיר. ובכל אוסף הנוסחאות היפות, אך חסרות התוכן המעשי, של ראש הממשלה — זה היה החלק המעשי היחיד.

הבטחתם לחום למען יומת שלום גדולה ומהפכנית ונועות — והשגתם כמה מליצות ריקות מכל תוכן, שמי אוהרניה מתחבאת — ואפילו לא מתחבאת — הודאות הג'מורה שממשלה זו, שתקעה סכין בגב בורגיבה, תוסיף לתקוע סכין בגב כל יומת שלום אחרת. לתקוע סכין — ולבוא הנה היום ולהזיל דמעה חסודה אחרי מעשה.

במשך עשרה שבועות התמקחתם, התווכחתם, והתח'כתם — על מה? על מלה הודלפה לעתונות, כל שיהיה ופיהוק פורסמו ברבים. על מה? על ניתוחי מתים? על תקציב הישיבות? על עוד חצי מחלקה למשרד וחצי תיק לעסקן?

לשווא חיפשו האורחים — לשווא חיפשו הבוחרים של כם — הבוחרים שלכם בעבר — בכל ההתמקחות האין סופית הזאת מלה אחת על בעיות הגורל של המדינה; על העני'נים שיקבעו את עתידנו החיים ולמות, כשאנו נכנסים לעידן האטום והטיל. רק אידיאה אחת עמדה לנגד עיניכם — האידיאה פיקס להיכנס לממשלה.

ההיסטוריה דופקת על שערינו. שינויים עצומים מתחוללים במרחב. חלקם גלויים כמו יומת בורגיבה, רובם נסתרים מתחת לפני השטח, אך ידועים למי שמצוי בעניינים.

העולם משתנה. אויבים בנפש נפגשים בטשקנט. יומת שלום נועזות מרתקות את העולם. ואילו על הדלת שלנו כתוב: אל תפריעו! אנחנו עסוקים בדיון על ניתוחי מתים.

מה שקם כך, מתוך ביצת הקנוניות והמזימות והמקח'וממכר — זאת לא ממשלה של מדינה ריבונית, העומדת על פרשת דרכים היסטורית, לא הנוגה של עם הרוצה להיות אדון לגורלו ולהטביע את חותמו על ההיסטוריה. מה שקם כך — זה ועד קהילה של מדינת גיטו או גיטו-מדינה, הנזרק אין-אונים אנה ואנה על גלי ההיסטוריה.

בעד ממשלה זו לא נצביע. נילחם בה. נחשוף את מע'רומיה — ותבוא עליה קללת הבוחר בעוד ארבע שנים, כאשר יבוא יום הדין.

אליעזר שוסטק (גח"ל):

איך זה באנגלית, "חישוף מערומים"?

מנחם בגין (גח"ל):

אולי תמחק את המלה "גיטו"?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אני מוכן למחוק את המלה, אם נשתווה על התוכן.

לפי המעשה היום-יומי של השלטון, הרי קשה למצוא בכך היענות לבגרות הדמוקרטית של המוני העם; קשה למצוא בכך בגרות-של-חובה כלפי אותם ההמונים אשר השליכו את ייבם על המערך והפגינו ברורות במה אין הם רוצים. מצער לציין, כי ממשלה זאת, המוכרת על בסיס הפרו-גרמה של המערך, איננה מוכנה לגלות התחשבות רצינית באותו הציבור הגדול אשר נתן להם את הכוח והיכולת לאחוז בהגה השלטון. עוד יותר מצער לציין, כי נתאמת חששותינו בדבר זה שהרוב בהנהגת מפ"ם ייאותר לשמש קישוט שמאלי לממשל של אשכול, אני מצטער לשמש מנוף חשוב למפנה שמאלה בתנועת הפועלים הישראלית, בשלטון המדינה ובמדיניותה הפנימית והחיצונית.

אין מפלגתנו שוללת, כמוכן, השתתפות מפלגת פוע"לים סוציאליסטית בשלטון של מדינה קפיטליסטית, אולם תוך הבטחת זכויות והישגים למעמד הפועלים והמוני העם לטובת ענייניהם היום-יומיים ולטובת המאבק למשטר חברתי סוציאליסטי לעתיד לבוא גם יחד. אני מצטער לומר, כי השתתפות מפ"ם בממשלה המוצעת אינה מהסוג הזה של השתתפות מועילה לחיי שעה ולחיי עולם כאחד.

צאו וראו: גל השביתות הגואה בשנים האחרונות, תוך השתתפות של רבבות שכירים — וכדרך כלל ללא אישור הנהגת הסתדרות — ביטא בקול רם את אי-האמון של העם העובד במדיניות הכלכלית-סוציאלית של הממ"ש. זהו מניית רצונות רצופה של העשרת העשירים, של טיפוח אלפי מיליונרים לעומת מדיניות של הטלת עול כבד על העובדים, מדיניות של דלדול העמלים. לכן אנו נתונים במצב ש-30% מאוכלוסי המדינה בדרגות ההכנסה התחתונות מקבלים רק 9% מכלל ההכנסות בארץ; שחלקו של השכר בהכנסה הלאומית ירד ל-50% בעשור האחרון; שהכנסתם החודשית הממוצעת של 38.5% מכלל השכירים היא כ-300 ל"י ברוטו, הכנסה המתלחה בהתרבות שכונות-עוני בערים ובאזורי הספר; מצב שבו קיים מחנה כה גדול של מקבלי סעד וכיצוא באלה.

כל השרים הכלכליים, ושר האוצר פנחס ספיר במיוחד, שמים תמיד על הכוונת דווקא את השכר ואת השכירים. הם מוכנים להטיל את כל כלכלונותיהם, הנובעים ממדיניותם האנטי-לאומית והאנטי-עממית, על השכירים ועל שכרם. אם מישוה מעסקני אחרות-העבודה ומפ"ם רוצה, "להתנחם" בניי סוהים מוצהרים ומוצלחים — יערב לו וינעם לו. אולם הקובע הוא לא הניסוח הכללי, אלא תכניתו של שר האוצר, אותה השמיץ בוועידת הסתדרות ולפני ועידת הסתדרות, ואשר כמה מראשי מפא"י, בכללם ראש הממשלה, סמכו ידיהם על תכנית אנטי-פועלית זו. זוהי תכנית של הארכת חוזי העבודה לשנתיים נוספות ללא תוספת שכר; של תש"לום תוספת יוקר רק אחת לשנה כשלב לביטולה הגמור; של "הסדרים" למניעת שביתות במפעלים "חיוניים" במטרה להרחיבם על כל הענפים כשלב לביטול חופש השביתה; של העברת עובדים ממפעל למפעל וממקום למקום, — של יצירת "ניירות עובדים" הנוספות יצירת חוסר-עבודה מלא-כוחי; של התנגדות לשיפור התנאים הסוציאליים של העוב"דים. כל זה הוגש ומוגש לנו תוך דיבור בלתי-כן על "צורכי המשק", על "עצמאות כלכלית", תוך העלמת הגידול הבל-תי-פוסק של רווחי ההון, או התעלמות ממנו. כל זה — תוך כדי ביטול סובסידיות חיוניות על-ידי הממשלה עצמה, דבר הגורם לדהרת וייקור, להאמרת מחירי החלב ותוצריו, מחירי התחבורה, החינוך העל-יסודי, שירותי הבריאות, אגרת הרדיו, המטים העירוניים, מסי העקיפון וכו'.

עסק בלוחמה פוליטית בין ישראל ובין העולם הערבי. לצערנו זה בלתי-נמנע במצב הנוכחי, אך זה ההיפך מן הדרוש לשינוי המצב הנוכחי מן הקצה אל הקצה.

ובצד השר לעניינים מרחביים, היינו מקדמים בברכה שר לעניינים יהודיים, רעיון מצויין, שנפל לתוך הביצה של ההתמקחות הקואליציונית. יש קשר מיוחד בין האומה העברית החדשה, המהווה את הרוב במדינת ישראל, לבין הפורה היהודית בעולם. אני מצטרף לכל מלה שאמר קודם חברי-הכנסת בן-גוריון: ההסתדרות הציונית, כמו שהיא, אינה אלא אנאכרוניזם. אנאכרוניזם יש לקבור. את הסמכויות הממלכתיות ואת התקציבים העצומים, המסורים בידי גופים אלה, שאין עליהם שום פיקוח דמוקרטי, יש להעביר למשרד לעניינים יהודיים בממשלת ישראל הריבונית.

אנו סבורים שיש גם מקום לשר לענייני הגזע והספורט, — שר צעיר ודינמי, שלא יסתכל על בני הדור החדש כעל יצורים מן המאדים, דור פרוץ ומתפרע של חפשויות וביטניקים, אלא שיתמסר לדירבון, פיתוח וטיפוח כוח החיים של דור חדש זה.

יש בממשלה זו שרים חדשים, ויש בה שרים צעירים, ואני מברך את כולם. אבל ממשלה זו בכללותה היא ממ"ש קשישה, עיפה ואומללה. ממשלה שיש לה תשובות של אתמול לאתגרים של שלשום. אוסף של מליצות יגעות, הקרוי בפיה קווי יסוד, וצורר של תגובות שיגרתיות קרוי בפיה תכנית פעולה, ונאומי המבריק, אך דלי-התוכן, של ראש הממשלה מן הבוקר...

מנחם בגין (גח"ל):

היה זה נאום מבריק?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

תרשה לי להיות אדיב.

בינתיים עוברת ההיסטוריה על פנינו, ובלבנו ישנה רק תקווה גדולה אחת — שעוד נספיק, בבוא היום, להדביר את צעדיה ולהתייבב שוב בראשה.

הי"ר ר. הקטיץ:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הדבר היסודי אשר איפיינ את הבחירות לכנסת השישית היה זה, שהמוני העם בלכתם לקלפי הדפו את ההסתערות של גח"ל ורפ"י אל השלטון ואת הנסיון של המפלגות הדתיות להשיג יתרון-לשם הגברת הכפיה הדתית. העם אמר, "לא" לנסיון ההש"תלות של הריאקציה המשולשת — הבורגנית-המיליטא-ריסטית-הקלריקאלית, להתקפתה על האינטרסים והזכויות של העמלים, על הדמוקרטיה וענין השלום. המוני העם הפ"יגינו בכך בגרות דמוקרטית. אולם אם כי התודעה התב"רתית והפוליטית של כלל הבוחרים הגיעה לדרגת ההבנה בצורך להדוף את הימין, הרי טרם הגיעה להבנת הצורך בהעלאת כוחות השמאל. תודעה זו הספיקה רק כדי להניע המוני בוחרים להשליך את ייבם על כוחות המרכז — על המערך. בשמו של המערך הוה, שהוא הגורם הקובע והמכריע, ובשם בני לוויתו מימין ומשמאל, הציג לפנינו מר לוי אשכול את הממשלה החדשה ואת קווי-היסוד של הממשלה.

אם לדון לפי הקו הכללי שהתווה היום על ידי מר אשכול ולפי ההצהרות האחרונות של שריו, ובעיקר —

בחץ ובפנים, בחזית הבטחון ובחזית הסכסוך הישראלי-ערבי, לא תוכל ארצנו להיאבק באופן יעיל נגד מסע האיבה לפסילת זכות קיומה של ישראל, המודרך על ידי שליטים ערביים מסויימים.

אנו מוכנים לציין ברצון כל צעד חיובי של הממשלה בכל שטח מדיני שהוא. אני משתמש כבר בהודמנות זאת כדי לציין לטובה את חדרתו של מר אשכול לגבי המתחות הבינ-לאומית ולגבי קיומם של מוקדי מלחמה, את אהדתו למאמצים להחזיר את השלום לוייטנאם, אם כי לא הזכיר — ולא במקרה — כי שליטי ארצות הברית המיחם המקיימים התערבות צבאית אכזרית נגד עם וייטנאם הגיבור. כן שותף אני לסיפוק של ראש הממשלה מההוצאות החיוביות והחשובות של ועידת טשקנט בעזרתה הונאמה של ברית המועצות. החולשה היסודית של ראש הממשלה במסגרת הכרונות חשובות אלה היא זו, שכאשר הענין נוגע ישירות לישראל, לחובותיה של ישראל כלפי האירועים והתפתחות פוליטית מסויימת, מתחיל הטשטוש והגמגום הפוליטי, מתגלית התלות של ארצנו במעצמות המגוימות המוכרות לנו. כי לולא היה זה כך, לולא למשל הכפיפות לוושינגטון, לו עמד לנגד ראש הממשלה רק אינטרס הבטחון של ישראל ורק אינטרס השלום והפגת המתחות באזור, ובכללה המתחות הישראלית-ערבית, לא היה לו כל קושי להכריז מפור-שות, כי ישראל תומכת בהפיכת אזורנו לאזור מפורז מנושק גרעיני. לולא, למשל, הכניעה המבישה לציניות, לגסות, לחץ ולחוצפה של שליטי בון הנאיראציים, לא היה לראש הממשלה כל קושי להכריז — בשם אהבת השלום ובטחון ישראל, בשם ששת מיליוני בני-עמנו, קרבנות המרצחים ההיטלריים, בשם הכבוד הלאומי ואף לטובת שיפור מעמד ארצנו בעולם, במערב ובמזרח כאחד — כי ישראל מצרפת את קולה ברמה לקול העמים נגד מתן נשק גרעיני למיליטאריסטים הגרמניים, כי ישראל שוללת את חתימת שואפי הנקם הגרמניים הנפשעת והמסוכנת לבטל בכוח הזרוע את אודר-רייסה כגבול הקבע בין גרמניה לשכנותיה, כי ישראל מפסיקה את מדיניות הרי-האביליטציה לצורותיה השונות של המיליטאריסטים הגרמני השליט ברפובליקה הגרמנית הפדרלית.

חברי הכנסת, ראש הממשלה חזר שוב על פרשת היחסים הישראליים-ערביים, על ענין קידום השלום כמטרה המרכזית של ישראל באזור.

כידוע, העמדה הערבית הרשמית גורסת בדרך כלל התי-זרת הפליטים הערביים ללא הכרה בזכות קיומה של ישראל. העמדה הישראלית הרשמית גורסת לשלילת זכות הפליטים לחזור, אם כי ישראל צריכה היתה הראשונה להיות מעוניינת בכך שתיפתר השאלה הכאובה באופן צודק, כדי לחסל את מוקד המתחות, את האיבה הלאומית, את הסכנות של התי-לקחות צבאית והתערבות זרה, אלה הן גישות בלתי-מציאותיות ובלתי-צודקות משני הצדדים כאחד. סימפוטמאטי הוא הדבר, שאף חבר-הכנסת יצחק בן-אהרן הודיע כי "עתון העתון נאים" ב-17 בדצמבר 1965, שנערך ב"בית-סוקולוב", כי "התרשמותו ודעתו האישית היא שעלינו לשנות את כל שיטת פעולתנו ועמדתנו באו"ם בענין הפליטים הערביים" וכי לדעתו חייבת ממשלת ישראל להודיע כי "אנו מוכנים להון על ענין הפליטים במשאומתן ישיר". מאן — דרישתנו הזו נועה לא מהיום, שממשלת ישראל תבטל לפחות את החלטה שלא לנהל אפילו משאומתן בשאלת הפליטים על יסוד החל-טות האו"ם; שממשלת ישראל תתמוך באופן פעיל בכל יומה העשוי לתרום להפגת המתחות ולשמירת השלום באזורנו. בהקשר זה רצוני לציין, כי לא הדמוקרטיה הישראלית ולא

צדק י. גוטהלף, חברו של ספיר למפלגה, כאשר כתב ב"דבר" מיום 19 בנובמבר 1965, כי "אין להפריד בין הבחינה הכלכלית והכנון המשק לבין הבחינה הסוציאלית והכנון החברה הישראלית" וכי "הפועלים לא ייעצרו בתביעתיהם להגדלת השכר לא תרוסן העלאת המחירים והרח"ח חים היתרים של חברות ההון, הבנקים וכדומה". האופי האנטי-פועלי של המדיניות הכלכלית-סוציאלית הרשמית מתבלט אפילו מהנתונים הרשמיים שפורסמו בהודמנויות שונות על ידי יועצו הכלכלי של שר האוצר מר פ. זנדברג, שליפיהם — בעוד שבשנת 1950 נטלו לעצמם 10% מבעלי ההכנסות הגבוהות ביותר כ-18% מכלל ההכנסות בישראל, הרי בשנת 1960 נטלו אותם 10% של בעלי ההכנסות הגבוהות כבר 37% מכלל ההכנסות בארץ, ואילו בעלי ההכנסות הנמוכות, מחצית האוכלוסיה, נטלו ביחד כ-24% מכלל ההכנסות. האם כזו צריכה להיות המדיניות הכלכלית-סוציאלית של ממשלה, אשר הכוח המכריע בה שייך לשלוש מפלגות הפועלים?

המדיניות הכלכלית-סוציאלית של הממשלה החדשה תחרף בהכרח את הניגודים בינה לבין הפועלים והמוני העם וכחוצאה מכך יוחרף ממילא מאבקם נגד הממשלה, על אף כל "תרופות-הפלא" של שר האוצר ועל אף פנייתו של ראש הממשלה המיועד לעזרת ההסתדרות נגד שבייתות, תוך פסילת ועדי הפעולה. יוחרף מאבקם של הפועלים והמוני העם בעד הגדלת חלקו של השכר בהכנסה הלאומית והעלאת רמת החיים של העובדים על ידי ריסון הרחמים של בעלי ההון והקטנתם; בעד ריסון היוקר על-ידי סוב-סידיות להוולת מצרכים ושירותים חיוניים, פיקוח יעיל על המתירים, ביטול קרטלים, תשלום תוספת יוקר בהתאמה להתייקרות המציאותית; בעד שינוי יסודי של שיטת המסים הממשלתיים והמוניציפליים על ידי העברת הנטל משכם הפועלים ושכבות הביניים על שכם חברות ההון, הספקרים, בעלי הרכוש הגדול והרווחים הגדולים, היסול משכנות העוני ובניית שיכונים עממיים כאמצעים הקציביים של הממשלה והעיריות, וכן ביטול ההצמדה של משכנותא המשתכנים; בעד חופש השביתה ושליטת ברורות חובה, ברורות מוס' כמת והשהיית שביתות; בעד שמירה על ההישגים הסוציאליים של העובדים והרחבתם; בעד הרחבת התחיקה הסוציאלית, כגון קיצור שבוע העבודה ללא הקטנת השכר, הג' דלת קיצבת הזיקנה, הורדת גיל הפרישה, מעמד חודשי לפועלים אחרי שבע שנות עבודה וכו'.

הזמן יוכיח כי במדיניות אנטי-פועלית ואנטי-עממית לא תוכל הממשלה המוצעת להמשיך לאורך ימים.

חברי הכנסת, קווי-היסוד של הממשלה החדשה, שהוצגה על-ידי מר אשכול, מעידים על כך ששאלות היסוד התינויות של ארצנו, אשר לא באו על פתרון כל השנים, עלולות להישאר ללא פתרון חיובי גם להבא. מוזר ומדאיג היה לשמוע מפי מר אשכול, כי הממשלה החדשה תשתית את מדיניותה על קווי-היסוד שבעיקרם הם קווי-היסוד של הממשלות הקודמות; כאילו קסאו החיים בישראל, באזור ובעולם, וכאילו תרמו קווי-היסוד לפתרון בעיותינו החמורות. דעתנו היא, כי כל עוד לא יחול שינוי במדיניות הממשלתית; כל עוד תימשך האוריינטציה החד-צדדית על מעצמות המערב האמפריאליסטיות; כל עוד תתמיד הממשלה באי-כוננות עיקשת להכיר בזכויות הפליטים הערביים, העשויה לשמש פתח להסדר ישראלי-ערבי כולל בדרכי שלום; כל עוד האי-טריסטים של ההון המונופוליסטי, הזור והמקומי, יעמדו בראש סולם העדיפויות — לא תוכל ארצנו להיחלץ מקשייה העצומים

עלה הענין של חברי הממשלה שאינם חברי הכנסת, מקצתם שלא נבחרו לכנסת, מקצתם שנבחרו והתפטרו כדי לפנות מקומם לחבריהם הבאים אחריהם. בשים לב להיקף, כי זה נוגע לשליש מן הממשלה, היקף שלא היה לו תקדים, ובשל העובדה של התפטרות חברי הכנסת, ובשל העובדה שסיעה אחת שלחה לממשלה נציגות ששום איש ממנה אינו חבר כנסת — כל אלה יחד גורמים מעין אי־שקט, ונראה לי שהשאלה הזאת ראויה לעיון וצריכה עיון. אבל אין לקבל בשום פנים ואופן את הצעתו של חבר־הכנסת הנכבד מר בגין, שכתגובה על תופעה זו יש למחוק מתוך חוק המעבר, בסעיף 10 אם אין אני טועה, את המלים „או מחוצה לה“. אינני יודע אם יש מדינה דמוקרטית שקיים בה איסור להכניס לממשלה אדם שאיננו חבר פרלמנט. באנגליה אפשר להכניס לממשלה מי שאינו חבר פרלמנט, אלא שלא יוכל להופיע לפני הפרלמנט אם לא יבחר לפרלמנט בבחירות־משנה, וזה המיכניזם המאפשר באנגליה להכניס לממשלה מי שאינו חבר פרלמנט. אבל מלבד אנגליה יש עוד מדינות דמוקרטיות. ביבשת א־רופה יש מדינות דמוקרטיות, ולא אחת שמענו על ממשלה שהורכבה מחציתה, רובה, או אפילו כולה ממומחים מסאת קשיים קואליציוניים שלא היתה אפשרות להתגבר עליהם באופן זמני, ובינתיים ניתנה למדינה זו ממשלה, אפילו היתה זו ממשלה לתקופת־ביניים, ולא שמענו שהדמוקרטיה באותה מדינה נפגמה בשל כך או שהיא פגומה בה מעיקרה.

(ק ר י א ו ת)

היו"ר ר. הקטין:

עלי להזכיר לחברי הכנסת כי זה נאום הבכורה של חבר־הכנסת שרף, ואל נא תפריעו לו.

זאב שרף (המערך):

אני מודה ליושבת־ראש שהיא מגייסת את סבלנותם של חברי הכנסת לשמוע את דברי.

לעומת זאת, הייתי אומר, זכיתי לעבוד עם שלושה ראשי ממשלה במילוי תפקידים שונים, וטענתי בפני כל אחד מהם שבנים שונים כי צריכה זו להיות זכותו של ראש הממשלה לא רק לבחור מתוך המפלגה שלו חברים לממשלה, אלא להשפיע השפעה מכרעת או לפחות להיות שותף בהשפעה על בחירת שרים מבין המפלגות האחרות המהוות את הקואליציה. אני יודע שהדבר הזה אינו יכול להיקבע בחוק.

לאחר הבחירות לכנסת הראשונה או לאסיפה המכוננת טענתי בפני מי שעמד להקים או ממשלה, מר דוד בן־גוריון, כי זו זכותו. מי ששומע לא קיבל את דעתי. חשבתי אז ואני סבור גם היום ששגה אז. הוא יכול היה לקבוע את הנהלה הזו שהיה מביא ברכה להרכבה של הממשלה, לרמתה וליערי לותה.

נשמעו כאן דברי לעג ל„נדנדה“ במשא־ומתן הקואליציוני. זה טען: „הוא ויתר; וזה טען: „הוא ויתר“; לא עמד צד זה על כל הדרישות שלו, ולא עמד צד זה על כל הדרישות שות שלו. אולם, רבותי, כאשר גוש חירות—ליברלים דיבר על אלטרנטיבה, האם העלה על הדעת שיש לאמץ יוכה ויקבל שישים ואחד מנדטים בכנסת ויוכל בעצמו להקים ממשלה? למה התכוונו במלה „אלטרנטיבה“? שהאופוזיציה תגיע לכוח שיהיה לגוש המרכזי בממשלה היוצאת על מנת שהיא תוכל להרכיב קואליציה. וכי סבורה האופוזיציה שאילו היתה היא מרכיבה קואליציה, היתה עושה זאת בלי משא־ומתן, בלי ויתורים? האם בכלל אפשר להקים קואליציה בלי ויתורים, הדידים? האם לא היה מותר גם הצד המרכזי האופוזיציוני,

ההבנה היהודית־ערבית והישראלית־ערבית לא יצאו נשכרים מזה שהממשלה החדשה טרם אורה עזו לבטל הלכה למעשה את הממשל הצבאי ואת תקנות החירום שעליהן הוא מבוסס, ולהבטיח שוויון זכויות מלא למיעוט האומי הערבי. „הקולות“ התנועה והחלפת המנגנון תוך שנה, כהודעת מר אש־כול — זה לעג מר לאינטליגנציה של הציבוריות הישראלית, המחייבת ברובה המכריע את ביטול הממשל הצבאי.

עם ישראל היה רוצה לראות את הממשלה החדשה יוזמת פעילות מדינית למען הסכם בין המערב והמזרח על הפסקת מירוץ החימוש הקדחחני והמסוכן באזורנו, המנוהל שוב בזמן האחרון על־ידי מעצמות המערב. עם ישראל היה רוצה לראות מצד הממשלה צעדים ממשיים המכוונים לשפר את היחסים עם ברית־המועצות ולהגיע לשתוף פעולה וידידות עם המדינה הסוציאליסטית האדירה, במיוחד עתה, כאשר מתרבים גילויי הרצון הטוב מצד ברית־המועצות כלפי עם ישראל, ובכללם הרחבת קשרי הגומלין התרבותיים וההקלות באיחוד משפחות. הטענות של מר אשכול כלפי ברית־המועצות, שהן בלתי־מבוססות, אינן תורמות דבר לענין שיפור היחסים. חזקה אמונתו וגדול בטחונו, כי יהודי ברית־המועצות אינם זקוקים להגנתו של ראש הממשלה — הם נהנים ממלוא שוויון זכויות ואפשרויות בכל שטחי החיים.

אנחנו נחרום את תרומתנו למאבק על שמירת הדמוקרטיה והרחבתה; על שינוי יסודי של חוק לשון הרע; על ביטול כל גילוי של אפליה עדתית, של כפייה דתית; על הבטחת חופש שוויון לאורח־חיים דתי וחילוני; על הפרדת הרת המדינה; על חקיקת חוקת־יסוד דמוקרטית למדינה.

חברי הכנסת, אם אין לצפות לשלום בית“ בממשלה החדשה על קווי־היסוד שלה, הרי יש ויש לצפות להתגברות התהליך של צמיחת כוחות השמאל בתנועת הפועלים הישראליה, תהליך של ליכוד גדול של כוחות פועליים ודמוקרטיים, שהוא תנאי הכרחי ליצירת התנאים למיפנה יסודי במדיניות ובשלטון הישראלי. הממשלה הזאת ולתכניתה הכריזת כלפי חוץ וכלפי פנים לא תוכל המפלגה הקומוניסטית הישראלית לתת את תמיכתה. נצביע נגדה.

היו"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת שרף.

זאב שרף (המערך):

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת. המפלגות שהשתתפו בממשלה היוצאת עמדו זה עתה, לפני קצת יותר מחודשים, למשפט העם, במערכת בחירות ממושכת, קשה, הייתי אומר, כמעט אכזרית. גם האופוזיציה עמדה למשפט העם. לא רק הממשלה היוצאת, גם האופוזיציה היוצאת. הוטחה נגד הממשלה כל האשמה שאפשר היה להעלות על הדעת — נגדה, נגד ראשה, נגד חלק מחבריה. והעם שמע, העם הקשיב קשב רב. במשך שבועות וחודשים שקל שיקול מפורכ והצביע כפי שהצביע. הוא הכריע.

בהצבעתו נתן העם תעודת אמון לאותם הגופים המרכזיים שהיו את הממשלה היוצאת ויהיו את הממשלה שהוצגה היום בכנסת, ותעודה זאת אומרת, לדעת העם, כי הם כדאיים וראויים להמשיך ולעמוד בראש המדינה.

כתוצאה מהצבעה חופשית ורבת משתתפים זו נתייצבה היום הממשלה בכנסת. ואני שואל מי, מלבד העם שבחר, ומי מלבד הכנסת שנבחרה, זכאים לתת תעודות מי ראוי ומי אינו ראוי לעמוד בראש המדינה.

בפתיחת הוויכוח, לאחר נאומו של ראש הממשלה, הוֹ-

איגוד מקצועי שיש לו זכויות של איגוד מקצועי, ובתוך זה הזכות להכריז שביתה, מי מקים, כיצד נבחרים המוסדות של אותו איגוד מקצועי, מתי הם נבחרים, מה כוחם לייצג, כמה זמן, באילו תנאים, איך מודיעים על שביתה לאחר שזכות הש"ביתה שמורה, כמה זמן קודם השביתה, וכיו. אף אם נסכים בנינו שרק ברורות מוסכמת היא הדרך להסדר סכסוכים, עדיין נצטרך לדון כיצד תיעשה ברורות מוסכמת זו מחייבת את כל העובדים ואת המעביד.

ברור לי לגמרי כי בחוקים בלבד לא סגי. אפילו במדינה כצרפת, בעלת ממשלה חזקה, אחידה, תקיפה, ויש חוקים המס' דירים את יחסי העובד והמעביד בשירות הציבורי — אין משי' תמשים בחוקים אלה אלא לעתים רחוקות ביותר. ודאי שאי אפשר להסדיר יחסי עבודה רק על-ידי חוק. בלי שיתוף-פעולה ובלוי חינוך לאחריית של המעבידים ושל העובדים לא יצלח מתלך זה בחיי החברה שלנו. אבל יש ערך לחוק, ערך חינוכי וערך מעשי. חקיקה כזאת תסייע והיא תהיה מורה-דרך לפתיחת דף חדש ביחסי העבודה שלנו.

חברי הכנסת, לדעתי חסר בקווי היסוד סעיף אחד, והוא, שיש לעשות כל מאמץ להפוך את ירושלים לעיר הבירה האמיתית של מדינת ישראל. אני יכול לחשוב ולקבל שהדברים על ישוב ספר חלים גם על ירושלים, כי ירושלים היא ישוב הספר הגדול ביותר במדינה. ולגבי ישובי ספר נאמד בקווי היסוד שיש להעלות את כושר הקליטה שלהם וכושר משיכתם, הן לגבי עולים והן לגבי תושבי האזורים הצפופים. ראש הממשלה אמר היום בנאומו: יש להעביר מפעלים מן המרכז אל הספר. בטרם נבוא ונתבע מן הממשלה להעביר מפעלים מן המרכז אל עיר הספר הזאת ירושלים, נתבע עלינו תביעתה של עיר הבירה ונגיד: תעביר תחילה הממשלה את עצמה, את כולה, לירושלים. תעביר את שריה, את לשכותיה של שריה, את משרדי הממשלה, את אנגיהם, את מחלקותיהם. תעביר אותם לירושלים. ואם מדברים נגד ריכוז האוכלוסיה במרכז הארץ, מבחינה בטחונית ומבחינה חברתית — והריכוז הזה, רבנות חברי הכנסת, לא התחיל לפני שנתיים; נדידת משרדי הממשלה מירושלים לשפלה לא התחילה לפני שנתיים — יעבירו את עובדי המדינה במשרדי הממשלה המרכזיים מן השפלה אל ירושלים, ולא תהיה עוד ירושלים עיר בירה מיום ראשון לפני הצהריים עד יום רביעי בצהריים.

לסיום דברי אומר רק כמה פסוקים. מערכת הבחירות האחרונה שונה היתה מקודמותיה הן באריכותה המצערת, — ויש למצוא דרכים לקצר את מערכת הבחירות — הן בחשיפת צירים, הייתי אומר תזמויות נפש, בחברה ובחיסוי אדם. לא היתה בעיה חברתית, משקית, מדינית פנימית, שלא הועמדה לבידור גלוי ואכזרי. הרבה דברים הועמדו בסימן שאלה. ניתנו תשורת, תשובות שונות, כל אחד לפי טעמו, כל אחד לפי הכרתו. הובטחו הבטחות. כל חלקי הציבור מתכים עתה להתחדשות בחברה, במשק ובחיסוי אדם. מתכים ומקוים. הלוואי ועימוד לממשלה הכוח לקיים התקוות שתולים בה ברחבי העם, ורבים המתפללים להצלחתה.

היו"ר ר. הקטין:

רשות הייבור לחברי הכנסת יוסף ספיר, ואחריו לחברי הכנסת ברעם.

יוסף ספיר (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני שמח ומאושר שנפלא בגורלי לברך את חברי הכנסת שרף לנאום הבכורה שלו במליאת הכנסת. אני רוצה להרגיש שבקומה השניה של הבנין הזה הוא כבר נאם הרבה נאומים, ומאד מוצלחים, בתפקידים

שהיה האלטרנטיבה, או השותפים בכוח שלו — שלא היו משתנים כנראה — לא היו מוותרים גם הם? כלום היה אופי יים משתנה? זהו המשטר שבו אנו חיים, וזה המשטר המחייב אותנו לויתורים ולסבלנות הדדית. הוא מחייב אותנו בעצם לסבלנות הדדית לא רק בתוך הקואליציה, אלא גם בין הקואליציה לבין האופוזיציה.

חברי הכנסת, אני מברך על הפרק בקווי היסוד הן בשירותי המדינה והאזורה רבות שמענו בבואנו במגע עם חלקי הציבור השונים, והרי כל אחד בא אתם במגע, על הקשיים שיש לעתים לאזרח כאשר הוא נפגש עם מה שהוא מכנה „ביורוקרטיה“, ואין הוא מפרש אם המדובר בשירות המדינה, בשירות המוניציפלי, בשירות של הסוכנות היהודית או של קופת חולים של ההסתדרות הכללית. אומרים „ביורור קרטיה“, ומפרשים — שירות המדינה.

אני מעז לומר כי בין כל השירותים האלה, שירות המדינה איננו הגרוע ביותר. להיפך, אולי השוב שבהם. אף על-פי-כן אנחנו צריכים להוסיף ולהחזיר בתוך שירות המדינה יחס של כבוד כלפי האזרח ואת ההכרה העמוקה כי העובדים הם משרתי האזרח, ולא נושאי שררה. אינני אומר שמצב זה אינו קיים כיום. יש בשירות המדינה שירותים מצויינים, אבל אין זה מקיף את כל חלקי השירות, ואנחנו צריכים לדבר לא רק על שירות המדינה אלא גם — כפי שאמרתי — על השירותים האחרים. פגישתו הראשונה של העולה לארץ איננה עם נשיא המדינה, לא עם ראש הממשלה או שריה, אף לא עם ראש העירייה או חבר הנהלת הסוכנות, אלא עם פקיד העובד בשירותי העליה, כלילית העליה של הסוכנות, בשירותי מירשם התושבים של הממשלה ובמכס. ועל-פי הצורה שבה הוא מתקבל בארץ, מצטירת בנפשו דמות הארץ שבה החליט לחיות את חייו, ואחריו שהותו בארץ צריך הוא שוב לקבל החלטה כזו תוך משבר ותוך קשיים נפשיים אולי אף גדולים יותר.

ודאי יהיה בכנסת ויכוח בענין זה, אך כבר עתה רוצה אני לומר שדבר זה אינו תלוי במוסד חדש שיקום ושמדברים בו רבות וכבדות, אלא כאחריות מעשית של שר ושל מנהל כללי למשרדו, ומהי תחושת האחריות למן ראש המשרד עד למנהל היחידה הקטנה ביותר.

יש לי נסיון-מה בתחום זה ואני יכול לומר בוודאות, שכאשר ראשי יחידות בשירות ציבורי נבחרים בחירה טובה לפי כושרם ומסירותם ולא לפי שיקול אחר, והם מסורים לעבודתם תוך ידיעת הענין, ישנה גם היענות של העובדים הנתונים למרותם, ויוצא הציבור נשכר, גם הציבור וגם המדינה. במסירותות ובהרגשה הזאת תלוי גם הייעול של השירותים הציבוריים. אולם שום ייעול מיכאני או ארגוני ני לא יצלח בלי הגברת המשמעת. אנע רק בצד אחד שבו תלויה המשמעת בעבודה, וכוונתי ליחסי העבודה בשירות הציבורי. יחסי העבודה קובעים הרבה בדרך כלל, ובפרט בשירות הציבורי, אני מסופק אם יש עוד מדינה מודרנית שבה התחום של יחסי העבודה כה חשוף וכה רעוע כמו אצלנו. בכלל אין דבר אסור. הכל מותר בכל שירות, בכל יום, בכל שעה ובכל מקום. היחידה הקטנה ביותר במקום כל-שהוא יכולה לקבל החלטה על הפסקת שירות חיוני הנוגע למדינה כולה.

מקובל עלינו ומקובל עלי שחופש האיגוד המקצועי הוא אחד מערכי החופש שהם יסוד במדינה שלנו. מקובל עלי ומקובל עלינו שזכות השביתה היא אחת הזכויות היסודיות של העובד. אפילו זכות זו וחופש זה יש להבטיחם בחוק, אבל החוק הנה יצטרך להגדיר מה זה איגוד מקצועי, כיצד מקימים

רוצה לייחד את הדיבור — אני מחפש מהו החידוש. ושוב אני רואה את אותם הדברים שאפשר למצוא ברוב קווי היסוד שהונחו לפני הכנסת בשנים האחרונות.

לפני שאדבר על קווים ועל בעיות כפי שאנחנו רואים אותם, רצוני להסיר כמה אבנים — לא אבני נגף ולא אבני בליסטרות — שחבר־הכנסת יערי הניח בוויכוח שלו עם גח"ל.

אליעזר שוסטק (גח"ל):

אלה היו אבני חן...

יוסף ספיר (גח"ל):

יש הרבה מן האנכרוניזם כאשר מדובר היום, בשנת 1966, במדינת ישראל על מושגים שעבר זמנם. בימים שהכל יודעים שמדינת ישראל היא מדינת רווחה (לא אקרא לה מדינת סעד) — עם כל האחריות והתפקידים המוטלים כיום על מדינת רווחה מודרנית — הרי המושג של הגמוניה פועלית זוהי נוסטלגיה, או, למעשה, אנכרוניזם. הוויכוח בין האסכולות השונות בעולם הוא איך לנהל באופן יעיל יותר את עניני המדינה כדי שמדינת רווחה תוכל להחזיק מעמד.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

הגמוניה פועלית זו אסכולה.

יוסף ספיר (גח"ל):

כאשר בכל מדינה כמדינתנו שבעים אחוזים מן האוכלוסיה הם שכירים, ואני מדגיש: שכירים, הוויכוח איננו עוד בין שכירים לנותני העבודה. חבר־הכנסת יערי אמר שנותני העבודה הפרטיים מסתדרים יפה מאד עם עובדיהם. במקרה זה הוויכוח הוא יותר בין המעביד הציבורי ולא הפרטי לבין הפרטי. יש לכך סיבות המעוגנות במשטר עליו אדבר. אין לדבר על סחירה, כי יש ניגודים ומאבקים לא רק בין שכירים ונותני עבודה. קיימים ניגודים בולטים בין השכבות השונות של השכירים — בינן לבין עצמן. הוויכוח הוא על מדיניות, הוויכוח הוא איהו משטר ואיהו ממשלה יאפשר לאותם שבעים אחוזים ושלושים האחוזים הנותרים למלא את הפונקציה שלהם בחיי החברה והמדינה בצורה יעילה ביותר על מנת שאפשר יהיה לקיים חברת רווחה בלי לערער אותה על־ידי מדיניות שסופה בהכרח כשלון. זה הוויכוח.

לכן, הוויכוח אינו בין מפלגות שאינן דוגלות בהגמוניה פועלית למפלגות הדוגלות בהגמוניה פועלית. המושג הזה, לדעתי, אינו קיים עוד. ואם אתה רוצה לבודק, לדוגמה, את המצב במדינה הקפיטליסטית ביותר, בארצות־הברית — ואינני בא להשוות את המשימות ואת התשתית שלה לשלנו — שם השינוי הפועלים הרבה יותר מאשר במקומות אחרים, וכיום היא מתקדמת לחיי חברת רווחה, בלי לערער את הבסיס עליו היא מושתתת — ללא הגמוניה פועלית. גם שם מתנהל הוויכוח במישור הפוליטי בין אסכולות של מדיניות ולא בין נותני עבודה לפועלים.

משום כך, כל הנסיון להעמיד את גוש חירות־ליברלים כמייצג אינטרס חד־צדדי, גם הוא אחד הסילופים והעיוותים. מבחינה זו יכול אני להבטיח את חבר־הכנסת יערי, את חברי ואת הבית כולו — אנחנו הננו לא רק אופוזיציה. אינני יודע מי יכול להדביק לנו את ותו או אופוזיציה קונסטרוקטיבית או אופוזיציה הרסנית, כאשר כל הצעה שנביא, אני יודע מראש שחבריו של חבר־הכנסת יערי, ואולי גם אחרים, יכנו את ההצעה הקונסטרוקטיבית היא — כשכתוב מאתנו — כהצעה לא־קונסטרוקטיבית. אבל כאשר מביא אותה מישהו אחר, הרי היא הופכת להיות הצעה קונסטרוקטיבית.

השונים שמילא. ואני שמח מאד שלכנסת — אני אומר זאת מעבר לכל מחיצות מפלגתיות, מתוך הכירות אישית במשך שנים רבות — אני שמח מאד שלכנסת נוסף חבר שיכול לתרום רבות בכל השטחים שאנו עוסקים בהם. זאב שרף עבר שלבים רבים מאד, אולי את כל שלבי ההתפתחות השלטונית שלנו במדינה, ואולי גם לפני קום המדינה. היתה לו יד גם בהכנת המוסדות של המדינה הזאת ואחר־כך בניהול הרבה מאד תפקידים. בכל אלה הרכיח גם כושר וגם אומץ־לב, ועל אומץ־לבו העיד היום נאומו הראשון בכנסת, ואני מברך אותו על כך. אני בטוח שהוא יוסיף לתרום גם להבא, גם במ ליאת הכנסת, ובעיקר בכור ההיתוך של עבודת הכנסת, בוועד דות, בכל הנסיון העשיר שיש לו במערכת המוסדות השלטוניים שלנו.

ועכשיו הרשוני נא לדבר אליו כיריב, מאחר שבדבריו הזכיר במקצת את מערכת הבחירות והזכיר גם את גח"ל. המעניין שבדבר הוא שבמערכת הבחירות בין המפלגות שתקפו ביר תר את הממשלה היוצאת היו שתיים שיושבות עכשיו בממשלה החדשה. אינני יודע אם זה לגנאי או לא, אבל זוהי עובדה.

חבר־הכנסת שרף דובר על המנגנון הממשלתי. זו אחת הבעיות שעליה צריך לייחד את הדיבור. כי הוא צדק, הוא צדק גם בעבר בתביעותיו להקמת "סיביל סרביס" ממש במדינת ישראל. לצערי הגדול, כמו בהרבה שטחים אחרים, כל זמן שהמדינה הזאת תהיה פרוציה של מפלגות פוליטיות המחלקות ביניהן את השלל, גם המושג של "סיביל סרביס" יצטרך להכות לשינוי יסודי יותר של המשטר, עד שתתגשם התקווה שחבר־הכנסת שרף הביע כאן בצדק.

ומכאן אעבור לגופו של ענין. הוצגה לפנינו היום ממשלה שיש בה "תוספת יוקר" גם מבחינת מספר חברי הממשלה וגם "תוספת יוקר" במספר המפלגות המשתתפות בה.

(ק ר י א ה: מה בדבר הצמדה?)

תוספת היוקר אינה רק האינדוס. החשוב הוא שהצמדה היא על השכר, וכנראה תוספת היוקר שדוברתי עליה צמודה לשכר שנתקבל. אבל זה חלק מן הבעיה שכבר דובר בה.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

דובר על תפוקה ולא על הצמדה.

יוסף ספיר (גח"ל):

האם הממשלה המוצגת לפנינו היא ממשלה שבאה לחדש ולתקן אותם דברים הטעונים תיקון, אותם פגמים שכל אחד מודע בהם? הקשבתי רב קשב לנאומו של ראש הממשלה היום ועלי לומר שבמחצית הראשונה של נאומו נאם נאום אופוזיציוני מובהק נגד הממשלה היוצאת. הוא חשף וגילה כלי־כר הרבה פגמים, כלי־כר הרבה ליקויים בכל מערכת הענינים שלנו, בשטח הכלכלי והחברתי, בהסתדרות, במדיניות השכר. בתקף השני של נאומו היו קווי היסוד המונחים לפנינו. חיפשתי לשווא משהו אשר יוכל להדריך אותנו, באיזה אופן מתכוונת הממ"שלה החדשה לפתור אותן הבעיות שראש הממשלה הירבה כלי־כר לדבר עליהן בנאומו, במחצית הראשונה שלו. חיפשתי ולא מצאתי.

הנה למשל פרק המשימות בקווי היסוד. נדמה לי שמיום שאנו זוכר הצגת ממשלה בישראל היו משימות אלה משותפות לכל הבית. מי יכול להתנגד לסעיף מן הסעיפים במשימות האלה? האם מישהו מאתנו אינו בעד עליה? האם מישהו מאתנו אינו רוצה בהרחבת המשק? האם מישהו מאתנו אינו רוצה יציבות? אלה הן משימות. אבל כשאני מדפדף בהמשך קווי היסוד, בעיקר באותו קטע של חברה וכלכלה — עליו אני

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (י. ספיר, בנין) —

התעשייה וכל הכרוך בה, אנו נתקלים בהרבה מאד בעיות, ובענין זה צריך לחדול מלדבר על האינטרס הנפרד שיש לעובדי, דים, אלה שהם שכירים ואלה שאינם שכירים. כולנו בסירה אחת. כי אם מתברר, לפי הסטטיסטיקה, שבנוסף על ההתייקרות יות שכבר חלו תגועי בשנה הבאה תוספת ההוצאה למשפחה ממוצעת בערך ל-150 לירות לחודש, והדברים האלה אינם רחוקים מן האמת, — הרי ברור מראש שכל המשפחות האלו, שלא קיבלו תוספת שכר גבוהה כל-כך, תצטרכנה על-פי רוב להוציא את הסכומים האלה, כי אלה הן הוצאות לא של מות-רות אלא של דברים חיוניים. משפחה כזאת הרי כבר בשנה הבאה תחזיר את כל התוספות שקיבלה בשכר ובתוספת יוקר ולמעלה מזה.

מי אחראי למדיניות הזאת? ראש הממשלה היום, בחלק הראשון של נאומי, הכה על חטא על חזותיהם של אחרים. הוא מאשים את כולנו. הוא מאשים את המעבידים, בעיקר הגדולים, הוא מאשים את ההסתדרות, הוא מאשים את הציבור בתביעות גדולות, בצריכה גדולה. אבל בכל הדברים האלה — אחת מן השתיים: או שיש ממשלה שהיא מכוונת מדיניות, או שיש אנרכיה. אי-אפשר לאחוז את החבל בשני קצותיו, לבוא ולומר: אני הממשלה; אין לי מדיניות, אבל יש לי טענות. וזאת אמר היום ראש הממשלה.

נכון, בלי הסתדרות העובדים אי-אפשר לפתור בעיות במדינת ישראל. גם אלה שאינם חברים בהסתדרות יודעים שיש לה זכויות גדולות, ויש לה חובה גדולה מאוד. ככל שאהר"ג גון מקיף יותר ושולט יותר — הוא גם חביב יותר באחריות ממלכתית. כי האחריות הממלכתית איננה לגבי אותו החלק שאינם שכירים או שאינם חברי ההסתדרות, אלא כראש וראשונה לגבי אלה שהם חברי ההסתדרות. ולפי המספרים שאני חושב שאיש לא יסתור — הרי כל זה לובש צורה של הונאה עצמית לגבי אותם פועלים שכירים עצמם. כי אולי יש מיעוט קטן שאיננו תלוי בכך, והוא לא יהיה גיוק באותה מידה ולא מאותה סיבה. אבל האנשים שישלמו את מחיר המדיניות יהיו דווקא אלה שלגביהם משתדלים ליצור את האשליה שמתכוונים לטובתם.

ומה קרה? ההסתדרות איבדה את כל השליטה. מי מצטרף וכך? רק חברי-הכנסת יערי וחבריו? אני סבור שכולנו מצטרפים על כך. כי באותה שעה שקיבלנו את ההנחה שבמדינת ישראל, 'כחלק מכל המוסדות המנהלים את המדינה הזאת יש ארגון מקיף של העובדים — אנו חייבים לתבוע ממנו גם את האחריות. ואת האחריות אינו יכול לשאת כל עוד אין הוא שליט. ואיננו שליט מכמה סיבות. ראשית, בגלל המדיניות הממשלתית עצמה, ושנית, מסיבה אחרת, ויאמרו הדברים האלה באופן הגלוי ביותר: לא תהיה שליטה להסתדרות על עניני עבודה ועל 'חסי עבודה ועל הסדר בעבודה, כל עוד המאבק בתוך ההסתדרות הוא מאבק פוליטי של מפלגות פוליטיות, שהן אותן המפלגות הפעילות בשטח של הכנסת, בשטח של העיריות, בשטח של הסוכנות ובכל שטח אחר. אי-אפשר שמאבק כזה יהא לטובת המדינה או לטובת הפועלים עצמם. זהו מאבק על החלוקה, גם בתוך ההסתדרות. לא על האיגוד המקצועי, אלא על השלטון באותו הדבר ששמו משק פועלים. ואולי פעם יגוי הזמן ונצטרך להתרגל למושבה, מתוך אחריות ממלכתית, שיש צורך גם לשנות שינוי יסודי את המפתח המרכזי הזה לפתרון כמה בעיות יסודיות שלנו.

נשאלת שאלה, לדעתי — נוקבת מאד. הנה, אנו עומדים על סף התדרדרות אינפלציונית. אינני רוצה לעורר בהלה, אבל זוהי עובדה. נשאלת השאלה: האם יש בידי הממשלה, והאם שמענו היום בתכנית הזאת דבר כלשהו הבא להוכיח לנו

לאחר שהסירות את האכנים האלה, ארשה לעצמי לעבור לגופו של ענין, לממשלה החדשה ולתכניתה.

מנחם בגין (גח"ל):

אלה לא היו אבנים. זה היה חצץ בסופו של דבר...

יוסף ספיר (גח"ל):

אינני רוצה לגרס את שינוי בחצץ אלא באבנים של ממש. הבעיה לפנינו אינה רק הגדרה של המשימות, אלא חייב בים היינו לצפות מן הממשלה שתביא לפנינו תכנית מעשית, איך היא רוצה לפתור את הבעיות. זאת לא שמענו. מה הן הבעיות? אינני יכול להפריד בין הממשלה שיצאה ובין הממשלה הבאה. כי הרבה מאד מן הדברים שהממשלה הזאת, הממשלה החדשה, תצטרך לטפל בהן, הם הוצאה ממדיניותה של הממשלה הקודמת. אבל בהרכבה של הממשלה הזאת ובתכניתה אין שום דבר שיכול להבטיח לנו או לתת לנו סיכוי שהיא תהיה מסוגלת לתקן אותם עיוותים שעיוותה הממשלה הקודמת. כי הממשלה הזאת, לפי מתכונתה והרכבה, מיעודת לחוק את התהליכים שגרמו במידה רבה מאד לאותם עיוותים שהיינו עדים להם בשנתיים-שלוש השנים האחרונות, וישעליהם דיכר ראש הממשלה בהרחבה ובהקפדה יתרה במחצית הראשונה של נאומי.

במערכת הבחירות אמר מר אשכול כי „הקו המנחה של הממשלה בארבע השנים הבאות יהיה המאבק על שמירת יציבותם של המחקרים, וכי זה תנאי מוקדם לעידוד התכנון והרחבת ההשקעות ומספונג, ובר משמשלם בסיס הכרחי להגברת כושר מוצרינו להתחרות בשוקי העולם“. איפה היציבות? האם היתה השנה הקודמת שנת יציבות? האם המספרים המובאים לפנינו בסטטיסטיקה הרשמית אינם מעידים כמאה עדים שגם בשנה שעברה לא היתה יציבות? המחירים עלו ב-7%—9%. ומה מצפה לנו בשנת 1966? האם עלי למנות פה כרוכל מה שכבר ידוע: כמה מן המוצרים החיוניים ביותר יתייקרו, ואולי דווקא אלה יותר מאחרים?

באותו זמן ערך שראש הממשלה דאז דיבר על היציבות, דיברתי גם אני באחת מן האסיפות. אגב אורה, יציבות אינה מתיישבת עם מערכת בחירות שלא ידעה גבול בהוצאותיה, ולקד חברי-הכנסת שרף כשדיבר על הצורך לקצץ בהוצאות, אבל גם זאת אפשר היה לעשות עוד בימי הבחירות. נדמה לי שלא ארחק מן האמת אם אומר שהגורם העיקרי לכל הכובד העצום הזה היה דווקא המערך, הממייצב לפנינו כחלק המרכזי של הממשלה החדשה. בכל אופן, באותה אסיפה אמרתי ש„המדיניות האינפלציונית של הממשלה בשנה האחרונה יוצרת הצטברות דחפים אינפלציוניים הנעצרים באמצעים מלאכותיים עד הבחירות, ויתפרצו ביתר שאת וזמן מסויים אחרי הבחירות“. לא יכולתי לדעת בדיוק כמה זמן, ואנו עדים לכך כבר היום. אינני נביא ולא בן נביא, אך כל אדם נבון יכול היה לראות זאת מראש.

כמעט אין לך מוצר, כמעט אין לך מצרך וכמעט אין שירות שאין מחירו עולה, ואנו נוהה עדים ללחץ של לפחות 10% עד 15% נוספים תוך השנה הבאה, בנוסף על 7% שכבר עלו. נשאלת השאלה: מי גרם לכל זאת? האופוזיציה, של אז ושל היום? מי האחראי למדיניות הכלכלית? אופוזיציה שאליה אפשר לבוא בטענות? אחראית הממשלה, במדינה מודרנית. וגם אנו, השוללים בעלות של הממשלה על מפעלים עסקיים, אנו בעד מדיניות מכוונת. אבל דא עקא, שאצלנו המצב הפוך. הממשלה משתדלת להיות בעלת עסקים, אבל את המדיניות אין היא מכוונת. ולכן היא נכשלת, לדעתי, בשני השטחים, גם במפעלים שהיא מנהלת וגם במדיניות שאיננה מכוונת.

במדינה מודרנית, בעיקר במדינה הבנויה יותר ויותר על

דבר, את כל ההכנסה שלנו במטבע-חוץ במשך חמש השנים הללו — אבלנו, ואת היתרה הנוספת שיש לנו כיום קיבלנו בהלוואות שעלינו להחזיר.

רבתי, לא אני עומד היום לפניכם ומוזהר, אלא גם שר האוצר מזהיר מעל כל הבמות כי אם עד שנת 1968/69 לא נצליח לפתור את הבעיות העיקריות של ייעול ופריון עבודה, נשקפת לנו קטסטרופה. בא ראש הממשלה ומאשים מישוה אחר באי-עמידה בתוספת שכר למעלה מן המוצדק, אני אינני קובע מה מוצדק ומה איננו מוצדק לגבי שיעור התוספת. הוא קובע כי התוספת שניתנה איננה מוצדקת דווקא בשירותים הציבוריים, ששם קיימת מדיניות של שכר מסויימת אשר נקבעה על-ידי ההסתדרות ועליידי הממשלה. מה אומר לנו על כך שר האוצר, והוא אומר לנו זאת באופן ברור ביותר? — "לו הייתי יודע מה תהינה תוצאות מדיניות הסיווג, לא הייתי נכנס לענין זה". והוא מוסיף ואומר: "עוד אינני יודע באיזה סכום יתבטא דבר זה בתקציב הבא, ואני נרעד ונפחד". זאת אומר הוא, לא אני.

רבתי, אחת מן השתיים: אם כאן מקור המשבר, הרי הממשלה צריכה להיות הראשונה כמתן דוגמה לאחרים כיצד לעמוד בו. ואני יכול לשלול או לא לשלול, על כל פנים אינני שולל שום תוספת שכר, אבל הממשלה איננה יכולה להאשים מישוה אחר זולת עצמה, כגורם העיקרי להידרדרות זו, משום שמעגלי-קסמים זה התחיל בממשלה עצמה. אם זה טוב — אל נתרע על כך. אם אין זה טוב וזה יכול לגרום שכל החוץ שתניתן לשכיר על-ידי התוספת הזאת תיאכל על-ידי ההתייקרויות — יהי נא לממשלה האומץ לבוא ולומר זאת מראש ולא לאחר המעשה.

הממשלה החדשה, גם לפי תכניתה וגם לפי המבנה שלה, איננה מתעדת כנראה לשנות משהו בענין זה. לכן, אל תבוא להטיל את האחריות על מישוה אחר. אם נקבע כי אנו מוסיפים שכר, הרי מחובתה של הממשלה לדאוג שתוספת זו, כש-היא לעצמה, לא תיהפך לגורם האוכל תוספת זו גופה.

היום מדובר בפעם הראשונה — ואולי בזה יש משום חידוש — על כך שראש הממשלה קבע שאיננו עוד אכספאנס-יוניסט. בוודאי יהיה תקופה במשך עשר השנים הראשונות של המדינה, כאשר גם אנו לא טעננו נגד ההשקעות הגדולות בין בתשתית בין במפעלים, אבל הגיע הזמן לשנות זאת — והשינוי מוצדק לא רק לטמח, הוא אף כבד היה מוצדק לפני שנתיים ושלוש שנים. מה היתה מדיניות ההשקעות של הממשלה, כאשר לא היתה עוד בעיה של חוסר עבודה, ואולי גם של חוסר פועלים? שוב, להשקיע לעתים קרובות מאד במפעלים של ראוה ובניהול ציבורי וממשלתי שהוכח ככשולון. די לקרוא את הדינים-וחשבונות של מבקר המדינה. אינני צריך להזכיר אם היה זה ב"צים" — "שלוש" או לא "שלוש" — אם זה כימיקלים ופוספטים, או אם זה תהיל אשר בעצם איננו מפעל אלא שירות. אבל דבר אחד הוכח: כאשר המפעלים הם בבעלותה של הממשלה, ומה שמצחק עוד יותר, כאשר הממ"שלה נכנסת כשותף וזטר למוסד עם גורמים לא-ממשלתיים, אפילו בנקים, מתחיל מוסד זה להתנהל שלא כהלכה. אותם הבנקים מנהלים את עסקיהם באופן מצויין — ואני מדבר רק מבחינה ניהולית אף-על-פי שטוענים אפילו נגד רווחיות מופרזת — אבל כאשר הם יושבים יחד עם הממשלה, פג כל הכושר של ניהולם. יש לכך סיבה עמוקה למדי: במקום מדיניות, הממשלה שואפת לבעלות על המשק. צריך להיות פעם אומץ-לב לבוא ולומר: מדיניות ההשקעות חייבת להיות מכוונת כך שתניתן אפשרות ועידוד לכל גורם, ולא חשוב לי איזה גורם, אבל לא בבעלות ובניהול ממשלתי, לא בניהול ציבורי

שבתכנית הזאת יש כדי לצבור לפחות את ההתפתחות הזאת שהיא בלתי-נמנעת? אני מבין שאנו חייבים לשלם תוספת יוקר כשיש התייקרות. אנו יודעים שיש עוד מדינות אחרות שגם בהן מרבית האוכלוסיה הם אנשים שכירים. יש מדינות באמריקה הלטינית ששם יש אינפלציה דוהרת. של עשרים, שלושים, ארבעים וחמישים אחוז לשנה. אבל רוב המדינות צריכות לשאת על שכמן רמת חיים נאותה להמונים, לא לבר-דדים, ולא משימות של קליטת עליה (נקווה שהעליה תגדל ולא תצטמק, ועוד אגע בדבר הזה) ומשימות של בטחון. כולנו רוצים בשלום. אבל השלום מאתנו והלאה, ואין קץ אדם בבית הזה שאינו מבין שעלינו להתכונן כדי לרכוש את כל הכלים המרתיעים, לבל נעמוד חס וחלילה מול סכנה כזאת. ראש הממשלה צדק באמרו שלמטרה זו דרושה תשתית בריאה של משק וחברה ישראלים. האם על יסוד משק כזה, הדוהר לקראת אינפלציה, נוכל להבטיח לנו בכוחות עצמנו, אפילו בעזרת חוץ חלקית, עצמאות כלכלית ובטחונות-מדינית?

ובנוגע לעזרת חוץ — בקווי היסוד מדובר הרבה מאד גם על יצוא, גם על איוון, על צמצום הפער בגרעון המסחרי וב-חשבון השוטרף של מאזן התשלומים שלנו. אביא לפניכם כמה מספרים. אני מתייחס לא רק לשנה האחרונה, אלא לחמש השנים האחרונות. אמנם בשנה זו, 1965, יש שיפור מסויים. אבל הגרעון בחשבון השוטרף של מאזן התשלומים היה 401 מיליון דולר לבשנת 1961. בשנת 1965, לפי האומדן של תחזית התקציב לאומי, צריך היה להיות 510 מיליון דולר, ואני שומע לשמחתנו כי הגרעון יהיה רק 480—490 מיליון דולר. שימו לב, רבותי, אחרי חמש שנים של השקעות לא-קטנות, אחרי חמש שנים של תוספת כוח וכרשי-ייצור, תוספת של תפוקה לאומית בממדים שאינם רגילים כל-כך, אנו נתונים במצב קשה יותר מאשר ב-1961. ואל נשכח כי ב-1962 נאלצנו להשתמש באמצעי חמור מאד אשר נקרא "פיחות", דבר שאנו שוללים תכלית השליה כאמצעי להבראה כשאין עמו הבראה יסודית של המשק עצמו.

ומהי הסיבה, רבותי? אנו איננו סופגים את ההוצאות הגדולות של המשק שלנו. ומתברר יותר ויותר שבגם היום ול-מחר, עליית המחירים אשר תבוא איננה רק תוצאה של עודף ביקוש אלא היא בעיקר תוצאה בלתי-נמנעת של עליית ההוצאות בכל השטחים. יהיה לא רק שכר. ואת העליה הזאת לא ספגו. מדוע? הסיבה, לדעתי, יסודית מאד: אותה לא יתקנו על-ידי המשך השגרה, כפי שראינו אותה בנאומו של ראש הממשלה בקווי היסוד, כל עוד החלק הגדול של המשק הממ-שלי והציבורי, המהווה כיום יותר מאשר 50%—60 מן המשק הלאומי, וגם החלק הגדול של המשק הפרטי, ירצו להיות בח-ממה ולראות בממשלה — מתוך נוסטליגיה לתקופה שאז באמת היתה הממשלה חייבת להיות המקור העיקרי של עזרה, של העידוד ושל המשאבים הכספיים — לראות בה את הפתרון, לסמוך עליה, וכי בעת משבר יבואו אליה והיא תצטרך להשיג את האמצעים הדרושים. כל עוד יהיה מצב זה, אין פתרון לב-עיות המשק שלנו, לא נתקדם לקראת העצמאות הכלכלית אשר התרחקנו ממנה בחמש השנים האחרונות.

כיצד יכולים היינו לפתור את הבעיות שלנו? — על-ידי חוץ שקיבלנו, והרשוני נא להביא שוב לפניכם מספרים מאל-פים ביותר. יתרת הרורבה במטבע-חוץ כיום היא 697 מיליון דולר. ב-1961 היה רק 244 מיליון דולר. זאת אומרת, היתרה גדלה ב-450 מיליון דולר. מה מתברר? — וזה הצד השני של המטבע — מילות חוץ שלנו במטבע-חוץ גדלו מן 653 מיליון דולר ב-1961 ל-1,097 מיליון דולר כיום. זאת אומרת, בדיוק אותו סכום שיש לנו כתוספת ביתרות מטבע-חוץ. פירושו של

מיסי עקיפין משתקפים מיד באינדקס. האינדקס משתקף, כבר בחודש יולי, בתוספת היוקר. האם אין זו התחלה של מעגל קסמים שהיוו עדים לו בשנת 1961? קיים פער בין הערך הממשי של הלירה לבין הערך הנומניאלי, ונעשות כל מיני קומבינציות כדי להכניס לפער זה אמצעים של "מניעת" אינפלציה שאינה יכולה להצליח אלא להוסיף עליית מחירים, ואחר־כך — פיתוח. אין פתרון לדברים אלה בהצעת הממשלה. אסור לנו לסמוך על הכנסות מן החוץ. גם אינן פותרות את הבעיה. אם נקבל הכנסות מן החוץ ונמירן ללירות ישראליות, נגדיל בדרך זו את האינפלציה. אפשר למנוע זאת עליידי מדיניות מכוונת של ייעול. זה לא ייעשה מתוך מאבק הממשלה נגד ההסתדרות. זה יתבע גם מן ההסתדרות שתתן את חלקה במחשבה. היום כפי ראש הממשלה ואומר, שהוא ממנה ועדה לבחינת בעיות הייעול והתפיון, רבותי, כשקיימות במדינה זו עובדות מציאותיות, כלום צריכים אנו להתחיל במחקר, במקום לקבוע תכנית ברורה, כאשר עומדים על סף התפתחות עניינים שקשה למנוע אותה, כי היא בלתי־נמנעת? זו אינה אחריות.

המדיניות הבלתי־אקספאנסיבית של ראש הממשלה איננה המצאה שלו. קראתי דווקא בעתון "דבר" מאמר מעניין מאד, — נדמה לי של מר פרויס — שכתורתו היא: "הענין לא לבצע". במלים אחרות — מדיניות אנטי־אקספאנסיבטיסטית. זה מבוסס על הנסיון. אנחנו גורסים, שככל שנגביר את האחריות של הפרט — נוכל להבריא את המשק. אל נתעלם מזה, רבותי.

אנו מצפים ומתפללים לעליה. הרבו לדבר על עליה מאד־צות הרווחה. יש לנו נסיון של שנתים־שלוש השנים האחרונות, בהן עלו עולים מארצות הרווחה, ודווקא עולים בעלי הון, ולצערי הגדול — אינני יודע מדוע — לא נקלטו, וחלק לא קטן מהם ירד, חוזר גולה, מתוך אכזבה, והוא מפיץ אכזבה זו בקרב הציבור שם. איך נקלטו עולים אלה, כאשר המציאות הישראלית, כפי שהיא, איננה מתאימה לכך — אלא אם כן ילכו כספם בריבית ובהצמדה לדולר או למדו. השקעות פרודיות טיביות בשבילם — לעת עתה לא הצלחנו להשיג. לכן, אל נדבר על עליה מארצות הרווחה. לפני שפתרנו בעיות אלה של המשק, כדי שהקליטה תהיה קליטה של ממש, ולא קליטה באמצעים מלאכותיים לחלוטין.

בקווי היסוד נרמז, בצורה לא כל־כך ברורה, שהממשלה החדשה מתכוונת להביא לפני הכנסת את חוק המושבים; אמנם מנסחים זאת ניסוח אחר — להבטיח את הבסיס החוקי של המושבים.

(קריאה: של ההתיישבות החקלאית.)

רבותי, כולנו מוקירים ומעריכים את ההתיישבות, אם כי כיום מותר לדבר על ההתיישבות בלי להוסיף לה את סימן ההיכר "עובדת". זוהי חקלאות בחלקה והתיישבות באותם מקרים שעדיין איננה מבוססת. אבל המושבים והקיבוצים הוותיקים שהם מבוססים — הם חקלאות, ומכבר חדלו להיות התיישבות. אני מצטער מאד שיש כאלה שמקץ ארבעים שנה עוד צריך להחזירם לסטטוס של התיישבות. התיישבות זהו שלב בדרך אל ההתבססות חקלאית.

ובכן, יביאו לנו את חוק המושבים. מה פירושו? — בכוח החוק רוצים לכפות אורח־חיים. זאת אומרת, במידת האפשר, בתוך מסגרת מסוימת של חיים כלכליים משותפים, רוצים לכפות עליידי חוק אורח־חיים. אנחנו שללנו ונשלול כל אפשרות כזאת. אנחנו שוללים כל תלות של אדם ואזרח במפלגה כל שהיא ובכל צורה של ארגון, שיש לו משמעות מפלגתית, וגם במידה שיש תלות ארגונית. היא חייבת להיות

אלא בניהול עסקי. היום אנו יכולים להרשות לעצמנו דבר זה, מה שלא יכולנו אולי לפני חמש־עשרה שנה. אבל הממשלה הח' דשה, לפי מתכונתה וכוונותיה המוצהרות, אינה מתכוונת לעשות זאת. היא רוצה להמשיך בכך. הסיבה פשוטה מאד. המנטליות שביסוד כל המפלגות המרכזיות היום את הממשלה היא, שהמפעלים הנמצאים בבעלות ציבורית הם מכשיר מצויין לשליטה על האזרח ועל היחיד, מה שלא ניתן לעידי פיזור הבעלות בידיים רבות. כוונת ריכוז זו היא ביסוד המנטליות של הממיר שלה המיעדת.

רבותי, איננו עוסקים בסוציאליזם, אבל מה מתכוונים לעשות כאן? זה הרבה יותר מכן. זו למעשה שליטה מוחלטת, בבעלות המדינה, על מפעלים, על ניהולם, בה בשעה שגם במדינות סוציאליסטיות כבר נזחו דרך זה, כי היא הוכחה כבלתי־יעילה, והבעיה של יעילות היא — להגיע לכושר התחרות עם ארצות־חוץ.

לא נאמר בקווי היסוד מה מתכונת ממשלה זו לעשות בפועל, בשטח מאד רציני — בשטח של השוק המשותף. לא שמענו דבר בענין זה. ישנן דעות שונות. יש הגורסים, שהממשלה הקודמת פיגרה ולא עשתה ברגע המתאים כל הדרוש. נניח, שלא נקבל דעה קיצונית זו. הרי אנחנו עומדים בשעת נעילת שערים; לא מספיק, בשעת נעילה, לומר: "לשנה הבאה בירושלים"; לא מספיק לתאר עוד פעם את הישגי העבר או את הציפיות לעתיד, כאשר העובדות אומרות שיש למצוא פתרון, שביסודו הוא ייעול מעמיק הרבה יותר של המשק. דבר זה מחייב שינוי סטרוקטוראלי של המשק.

דובר על השקעות. כולנו מסכימים לפיזור האוכלוסיה וליעברת מפעלים לאותם אזורים שאליהם יש להעביר את האוכ' לוסיה. אבל דווקא באזורים אלה יש לנו נסיון של ניהול ממי־שלת, מתוך נימוק שלא היו אחרים שקיבלו על עצמם ניהול מפעלים באזורים אלה. אבל מדוע ניהול ממשלתי צריך להי־כשל?

דובר על תיעוש הארץ. זה מזכיר לי מפעל של תורה ששמו תעו"ש. מה היה לו? מה היה גורל "אומן"? גם הוא מפעל ממשלתי שלא הצליח. גם מפעלי היהלומים באזורי פיתוח לא הצליחו. מדוע? הממשלה חייבת לתת תשובה. אין חייבים לסגור מפעלים אלה, כי מפעלים אלה דווקא מתאימים לאזורי פיתוח. כולנו רוצים בהתפתחות התעשייה בנגב. ארשה לעצמי לפקפק בנכונות הנוהתי של חבר־הכנסת בן־גוריון בנאומו בכנסת היום. אני מסופק אם השוק העיקרי שלנו יהיה שוק של סחורות סטנדרטיות, מתוך לשוק של אוצרות הטבע שלנו במזרח הרחוק ובאפריקה. אני מסופק אם נוכל להתחרות בשווקים אלה בסחורות סטנדרטיות. לעת עתה, השוק שלנו הוא בארצות המפותחות וטורקיה. צריכים היינו לכוון את הדברים כך, שנוכל לייצר מתוך כושר התחרות את המוצרים האלה דווקא. האם הוכחנו בשטח זה כושר יעילות? לא. אומרים שהסיבה היא בצריכה מפורזת. אני מוכן לקבוע בודאות מוחלטת. שלא זו הסיבה. המוצרים רבים שלנו אפשר לייצר רק את החלק השולי, ואת הרוב אפשר לצרוך רק בארץ. ארצות־הברית מייצאת 7.5% מכל התוצר הלאומי שלה. אנחנו נצטרך להיות בנויים על יצוא כאחוז הרבה יותר גבוה. השאלה היא איך להגיע לפירון עבודה גבוה יותר. לזה אין תשובה, והממשלה זו לא תוכל לתת תשובה לכך.

אחת הבעיות הרציניות, שיש להן הפשעה ישירה, היא בעיית התקציב או התקציבים. כל עליה בניהול באה על ביטויה בהכרח בתקציבים. מניין יכסו את מאות מיליוני הלי־רות האלה? העיריות עומדות להעלות את המיסים ב־70%—80%; גם הממשלה תצטרך להעלות את המיסים. אילו מיסים?

כל הממשלות עד הכנסת השישית הזאת. מפלגת פועלי ארץ ישראל, אחדות העבודה—פועלי ציון, המפלגה הדתית לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית, מפלגת הפועלים המאוחדת — כל אלה היו שותפות בממשלות בחלק גדול של קיום המדינה. לכן יש להעריך את הדבר הזה, אם כי הגענו לקואליציה כתוצאה של התייעצויות רבות ושל משא־ומתן רב וקשיים רבים, שלעתים קרובות לא היו מן הנמנע לא רק לחברי הקואליציה, אלא גם לחלקים רחבים אחרים.

הפעם צריך להגיד שבבחירות אלה היו שלושה גילויים שיש לראותם, עם כל הקושי והמיררות המתלווה בכל מערכת בחירות, — ואינני חושב שמערכת הבחירות האחרונה היתה שונה מכל מערכות הבחירות, גם בתעמולה, גם בביקורת חריפה וגם בתופעות שאנחנו לא תמיד שבעי רצון מהן, אבל צריך להגיד שהוכחה הפעם הבגרות הגדולה של האזרח בישראל. עצם ההשתתפות הגדולה של למעלה מ־83% מכלל אזרחי המדינה היא תעודת כבוד לבוחר בישראל, ויש לחשוב על שינויים רדיקליים גם בחוק הבחירות שלנו. אין להעלות על הדעת, למשל, שמתוך רצון לשמור על טוהר הבחירות — ויש לשמור על טוהר הבחירות — בגלל טעות דפוס של „הבחור הנוצער“, אשר הכניס אדם שגר ברחוב אילת בתל־אביב לרשימת הבחורים שן אילת, אין להעלות על הדעת שבגלל זה יצטרך אותו אזרח לנודד אילת על מנת להצביע. אין דבר כזה בשום מקום בעולם. אמר לי אחד האורחים שביקר בארץ, שאינו מכיר אזרח בארצו אשר היה נוסע מרחק כמו מאכאן לתל־אביב כדי להצביע.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):
מסיעים אותו.

משה ברעם (המערך):
חבר־הכנסת שם־טוב, גם אתה הסעת.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):
כולם הסיעו.

משה ברעם (המערך):

הלא איננו מדברים על דברים תיאורטיים, אלא על מציאות, ואין ספק שיש דברים הטעונים תיקון.

חברי הכנסת, במרכז מערכת הבחירות עמדו הפעם שתי בעיות יסודיות, בנוסף לכל הבעיות האחרות, בעיות של בטחון, קליטת עליה, חינוך, משק וכל שלל הבעיות האחרות הקיימות בתוכנו, בנוסף לכל אלה עמדו, לפי דעתי, שתי בעיות עיקריות: ממשלה יציבה במדינה ואמון לראש הממשלה לוי אשכול. איש לא יכול להתעלם ששני היעדים האלה היו המר־כזיים, בנוסף לדברים אחרים, אשר ללא ספק עמדו גם הם במרכז מערכת הבחירות, ונזמה לי שבתוצאות אלה אשר השגנו בבחירות האחרונות מהווה הקואליציה את הרוב המכריע של הבוחרים במדינת ישראל, שלושת רבעי מיליון בוחרים עומדים מאחורי הממשלה הזאת, ולפי דעתי זוהי תעודה חשובה לממשלה החדשה, שאני מקווה כי תזכה היום לאמונה של הכנסת.

אולם כאשר מתחילים להתוכח על תכניתה של הממשלה, מתחילים להטיל עלינו אימים, גם בגלל העבר, גם בגלל ההווה, ועלי יסוד זה מתחילים גם לבא על העתיד. הייתי מייצע לכל חברי הכנסת החולקים על דרכה של הממשלה הזאת — ואשר חלקו אולי גם על דרכה של הממשלה בעבר — שיוזיניו בסבלנות ויבקרו אותה פרק פרק, לאור פעולותיה.

דבר אחד אני מסכים עם חבר־הכנסת יוסף ספיר. המ־

נתונה להכרעתו החופשית של אותו אזרח. מה שמתכוונים לו כאן, הרי זה ליצור — אם אומר: איזה גיטו מיוחד — יהיה בהו משום חריפות־יתר, אבל למעשה יהיה כזה מעין גיטו כחוק החיים החופשיים. תיווצר האפשרות החוקית להביא לידי כך שהאזרח יהיה תלוי לא במוסדות המדינה, לא בשל־טונות של המדינה, אלא במסגרת שהיא בעיקרה וביסודה אך ורק מפלגתית.

בהזדמנות זו אני רוצה לציין שאני מסכים לדעתו של חבר־הכנסת שרם, אשר דיבר על האזרח והמנגנון הממשלתי. צריך להיות יחס הולם של המנגנון אל האזרח, ובכל זאת גם מדינות ותיקות יותר מנסות להבטיח זאת בדפוסים חוקיים מסויימים. קיים הצורך להקים מוסד אשר ידאג לכך ויבטיח זאת. אנחנו מביאים הצעה — שאיננה הצעה מקורית שלנו — דבר הקמת מה שקוראים „אומבודסמן“. אני שומע שגם לממשלה אותה החכונה — כרגיל, לאחר שתכריכנסת מעלה הצעה פרטית, היא מזדרזת להביא אותה להצעה — שיהיה מוסד אשר יוכל להבטיח שהמנגנון יתייחס אל האזרח כפי שהאזרח ראוי לכך, בהתאם לכללים המקובלים במדינה מתוקנת.

הממשלה המתייצבת לפנינו הוכיחה לנו היום בהופעתה שלא רק איננה מסוגלת אלא גם איננה מתכוננת לשנות משהו יסודי במדינה הזאת. הממשלה החדשה מתכוננת למעשה להמ־שך גם במשטר החממה, גם במשטר התלות וגם במשטר של חלוקת עוגה מצטמקת והולכת לפי מפתח מפלגתי. כדי לצפות ממשטר כזה, או משלטון כזה, שהוא יפתור לנו את הבעיות — צריך להיות מאוד מאוד נתון לאשליות. מאחר שאין אנו גורסים מדיניות זו, ברור שאיננו רוצים בממשלה כזאת ונביע לה אי־אמון. לא זו הממשלה אשר יכולה להביא את הפתרונות הדרושים למדינת ישראל, אפילו לא בתקופת ההווה, ובוודאי בוודאי לא לקראת אותו עתיד שכולנו רוצים שיהיה עתיד גדול למדינה ולעם היהודי.

הי"ר ק. לוז:

רשות הייבור לחבר־הכנסת ברעם, ואחריי לחבר־הכנסת מועדי.

משה ברעם (המערך):

אדוני הישיב־ראש, כנסת נכבדה. טבעי הדבר שבעת הצגת ממשלה חדשה, ואף בעת חילופי גברי בכל ממשלה, מתקיים דיון בכנסת, ובהזדמנות זו מנסים לחשוף את כל הבעיות של המדינה ולעשות חשבון עם הממשלה הנכנסת, גם על יסוד של העבר של הממשלה היוצאת.

לפני כמה חודשים, לפני הבחירות, התקיים באולם זה דיון על פעולותיה של הממשלה הקודמת. בהזדמנות של אותו ויכוח ניבאו הכל כשלון מוחץ לממשלה בבחירות, אשר עמדו להת־קיים ב־2 בנובמבר 1965. ואנחנו, אנשי הקואליציה, אלה שמיגינים על הממשלה ואשר תומכים בה, אמרנו לכל דוברי השחרות: נודוין בסבלנות, נלך לעם ונראה מה יפסוק לגבי פעולותיה של הממשלה והאמון בה.

אני רוצה להגיד בפתח דברי, שאנחנו שמחים על כך, שעלה בידי ראש הממשלה המיועד להציג לפנינו ממשלה הנתמכת על ידי שבעים וחמשה חברי כנסת, אשר נשלחו על־ידי שלושת רבעי מיליון בוחרים. וככל קואליציה המתייצבת לפנינו, יש בתוכה יישור הדורים והתפשרויות. זה היה גורלן של כל הקואליציות במשך שמונה־עשרה שנות קיום המדינה, וזה קרה גם הפעם. שום שינוי גדול בהרכב הממשלה הזאת אין כאן לעומת הממשלות אשר יצאו, כל הסיעות המשתתפות הפעם בממשלה היוו — כמעט ללא יוצא מן הכלל — את

זה בשיעורי המסים. עד כמה שידוע לי — ואני חבר ועדת הכספים של הכנסת — לא הועלו במשך חמש השנים האחרונות שיעורי המסים, לא במס הכנסה, לא במישור המוניציפלי וגם לא במישור ההסתדרותי. מדוע ראה איפוא צורך, אגב אורחא, כדי לנגח את הממשלה החדשה, לייחס לה דבר שאיננו קיים? אין זה מחנך לאזרחות טובה, ואין זה מוסיף ליוכוח הזה.

אולם הגדיל לעשות חבר־הכנסת יוסף ספיר. הוא ניסה למעשה לפרוש יריעה רחבה של בעיות כלכליות העומדות בוויכוח. אם אינני טועה, בעוד חודש ימים יביא לפנינו שר האוצר החדש־ישן את תקציב המדינה לשנת 1966/67, וללא ספק נוכל אז להתייחס לדברים שייאמרו על ידו אודות התכנית ואודות המגמות של התקציב. למה לנו לנבא מראש שכתוצאה מעליית השכר לעובדי המדינה ניאלץ להגדיל את המסים במדינה? ייתכן שכך, ייתכן שלא. איננו יודעים זאת עדיין. למה לנו להתווכח מראש?

יש עוד כמה דברים שנאמרו על ידי חבר־הכנסת יוסף ספיר, שאני חייב להתייחס אליהם קודם כל בהערות שוליים, בטרם נדבר על התקציב. אמרתי, ואני חוזר על כך, שאני חושב שממשלת ישראל אחראית גם להישגים וגם למחדלים של המדינה הזאת, ואם ראש הממשלה חושף, בעת נאומו על הצגת הממשלה, גם את הבעיות אשר טרם מצאו את פתרונן במדינתנו — לכבוד לנו הדבר. טוב שאין אנו מתימרים להגיד שהנה כבר פתרנו במדינתנו את כל הבעיות, או חלק גדול מהבעיות. אנו יודעים שעדיין קיימות בעיות יסוד במדינה הסוערות פתרון, ויש צורך במאמצים גדולים ורבים מצד כל האוכלוסיה כדי להגיע לפתרונן. לא תמיד בידי הממשלה לעשות אותם דברים. ואביא לדוגמה שני דברים שעליהם דיבר חבר־הכנסת ספיר.

ענין ראשון — ייעול ופיריון עבודה. מה הלגלוג הזה על כך, שראש הממשלה הודיע היום שירכיב ועדה שתבחן ענין זה? כאילו עד כה לא עמדה בעיה זו על מפת חייהם של פועלי ישראל? כאילו לא טיפלו בזה ולא התערבו. בענין זה; כאילו דבר זה היה זר למגמתם ולרוחם.

האם יש איזו אמת בזה? ידוע שלפני חמש־עשרה שנים, אם אינני טועה, בתקופת כהונתו של חבר־הכנסת נגמר כמוזכר ההסתדרות, ויזמה ההסתדרות את המוסד שנקרא המדור לפיריון עבודה, ואין המדובר במכון הממלכתי בלבד, כי אם במדור שב־ תוך ההסתדרות; ואנחנו פנינו להתאחדות בעלי התעשייה, לקבלנים ולנותני־העבודה ואמרנו: אנחנו מוכנים לשתף פעולה אתכם. מי שזוכר את הוויכוח היסודי שהיה אז, על הקאלקרי־ לציות, שהיה אחד הדברים אשר לא במעט השפיעו על המצב, איננו יכול להתעלם מכל זה.

אחיה האחרון אשר יאמר שפתרנו את בעיות הייעול ופיריון העבודה. אם כי אני חייב להגיד כי רק לפני שנה וחצי הציג חבר־הכנסת לורנץ הצעה לסדר־היום בקשר לבעיות של פיריון העבודה; הדבר הועבר לוועדת העבודה, בדקנו את הענין בדוק היטב, גם עם נותני־העבודה, והוצאנו מסקנות, והוברר לנו, במהלך בדיקת הענינים, שישנם אצלנו הרבה מאד ענפים שפיריון העבודה בהם איננו נופל מזה שבארצות אחרות, מן המפותחות בעולם. כן הוברר לנו שעל מנת להגשים משטר של פיריון עבודה, הוא חייב להיות מקיף וכולל, וענין זה איננו יכול להיעשות בלי לפתח את הרצון הטוב מכל הצדדים. נאמר לנו על ידי מומחים לפיריון עבודה — ואין לי שום יסוד לא להתייחס בכבוד לדעתם — שעצם העבודה שמפעלים יוצאים מעבודתם בשעה ארבע אחר־הצהריים, בשעה שכל מוס־ דות השירות במדינה סגורים בפניהם, עושה עליהם רושם רע,

שלה חייבת להיות אחראית גם להישגיה וגם למחדליה של המדינה. אין היא יכולה לנער את חוצנה מאחירות לגבי שטח שיש בו מחדלים, ואין היא יכולה לאמץ לה רק שטחים שיש בהם הישגים.

חבר־הכנסת בגין ניסה הבוקר, כדרכו וכיד הלשון הטובה עליו, לעשות כמעט הצגה מהמשא־ומתן הקואליציוני שהתנהל. רצוני לשאול את חבר־הכנסת בגין — ושאל זאת גם חבר־ הכנסת שרף: לה, נגיה, היה מצליח בבחירות יותר מכפי שהצליח הפעם, והיה חייב להיכנס למשא־ומתן עם מפלגות אחרות, כיצד היה מתגבר על המצב? האם היה די לו לומר: זוהי התכנית, בואו והצטרפו? והאם הדבר היה ניתן לו ללא שום משא־ומתן? ללא משא ומתן על דבר כל כך לא חשוב כמו "תיקים" או "מקום" בממשלה, מספר חברים וכו'? האם היה הדבר כה פשוט? איזה נער יאמין בתיאוריה כזאת, ולמה צריך ללוות את הממשלה החדשה בדיוברים כאלה?

אנחנו יודעים שבמשך כל השנים הייתה המפלגת פועלי ארץ־ישראל תכנית להבראת הדמוקרטיה בישראל, וחבר־ הכנסת בגין היה בין ראשי המתנגדים לכך, וחשב שלא זו הדרך.

אריה בן־אליעזר (גח"ל):
למה אתה מתכוון?

משה ברעם (המערך):
מדובר בשינוי שיטת הבחירות.

על כל פנים, בכל קונסטלציה שתיווצר במדינה, אין לדבר בפשטנות כזאת ובלגלוג כזה על המשא־ומתן המתנהל לפני קום הממשלה. אין זה מחנך את העם לאהוב את המדינה שלו, את הממשל שלו ואת בית הנבחרים שלו — אם מציגים את הענין כאילו כולו פרי קנוניה. אינני מתפלא אם עושה זאת חבר הכנסת החדש, אשר בא כאילו מן המאדים, ויש לו נוסח דיבור מיוחד אשר לא הורגלנו אליו — אינני יודע אם יש הרבה חברי כנסת אשר קוראים את דבריו, אני אינני נמנה אתם — והוא רוצה לשנות את המשטר במדינה. אגב, כל אלה אשר עד היום רצו לשנות משטרים, לא היו נמנים על התנועות הדמוקרטיות במדינה. אינני מכיר תנועה דמו־ קרטית אחת אשר דיברה על שינוי משטר. היא דיברה על שינוי בממשלה. שינוי בתכנית, שינוי ביעד, אך לא על שינוי המשטר. כל דברי המשטמה האלה נגד כל דבר במדינה אינם במקומם.

אריה בן־אליעזר (גח"ל):
מה זה ה"ניו־דיל" באמריקה? לא שינוי משטר?

משה ברעם (המערך):

זהו שינוי תכנית כלכלית. ומלבד זה, מה אתם כל כך מגינים עליו?

רצוני להגיד שאינני רוצה כלל להיכנס לויכוח עם חבר כנסת אשר איננו רואה שום דבר טוב במדינתנו. האם אפשר לומר שעד כה לא נעשה שום דבר במדינתנו? האם לא פתרנו בעיות של שיכון עולים, חינוך, פיזור האוכלוסיה, פינוי מעברות, התיישבות גדולה, סידור אנשים בעבודה וכו'? קשה להתווכח עם חבר כנסת אשר איננו רואה דבר מהנעשה במדינה.

חבר־הכנסת בגין לגלג במקצת על הקואליציה שלנו ואמר שאחרי הבחירות עושים את ההיפך ממה שהבטיחו לפני הבחירות. הוא מנה שורה של דברים. הוא דיבר, בין היתר, על המסים. יש להודות שאם יש במדינת ישראל שטח אשר בו קיימת במשך חמש־עשר השנים האחרונות איזו יציבות, הרי

נוכל לתאר לעצמנו כי במדינת ישראל תפרוץ שביחה כדוגמת השביחה שפרצה בניוירוק, שביחת התחבורה, בעיר של למעלה משמונה מיליון תושבים? מה היה קורה אצלנו אילו פרצה שביחה כזאת, והיא נמשכת זה שבועיים? קודם כל היו באים בטענות לממשלה.

(קריאה: כבר היו דברים מעולם. היתה שביחת קואופרטיבים.)

קשה המלחמה נגד הלכירות, וגם ההסתדרות צריכה לדעת כי דעת הקהל תומכת בה.

כל מחשבה בדבר בוררות חובה במסגרת של חוק עלולה להחטיא את מטרותיה. אני סבור כי ככל שניתן להסתדרות שלנו לא רק סמכויות פורמליות, אלא גם את הגיבוי המוסרי, ונשתדל כולנו, כי האמון בה יגבר, הן על ידי שכנוע והן על ידי מעשים — כן יגדל הסיכוי כי גם בתחום זה נוכל לנהול נצחון.

איני יכול לקבל את דעתו של חבר-הכנסת ספיר כי הוכחה מוחצת היא במדינת ישראל, שכל המשק ציבורי וכל משק ממלכתי מהווים מעין חממה, ואילו המשק הפרטי — שאני לפי גירסה זו אפשר לדמות, כי אנו עדים במשק הפרטי לשיא היעילות, לשיא הפריור, שלא כבחממה, שלא כבמשק האחר. אולי נדחה ויכוח זה לדיון שיתקיים על התקציב, אולם איבא דוגמה: אני מביא לפחות ענף אחד שכמעט כולו נתון בידיים פרטיות, והוא ענף הטקסטיל, ולא שמעתי עדיין כי ענף זה הוכיח את יעילותו. הוא הדין לגבי האשמה שהטיח חבר הכנסת ספיר כלפי הממשלה בדבר כשלונה במדיניות ההשקעה המוניטרית שלה, בהיותה מעוניינת בבעלות. גם כאן עובדה היא, כי בנקים פרטיים עושים עסקים נפלאים, אך לא ברצו שהם מתיישבים יחד. רק אתמול קיימנו בוועדת הכספים דיון על הבנק לפיתוח התעשייה. בבנק זה עומדות השקעות המשק הציבורי ללא כל פרופרציה להשקעות הבנקים הפרטיים. אף על פי כן בעלות הממשלה מהווה רק 26%, וזאת על אף הביקורת שנמתחה על ידי מבקר המדינה על החלטתה של הממשלה לוותר על הבעלות, שעה שהשקעותיה גדולות, הן במניות והן בפקודנות. ומותר לי להגיד כי הבנק הזה עושה עסקים לא רעים והרווח ברוטו לשנת 1965 הוא 63 מיליון ל"י בקירוב, מזה שולם מס הכנסה בלבד סך 11 מיליון ל"י, וכן סך 6 מיליון ל"י דיבידנד לממשלה. ואי-אפשר להגיד כי זה אחד העסקים הגרועים של ממשלת ישראל בתחום זה.

על כל פנים אין להעלות על הדעת שאנו מתחרטים על המדיניות שהיה בקויה קודשה בעבר, ומדיניות זו היא המוצעת לפנינו היום בקויה היסוד של הממשלה. הממשלה תמשיך לעודד את כל צורות המשק במדינה: הן הפרטי, הן הממלכתי והן הציבורי.

חברי הכנסת הנכבדים, ראש הממשלה הביא לפנינו היום, בהרצאתו וכן בקויה היסוד של הממשלה החדשה, תכנית פעולה מקיפה. על ביצועה של התכנית תהיה עוד הזדמנות לחברי הכנסת, הן מהקואליציה והן מהאופוזיציה, לעשות את החשבון עם הממשלה בעת הדיון על התקציב. קויה היסוד שהובאו לפנינו הם מצויינים. אחד מחברי הכנסת אמר, שקויה היסוד הם מליצות. ואני אומר: זוהי תמצית החיים של המדינה, בקויה היסוד גלומים ערכים ומשימות של מדינת ישראל.

אני רוצה לאחל לחבר-הכנסת לוי אשכול, המיועד לראשות הממשלה החדשה, שיצליח להגשים את תכניתו ואת קויה היסוד של הממשלה, ובכך יחוק את מדינת ישראל הן כלפי העם והן כלפי אומות העולם.

ודבר זה משפיע על כל התפישה שלהם לגבי פרוץ העבודה והתפוקה. ייתכן שדבר זה מחייב שינוי רדיקלי. מה יכולה לעשות בענין זה הממשלה אם לא נפתח את צרוגם והבתנם של העובדים המועסקים בשירותים השונים? האם על ידי חוק נפתור את הבעיה? והרי חבר-הכנסת ספיר מציע לחוקק חוק בתחום זה. האם אפשר בעזרת חוק לפתור דבר הנהוג במשך עשרות בשנים גם בעיריות, גם במשרדי הממשלה, חוץ מאשר במוסדות ההסתדרות, ולא במרכזיים, אלא במקומיים, שהדבר כבר קיים ויום העבודה מחולק שם לשניים, ועובדים גם אחרי-הצהריים? אם כוונתנו רצינית — עלינו לבחון זאת. ואני מברך את ראש הממשלה על הודעתו שתיבחר ועדה מוסמכת, שמתפקידה יהיה להציע תכנית שתוכל לעמוד במבחן, כי אין להסתפק בדברי מלל, ולא די אם רק נדבר על כך.

אני יודע כי יש חברי כנסת רבים הסבורים, שרק בעזרת חקיקה יש לפתור בעיות אלה.

דבר שני: שמחתי מאד לשמוע דווקא מפי חבר-הכנסת ספיר מלת כבוד, דרך ארץ והוקרה כלפי הסתדרות העובדים. זה באמת חשוב. נכון שחיכיתי לזאת למעלה משלושים-וחמש שנה, אך טוב במאוחר מאשר לעולם לא. ואני חושב כי הצדק עמו בהעמידו במרכז הענין, לא רק במדינת ישראל, אלא בארצות העולם כולו, את העובדה כי מדינה מודרנית, מדינה מתקדמת, שלא תמצא לשון משותפת עם העם העובד, לא תצליח — לא למשק, לא לפיתוח ולא לכל אותם האטריבוטים ההכרחיים למדינה מודרנית.

אולם רוצה אני לשאול את חבר-הכנסת ספיר, אם חברי לסיעה תמכו תמיד בהשקפה זו, או אם זה התחיל דווקא בסיווגם של עובדי המדינה, וכאן נכשל שר האוצר בכך שלא ידע לצפות מראש. האם ציבה התחילו השביתות של הארגונים המקצועיים בלא אזהרה כלל, מה היתה התמיכה שקיבלו מהשולחנות האלה שחבר-הכנסת ספיר הירבה לדבר עליהם, וכיצד נהרס האמון כלפי ההסתדרות ומוסדותיה, ואיך נפגם האמון ההדדי הזה — האם לא בעזרת העידוד של חלקים מסויימים בבית הזה?

אי-אפשר לקיים מדיניות רק על פי חוקים וצווים. כל חוק וכל תקנה, אפילו של בית זה, זקוקים לאווירה אוהדת ומחממת. אי-אפשר לעשות זאת באווירה אחרת.

יחד עם זאת יודע אני כי ההסתדרות שלנו מוכרחה להיות ערה לבעיות אלו. בוועידת ההסתדרות הנהדרת, שהתקיימה לפני שבוע, עמד במרכז הדיון, מלבד אותם דברים נוספים שהם הכרחיים, חיזוק המרות והזיקה של פועלי ישראל לארגונם, המזכיר הכללי של ההסתדרות רמו בדבריו ובהרצאתו המעמיקה על השינויים שיש בדעתו להציע למוסדות לגבי בוררות מוסכמת בתקופת קיומו של החוזה. אולם מה בעצם פירושה של בוררות חובה? היא בכל חוזה עבודה נאמר מפורשות, שאם יתעוררו חילוקי דעות — יש לקיים בוררות. והאם חושבים חברי כנסת נכבדים שרק על ידי חקיקה ניטב לעצמנו? עלינו לדעת שיש ארצות שבהן אין העובדים בשירותים הממלכתיים רשאים לשבות, וביניהן ארץ מתקדמת מאד כמו שבדיה. מתברר כי גם לגויים יש שכל, ואם אין לפועלי הרכבת אפשרות לשבות לפי החוק — מה עושה מזכיר פועלי הרכבת? הוא ממציא מכתבי התפטרות של כל פועלי הרכבת, כי הרי לשבות אסור, אך להתפטר — מותר.

ואני רוצה לשאול: האם להפאניקה המתעוררת אצלנו כאשר פורצת שביחה של שירות כלשהו, היא המדוברת את הממשלה להיכנע? האם לא העצבנות שלנו עושה זאת? האם

זו מעולם ממשלת המשך, אלא ממשלת אנטי-המשך. הממשלה הנוכחית איננה אלא המשכו של אותו העדר המשך. ממול הקו הקודם לא הוצב קו חדש, אלא הורגש הרצון לערוך חשבון עם בעלי הקו הקודם. דבר זה ימשך כנראה גם בעתיד. האנ טומיה של הקואליציה מבטיחה זאת. חלו בה שינויים מעטים בלבד. וגם אלה בתחום ההרכב המפלגתי, יותר מאשר בתחום הקונפציה המדינית.

מפ"ם שנעובה לנפשה עליידי הממשלה הקודמת — הצ" טרפה לממשלה הנוכחית. אך מפ"ם שנצטרפה שוב אינה מפ"ם שנעובה. כי הפעם שמענו ממנה רק נכונות להצטרף, כאשר האורים והתומים האידיאולוגיים שקעו באבק דרכים.

השתנו במקצת יחסי הכוחות בין מפא"י לבין אחדות הע" בודה. אחדות העבודה נפרדה מן הממשלה הקודמת בשני שרים, והיא חוזרת בשלושה שרים. ריבוי בלתי-טבעי זה לא נולד בקלפי, אלא בא כתוצאה מכושר תמרון נאה שהוכיחה מפלגה זו. היא יצרה מערך שמפירותיו היא נהנית כאילו היה הוא איחוד. אך היא נשארה עצמאית כאילו לא קם מערך כלל.

חיווך כוחה של אחדות העבודה בהסתדרות ובממשלה כרוך כמובן בנסיגה שלה ממספר עמדות עקרוניות. היא הש" לימה עם קיום יחסים דיפלומטיים עם גרמניה — דיפלומטיים גרידא. היא "שכחה" את העדרו כביכול של הפיקוח הפר" למנטרי על מערכת הבטחון. והיא נהנית מהשיגי המערך בקרב הממערד הבינוני והאמרי, אף-על-פי שהיא יודעת שאנורחים אלה לא הצביעו בעד השקפותיה הסוציאליות, אלא בעד הפרך" טיקה הכלכלית של שר האוצר, העומדת בסתירה גמורה לכל מה שאחדות העבודה דוגלת בו.

למדנו, אפוא, שהעמדות נועדו לתפארת המליצה.

מפא"י, ששמה נגרר מאחריה, אין לה מה להביא. לכאורה היא מורכבת מאותן החוליות, אלא שאין אלה מצטרפות לחוט" שדרה של ממש. התכנית לשינוי שיטת הבחירות נגנזה, הגישה הממלכתית נדחקה לקרן זווית, המדיניות הבטחונית מצטיינת בכפוף חם, במתינות תקיפה.

מנחם בגין (גח"ל):

זה דווקא המשך.

שמעון פרס (רפ"י):

גיוון הדעות פינה את מקומו למשמעת שאינה יודעת רחם. אחרון הלא-מסכימים בממשלה, הד"ר דב יוסף, שימש להפ" תעתו הגמורה דוגמה נוספת למשטר השולל כביכול הדחות. כאמור במשלי: "ישמע חכם ויוסף לקח". הד"ר יוסף שאל, וראויים דבריו שיישמו בסטנוגרמה של הכנסת: "מה נותר אפוא להסכרת הדחת? העובדה שלא הפגנתי הונדיות עיוורת עם כל מהלך ומהלך שנעשה בקשר לפילוג שנעשה במפלגה, אלא העזתי להביע את דעתי שלי?" והוא מוסיף: "ייתכן שהש" ליתי את עצמי בדבר קיום חופש המצפון והדיבור במוסדות המפלגה". על מכתבו של הד"ר יוסף הגיבו מלשכת ראש המ" שלה כי אין תגובה. אך את התגובה האמיתית נתן ראש הממשלה עוד אמש, במנותו את יעקב שמשון שפירא כשר המשפטים. ד"ר דב יוסף ענש על חוסר ציות עיוור. עורך-הידין שפירא קיבל פרס בעד דברי בלע.

היו"ר ק. לוז:

אני מבקש לקחת את המלה הזאת בחזרה.

שמעון פרס (רפ"י):

לא.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ג'בר מועדי.

ג'בר מועדי (השיתוף והאחווה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני שמח לראות, כי ראש הממשלה מר לוי אשכול הצליח להקים ממשלה חדשה על בסיס רחב. אין ספק, כי קואליציה שהוקמה על בסיס רחב גותנת לממשלה היכולת המספקת למילוי משימותיה של המדינה.

דאגה אופפת אותנו כל אימת שאנו שומעים על מירון החימוש באזורנו, אולם דבר זה אינו צריך לרפות את ידה של הממשלה מלהמשיך במאמציה להשכנת השלום.

אשר לאזרחים הערביים, הרי מספרם מגיע לרבע מיליון בקירוב. על הממשלה לעשות כל מאמץ כדי למזגם בכל שטחי החיים תוך הענקת משרות לבוגרי האוניברסיטה והמשכילים בכל משרדי הממשלה.

אנו מקווים שהממשלה החדשה תפתח במסע תעמולה באמצעות העתונות, השידורים ואמצעי הסברה אחרים לשם הגברת ההתקרבות בין הערבים והיהודים במדינה. דבר זה עשוי לחזק את היסודות החיוביים ולהחליש את האלמנטים ההרסניים.

עלי לצייין כאן כי קיימת בעיה רגישה, והיא בעיית הריסת בתים אשר הוקמו ללא רשיונות ואשר בעליהם הקימום בכורח המציאות. אנו מקווים שמשטר הפנים יפעל לתת רשיונות בניה לנוגעים בדבר.

ברצוני לבקש ממשרד ראש הממשלה שיתן את דעתו על בעיית השיכון לסטודנטים הערביים באוניברסיטה, שמספרם הוא בלתי-מבוטל.

אנו תובעים מהממשלה, בין היתר, להשלים את תכניות הפיתוח והמפעלים הכלכליים והתרבותיים, כגון פיתוח רשת החשמל, בניית בתי-ספר במידת הצורך, וכדומה.

ברצוני לפנות מעל דוכן זה לשר הדתות, שיגשים את ההבטחה, שניתנה בשעתי בפני ועדת המינויים, למנות קאדי רביעי לעדה הדרוית. הגשמתה של הבטחה זו תסייע לשמור על זכויותיה של העדה.

כן אני פונה למשרד הבטחון ולמשרד העבודה לפעול במשותף לשיפור מצבם של החיילים הדרוזים המשוחררים, המפוזרים על פני המדינה מדן ועד אילת. אני מבקש ממשרד הבטחון ומשרד העבודה לעשות הכל לשיפור תנאי העבודה והמגורים של החיילים המשוחררים ולהעלאת רמת חייהם.

ממשרד המשטרה אני מבקש להעביר את חיילי משמר הג" בול למשטרה האזרחית ושירות בתי-הסוהר ולמנותם במשרות מכובדות, שישביעו רצון החייל אשר שירת את המדינה במשך שבע-עשרה שנה, בעמדו על משמר הגבול בנאמנות ללא סייג.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרס, ואחריי לחבר-הכנסת אליאב.

שמעון פרס (רפ"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לאחל לממשלה החדשה, שאין בה הרבה חדש, הצלחה במעשי ידיה. אני מודה שזו ברכה יותר מאשר תקווה — ככלות הכל אין זו ממשלה של פנים חדשות, או בשורה חדשה או לפחות תכנית ברורה, אלא ממשלה בת הלך-רוח; אני מקווה — הלך-רוח חולף. מה שנקרא היה לפני הבחירות ממשלת המשך, לא היתה

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (בן-גוריון, פרס, לוז, בגין, אבנרי, מיקוניס) —

הערבית אלא לעדותיה של ישראל, הבטיח ראש הממשלה יחס נאה לדברי בורגיבה. בורגיבה אמנם לא הציע אלא להשיג את מטרות המלחמה של הערבים בדרכים מדיניות. אלא שראש הממשלה לא התייחס לדברי בורגיבה —

מנחם בגין (גח"ל):
זה נכון.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
זה בהחלט לא נכון.

שמעון פרס (רפ"י):
אתה גם תמכת בכך-בלה והתפעלת ממנו. יש לנו זכרון טוב מדי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אתה גם תמכת בפראנץ יונף שטראוס. יש גם לנו זכרון טוב.

שמעון פרס (רפ"י):

שטראוס עזר למדינת ישראל לא פחות מכל גרמני אחר.

שמואל מיקוניס (מק"י):
אוי ואבוי לעזרה הזאת.

שמעון פרס (רפ"י):

אני יודע שאנו חלוקים בדעות, ולא במקרה.

— אלא שראש הממשלה לא התייחס לדברי בורגיבה, כי אם לדברי אותם חוגים בישראל שהיו רוצים לשמוע דברי בורגיבה הד לדבריהם הם.

כדי לאזן, נזף ראש הממשלה גם בנאצר, ומילא הוא מניח בוודאי שהדבר ירגיע את המתייחסים ברצינות לאימוני של הנשיא המצרי.

לאלה בישראל ששוכנעו בצורך לקיים יחסים עם גרמניה — היחסים האלה קיימים. לשוללים יחסים אלה אומר ראש הממשלה שהוא שולל התעצמות מעורפלת של גרמניה. אין זו התחייבות מופרת מדי, שכן ספק אם הדבר תלוי בעמדותיה של ישראל.

בהזינוי לניסוחים אלה אני שואל את עצמי: האומנם בדבריו על רוסיה, גרמניה, תוניסיה, מנסה ראש הממשלה להניח את דעתם של אחדות העבודה ומפ"ם, או שמא הוא סבור באמת שהמעצמות הגדולות דומות למפלגות שלנו בישראל? שמא הוא סבור שעליידי ניסוח קצת מתוק וקצת מעורפל, אפשר לגייס תמיכתן בקואליציה מאוחרת מאד זו של המערך?

זכור לנו בוודאי כיצד לפני שנה וחצי, למשל, „השתפרו“ פתאום יחסינו עם רוסיה הסובייטית, ממש הפלא ופלא. שילמנו לברית-המועצות — מישראל באהבה — את הסכום שהיא דרשה בעד מגרש הרוסים בירושלים, ומיד נערכו חגיגות כאילו רכשנו מגרש פוליטי ברוסיה הסובייטית. דומה היה כאילו פתרנו כבר את כל בעיותינו עם „המפלגה“ הזאת ששמה רוסיה.

כולנו זוכרים כיצד נסעו שרים לשוק המשותף וכיצד הצליחו פעם אחרי פעם לכלכל יחסינו עם השוק המשותף כאילו היה זה משא-ומתן קואליציוני. היום אנחנו יודעים בבירור שלא היה שיפור של ממש ביחסינו עם המעצמות. הרוסים מואיפים להורים נשק חדיש למצרים; השוק המשותף סגור כפי שהיה. ולפי דבריה של שרת החוץ נחתמו עיסקות נשק בין „מעצמות מערביות ושליטים ערביים“ (ניסוח זהיר מאד), אבל אפילו הודעה מתונה זו עוררה פעולת תגמול,

דוד בן-גוריון (רפ"י):
אלה דברי בלע.

שמעון פרס (רפ"י):

אם הוא אומר עלי שאני ניאורפאשיסט ועל בן-גוריון שהוא פתחן — אלה דברי בלע. מדוע אלה אינם דברי בלע?

היו"ר ק. לוז:

הדברים לא נאמרו כאן בכנסת.

שמעון פרס (רפ"י):

אינני מתייחס לדברים בכנסת, אני מתייחס לדברי בלע שיעקב שמעון שפירא אמר מחוץ לכנסת.

דוד בן-גוריון (רפ"י):

בשליחות ראש הממשלה שלכם.

מנחם בגין (גח"ל):

הביטוי „דברי בלע“ הוא ביטוי פרלמנטרי.

שמעון פרס (רפ"י):

הוא היה זה שתיאר את האדם שעמד בראש המדינה כפתחן, ואת חבריו — כניאורפאשיסטים. איש זה מיועד לעמוד בראש משרד המשפטים של המדינה כולה, שבה הצדק צריך לא רק להיראות, אלא גם להיעשות ולהישמע. הנה, אם כך, בנושא אחד חברו הידרדרויות רבות, הדחה מפתעת, קירבה דוחה, לעורר פחד מצד אחד וציות מצד שני.

קנה-המדיה, אם כך, הוא שמירה על השררה, הגברת עצמתה, ריכוזה במידה גוברת והולכת בידי קבוצה הולכת ופוחתת. שמירה על השלטון מחייבת טיפוח ניכר של יחסי ציבור ועתונות, ועל כן למדה הממשלה להחשיב את מה שאומרים עליה יותר מאשר לחשוב — ולכבד — את מה שיש לה להגיד.

בפרקי היסוד הוכנסה פיסקה כי „יוקפד על אורחות תרבות ויחסי כבוד הדיי בין אורח לאורח ובין אורח לכלל“. אפשר לכלול כמובן גם פיסקה כזאת. אבל הממשלה תיטיב לעשות אם במקום נסח רעיונות נעלים כאלה, תשתמש בהם הלכה למעשה. לא הניסוח מתחנן, כי אם הדיוגמה. ומה שראינו ערב הרכבת הקואליציה, ומה שראינו בתקופת הבחירות, מראה שאפשר לכתוב בדרך זאת ולנהוג בדרך אחרת.

קואליציה זו זכתה לקולות לא מעט הודות לתעמולה שלילית. היא יצרה דחליל של סכנה לדמוקרטיה וכיסתה בנוצות פרסומת את העובדה שלה לעצמה אין לא פילוסופיה פוליטית ולא תכנית כלכלית ולא כשרון אמיתי לליכוד. שיטה זו זכתה גם לביטוי נוסף בפרקי היסוד עליידי הבטחה לחוקק חוק ש„יגן על המשטר הדמוקרטי מפני מעשי אלימות והת-נכלות“. כמה טוב שיהיה חוק כזה! אבל הסכנה הממשית לדמוקרטיה הישראלית אינה בהתנכלויות אלימות לה מבפנים; הסכנה היא שתיהפך לדמוקרטיה משותקת וקפואה, שבה המי-קוח הבלתי-פוסק בא במקום התכנית המוסכמת, שבה מלה אינה מלה, התחייבות אינה התחייבות, וההבטחת ערכי „צדק“ כרוכה בעיוותי-דין.

הרכבת קואליציה זו הוכיחה שאין כל קשר הגיוני או פורגורמתי בין תוצאות הבחירות לבין חזירת הממשלה. שיטת הבחירות הנוכחית מאפשרת יותר ליכוד לשלילה מאשר ליכוד לחיוב. אין היא מבטיחה יציבות, כי אם התקרשות.

שמעון את נאומו של ראש הממשלה. בחלק הנוגע למדי-ניות החוץ והבטחון יכולנו לחוש בנטיה הנעימה כשלעצמה לספק עמדות פנים בבעיות חוץ. היה זה עץ אשוח שעליו מתנות לכל. למתייחסים למשל את העדר השלום לא לנוקשות

באוזני הערבים — יבוא השלום; ואסכולה ריאליט, הרואה — בצער — את איבת הערבים בכל חומרתה ומסיקה מאיבה זו את הצורך בהרתעה של ממש.

האסכולה הרומנטית הרבתה להשלות את עצמה ואת זולתה. בערב קום המדינה הטיפה להשיג שלום על-ידי קצת ויתורים על שטח, על עליה, על עצמאות — ודעת הערבים תפוייס. מאז היא נאחזת בכל סיכוי חולף ומדומה כבעוגן הצלה. בדיון על הפליטים היא רואה דיון על השלום. כשבין בלה עלה לשלטון, נדמה לה שנפתחו ארובות השמים; כשי בורגיבה נואם, נדמה לה שזו התחייבות מצרית; כשהרוסים חוקפים את גרמניה המערבית, לא המורחית, נדמה לה שנפתח פתח; כשברית-המועצות רוצה לפרו את המזרח התיכון מן הצי השישי המצוייד בנושק אטומי, היא רואה בכך הקלה לישראל. והסבורים אחרת נראים לה כבטחוניסטים נוראים, מחרחרי מלחמה, בועטים בשלום.

האסכולה הריאליט רוצה, בסופו של דבר, מה שרוצה האסכולה הרומנטית: שלום. אך היא מביאה בחשבון כי הדרך לשלום רצופה גם מאמצים שאינם פופולריים. אסכולה זו רוצה לערער את אמנות הערבים בסיכוייהם להגשים בחזרה את תכנית הוועה של השמדת ישראל.

השאלה הראשונה היא: מה היא המטרה המרכזית שיש ברצוננו להשיג בעשור הבא? ומשנקבעה המטרה — שהיא סילוק סכנת המלחמה — יש לנהל בהתאם לה מדיניות, ולא יחסי ציבור.

המעצמות הגדולות, וכן ארצות ערב, חיפשו בישראל נקודות-חורפה, מדיניות וצבאיות. הטילו אמברגו על אספקת הנשק; הציעו לצמצם את גבולותיה של ישראל. רצו לאלצה לקבל פליטים, התעלמו מחסימת מעבריה הימיים והיבשתיים. ישראל לא נרתעה מכל אלה, ואף כי היו לה מומנטים בלתי-נעימים מבחינה מדינית, בכל זאת ענין הנשק סודר במידה מרובה; הדיבורים על "נקודות נשיקה" (kissing points) בנגב נעלמו; מצרי אילת נפתחו.

הלחץ נשאר לחץ, אם גם בנושאים אחרים, ובמיוחד בשני נושאים: פליטים וקירון גרעיני. ודאי שרב הוא הפיתוי שלא להופיע נוקשים ועקשנים בנושאים אלו רציניים, אך כל חולשה של ישראל בהווה תמטי עלינו אסון בעתיד. על ישראל להבהיר בהבהרה שאינה משתמעת לשני פנים, שתנאי מוקדם לדיון בנושאים אלה הוא דיון סביב שולחן של שלום.

מדוע מעכבים הערבים את פתרון בעיית הפליטים? האם מפני שגורל הפליטים נוגע ללבם? מדוע דן האו"ם בבעיית הפליטים מדי שנה בשנה, ואינו דן במדיניות הלוחמה של הערבים, האם מפני שסכנת המלחמה פחות עקרונית ופחות בוערת מבעיית הפליטים?

הוא הדיון לגבי פירון גרעיני. מדוע לוחצים עלינו בנושא זה? מפני שהערבים חרדים שמא כוחה המדעי של ישראל עשוי להפריע להם לקרוא מלחמה על ישראל? מדוע חייבים הערבים לפחד מפני כוחנו המדעי — כאשר הם יכולים להשתחרר מפחד זה על נקלה, בעשיית שלום?

הערבים רוצים שלא נקשה עליהם, או על דמוונם, את מלאכת ההתקפה עלינו. זהו אלטרואיסם נוגע ללב, לא ללבנו.

אם ישראל תנהל מדיניות עקיבה בנושאים אלה ולא תתפתה לתכסיסים חולפים, תשרת בכך לא רק את ישראל, אלא גם את השלום. גם את השלום הדרוש לעמי ערב, אם כי לא לשליטי הנוכחיים כנראה.

מדיניות כזו תדרוש ליכוד לאומי, לפחות בתחום הבטחון. מדיניות כזו תדרוש מתח חברתי, אך מתח הפונה למטרה

וה"ניוירוק טיימס" מן ה-7 בינואר 1966, תחת הכותרת "ישראל מתכוננת לרכוש טילים צרפתיים", מתחיל את הכתבה שלו במשפט הבא: American Officials believe that Israel entered a secret arms contract with France.

ייתכן שכוונת הכתבה הייתה להפנות את זעם הערבים לכתובות אחרות, תוך בלימת קולות המחאה שנשמעו בארצות-הברית נגד הסיוע לארצות ערב, אך היא גם האירה את התשלכות החמורה שלתוכה נכנסו יחסי ישראל-ערב, כי בנוסף על האיבה הערבית — אפילו איננה איבה מצד כל ערבי בודד — מעיקה על המצב המדיני במזרח התיכון העובדה שקיימת התחרות בין מעצמות העולם לרכוש את לב הערבים גם במטבע ישראלי וגם בחימוש מודרני.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
בזמנכם זה לא היה?

שמעון פרס (רפי):

תשמע עד הסוף. לא כדאי לך להפריע לי כל פעם. האם אני אומר שזאת עשתה הממשלה?

רב הפיתוי בממשלה, ובזאת אני מאשים את הממשלה, להופיע כממשלת הישגים ושלטון מרגיע. זו היא אחת השגיאות הקשות שלה בעיניי חוץ כבעיני פנים. אין ממשלה שהיא אחראית לכל ההתפתחויות החיצוניות, אך הממשלה אחראית לפירושים ולמסקנות שהיא נותנת להתפתחויות אלה.

עוד בחודש אוקטובר, ערב הבחירות, שמענו משרי הממשלה המיועדים — ועל סמך זה ביקשו מנדט מהעם — כי "העזנו להצליח", כי (אני מצטט): "כל מי שיצלם את יחסינו עם מדינות העולם היום ויעמיד התצלום מול תמונת יחסינו הבינלאומיים לפני חודשים שלוש, יקבל רושם מובהק של התבצרות" וכי "אני מאמין שהמצב במזרח התיכון השתפר"; וכי "ישראל ומדינות ערב מתקדמות אולי לנקודת מפנה" וכי "אפשר לחשוב כי עתה יקדיש נאצר את מאמציו לשיפור תנאי החיים בארצו" וכי "תושבי ירושלים יכולים לישון במנוחה, כי יש מי שדואג לבטחונם".

לשא מיוחד הגיעה גם ההודעה ש"מה שאירע באמת הוא שהרחבנו את חוג הידידים והספקים שלנו". כיום אנו יודעים כי לא אנתנו הרחבנו את חוג הידידים והספקים, כי אם חוג הידידים הרחיב את חוג הצרכנים שלו, בעיקר לעבר ארצות ערב. וכי נאצר אינו "מקדיש את עיקר מאמציו לשיפור תנאי החיים בארצו", אלא מוסיף להוציא סכומים מרובים לרכישת נשק ולפיתוחו. הואיל ואין זה רק ויכוח בין סיעות פרלמנט-ריות, אלא גם ויכוח בפני העם, מן הדיון לומר דברים ברורים: אנו רחוקים מן האפשרות של "שינה במנוחה".

על תושבי ישראל לזכור כמה דברים: ההתחרות בין המעצמות לרכוש את לב הערבים לא פסקה, כי אם התגברה; מאמצים אלה מביאים לכנפם יותר נשק, נשק חדיש יותר, יתר עירוד ויתר צמאון ללב הערבים; כי אין זה סוף ההתחרות, לא מבחינת המשתתפים בה, ולא מבחינת המחיר שהשתתפות זו עולה. עוד תתווספה מעצמות בהתחרות זו, והמעצמות הללו תאפשרנה לערבים לרכוש יותר ידע, יותר כמויות ובא"י כוח משוכללת יותר.

על אף "הגל הקל" וה"הקלה הבינלאומית" כביכול, עלינו לזכור כי עניני הבטחון יוסיפו לעמוד עוד תקופה ניכרת במרכז תשומת-הלב הלאומית שלנו.

עניני הבטחון התרכזו עד עתה בשתי אסכולות: אסכולה "רומנטית", המאמינה שאם נבחר בזמירות הנכונות להשמיען

שנבחרה בבחירות דמוקרטיות, אך נוסף להיאבק להקמת ממשלה שנוכל לכבד גם את דרכיה. לא השלטון צריך לשמש יעד לדמוקרטיה, אלא מטרת יסודית וברורות חייבות להדריך שלטון חופשי.

אין אנו תולים, לצערנו הרב, תקוות מרובות בדרכה של ממשלה זו. אנו בטוחים כי העם יבחר לבסוף בדרך הנכונה ובממשלה שתוליך אותו לקראת דרך זו.

הי"ר ק. לוו :

רשות הדיבור לחבר הכנסת אליאב.

אריה אליאב (המערך):

כבוד היושב ראש, חברי כנסת נכבדים. דומני כי אכנס דיסונאנס מסויים לאחר דברי חבר הכנסת פרס, ואיני מצטער על דיסונאנס זה. איני פולמוסן מקצועי ואין כוונתי לענות לו או לכמה חברי כנסת אחרים על הדברים שהשמיעו כאן. זה בוודאי ייעשה בהזדמנויות בעתיד הקרוב. אסתפק איפוא בדברים שהכינותי לפני מה שנאמר כאן היום. כחבר כנסת חדש, אמנם כבר לאחר נאום הבכורה ולאחר כל גינוני הנימור-סין הכרוכים בנאום כזה, ארשה לעצמי להשתמש עדיין, ולא לזמן רב, בזכות הטיروנות שלי בכנסת ולדבר ביום זה של הצגת הממשלה החדשה בכנסת על נושא העלול אולי להיראות, לחברים הוותיקים מכל הסיעות, כנדרוש. כוונתי ליחסי אנוש בכנסת וליחסים בין קואליציה לאופוזיציה.

אחד הרשמים היפים שקלטתי בימים הראשונים לשבתי בכנסת, היה, ועודנו גם כיום, הרושם מיחסי אדם לחברו בין חברי הכנסת הוותיקים מעבר ומעל לסיעות ולמפלגות.

הגעתי, כמו כולנו, לכנסת לאחר חצי שנה, בערך, של מערכת בחירות ארוכה מדי, סוערת, מרה ומכאיבה מדי. וביום ההשבעה, לאחר הטקס החגיגי, ניגש אלי ראש אחת הסיעות היריבות במרכאות — ועוד אגע, בהמשך דברי, בטעמה של יריבות זו —, הציג עצמו וביקש ממני לעשות לו היכרות. עם עוד כמה מחברי המערך החדשים שנכנסו לכנסת. עשיתי זאת ברצון, בשמחה וגם בהפתעת-מה.

בהמשך הזמן למדתי כי עבודה שוטפת בוועדות הכנסת נעשית, בדרך כלל ובסך הכל, בהרמוניה, וכי הוועדות לא רק שהן הכלי החשוב ביותר לעבודת החקיקה אלא שהן הופכות להיות מה שהסוציולוגים קוראים קבוצה ראשונית — "Primary Group", וכי הדיבורים והשיקולים בהן הם לרוב ענייניים, שקולים ורציניים. כן נוכחתי, — ושוב אני זוקף זאת לזכות המסורת הארוכה-יחסית והיפה של ותיקי הכנסת, — כי גם בתוך הכנסת וגם מחוץ לכתליה, קיימים בדרך כלל יחסי כבוד הדדי בין אדם לחברו.

אני מקווה כי חברות החברים החדשים, שבדרך הטבע הם קצת יותר צעירים, בכנסת הישית ומכל הסיעות בתוכה, — ואנחנו מונים דומני בין רבע לשליש מחברי הכנסת, — תמשיך ותגביר מסורת טובה זו לאורך כל התקופה שבה נשרת את ציבור הבוחרים ואת המדינה בבית הזה.

אמרתי דברים אלה לא לשם תפארת המליצה ולא כתשלום מס שפתיים למישהו, אלא מתוך אמונה כנה כי כך צריך להיות, כי כך חייבים אנו לנהוג וכי אסור לנו, ממש אסור, לנהוג אחרת.

הוויכוחים וחילוקי הדעות בקשר למכלול בעיות חינוך ילודותנו כל הזמן. אין אני חושב במושגים אוטופיסטיים של

חשובה ואמיתית. מדיניות כזו תדרוש עצמאות כלכלית, כלכלה שתגביר את העצמאות. מדיניות כזו תקשה קצת על הדיפלומטים שלנו, אך תציב לפנינו מטרה מרכזית.

מדיניות כזו, הרואה בבהירות סיכוי של חיסול סכנת המלחמה, תוך פרק-זמן נראה לעין, מחייבת שישראל לא תפגר גם בנשקה הקונבנציונלי, ושנשק זה יהיה פטור מסייגים מדיניים חיצוניים.

לשם כך עלינו לשמור על יחסינו המסורתיים עם הרפובליקה הצרפתית. קשרים אלה הם בעלי ערך רב יותר משניתן הדבר לביטוי במחירים כספיים כל שהם. אין להחליף שיקולים פוליטיים בשיקולים כספיים. אלה כאלה חייבים למלא תפקיד, את התפקיד המתאים.

יחסינו עם צרפת מצטיינים ביתרונות חשובים. קיבלנו ממנה את הכלים שהיו דרושים לנו; קיבלנו אותם לפי שיקול-דעתנו ובכפוף לשיקול-דעתנו בלבד; וכחוצאה מן הזמן שהלף — עשר שנים רצופות — הווססו גם מימד של יציבות ליחסים אלה. יחסים אלה צמחו באקלים מיוחד וטופחו בתשומת-לב מרובה, ויש להוסיף ולשמור על אלה.

ארצות-הברית שינתה את מדיניות האספקה שלה כלפי חלק מן העולם הערבי, וממילא גם כלפינו. אך העולם הערבי איננו תלוי, גם אחרי שינוי זה, במקור האמריקני גרידא. ישראל חייבת אף היא לשמור לעצמה מספר ברירות, ומספר ברירות מכסימלי.

מדיניות כזו חייבת להוסיף לטפח את כושרו, ממלכתיותו, עוצמתו ואירוגו של צה"ל.

מדיניות כזו מחייבת פיתוחה והעלאתה של הרמה המדעית של ישראל, של המדינה בכללותה ושל מערכת הבטחון בפרט. מאמץ מדעי-על-פי טבעו, נמשך לפחות שבע או שמונה שנים, כפליים ממשך כהונתה של הכנסת. יש להתייחס איפוא למאמצים מדעיים בעקביות, בסבלנות, בראיית הנוגד. לצמצם יש מנגנונים ולא מאמצים מדעיים. כי עלינו לזכור שישראל עשויה למצוא את עצמה לתפע, כשבידי הערבים יתרון בנשק רגיל או יתרון מדעי שהובא מבחוץ. רק פעילות עצמית מוגברת — במדע ובייצור — תפצה פער אפשרי כזה.

הי"ר ק. לוו :

זמנה של סיעת רפ"י הסתיים. למעשה היא עברה על זמנה בחמש דקות.

בנימין שחור (מפד"ל):

אני מציע עשר דקות מזמנה של סיעת מפד"ל.

שמעון פרס (רפ"י):

אומר כמה משפטים לסיים. אני מצטער שלא אוכל לפתח את קו המחשבה שלי על המדיניות.

"הן" נאמר לכל שלום אמיתי במזרח התיכון; "לאו" נאמר לכל תחליף לו — משעשע או קוסם ככל שיהיה. ואין לומר "הן" ו"לאו" בנשימה אחת. עלינו להסביר את מדיניותנו, אך לא לכפוף את המדיניות לצורכי ההסברה.

כנסת נכבדה, אני יודע שעייפות וסתגלנות פוקדות לאח-רונה את ישראל. אני מקווה שהממשלה לא תיפול קרבן לכל אלה. מובן שאנו מכבדים הכרעת הרוב במדינה, אך לא נחול מלהתריע על הכרעה בלתי-נכונה. נכבד את הממשלה על שום

המדינה הקטנה הזאת מברכת בבעיות שלמסכתל מן החוץ נדמה כי כמעט אינן ניתנות לפתרון. הרשוני נא לספר לכם אפיורדה קצרה מימי עבודתי בחבל לכיש: זמן קצר לאחר התחלת הבנייה והקמת הישובים הראשונים בחבל, לפני עשר שנים בערך, הגיעה אלינו ד"ר מרגרט מיד, הסוציולוגית והאנתרופולוגית המפורסמת ובעלת שם בעולם. אירחתי אותה והראיתי לה את הישובים החדשים בני השבועות או החודשים הספורים. שוחחנו עם המתיישבים החדשים, עם האדריכלים, המדריכים ויתר העושים במלאכה. נדמה היה לי שהתרשמה מן המפעל. לאחר סיור וביקורים של כמה ימים ולפני שנפרדה, שאלתה אם יש לה הערות, סיכומים או מסקנות. היא אמרה לי כשחיוך שובב נוצץ בעיניה: מר אליאב, אתם עושים דבר מאד לא-נכון. התפלאתי במקצת ושאלתי, מדוע? אמרה לי: הדרך הנכונה לבנות מפעל התיישבותי כשלבם היתה לפנות למוסדות האו"ם בניו יורק ולהסביר להם כי לפנים בעיה כזו: על שטח שמם של חצי מיליון דונם עליכם להושיב חמישים ישובים של יהודים מחמש-עשרה ארצות. מהרי האטלס ועד הרי הקארפאטים, ללא ידיעה חקלאית כלשהי ולהפוך אותם תוך פרטיביים. אז היו רבי האו"ם מקמטים את מצחייהם וחושבים וחושבים ואומרים לכם כי צריך להרכיב ועדת מומחים מדרג גבוה ולתת לה שנתיים ללמוד את הבעיה, ואז היו מרכיבים ועדה כזו מנציגי אונסקו. F.A.O., W.H.O., I.L.O., ודומיהם. הוועדה היתה יושבת ולומדת את העניין וכעבור שנתיים היתה באה ומבקשת עוד חצי שנה לכתיבת הדו"ח. וכעבור חצי שנה, בסופו של דו"ח עב"כרס, היתה באה לכלל מסקנה אחת: „איט קאנט בי דאן“ (זה בלתי אפשרי). והנה אתם הולכים ומעזיזים ועושים את המפעל. והיא הוסיפה: יברככם האל, „אנז מיי גוד בלס יוי“.

לכל מפלגה, ובמפלגות אנו מבורכים לא מעט, ישנן דרכים ורצפים משלה לפתרון בעיות היסוד בחיינו. אך, חברי הכנסת, כולנו, מקצה הבית לקצהו, מוצאים את עצמנו רוכבים או רכובים על נמרים. לא אנצ בנושא הבטחון שדומני כולנו חיים אותו ואת אימתו הפוטנציאלית והממשית יום יום. אך גם הכלכלה שאנו יושבים עליה היא בבחינת נמר, וכך היא גם בעיית הדת והמינהג וגם בעיית מיוזג גלויות ועדות וכך היא גם בעיית המיעוטים וגם בעיית החינוך והנוער.

ההבדל בין הקואליציה והאופוזיציה בניסון פתרון הבעיות הללו הוא הבדל בין מי שנדמה לו שהוא רוכב על ברדלס ובין מי שנדמה לו שהוא רוכב על יגואר. אין לדעתי לאיש מאתנו פתרונות קלים ותרופות-פלא מהירות. אין איש שיידע איך להתגבר מיד, אחת ושתיים, על הפער החברתי בתוכנו, על פירון העבודה הנמוך, שבא לדעתי בעיקרו מהרגלי עבודה או חוסר הרגלי עבודה בני דורות על דורות.

הממשלה המתייצבת היום ומבקשת את אמון הכנסת מייצגת כשבעים אחוז מכותרי ישראל. היא תנסה ביחד עם חבריה בכנסת לטפל בבעיות חיינו, בגדולות קטנות. הציבור נתן לה אשראי של רצון טוב, ולדעתי אשראי כזה חייבת לתת לה גם הכנסת כולה. האופוזיציה צריכה והייתה להראות ולהצביע על מגרעות ושגיאות בעבודת הממשלה, וכאלה תהיינה בלי ספק, אך יהיה זה דבר גדול, מתנן ומטוהר אם צורת הוויכוחים ונוסח החיים שלנו בבית זה, ואנו נמצאים כאן בבית זכוכית לעיני כל הציבור והעם, יהיו מכוונים ואפילו אם מותר לומר, יפיים. זה חסר לנו, לכולנו במצבנו, כאוירי הנשימה.

מספרים על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב כי ראה פעם עגלון יהודי עטוף טלית העומד ומתפלל שחרית ובאותה שעה מזפת

אחידות כוללת של דעות ועמדות. אנחנו כולנו אנשים פוליטיים. יש לנו דעות משלנו ומפלגות משלנו. אנו נאבקנו ונאבד קים על דעותינו ועל מה שנראות לנו דרכים צודקות בכל נושא ונושא. אחידות דעות במרכאות ישנה בפרלמנטים במרכאות של משטרים טוטליטריים. אין אנו, לשמחתנו, מדינה של הרמת ידיים פה אחד ושל הצבעה ב-99.9%. אנו חיים במשטר דמוקרטי פרלמנטרי והוויכוח הוא חלק בלתי-נפרד ממנו. אנו נוהגים אפוא בכל כללי המשחק הפרלמנטרי: יש לנו קואליציה ואופוזיציה, ומתפקידן להתווכח זו עם זו כמעט כל הזמן וכמעט על כל נושא.

אך, חברי הכנסת, יורשה לי לשאול, רטרורית, אם אנו יכולים, במצבנו, להרשות לעצמנו לוקוסוס ומידה מופרזת כזאת של פלגנות, מריבות ושנאה אישית כפי שהיינו עדים להן בשנה האחרונה. תשובתי היא: לא, אין אנו יכולים להרשות לעצמנו מותרות אלה, בממדים כאלה ובמנות גדושות כאלה. אנו מדינה קטנה ורובנו המכריע הננו בנים לעם קטן וגדול כאחד, עם מיוחד במינו — העם היהודי — שענינו אלינו. עד כמה צדק יהודה הלוי ב„כזור“ כאשר המשיל את ארץ ישראל ללב העם היהודי, יכול לחוש ממש אולי רק מי שהיתה לו זכות — והיתה לו זכות — להיות שליח „משולח“ בין תפוז צות היהודים בגולה במוצה ובמערכ. למן נהג מונית יהודי בניו יורק השואל אותך, ברגע שהוא מזהה אותך כישראלי: ומה נשמע בישראל שלנו? ועד ליהודי הלוחש לך בעירי-שדה סובייטית: אתם חושבים כי ישראל היא מדינה רק שלכם? — אינכם אלא טועים, היא גם שלנו ואתם רק שמרו עליה בשבילנו היטב; — יהודים ברחבי העולם הם אם אינם עולים לישראל, או מפני שאינם רוצים או מפני שאינם יכולים, לבם עמנו וגורלנו כרוך בגורלם ללא הפרד. יהודים אלה מסתכלים תמיד באהבה, בחרדה ובדאגה מה נעשה בבית הזה. הם יודעים מובנה וטעמה של דמוקרטיה, של משטר רב-מפלגות, של רוב ומיעוט, של קואליציה ואופוזיציה, אך הם חרדים שמא מרוב להט הריב והוויכוח נשכור את הכלים שיצרנו בשביל העם היהודי במשך הדורות האחרונים בארץ הזאת. בשבילם ולמענם אנו חייבים לשמש דוגמה לא רק ל„דמוקרטיה בפעולה“ אלא גם לסמל של אחדות העם היהודי ולכבוד לעם היהודי. גם הנוער בישראל צריך שיהיה לו אל מי לשאת את עניינו, והבית הזה הוא הבית העליון שאלי צריכות, חייבות, העיניים להיות נשואות. נוער זה אינו אמון וגם אינו מבין, לדעתי, חלק גדול מיסודות הפילוגים העמוקים החותכים את חיינו. זהו נוער החי ב„דור החרדה“, דור החרדה של החצי השני של המאה העשרים. הוא חיבי, לדעתי, לראות בחברי הכנסת דמויות מתנכות ולא דמויות של עסקנים הצועקים זה על זה כל הימים, וגם לא מקללים או מאחלים שהבוכחים יקללו זה את זה, וכוונתי אליך, חבר-הכנסת אבנרי.

לדעתי, צריכה דמות הכנסת להיות משקיטה יותר ולא מסעירה יותר, מרככת יותר ולא מקשיחה יותר, מאחדת יותר ולא מפלגת יותר.

והוא הדין בהמוני העולים החדשים מארצות האיסלם ומ ארצות מזרח אירופה כאחד. גם הם אינם מבינים ברובם הגדול את הטעם של פילוגינו, ואם הכנסת וחבריה לא יהיו להם לדוגמה, הרי כמעט אין להם דוגמות אחרות, מהן ילמדו להשתלב בחיי הארץ, באזרחות טובה ובכנין מולדת. הוא הדין גם באזרחים הערביים בישראל שכולנו רוצים בהידברות גדלה והולכת אתם. אם הכנסת תהיה מלוכדת יותר, חזקה יותר וענינית יותר, ישמע הדבר לא במעט על יחסם הם אלינו ואל המדינה ומוסדותיה.

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (דיון) (אליאב) ; תשובת ראש הממשלה (לזו, אשכול) —

טובות. תוך עבודת הממשלה תהיינה לחברי הכנסת ולאופור זיגיה הזדמנויות לתפוס אותה בוודאי לא אחת בידיים מיובלות, ואולי אפילו פה ושם מלוכלכות מעבודה. האם יהיה זה יותר מדי לבקש כי מדי פעם, תוך להט הוויכוח על עקרונות ודרך כים, יתייחסו אליה גם במידותיו של רבי לוי יצחק?

2. תשובת ראש הממשלה

עם חברי הכנסת פרס מביקור בארצות-הברית, ולא הרשיתי לעצמי ללעוג ולבטל מקור כלשהו, קיים או נדמה כקיים, שממנו אנו יכולים להיבנות, זמנית או בצורה מתמדת יותר. אמרתי: איננו יכולים להיות בררנים כל-כך במצבנו כיום, כשאנו מר קפים אויבים. איננו יכולים להיות בררנים בעניני בטחון וב-אפשרויות לרכוש את האמצעים הדרושים לנו.

והנה קרה דבר, אמנם מהר מדי. לא נתקיימו הנבואות הללו של חברי הכנסת פרס. קרה שמהר מדי נסתם מקור אחד מסויים, ונפתח מקור חדש, שאין להתבייש בו כלל, אבל אינני רוצה לדבר עליו, משום שאני חונן ואומר: יש דברים שמוטב היה לאדם כחבר הכנסת פרס, גם כשהוא נמצא במפ-לגה שהיא באופוזיציה, לשמור על הגבולות. תמיד האמנתי שגירסא דינקותא לא במהרה תשתכת, ושהוא יידע לשמור על הגבולות כדיבורים, מה מותר ואיך מותר פה לדבר, ומה מותר ואיך מותר לענות. אינני רוצה לדבר יותר מדי על אותו מקור, כי אינני רוצה לשבח ולהלל מקור שעוור לנו, כשיום יום וחודש חודש אני חושב שאנו זכאים וצריכים — והלוואי ולא נצטרך — לדרוש יותר והרבה יותר. זאת אמרתי גם היום בדברי, וזאת אמרה גם שרת החוץ רק לפני כמה ימים כשהעלתה פה את דרישותינו ותיבעותינו כלפי העולם, מה נחוץ לנו ומה אנו תובעים, ולא מפני שאנו רוצים בנשק ובמלחמה, כי אם מפני שאחרים מצטיידים ומזדיינים, ואנו מוקפים אויבים המצהירים יומם ולילה שאחד רצונם — להשמד את ישראל.

בכל אלה היה מין רצון ללמד תורת אלה-בית, פרק בספר המקרא למתחילים. דומני שהיה זה מיותר. הייתי מייצג מאד גם להבא לדבר על כמה דברים ביתר זהירות. כי אני, למשל, אינני יכול להסביר פה כמה דברים מקראיים במשך השנתיים הללו, שאפשר היה לשנותם ואפשר היה לבטלם ואפשר היה לחדשם, כשעדיין היה הוא יחד אתי בעבודה. אין הדברים עשויים מקשה אחת, בחינת מאמר מהר סיני, שכך ורק כך ולא אחרת צריך להיות.

הייתי גם רוצה שיאמר פה, אם יכול הוא לומר, בשם יד על לב: האם אנו נחשלים, האם איננו יכולים לעמוד על המשמר בשנים אלה, בשנים האחרונות? האם יכולתנו לעמוד על המשמר בשנים אלה פחותה מאשר בשנים קודמות? נכון, אנו מנסים לדבר כל אחד בסגנונו; לכל אחד גוסח הסברה משלו. אבל כל אחד מסביר מה שדרוש למדינת ישראל, מהו מצב בטחונה, ולא להיפך, כפי שהוא רוצה להגיד: שההסברה אצלנו באה במקום המדיניות. יש הסברה ויש מאבק הסברתי, ואנו מעלים תביעות ומטרות ומגמות בכל מקום שאפשר. אפשר חטאתי בעיני חברי הכנסת פרס גם כשידברתי היום על הרצון לידירות עם הודו. לא אכה „על חטא“ על כך. אנו כל יחיד בעולם הזה. ומן הדין ומן הראוי שנחפש כל לשון וכל אפשרות וכל דרך שאנו מאמינים שבה אולי נוכל להסביר קצת את עצמנו; ואנו חייבים להסביר את עצמנו. ניסיון להסביר את עצמנו גם לקטנים יותר.

את גלגלי עגלתו. ובמקום לגעור בו, לימד עליו זכות באמרו כלפי מעלה: ראה אילו יהודים יש לך בעולמך, שגם כאשר הם מזמתיים את עגלותיהם הם מוצאים זמן להתפלל ...

הממשלה תעסוק ללא ספק לא רק במעשי מרכבה אלא גם בסיכת הגלגלים של מרכבתנו ונהיגת עגלת חיינו המשותפת. נאמין לה כי באותה עת תהיה גם עטופה טלית של כוונות

היו"ר ק. לזו:

תם הוויכוח. רשות הדיבור לראש הממשלה, ששייב למשתתפים בדיון.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חברי הכנסת פרס זיכנו בנאום שבחלקו שמעתי דברים שהם המשך ישר וישרי לנאו-מים בימי הבחירות. לעתים, אורנו צחצוח ואותן הלצות. הוא שכח שכבר עברה תקופת הבחירות ואנו יושבים עכשיו בכנסת ומדברים על עבודתנו לעתיד. בחלקו השני של הנאום ניסה לרמוז רמזים ולהעלות חשדות. אינני חושב שצריך היה לעשות זאת, וכן אינני חושב שהוגן היה לעשות מלאכה זו בבית-הנב-חרים. אני בטוח כי בימים לא רחוקים בעבר, היה חברי הכנסת פרס שואל את עצמו לגבי חלק מן הדברים אם כאן המקום וזה הסגנון לאומרם, ואם קיים הצורך לדבר כך בכנסת. בוודאי היה משיב לעצמו, כי את זאת יש להעביר לוועדת החוץ והב-טחון.

אני רוצה לשאול: מה התטא? נניח שבדברי אמרתי כי חברים בממשלה או הממשלה כולה חושבים שראוי וצריך לחפש אפשרויות ליתר הבנה עם ברית-המועצות. מה הלעג לכך שלפני שנה או שנתיים, כשרכשנו את האדמה הרוסית בארץ, אמר מישהו שאולי רכישה זו מהווה תחלה, וגם המישהו הזה היה — אם אינני טועה, — שגריר ברית-המועצות, שאמר שאולי זוהי התחלה של עוד מעשים ועוד דברים? אינני יודע מה הבטחון הזה ומה אומץ-הלב הרב הזה של חברי הכנסת פרס בשנה זו, ביום זה וזה, ללעוג לנו ולבטל את הדבר הזה כעפרא דארעא. האומנם כל הגאולה תבוא לנו מסין? ומיליוני יהודי-דים בברית-המועצות, והיחסים, ככל שהם מצומצמים, והשגרי-רות הקיימת, וראשית קשרי תרבות ודברים אחרים — שגם את בדברי אמרתי שזה מעט מאד, בקצה המזלג, ושאונו זכאים ורי-אויים ליחס אחר? חדל אני להבין מה אומץ-הלב הזה להת-ייחס כך לענין ולתארנו בצורה זו.

מסופקני גם אם הוא עשה צדק בדבריו (ואם אינני טועה — גם הוא השתמש בתביעה זו לאמת ולצדק, ורק לאמת ורק לצדק) כשלימד אותנו פרק איך אנו צריכים לקבוע את היחסים שלנו עם מדינה כזאת, את עגלת הבטחון, כמבטע למקום אחד מרכזי באירופה, מחוץ לצרפת, עוד מקום אחד מרכזי. היה בינינו ויכוח, זה נכון, בשנתיים האחרונות היה בינינו ויכוח, גם כשאפשר היה „לישון במנוחה“ מפני שסגן שר הבט-חון היה זה ולא אחר. אז אפשר היה, כנראה, לישון במ-נוחה. אבל גם אז היה בינינו ויכוח אם צריך לקטון את העגלה דווקא למקום אחד, או שצריך לחפש מקורות מרובים ככל האפשר. את זאת — אמרתי — אוכזר היטב, כשחזרתי יחד

רוב מכריע, ורק הוא יכול להרכיב את הממשלה — מה הוא מציע? איך היה נוהג הוא ומה היה מייעץ?

חבר־הכנסת בגין דיבר כאן על המירוץ המרתוני של כך וכך ימים להרכבת הממשלה. ואגב, אני מאמין שלולא...

מנחם בגין (גח"ל):

סלח נא, אתה יודע שאילמלא החוק שאנו יזמנו אותו, לא היית עד היום מרכיב את הממשלה.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

חבר־הכנסת בגין, לולא מחלתי, ייתכן שהיה צורך בפחות ימים. אולי לא צריך לומר זאת, ואיני להוט אחר זה, איני יודע מה בחיק הימים עלינו, אבל אם אתה אומר שזה חוק שלך...

מנחם בגין (גח"ל):

זה חוק של הכנסת, אבל אנו יזמנו אותו.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

ברור. אבל יש לי מין הרגשה שלו לכתחילה היה יודע שהענין צריך להיעשות תוך שבועיים, היה נעשה גם תוך שבועיים.

למרות כל הבכי, התלונות והטענות, במלאכתם הטובה והקדושה של העתונאים, אני זוכר משאיזמתן ממושך יותר וקשה יותר, ולא אציין עכשיו — מכובד או לא מכובד. מפלגות עומדות על הענינים שלהן וחשובות שאלה הם הענינים העומ' דים ברומם של עולמן, והכל צריכים לוותר על משהו, ועומ' דים על קוצו של יוד, וגם אם לא משיגים את קוצו של יוד, כל אחד חושב שהשיג לעצמו לפחות את היוד. אם מישהו, תוך כדי המשאיזמתן, אינו מתסאר בכך אלא דוחה זאת לש' בוועיים או לשלושה שבועות, ומישהו מתפאר תוך כדי המשאיזמתן ואומר כי הוא השיג, אם לא את מאת האחרונים, הרי השיג מה שרצה להשיג — מה חטא ומה פסול בדברי?

אני מייעץ לחבר־הכנסת בגין, אם הוא חושב שהוא רשאי — והוא בוודאי מתכוון לצאת פעם מן "המדבר" הזה, הטוב, הנחמד והנעים של האופוזיציה...

יוסף שופמן (גח"ל):

אל תקנא בנו.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

חבר־הכנסת שופמן, קנאה אינה מידה נאה כל־כך, אבל סימן הוא שעליכם לקנא, כי עשיתי כל מה שאפשר כדי לא להגיע למצבכם; ניהלנו משאיזמתן קשה וממושך עם מפלגות, אשר כל אחת מהן היא אגוז קשה לפיצוח, ובכל זאת התפצחנו כולנו ויצאה מזה מקשה לא רעה, והחיים יוכיחו זאת.

הזכירו פה את נמל אשדוד. רצוני לומר לכם: לבי סמוך שאין פועלי ישראל משתוקקים לעבוד בערבי שכחות במקום במוצאי שבתות. ואם היה נימוק כזה — ואיני בטוח בזה כל־כך — הרי הדביקו אותן למישהו. הנימוק של בידור במוצאי שבת, בוודאי איננו נימוק.

מנחם בגין (גח"ל):

שר התחבורה אמר זאת.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

אבל דע לך, חבר־הכנסת בגין, סכנה היא להיכנס לוויתור תורני כזה עם אנשים, שבשבילם השולחן־ערוך קודם לכל, אנשים היכולים להביא כל מיני הסברים, פסוקים ומשפטים

ועכשיו, רבותי, הערות אחדות לנואמים אחדים, ולא אאריך הלילה את הדיבור.

חבר־הכנסת בגין התחיל באומרו — ודבר כמעט מקובל הוא שאופוזיציה מתחילה בנוסח זה — : בשם 256,957 בוחרים, אני מתייצב כאן לפניכם ואומר מה שאומר. היה זה נבון ונכון אילו היה מזכיר לנו כאן, אם כבר עוסקים בסטטיסטיקה, כי מספר זה הוא מתוך מיליון ורבע קולות כשרים של בוחרים. אולי בפעם הבאה הוא יאמר זאת. אולי גם מן הדין היה שיאמר, שהממשלה שמתייצבת כאן ונשענת על כתפי סיעות המערך, המפד"ל, מפ"ם, הליברלים העצמאיים, פועלי אגודת ישראל, הקידמה והפיתוח, השינתוף והאחוזה — גם לה יש איזה מספר, המתקרב לשלושת רבעי מיליון בוחרים מתוך מספר הבוחרים בישראל. זה היה משלים לי את התמונה והיה קצת יותר מעניין בשביל השומעים בכנסת, וכל אחד היה מעריך את מה שהת' רחש כערכו הנכון.

חבר־הכנסת בגין אמר: האם ממשלה שכך מורכבת תוכל לפתור שאלות מוסריות, לכליות, תרבותיות וחברתיות? אני יכול להבטיח לחבר־הכנסת בגין: היא תעשה את מלוא המאמץ, ויותר מזה אין לדרוש משום אדם ומשום ממשלה. יחד עם זאת הייתי רוצה לשאול את חבר־הכנסת בגין, אשר מדבר תכופות גם על כלל ישראל, על "אחי ואחיותי" — וזה ביטוי יפה ונפלא, גם אני אוהב אותו לפעמים ומשתמש בו: איך אתה חושב להקים ממשלה, במשטר הבחירות הקיים אצלנו ובמשטר של ממשלות קואליציוניות, אם לא עלידי פשרה או עלידי פשרות הגונות, באותה מידה או באותו גבול שכל שותף יכול להגיע אליו?

מנחם בגין (גח"ל):

הגונות — כן.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

חבר־הכנסת בגין, אתם הקימותם בזמן האחרון את גח"ל. הלא יכול הייתי לשאול: מה על הירדן? איפה הוא עובר כאן? איפה הפשרה ההגונת והלא־הגונת?

אריה בן־אליעזר (גח"ל):

לצערנו, באשמכתם, הוא לא בדינו.

ראש־הממשלה ל. אשכול:

שאלתי איך הרכבתם את גח"ל. חבר־הכנסת בן־אליעזר, קריאת־ביניים אחת, שתיים — מילא, זה בסדר, אבל לא את זאת שאלתי. שאלתי איך אתם חיים יחד. הלא היו ביניכם בענין זה הבדלים עמוקים, ואולי אפילו עמוקים מן הירדן עצמו. ויכול הייתי להוסיף ולשאול, אם איננו טועה, שמעת פה את קולה של חברת־הכנסת רזיאל־נאור ואולי גם קולם של חברים אחרים, ורציתי לשאול: איך אתם מסתדרים בשאלות הדת במפלגתכם או בגח"ל? נדמה לי שלא כולם כדיוק בדעה אחת. יכול הייתי גם לשאול שאלה נוספת — ואני יודע שפה אני עלול להרגיז אתכם, ולא הייתי רוצה לעשות זאת — אבל מה קרה במשך השנים עם הולמו האחרון לגבי היחס להסתדרות הציונית, שבירה או לא שבירה, איך הסתדרתם בענין זה? מה קרה גם ביחס להסתדרות? והרי אין זה ענין עתיק־יומין כל־כך.

כוונת שאלותי לפטריטו כמו חבר־הכנסת בגין ולחבריו ברורה. כאשר חבר־הכנסת בגין עומד ולועג כאן, לאחר הב' חירות בהן נתן העם לגוף אחד חלק רציני של קולות הבוחרים, חלק הראוי להתכבד, אבל לא נתן לו את הרוב, לא נתן לו

לעולמים שלא להיות חבר ממשלה. אם הממשלה, אף-על-פי-כן, תרצה שהוא יהיה חבר בה — תחוק ואמר מה קורה. ראשית, הממשלה תצטרך לבוא לכנסת ולמסור הודעה על התפנות מקר מו של אותו שר מן הממשלה. זה מספיק. הוא איננו חבר ממשלה. אם תרצה בו כחבר ממשלה, היא תצטרך להחליט על צירופו לממשלה. אם תרצה שהצירוף ייכנס לתוקפו, יהיה עליה להביא הצעה לפני הכנסת, והצעה כזו טעונה אישור של הכנסת. מכאן, אף חבר-הכנסת בגין מודה, שגם חבר כנסת שהתפטר מן הכנסת יכול להיות חבר ממשלה, אלא שהכנסת צריכה לאשר זאת.

באותו דיון אמר חבר-הכנסת קלינגהופר: «בשעת הבעת אמון לממשלה חדשה או אישור של צירוף של חבר ממשלה חדש, השאלה אם חבר ממשלה פלוני אינו שייך לכנסת היא גורם חשוב בהכנסת מביאה אותו בחשבון ושייך לאותו היטב. אין זה רצוי איפוא ששר, על-ידי התפטרותו מן הכנסת, יעשה את השיקול הזה של הכנסת פלסטר ויעקוף ויבטל אותו למעשה על-ידי הישארותו בממשלה למרות העובדה שתדל להיות חבר כנסת ובלוי שהישארותו בממשלה תהא טעונה אישור של הכנסת». אלה דברי חבר-הכנסת קלינגהופר.

תחוק שחבר-הכנסת בגין מסתמך עליו, כלשונו וכרוחו, לא נפגע כלל על-ידי ההרכב של הממשלה המתייצבת היום. כאשר תצביע הכנסת הערב על ההצעה להביע אמון לממשלה — היא תדע בדיוק מי מחברי הממשלה הוא חבר כנסת ומי איננו חבר כנסת. לגבי מי שאיננו חבר כנסת, אין מבחינה זו נפקא מינה אם מלכתחילה לא נבחר לכנסת או שנבחר והתפטר ממנה. אם הכנסת תביע אמון לממשלה זו, היא תהיה כדין בהרכב שהתייצב לפניו. אם תוך כדי כהונת הממשלה התפטר מן הכנסת שר שהוא חבר כנסת, אז ורק אז יהול תחוק שחבר-הכנסת בגין מסתמך עליו. אז יראו התפטרותו מן הכנסת כתפטרות מן הממשלה, ואם ירצו שיוסיף לכהן כחבר ממשלה, תצטרך הממשלה, לפי תחוק, להחליט על צירופו לממשלה, והצירוף יהיה טעון אישור של הכנסת.

נדמה לי, שכל זמן שאנחנו חיים במשטר בחירות זה, ובמשטר של ממשלות קואליציוניות, יכול לקרות מקרה, רבותי, שממשלה מתייצבת לפני הכנסת והיא נשענת על גוש של שישים ואחד או שישים ושישים חברי כנסת. אם מותר לי לגלות סוד מן החדר, היו ימים שכמעט חששתי, שכך יהיה. אצל אומות העולם, שהן ותיקות יותר בחיי פרלמנט ופרלמנט-ריזם, ישנם הסכמים כתובים ובלתי-כתובים, שבמקרה שחלה חבר ממשלה או נערד חבר ממשלה הנשענת על רוב של אחד או שני חברי פרלמנט, ייצא שר אופוזיציה מן האולם ולא ישתתף בהצבעות. כן אמר לי שישנם מקומות — אם אינני טועה זה נהוג עכשיו באנגליה, כך אמר לי בימים אלה איש פרלמנט מאנגליה, — שהצליחו לרכוז שם אחת לשבוע את כל ההצבעות לשעה אחת או ליום אחד, כדי לא «לתפוש» במפתיע את הממשלה הבנויה על רוב זעום בלבד. לצערי הרב, יעבור עוד זמן רב עד אשר אנתנו נתחנך למנהגים כאלה, תארו לעצמכם במדינה שלנו ממשלה הנשענת על גוש של 61 או 62 חברים, ולה 9 או 12 חברים בממשלה; שר החוץ מוכרח לנסוע לניו-יורק, ושר האוצר צריך לצאת אף הוא לחוץ-לארץ בענינים עליהם הפקידו העם ואשר הוא אחראי להם מטעם הממשלה. התוכלו לתאר לעצמכם מצב כזה? כאשר הדרתני בדיברים אלה, אמרתי לכם שצדקה צריך לעשות הקבי"ה עם שיטה זו, שיתן לה שכל ואפשרות לקבוע שמותר שתברים אחדים של הממשלה לא יהיו חברי כנסת.

דובר כאן על הנגב ועל פיתוחו, ונשכח שכל עבודת ההתיישבות והכיבוש הואת בעשתה בארץ לא רק בשנתים

לצידוק דעתם. בכל זאת יש גם מאמר: התורה חסה על ממונם של ישראל. שום איש מן הקואליציה, ושום איש מן הכנסת, לא יסכים שהנמל יבוא, חלילה, את ישראל לפשיטת-רגל. ייעשה כל מאמץ שהנמל יעבוד כמו שצריך. אם אין הכרח לעבוד בליל שבת — לא יעבדו בליל שבת.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

ביום שישי האחרון היה הכרח בכך.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

חבר-הכנסת בגין טען, שלפני הבחירות הבטיחו כל מיני הבטחות בעניני חינוך, ועכשיו מדברים אחרת. אבקשך, חבר-הכנסת בגין, לבדוק מה הבטיחו לפני הבחירות חברי הממשלה היוצאים, ומה הבטיחו לקבל על עצמם בשנים הבאות, ותיווכח, שיש דמיון בין הדברים כשתי טיפות מים. היו דברים של גביהם אמרנו בפירוש, כי לא נספיק לבצעם תוך ארבע השנים הבאות — אם כי ידענו, שעל-ידי הבטחות כאלה אפשר יהיה לרכוש קולות נוספים. אמרנו בפירוש שלא נוכל להספיק לעשותם בשלמותם, אבל שלבים ראשונים נוכל לבצע; את זאת אמרתי גם היום, ועשה נעשה זאת.

מנחם בגין (גח"ל):

אולי תתחיל כבר בחבר-הכנסת פרס.

(צחוק באולם)

ראש-הממשלה ל. אשכול:

הפסדת, כי בו התחלתי. תוך כדי הדברים, הוכרת לי דבר. חוששני, — ואני אומר זאת בהיסוס רב ובאירצון רב — שחבר-הכנסת פרס למד במקצת מאופן הדיבור שלך בעניני בטחון, ואתה היית היום הרבה יותר מתון, שקט וזהיר ממנו.

מנחם בגין (גח"ל):

אניד לך את האמת, אינני מתבייש...

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לא דיברתי על טילים, זה נכון, מתוך נימוקים שלא אוכיר ברגע זה. הרבו לדבר על טילים בשנים האחרונות. אתה צריך להסכים אתי, שלא הייתי צריך לדבר על זה הפעם יותר מדי. אין לי טענות אם דיברת. את מה שפלוני אמר, גם אנחנו קראנו. ייתכן שאנחנו יודעים קצת יותר. בישיבות ועדת החוץ והבטחון אנחנו גם מתחלקים אתכם בכל האינפורמציה.

(חבר-הכנסת ח. לנדאו קורא קריאת ביניים)

יפה מאד, שם היה זה הרבה יותר חריף.

חבר-הכנסת בגין מתנבא שיצטרך לגנות ממשלה זו על מעשיה. אמנם הוא אמר, שעל הישיגה, כמוכן, גם ישבח — זו הבטחה טובה מאד. נשאר לנו לקוות, שיהיו לנו הרי שגים רבים, והלוואי שתקיים הבטחתך ותשבח את ההישגים.

חבר-הכנסת בגין «התלבש» — כפי שאומרים בלשון צבית — על ענין חברי הכנסת שהתפטרו לפני יומיים-שלושה מן הכנסת והם עכשיו חברים בממשלה. הקשבתי היטב לדבריך, חבר-הכנסת בגין. עיינתי אפילו בדברים שנאמרו אז בוויכוח, גם לדברים שלך וגם לדברי חבר-הכנסת קלינגהופר. הנה מס' תבר, גם היום, מן הדברים שאינו חולק עליהם, שהחוק שלנו מתיי שאדם שאינו חבר כנסת יהיה חבר ממשלה. חבר-הכנסת בגין, שדיבר היום, הציע בזמנו לחוק המעבר, לפיו שר שהוא חבר כנסת והמתפטר מחברותו בכנסת, מתפנה על-ידי כך גם מקומו בממשלה. כאשר בא חבר-הכנסת בגין לנמק הצעת חוק זו, אמר: «אין זאת אומרת שהוא דן עצמו

חברת ח', ישיבה כ"א

— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (תשובת ראש הממשלה) (אשכול, לוז); הצהרת אמונים של חברי הממשלה (לוז, אשכול, אבן, אלון, ארן) —

בבאר־שבע הושקעו בכניו, אם אינני טועה, כ־165 מיליון. באילת ותמנע — כ־120 מיליון.

(ק ר י א ה : וקרית הפלדה?)

חבר הכנסת, אל נא באפך על קריית הפלדה. עוד לא הקימות מפעלים טובים יותר. לו היה לנו מבקר מדינה כללי, אשר היתה ניתנת לו אפשרות לבדוק את כל הפנסקים של התעשייה והחקלאות הפרטית, במשך השנים, מימי הברון ועד היום הזה, — הקורא את דבריו אפשר שהיה מוצא גם שם טענות. אנו טוענים: ביקורת זהו דבר חשוב; טענות זהו דבר חשוב. צריך ללמוד מהן, ולהתייחס במלוא דרך־אריך לביקורת, אבל אין להשמיע דברי ביקורת לשם זלוול ולעג למפעלים שצריכים לקום. בים המלח טיפל במשך שנים רבות איש אשר לא היה לו קשר רב לא עם ההסתדרות, ולא עם חוגים אחרים. אדם טוב והגון, אבל אי־אפשר היה לחשוד בו בחברות בהס־תדרות או בנטיה לסוציאליזם או בגישה למשק ממלכתי. איננו זוכרים את ההצלחות הגדולות ואת ההכנסות הגדולות של אותה תקופה, כאשר אפשר היה לעשות את הכל בעבודה זולה ובלתי־מאורגנת.

אם כן, רבותי, הבטחתי להסתפק בהערות ספורות, ולענות רק על דבריהם של כמה חברים. לעניות דעתי, לא כל הדברים שנאמרו נוגעים לזיכיות שאנו מנהלים עתה, ועוד תהיה הזדמנות, במשך החודשים ובמשך השנה, לנגוע בכל אותם העניינים ולהעיר מה שיש להעיר. אני מסיים וחוזר על בקשתי לאשר את הממשלה בהרכבה, כפי שהצעת אותה הבורק.

הי"ר ק. לוז :

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להביע אמן לממשלה.

הצבעה

בעד הבעת אמן לממשלה	— 71
נגד	— 41

הי"ר ק. לוז :

ברוב של 71 נגד 41 הביעה הכנסת אמן לממשלה, בראשותו של לוי אשכול.

אני מברך את הממשלה ומאחל לה הצלחה בניהול ענייני המדינה.

ד. הצהרת אמונים של חברי הממשלה

הי"ר ק. לוז :

אני מזמין את יגאל אלון, שר העבודה.

יגאל אלון :

אני, יגאל אלון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ק. לוז :

אני מזמין את זלמן ארן, שר החינוך והתרבות.

זלמן ארן :

אני, זלמן ארן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ק. לוז :

אני מזמין את יוסף בורג, שר הסעד.

האחרונות. זה שמונה־עשרה שנה שאנחנו עוסקים במלאכה אדירה זו של קיבוץ גלויות, ואנחנו מתקרבים כיום לאוכ־לוסיה העולה על 2.5 מיליון נפש, ומתקרבת ל־3 מיליון. את כל חלקי הארץ מילאנו עולים, והגענו גם לנגב. רצינו להגיע להרכבה יותר, אבל אלוהים לא בירך את הגנג בכל. לא כלי־כך בנקל מקימים שם ישובים חקלאיים. קשה יותר להקים ישובים חקלאיים, ואף עירוניים בערבה, מאשר באותם חלקים אליהם הגענו ובהם הקימונו מאות ישובים. ובכל זאת אין כמעט שנה שאיננו מתחפרים, כאותה חפרפרת, בעמקי הערבה ומ־חפשים מקור מים. בדגש שאנו מגלים טיפת מים כלשהי, אנו מעלים ישוב לאותו מקום. הזכרתי זאת בדברי הבורק, ואמרתי שיש להתפאר בעובדה שכאשר יש צורך והדור הצעיר שלנו נקרא לעשייה, הוא מופיע ועושה את המלאכה.

אשר להמתקת המים, דומני שבשנתיים האחרונות הק־דשנו זמן רב כדי להמתק סוד כיצד ממתיקים מים. במשך השנתיים הללו עשינו בתחום זה הרבה יותר מאשר בשנים קודמות, כי אז לא היה עלינו לחץ כה גדול. בשנים האחר־רונות, ולא בשנתיים האחרונות בלבד, הושקע בחלק הזה של הארץ סכום גדול. אני מצביע על הסכום, כי סוף סוף כסף הוא גם מודד לפעילות ולעשייה.

אם אין טעות בידי, מגיעה עכשיו האוכלוסיה באזור הנגב, לרבות באר־שבע, ל־200 עד 250 אלף נפש. עד עתה הושקעו כ־1,600 מיליוני לירות בחלק זה של הארץ. בחקלאות ובמים הושקעו קרוב ל־130 מיליון לירות. בחרושת — כ־480 מיליון, כסף פרטי, ציבורי, ממלכתי והסתדרותי. בתחבורה הושקעו כ־90 מיליון. בבניה למגורים — כ־360 מיליון. זה מראה לאן אנו מכוונים ורוצים לכוון את האנשים. כלנו יודעים שהלחץ לכוון את העולים לדרום, לנגב, היה בשנים האחרונות קטן יותר מאשר בשנים קודמות. אך אם מישוהו יבדוק היטב, יראה את מאות האלפים שאינם דווקא נחלה של העשור הרא־שון. ואינני אומר זאת לשם התפארות או לשם טענות, כי בעשור הראשון הייתי לא תחות אחראי לדבר מאשר כיום. אבל נעשה כל מה שיכול להיעשות ביהודים אשר באים לחוף חיפה או תל־אביב, וממרכיבים אלה צריך להרחיקם ולפורם במר־חבי הארץ. דברים נא־ה נעשים צעד אחר צעד, בתנאים של הנגב.

הי"ר ק. לוז :

נעבור עתה להצהרת האמונים של חברי הממשלה.

בהתאם לסעיף 11 לחוק המעבר, תש"ט—1949, אומין את חברי הממשלה לעלות על הדוכן, להצהיר את הצהרת האמונים ולחתום עליה.

אני מזמין את לוי אשכול, ראש הממשלה ושר הבטחון.

לוי אשכול :

אני, לוי אשכול, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ק. לוז :

אני מזמין את אבא אבן, שר החוץ.

אבא אבן :

אני, אבא אבן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (בורג, לוו, בנטוב, ברזילי, גבתי, גלילי, ורהפטיג, כרמל, ספיר, צדוק, קול, שיטריה, ח. מ. שפירא, י. ש. שפירא, ששון) —

יוסף בורג :

אני, יוסף בורג, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

פנחס ספיר :

אני, פנחס ספיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את מרדכי בנטוב, שר השיכון.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את חיים יוסף צדוק, שר המסחר והתעשייה.

מרדכי בנטוב :

אני, מרדכי בנטוב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

חיים יוסף צדוק :

אני, חיים יוסף צדוק, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את ישראל ברזילי, שר הבריאות.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את משה קול, שר הפיתוח והתיירות.

משה קול :

אני, משה קול, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

ישראל ברזילי :

אני, ישראל ברזילי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את בכור שלום שיטריה, שר המשטרה.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את חיים גבתי, שר החקלאות.

בכור שלום שיטריה :

אני, בכור שלום שיטריה, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

חיים גבתי :

אני, חיים גבתי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את חיים משה שפירא, שר הפנים.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את ישראל גלילי, שר.

חיים משה שפירא :

אני, חיים משה שפירא, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

ישראל גלילי :

אני, ישראל גלילי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את יעקב שמשון שפירא, שר המשפטים.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את זרח ורהפטיג, שר הדתות.

יעקב שמשון שפירא :

אני, יעקב שמשון שפירא, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

זרח ורהפטיג :

אני, זרח ורהפטיג, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את אליהו ששון, שר הדואר.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את משה כרמל, שר התחבורה.

אליהו ששון :

אני, אליהו ששון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

משה כרמל :

אני, משה כרמל, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את החלטות הכנסת.
(חותם על ההצהרה)

היו"ר ק. לוז :

אני מברך את ראש הממשלה ואת כל אחד מן השרים עם כניסתם לתפקידיהם.

היו"ר ק. לוז :

אני מזמין את פנחס ספיר, שר האוצר.

הישיבה הבאה של הכנסת ביום ב' הבא בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות י"ט—כ"א

- א. שאילתות.
- ב. תופעות שליליות בהתנהגות בני נוער (התופעות בפר' ברים) (הצעות חברי-הכנסת מ. קול, א. תלמי, מ. בן-פורת, ט. סנהדראי, י. ישעיהו-שרעבי, א. רוזאל-נאור) — הצבעה.
- ג. חוק הרכונים (תיקון מס' 2), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה) — הצבעה.
- ד. חוק הכניסה לישראל (תיקון), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה) — הצבעה.
- ה. חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 7), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה) — תשובת שר התחבורה.
- ו. חוק שמירת נכסים, תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה) — המשך הדיון.
- ז. חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים (תיקון), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה).
- ח. חוק הגנת הצומח (תיקון), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה).
- ט. חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה).
- י. חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות, תשכ"ו—1966 (קריאה שניה ושלישית).
- יא. חוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם (תיקון), תשכ"ו—1966 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 26), תשכ"ה—1965 (קריאה ראשונה).
- יג. הודעת ראש הממשלה על הרכב הממשלה החדשה ותכניתה.

ב. הצעת חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות, תשכ"ו—1966

1. הוספת סעיפים 110 ו-111 אחרי סעיף 10 לפקודת המועצות המקומיות (להלן — הפקודה), יבוא:
- „110. סמכות לזתום על שטרות מועצה מקומית רשאית, בכפוף להוראות הפקודה, צו הכינון ותקנות שהתקין השר לענין זה, להיות צד לשיק הנושא עליו את יום הוצאתו למעשה ולהתייבש כשטר חוב.
111. אחריות אישית שמורה האמור בסעיף 110 לא יתפרש כפוטר מאחריות אישית את החותם בשם מועצה מקומית על שטר שאין
2. תיקון סעיף 12 בסעיף 12 לפקודה, במקום „לענין סעיפים 10 ו-11” יבוא „לענין סעיפים 10 עד 11 ו-13א”.
3. הוספת סעיף 13א אחרי סעיף 13 לפקודה יבוא:
- „13א. טייג לערבות מועצה מקומית לא תהא רשאית לערוב לחיובו של אדם אחר אלא באישורו של השר או של מי שהשר הסמיכו לכך”.

(1) דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 9, תשכ"ה, עמ' 256.

ג. קווי היסוד של תכנית הממשלה

- פרק א': משימות מרכזיות במרכז פעולתה של הממשלה, המתייבשת לפני הכנסת השישית, תעמודנה המשימות הבאות:
1. התמדה ביצירת התנאים החברתיים, הכלכליים והרוחניים, להגשמת ייעודה המרכזי של מדינת ישראל — קיבוץ גלויות העם היהודי במולדתו.
- החשת העליה מכל הארצות ומכל שכבות העם, עידוד העליה מארצות הרוחה, המרצת העליה החלוצית.
2. יומה פעילה לקירוב השלום עם שכנינו, התעצמות בטחונית שיש בכוחה להרחיע תוקפנות, וכוננות להדיפתה.
3. יישוב אזורים שוממים ודלי-אוכלוסין, חיווך חבלי הספר, ביסוס אזורים הפיתוח-עלידי העלאת כושר הקליטה שלהם וכוח משיכתם לגבי מתיישבים מקרב העולים ולגבי תושבי האזורים הצפופים; הפניית מקורות תעסוקה יצרנית לאזורים אלה.
4. פיתוח המשק להגברת כושר הקליטה של הארץ וקידומו לקראת עצמאות כלכלית, בהתאם לתכנית כוללת. תנופה לגיוס הון בארץ ובחוץ-לארץ למשימות הפיתוח.
5. שילוב בני כל העליות בכל אפיקי העשייה הכלכלית והחברתית. גישור על פני הפערים המפרידים בין העדות והמרצת השתתפותן בפעילות הציבורית, באחריות ובביצוע.
6. העלאת רמת החינוך, ההשכלה והתרבות של העם; חתימה מתמדת לקראת חינוך חנינם כולל, עידוד התרבות והיצירה המקורית, מאבק נגד תופעות הקלוקל בהחי החיים; טיפוח ההתנדבות החלוצית לשירות משימות המדינה.
7. התמדה במדיניות של תעסוקה מלאה ויצרנית; שקיפה על רמת חיים הוגנת בהתאם ליכולתה המשקית של המדינה וקידום השכבות מעוטות האמצעים; הגברת פריון העבודה ותפוקת הייצור; טיפוח הכרת האחריות של העובד והמעביד למשק.

קיומו הלאומי של העם היהודי, והעמקת הויקה של העם למולדתו ההיסטורית, למדינת ישראל.

2. הממשלה תסייע בהתמודדה לחיזוקה ולהתרחבותה של התנועה הציונית ולמילוי תפקידיה — הגברת העליה לארץ, טיפוח התנועה החלוצית וקידום עליית ילדים ונוער, הרחבת ההתיישבות, הכנת נוער וצעירים מארצות הגולה לשם חינוך, הכשרה בישראל והתנדבות כספית מוגברת. הממשלה תחזק ידיה של התנועה הציונית — בפעולתה התינוכית הציונית, להעמקת התודעה של אחדות העם היהודי, בטיפוח זיקת יהודי התפוצות למדינת ישראל ומאבק נגד כל גילוי של התכחשות לאומית, התבוללות וטמיעה, ובהתייצבות לימינה של ישראל במאמציה לבצר את מעמדה בזירה הבינלאומית.

3. בשיתוף עם התנועה הציונית תעודד הממשלה, ברחבי העם היהודי בתפוצות ובקרב הנוער היהודי, הגשמה ציונית אישית; היא תסייע להגברת השליחות של מורים ומחנכים לעבודה חינוכית בגולה, לטיפוח התרבות וההחי של העם, ותודעת מורשתו ההיסטורית.

4. שיתוף הפעולה בין ממשלת ישראל לבין ההסתדרות רות הציונית יתגשם בהתאם לחוק מעמד ההסתדרות הציונית והאמנה שבין הממשלה לבין ההנהלה הציונית.

5. הממשלה תעשה באורח שיטתי למיזוג עדות וע" ליות לאחדות לאומית; לבני כל העדות תובטח אפשרות שיהיה להשתלבות מלאה במשק, בחברה, בחינוך ובתרבות ובחיי הציבור; ייעשה לסילוק פערים כלכליים שקיימים מע" כב הפלת מחציות, ויוחש שילובם של בני העליות והעדות במסגרות החינוך, בעבודה, בשיכון ובהתיישבות.

6. למשפחות עולים מרובות ילדים תינתן עזרה מיוחדת בתחומי החינוך, ההכשרה המקצועית והשיכון.

פרק ה': חברה וכלכלה

הממשלה תכונן מדיניותה הכלכלית להחשת תהליך בני" סוסו ופיתוחו של המשק, להיותו מסד ומנוף להגשמת משימותיה הלאומיות והחברתיות של ישראל והתקדמותה לקראת עצמאות כלכלית.

הממשלה תרכז את המאמץ להגברת הייצור וייעולה, להעלאת כושר ההתחרות של המוצרים הישראליים בשוק חוץ ופנים כאחד, במגמה לצמצם הפער בין היבוא והיצוא.

ייעשה להתאמת מבנה המשק לקידומם של ענפים ומס" עלים אשר ייצורם נועד בעיקרו ליצוא ולתחליפי יבוא.

פיתוח ענפי הכלכלה ייקבע בהתאם לאפשרויות המשק תוך קביעת סדר עדיפויות.

המדיניות הפיסקאלית והמוניטרית תכונן למניעת תה" ליכים אינפלציוניים; יוקפד על תקציב מאוזן; ייעשה להג" ברת החסכון; העליה ברמת החיים וקצב הגירול של הצירכה הפרטית והציבורית תותאם ליכולת המשק וצורכי פיתוחו.

1. הממשלה תעודד כל יומה יוצרת של הון לאומי, ממלכתי, פרטי, שיתופי ובין לאומי, של יחידים ושל חברות פרטיות, שיתופיות, קואופרטיביות וקיבוציות מישראל ומ" חוץ לארץ, בהתאם לאינטרס הלאומי וצורכי המשק. לכל התושבים והסקטורים תינתן הזדמנות שווה לתרום תרומתם לפיתוח המשק.

במגמה להתח גורם פעיל בהחשת פיתוח הארץ, הח" יאת שממותיה וקידום המשק, תקיים הממשלה במידת

8. קידום המחקר הבסיסי והשימושי; יישום הישגי המדע והטכנולוגיה המודרניים בתכנון המשק, בהליכי היי" צור תוך שיתוף פורה עם אנשי מדע ומקצוע. המרצת המחקר לגילוי מקורות נוספים של אנרגיה, מים, אוצרות טבע אחרים וקידום התכניות להמתקת מי הים.

9. הבטחת ערכי צדק חברתי, חירות האדם, אחריות לכלל, טוהר מידות; טיפוח יחסי כבוד הדדי בין אדם לח" ברו וביצור אשיות הדמוקרטיות.

פרק ב': חוקי יסוד

בכנסת השישית תפעל הממשלה להשלים את חקיקת חוקי היסוד שיצטרפו לחוקת יסוד של המדינה, המושתתת על יסודות דמוקרטיים.

בחוקים אלה יובטח שוויון מלא וגמור בזכויות ובחור" בות לכל תושבי ישראל, בלי הבדל מין, עדה, מעמד, לאום ודת.

יקויים חופש המצפון והדת.

יסודרו חירויות האזרח, זכויותיו וחובותיו; יובטח חופש האיגוד והביטוי בעל-פה ובכתב תוך שמירה על בטחון המדינה ועצמאותה.

יוגן המשטר הדמוקרטי מפני מעשי אלימות והתנכלות מתוך הקפדה על זכויות האזרח ועל תחומי הסמכות של הרשויות הראשיות: — המחוקקת, השופטת והמבצעת.

יוגנו סודות המדינה והצבא וייקבעו סמכויות שעת" חידום לבטחון המדינה.

יוקפד על אורחות תרבות ויחסי כבוד הדדי בין אזרח" לאזרח ובין אזרח לכלל.

פרק ג': אחריות משותפת

הממשלה פועלת באחריות משותפת ותשא בה בפני" הכנסת.

חבר ממשלה ישא בפני הממשלה באחריות להצבעתו במליאת הכנסת וכן להצבעת הסיעה שעליה הוא נמנה בכ" נסת, בהתאם לחוק המעבר.

הממשלה תחליט על ענינים בהם יישמר חופש הצבעה או הימנעות לשרים ולסיעתם.

פרק ד': עליה, ישראל והתפוצות

בתוקף ייעודה הלאומי של מדינת ישראל, שומה על כל ממשלה לפתח את הכלכלה והמשק, הסגולות החברתיות" התרבותיות של המדינה, לא בלבד לרווחת תושביה, אלא לבנות את ישראל להיותה כבית לקליטת פזורי העם מכל הארצות ומכל המשטרים. נאמנה לשליחות זו, תפעל הממ" שלה באורח תכניתי לקליטה יצרנית של עולים מכל הרב" דים, בין אם יעלו מכוח הדחיקה של מצוקת הגלויות ובין אם יבואו מארצות הרווחה.

העליה לארץ היא צורך העם היהודי וצורך מדינת יש" ראל גם יחד, והממשלה תעשה לטיפוח הכרה זו, למען עורר את כוחות ההתנדבות המתחייבים ממנה בארצות הגולה ובישראל.

1. ממשלת ישראל תעשה בהתמודדה להתקמדות קשרים אמיצים בין מדינת ישראל לבין כל הקהילות של העם היהודי בתפוצות. הממשלה תשתף מאמציה עם התנועה הציונית בארגונים יהודיים אחרים לטיפוח אחדותו והבטחת המשך

הצורך מפעלים כלכליים ברשות עצמה או בשיתוף עם יזמה פרטית וציבורית בארץ ובחוץ־ארץ.

2. הממשלה תתווה הכנית כוללת שתפקידה להדריך את הפעילות הכלכלית לניצול כל גורמי הייצור ומשאביו להחשת התעצמותו של המשק, ובכללה החשת קצב הפיתוח והביסוס של החקלאות, התעשייה, המלאכה, התחבורה והתיירות לשלוחותיה.

3. הממשלה תעשה לתכנון כוח־האדם — צעירים וקשישים — לשם שילוב־יתר של האוכלוסיה בעבודה וביצירה, בענפים ובמקצועות שונים, ולמציאת פתרון הבעיות הנוצרות לרגל הימכון והמודרניזציה, בהתאם לצורכי המשק; היא תעשה להעלאת רמתם וכישרם המקצועי של העובדים בהתאם להתפתחות המדעית והטכנולוגית. הממשלה בשיתוף עם הארגונים היציגים של העובדים והמעבידים תעשה למירת זכויותיהם וקליטתם המקצועית והתעסוקתית של עובדי דים המחליפים את מקומות עבודתם בענפים השונים עקב שינויים במבנה המשק ובמקורות התעסוקה.

4. ייעשה להמרצת המפעלים לשיכלול שיטות הייצור ותהליכיה, ליישום חידושי המדע והטכנולוגיה ולקידום המחקר השימושי.

5. הממשלה תעשה לחשיפת אוצרות הטבע וניצולם — אשלג, פוספטים, נחושת, נפט, גז ואחרים — ותעודד תעשיות ומוצרים שיתבססו על אוצרות הטבע המקומיים.

6. הממשלה תסייע להעלאת רמת המלאכה ותעזור לבעלי־המלאכה ולבעלי תעשייה ועזירה בקידום מפעליהם, בהקמת מוסדות שיוק, במתן אשראי ושיוכן נאות לבתי־המלאכה. הממשלה תגן על המסחר הקמעוני והזעיר ותשקוד להבטחת איכות המוצר ושירות נאות ויעיל לקהל הקונים.

7. ייעשה להמשך ההתיישבות החדשה בגליל, בערבה, בבשור ובחבלי ספר אחרים, במסגרת התכנון הלאומי הכריז. יושלם ביסוסה של ההתיישבות הצעירה, יורחב כושר הקליטה בהתיישבות הוותיקה, ייעשה לפיתוח המרכזים הכפריים ולהבטחת שירותי החינוך והבריאות בהם, לסילוק הפיגור בשיוכן בישוים החקלאיים.

8. יימשכו המאמצים לפיתוח מקורות מים נוספים וייעול השימוש במים. יינתן עידוד לפיתוח ענפי תעשייה בישוים החקלאיים.

9. המדיניות של הממשלה בהתיישבות תהיה מושתתת על כיבוד הערכים החברתיים וזכות ההגדרה העצמית של המתיישבים ועל הבטחת מעמדה הציבורי והחוקי של ההתיישבות השיתופית והפרטית.

10. המדיניות החקלאית תהיה מכוונת לאספקת מזון סדירה לאוכלוסיה, הגדלת הייצור והיצוא, לקידום המשק, ייעולו ומיכונן המודרני, ולשיכלול אפיקי השיוק. בהתאם לכך ייערך תכנון הליקף הייצור בענפיו העיקריים; במידת הצורך תדאג הממשלה להבטחת מחירי מינימום למוצרים החקלאיים.

11. הממשלה תשקוד על פיתוח משקי עובדים בכפר ובעיר ועל הרחבת ההתיישבות והקואופרציה העובדת לכל צורתיה מתוך שמירת חופש ההגדרה העצמית בבחירת אורח־החיים.

12. הממשלה תעודד הליכת תושבי הערים ממרכז הארץ להתיישבות ותיקה ולאזורי פיתוח.

תוגש עזרה לגרעיני נח"ל התיישבותיים ותעשייתיים וייעשה לעידוד הנוער הלומד והעובד להצטרף לנח"ל. תושט עזרה לכל תנועה חלוצית ולארגוני התיישבות ליישוב השממה.

13. הממשלה תעשה בהתמדה לפיתוח אזורי הארץ הבלתי־מאוכלסים, תשקוד להפגנת אליהם עולים חדשים בהתאם לתכנון כולל. יובטחו תנאים להתערות מהירה של המתנחלים; תימשך מדיניות קרקעית מסייעת לאיכלוס אזורי הפיתוח; באזורי הפיתוח יובטחו גם להבא עדיפות והקלות למפעלים ולכל יזמה קונסטרוקטיבית שיש עמהן להחיש תיעוש, מלאכה ותעסוקה באזורים אלה. הממשלה תשקוד על טיפוק צורכי התרבות של המתנחלים ועל העלאתם של הגורמים התרבותיים המקומיים באזורי הפיתוח ויינתן סיוע שיטתי לטיפוח חיי חברה.

14. ייעשה לעידוד ומשיכת רופאים, מורים, אחיות ושאר בעלי מקצועות להתנחל בישוים עולים ובאזורי הפיתוח וההתיישבות; יינתן עידוד לנוער מן הערים ומבתי האולפנא להתיישב בישוים עולים וספר.

15. הממשלה תעשה להגשמת מדיניות הכנסות מתקדמת באמצעות מדיניותה הסוציאלית והפיסקלית. היא תכוון ותעשה להעלאת רמתן של שכבות מעוטות־יכולת ומשפחות מרובות־ילדים.

16. הממשלה תפעל למניעת עליית יוקר המחיה, תדאג ליציבות המחירים, ותשמור על תוספת היוקר בעקבות תנודות המחירים. הממשלה תעשה להידוק זיקת אחריות העובד והמעביד למשק, תעודד העלאת פריון העבודה ותפוקת הייצור ותשמור על שכרו הריאלי של העובד.

17. יישמר עקרון הפרוגרסיביות במערכת המיסים. יינקטו אמצעים למניעת רחחים בלתי־סבירים, נגד התעשרות ספסרית וניצול מקורות הכלל לשם רחחים מופקעים. יתמיד ויהוקק הפיקוח על קרטלים ומנופולים.

18. הממשלה תשקוד על הרחבת מפעל השיוכן לעוילים ולהמוני העם. פעולת השיוכן תהיה מכוונת בראש וראשונה לקליטת עולים, לאזורי הפיתוח וההתיישבות, להבטחת דיור לתושבי משכנות עוני ושוכני מבנים רעועים, ולשיוכונם של זוגות צעירים.

19. הפעולה, בהתאם לחוק בינוי ופינוי אזורי שייקום, אשר נועדה לפתור את מצוקת הדיור בשכונות העוני, תיעשה בקצב מהיר ככל האפשר, בהשתתפות המשתכנים עצמם ובשיתוף הדוק עם הרשויות המקומיות. פעולה זו תהא שלובה במדיניות הכלכלית הכוללת במגמות פיוור האוכלוסיה, ובמאמצים להעלות את רמת החיים של שכבות מעוטות־אמצעים ומשפחות מרובות־ילדים.

20. יקויים העקרון המבטיח את הקרקע כנכס האומה. קרקעות האומה והמדינה לא יימכרו. יוקפד שקרקע חקלאית לא תנוצל למטרות אחרות.

21. בפעולתה התחיקתית תשמור הממשלה על חופש הפעולה של האיגוד המקצועי של ההסתדרות.

22. הממשלה תמשיך ותקדים תחיקת העבודה להבטחת זכויותיו של האדם העובד, לשילוב־יתר של האשה במעגל העבודה, תעסוקה לדורשיה וביטוח מפני נכות. תפעל במגמה להעלאת הגימלאות במסגרת הביטוח הלאומי.

23. הממשלה תרחיב את חוק הביטוח הלאומי שיכלול

8. ישראל רואה ייעוד ראשון-במעלה לאנושות לעשות להחשת קידומן של ארצות אסיה ואפריקה אשר עודן נתון-נות בפער משוער ברמת ההתפתחות לעומת הארצות המפותחות. ישראל תתן ידה כמידת יכולתה לכל פעולה בין-לאומית לפיתוח עצמאותן החברתית והכלכלית של הארצות המתפתחות, אשר תיעשה מתוך הקפדה על עצמאותן והתקדמותן.

9. הממשלה תפעל להידוק הקשרים ההדדיים בין מדינת ישראל לבין כל הארצות שבהן שוכנים קיבוצים יהודיים. היא תתן די למאמצים להשיג הכרה בזכותו של כל קיבוץ יהודי, בכל הארצות והמשטרים, לחיים לאומיים, תרבותיים ורתיים ללא אפליה, לקיום זכותם של היהודים הרוצים בכך לעלות למולדתם. הממשלה תעשה למען רכישת תמיכה בין-לאומית פעילה במפעל קיבוץ הגלויות במדינת ישראל.

10. הממשלה תוסיף לעשות למען התרומות יחסיידידות וקשרי גומלין בין ישראל לבין כל מדינה שוחרת שלום, מבלי לבדוק במשטרה הפנימי ובלי לפגוע באינטרסים של מדינה אחרת.

11. ישראל מכירה בזכותה של כל אומה, קטנה כגדולה, לחיים לאומיים חופשיים ולעצמאות מדינית. ישראל שוללת את הקולוניאליזם ותתייצב לימין העמים במאבקם על שחרור משלטון זרים ובכניס חיהם הלאומיים העצמאיים.

12. ישראל לא תושיט יד לשום מגמה וברית תוקפנית המכוונת נגד איו מדינה שהיא ותישאר נאמנה לשיחיתוף-פעולה בין-לאומי עם כל האומות, בהתאם לעקרונות מגילת האו"ם.

13. ממשלת ישראל תהיה ערה כלפי כל גילוי של סכנת אנטישמיות ותחייבת הנאציוס בכל מדינה שהיא בעולם. היא תתבע כי הפושעים הנאציים יבואו על דינם ועונשם; התיישנות לא תחול על פשעיהם.

14. ישראל תתמוך בביצורו של ארגון האומות המאוחדות. בקיום שליחותו לשמירה על השלום, בזכותה של כל אומה ריבונית לייצוג במשפחת העמים, בהכרת זכותה של אומה נחקפת להתגוננות עצמית, בחובה לקיים את הציפיות של מגילת האו"ם, כגון ביצור אפליה גזעית, קיום סחר בין עם לעם ללא אפליה, קיום זכות המעבר החופשי בנתיבי מים בין-לאומיים ובנתיבי אוויר והימנעות מכל מעשה תוקפנות.

פרק ז': חינוך ומדע

1. פעולת ממשלת ישראל ופעולות מוסדותיה של המדינה בתחום החינוך יהיו מודרכות על-ידי הערכים, שעליהם השתית החוק את החינוך היסודי — "ערכי תרבות ישראל והשיג המדעי, אהבת המולדת ונאמנות למדינה ולעם ישראל, אימון בעבודה חקלאית ובמלאכה, הגשמה חלוצית, שאיפה לחברה הבנויה על חירות, שיוון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות", ערכי העצמאות והדמוקרטיה, ציוניי קיבוץ הגלויות ובטחון המדינה והשאיפה לשלום.

2. הממשלה תשקוד על טיפוח התרבות והיצירה המקורית של האומה ועל פיתוח מערכת החינוך, לשלביה השונים, מגן-הילדים ועד למוסדות ההשכלה הגבוהה. ייעשה לטיפוח התרבות והיצירה המקורית של האומה, להיותה מכנה משותף לבני גלויות בנות להעמקת הרוח ולעם ולארץ, לסתימת הפער התרבותי בין העדות, להעמקת החינוך לעבודה ולהגשמה חלוצית, להנחלת ההשכלה העיונית

ביטוח הבריאות לכלל אזרחי המדינה. ביטוח הבריאות יבוצע על-ידי קופות-חולים של המבוטחים.

אזרחים שאינם חברים בקופות-חולים קיימות, יוכלו להצטרף לאחת מהן לפי בחירתם.

אשר לאזרחים שלא יוכלו או לא ירצו להצטרף לקופות-חולים הקיימות או אלה שיקומו — יידון הדבר בועדה שרים שתוקם לשם כך כדי למצוא פתרון נאות להכילתם במסגרת ביטוח החובה.

ועדה זו תדון גם בדרכי הביצוע של ביטוח הבריאות.

פרק ו': מדיניות חוץ

1. מדיניות החוץ תהא מכוונת להבטיח את מלוא עוצמתה וריבונותה, שלומה ובטחונה של המדינה, שלמות שטחה וגבולותיה, חירותה הפנימית, שלום אזרחיה והעלאת מעמדה של ישראל במשפחת העמים.

2. חזון השלום של גביאי ישראל — "וכתתו חרבכם לתים, ותניתויהם למזמורת, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה", אשר הקרין השראתו על כל שוחרי השלום בעולם, יוסיף להדריך את ישראל במדיניותה. ממשלת ישראל תתמוך בכל צעד העשוי לקדם את השלום ולהביא לידי פירוק נשק כללי ומוחלט ולביטול גמור של הצבאות תוך פיקוח בין-לאומי מוסכם.

3. מגמתה של ישראל בזירה הבין-לאומית תהיה מכוונת לקידום השלום בעולם; לחיסול תוקפנות ולוחמה; להגנת מתינות בין מדינות וגושינות; לעקירת אפליה גזעית ודתית; להשלמת שחרורם של עמים משלטון קולוניאלי; להגברת שיתוף-פעולה בין-לאומי; להחשת קצב הפיתוח של מדינות, שטרם הגיעו לקידמה כלכלית וחברתית; לקידום הגבלת החימוש ופירוק הנשק, לרבות הנשק הגרעיני, תוך פיקוח הדדי מוסכם.

4. הממשלה תעשה בהתמדה לקידום השלום עם שכנותיה, שהיא מושתתת על כיבוד העצמאות והשלמות הטריטוריאלית של כל מדינה ומדינה, שיתוף-פעולה ועזרת גומלין ופתרון כל השאלות השנויות במחלוקת בדרכי שלום. ישראל תתמיד בנכונותה לשאת-ולתת, ללא תנאים מוקדמים, עם כל מדינה משכנותיה בדבר כריתת חוץ שלום או חוץ-אי-התקפה והפסקת כל מעשי איבה מדיניים, כלכליים וצבאיים.

5. ממשלת ישראל תהיה ערה לכל גילוי של רצון בקרב עמי ערב בזכות השלום עם ישראל, והיא תקדם בברכה ובהיענות כל נכונות לשלום מצד מדינות ערב. יש-ראל תתמיד בגילוי נכונותה לשלום והסכרת היתרונות הנשקפים לכל עמי האזור מקיום-יחד בשלום, ללא תוקפנות וחרתנות, ללא הסגת גבול והתערבות בחירותן ובמשטרן הפנימי של מדינות האזור. ממשלת ישראל תתמיד בגילוי רצונה להגיע לשיתוף-פעולה פורה עם כל מדינה במזרח התיכון לרווחתם הכלכלית והחברתית של כל עמי האזור.

6. עד שיתקבל ויבוצע פירוק נשק כללי בעולם כולו, תציע ממשלת ישראל לכל שכנותיה הערביות הסכסס שיביא לידי פירוק-נשק מלא וביטול הצבאות בישראל ובארצות ערב, בתנאי שיובטח פיקוח הדדי מתמיד על ביצועו, ולא ייפגעו הגבולות והריבונות של כל אחת מהארצות האלה.

7. בפעולתה בזירה הבין-לאומית תשקוד הממשלה על טיפוח הבנה לצרכיה של ישראל, על רכישת עזרה מצד מדינות העולם והאומות המאוחדות נגד מדיניות האיבה של מדינות ערב, ועל השגת סיוע לבטחונה של ישראל.

15. הממשלה תפעל לפיתוח מוסדות ההשכלה הגבוהה, לטיפוח כוחות ההוראה באוניברסיטאות ובבתי-הספר העל-יסודיים ולמשיכת כוחות מעולים להוראה בישראל.

16. בהמשך לכינונה של ועדת השרים למדע ולטכנולוגיה מיסודה של הממשלה הקודמת, שהוקמה לשם עידוד הפעילות הממלכתית בתחום המדע, יורחבו סמכויות המרצהה הלאומית למחקר ולפיתוח. תוקם רשות עליונה לבעיות ההשכלה הגבוהה.

17. ייעשה לקידומו של המחקר השימושי-התעשייתי לעזרת תעשיות המבוססות על ידע ומומחיות ולהחשת פירותם וניצולם של אוצרות הטבע.

פרק ח': הדת במדינה

ליכוד העם וחיי מדינה מתקנים מהיבטים טיפוח, סוב-לנות הדדית וחופש מצפון ודת. הממשלה תמנע כל כפייה דתית ואנטי-דתית מאיזה צד שהוא; תבטיח צרכי הדת הציבוריים באמצעי המדינה; תקיים חופש דת ומצפון לכל העדות הלא-יהודיות ותספק על חשבון המדינה את צורכיהן הדתיים, ותבטיח חינוך דתי לכל הילדים שהוריהם רוצים בכך. הממשלה תשמור על הסטטוס-קוו במדינה בעניני דת.

פרק ט': המיעוטים

1. מדיניותה של ממשלת ישראל תהיה מכוונת לשי-לובם המלא של המיעוטים בישראל בכל תחומי חייה של המדינה תוך כיבוד ייחודם הדתי והתרבותי.

2. שירותי החינוך, הבריאות, הפיתוח והסעד וכל השירותים האחרים הניתנים על-ידי המדינה והרשויות המקומיות — יעמדו לרשות כל התושבים ללא הבדל עדה ודת.

3. הממשלה תמשיך בתהליך המוניציפאליזציה של ישובי המיעוטים, ובמקומות שבהם טרם הוקמה רשות מקומית יידרשו האזרחים במקום להשתתף בהחזקת השירותים הניתנים להם, לפי יכולתם הכלכלית.

4. ממשלת ישראל תוסיף לעשות לפיתוח של כפרי המיעוטים על-ידי סלילת כבישי גישה ואספקת מים וחשמל; הרחבת שירותי הבריאות והחינוך, שיפור תנאי הדיור והשירותים המוניציפאליים; הרחבת הבניה בכפרים תוך הקצאת קרקעות של המדינה להקמת שיכונים ומוסדות ציבורי; שיישוב לוב הכפרים הערביים בריכוזים האזוריים; הגדלת שטח שלחין ויצירת מקורות תעסוקה נוספים כמלאכה, במסחר ובתעשייה.

יובטח שכר שווה לעובדים מבני המיעוטים כמו לעובדי דים יהודיים בעבודה שווה.

5. דאגה מיוחדת תוקדש להרחבת ההכשרה המקצועית לצעירים וצעירות מבני המיעוטים ולהרחבת החינוך התיכוני והמקצועי.

6. לערבים יובטח חינוך בלשון הערבית וכן לימוד חובה של הלשון הערבית. מזכותם של אזרחי ישראל מבני המיעוטים גם להבא להשתמש בלשון הערבית במוסדות המדינה.

7. תלמידים מצטיינים בבתי-ספר תיכוניים ויסודיים ייהנו ממענקי לימוד כתלמידים יהודיים.

8. ייעשו מאמצים מיוחדים לקליטת המשכילים מבין בני המיעוטים בשירות המדינה ובמוסדות ציבור שונים, על מנת לשתפם באחריות ממלכתית וציבורית.

מקצועית הדרושה בעקבות ההתפתחות המדעית והטכנולוגית, לפיתוח כושר הלימוד ולעילוי האישי והיצרתי, ולהקניית ערכים תרבותיים וחברתיים.

3. בשנות כהונתה של הכנסת השישית יחוקק חוק לתוספת שתי שנות לימוד חובה חינוך לבני 14—16.

4. ייבחנו מבנה החינוך היסודי והעל-יסודי; יפותחו שיטות הוראה ויגונו התכנים והמסגרות בחינוך, כפי שמתחייב לטיפוח כשרונם של התלמידים ונטיותיהם. יוכשרו כוחות ההוראה והחינוך חדשים, ייעשה להעלאת רמתם וקידום הסמכתם של מורים בלתי-מוסמכים, יורחב שיתוף המורים והמחנכים בעיצוב שיטת ההוראה ודרכי החינוך בישראל.

5. תורחב מערכת שכר-הלימוד המודרג בחינוך העל-יסודי עד לשחרור מלא מתשלום שכר-לימוד של כל התלמידים הזקוקים לכך; יוגדל מספר הילדים בני שלוש וארבע מקרב מעוטי היכולת שילמדו בגני-ילדים על חשבון המדינה והרשויות המקומיות; יוגדל מספר התלמידים בבתי-הספר המקצועיים והתקלאיים שבפיקוח המדינה, יוקמו בתי-ספר על-יסודיים מקיפים, מקצועיים ותיכוניים נוספים.

6. יורחב ויטופח החינוך המשלים בתחומי בית-הספר ומחוזה לו, יוקמו בתי-נוער ומרכזי נוער, ינתן עידוד לפעולתן של תנועות הנוער החלוציות.

7. תוגבר הפעולה לפיתוח תרבות הגוף, להכשרת מורים, מדריכים ומאמנים לחינוך גופני; יורחב החינוך הגופני בבתי-הספר ותטופח הפעילות הספורטיבית בקרב כל שדרות העם. יוגבר הפיקוח הממשלתי על אורחות פעולתם של ארגוני הספורט.

8. ייעשה בהתמדה להנחלת הלשון העברית ולביעור הבערות.

9. תוקדש תשומת-לב לשיפור תנאי היצירה והעבודה של הסופר והאמן ולאיומן הקשר בין כל חלקי העם ומוסדות המדינה לבין האינטליגנציה בישראל.

10. יטופחו קשרי תרבות הדדיים בין ישראל לבין מדינות העולם.

11. ייעשו מאמצים למשוך לארץ אישים מגדולי התורה והמדע, הספרות והאמנות של היהודים בעולם, במגמה לעשות את ישראל למרכז תורה, מדע ומחקר.

12. בחינוך היסודי, התיכוני והגבוה תדאג הממשלה להעמקת התודעה היהודית בקרב הנוער הישראלי, להשרשתו בעבר העם היהודי ובמורשתו ההיסטורית, להגברת זיקתו הנפשית והמוסרית ליהדות העולמית, מתוך הכרת שותפות-הגורל והרציפות ההיסטורית המאחדת את יהודי כל העולם במשך כל הדורות.

13. הממשלה תעשה לפיתוח הפוטנציאל המדעי של ישראל, לקליטת הישגי המדע והטכנולוגיה ויישומם בחיי הכלכלה והחברה, לשם החשת קצב הבניה והפיתוח, ייעול העבודה והייצור, עליית רמת החיים, עליו הארם ורווחת הכלל.

14. יובטח תיאום בין כל גורמי המחקר המדעי, השימושי והבסיסי, וייעשה בהתמדה להכשרת תנאים וכלים לקליטת מיטב חידושי המדע בעולם במערכות המחקר במדינה, לבל תפגור ישראל אחר ההתפתחות המדעית והטכנולוגית בארצות המפותחות.

3. אופיים הכללי, הבלתי־מפלגתי, של כל שירותי המדינה יישמר בקפדנות.

4. הממשלה תנקוט אמצעים המורים נגד גילויי שחיתות ופגיעה ברכוש הכלל, נגד כל שימוש לרעה בעמדות ממשלתיות או מוניציפליות מצד עובדי המדינה והציבור.

5. המשימות של מדינת ישראל לא יבוצעו בכוח השל־טון והמנגנון בלבד. על הממשלה לטפח ערכי חלוציות בקרב הנוער, לעודד התנדבות בכל החוגים לעזרת עולים ומיזוג עדות, להפצת תרבות והשכלה בקרב השכבות מעֹר־טוֹת־ההשכלה ולכל משימה החובעת מאת האזרח העדפת אינטרס הכלל על פני האינטרס הפרטי שלו. הממשלה תטפח בקרב תושבי ישראל את ההכרה, כי הם גם נחבצים ולא רק תובעים וכי מגילת החובות של כל אזרח מתנה זכויותיו.

9. הממשלה תעודד הקמת מפעלים כלכליים משותפים לבני המיעוטים וליהודים, והיא תסייע לפיתוח הקואופרציה לסוגיה, בעיר ובכפר, בקרב בני המיעוטים.

10. ממשלת ישראל תשוב ותתבע להכיר בזכותם של אזרחי ישראל המוסלמים למלא את מצוות העליה לרגל למכה.

פרק י': שירותי המדינה והאזרח

1. עובדי המדינה במילוי תפקידם יודרכו לקיים בנא־מנות את התפקיד המוטל עליהם ולשמש דוגמה ומופת לכל העם בטוהר המידות ובנקיון־כפיים, בכושר מעשה וביעילות ביצוע, בדיוק ובמשמעת, בנאמנות לכלל ולפרט, בסבר פנים יפות כלפי כל אזרח ונצרך הפונה אליהם.

2. הממשלה תשקוד על קידום יעילות של עובדי המדינה והרשויות המקומיות והעלאת כושרם ונאמנותם לתפקיד.

סיכום הישיבות

- ישיבה י"ט (י"ח בטבת תשכ"ו — 10 בינואר 1966)
- היו"ר — ק. לוו; א. תלמי.
- א. סגן מוכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ב. השרים השיבו על שאלות בדבר: התנהגות המשטרה בסכסוך עבודה בבית-חרושת "אליאנס"; רווחיות האניה "שלום"; רווחיות אניות הנוסעים של "צים"; הסדרת התנועה בכניסה לבית-החולים ביילינסון; הרמזור בצומת רחוב שאול המלך ודרך פתח-הקוה שבתל-אביב; מניעת תאונות דרכים; השימוש בתגורות בטיחות בכלי-רכב; נתונים על ההשקעות, שלבי הבניה והפיגורים בהקמת נמל אשדוד; התקנת רמזור בצומת "מסובין".
- ג. בהמשך הדיון על חוק הרכונגים (תיקון מס' 2), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה), הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים.
- ד. בהמשך הדיון על חוק הכניסה לישראל (תיקון), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה), הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים.
- ה. בהמשך הדיון על חוק שמירת נכסים, תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה), השיב שר-המשפטים ד. יוסף למת-ווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.
- ו. ר. צברי הביאה בשם כל הסייעות בכנסת הצעה לסי-כום הדיון על תופעות שליליות בהתנהגות בני נוער (התופעות בפרברים).
- הוחלט: לקבל את הצעה.
- ז. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שניה חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות, תשכ"ו—1966.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ח. בהמשך הדיון על חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 7), תשכ"ו—1965 (קריאה ראשונה), השיב שר-התח-בורה מ. כרמל למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכלכלה.
- ט. שר-החקלאות ח. גבתי הביא לקריאה ראשונה חוק הגנת הצומח (תיקון), תשכ"ו—1965. בוויכוח השתתפו: א. אבנרי, ש. שורשי, ח. כהן-מגורי, ע. דגני, ש. רוזן. שר החקלאות השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכלכלה.
- י. חברי-הכנסת ע. דגני מסר הודעה אישית.
- ישיבה כ' (י"ט בטבת תשכ"ו — 11 בינואר 1966)
- היו"ר — א. בן-אליעזר.
- א. חברי-הכנסת י. גולן הצהיר הצהרת אמונים.
- ב. שר-התיירות ע. גוברין השיב על שאלתה בדבר פי-תוח התיירות באזור ים-המלח.
- ג. שר-האוצר פ. ספיר הביא לקריאה ראשונה חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשכ"ו—1965. בווי-כוח השתתפו: מ. ארם, ש. אלוני, ו. שם-טוב, א. אבי-נרי.
- ישיבה כ"א (כ' בטבת תשכ"ו — 12 בינואר 1966)
- היו"ר — ק. לוו; ד. נצר; א. בן-אליעזר; ר. הקטין.
- א. ראש-הממשלה ל. אשכול מסר הודעה על הרכב הממשלה החדשה ותכניתה.
- ב. יושב-ראש הכנסת ק. לוו קידם בכרחה את המשלחת הפרלמנטרית מארגנטינה, שנכחה בישיבה.
- ג. בדיון על הרכב הממשלה החדשה ותכניתה השתתפו: מ. בגין, י. קרגמן, ב. שחור, ד. בן-גוריון, מ. יערי, י. ישעיהו-שרעבי, פ. רוזן, י. מ. לוי, ז. צורי, מ. וילנר, א. נחילה, ק. כהנא, ד. עובדי, א. אבנרי, ש. מיקוניס, ז. שרף, י. ספיר, מ. ברעם, ג. מועדי, ש. פרס, א. אליאב. ראש-הממשלה ל. אשכול השיב למתווכחים.
- הוחלט: להביע אמן לממשלה.
- ד. חברי הממשלה הצהירו הצהרת אמונים.